ברק: לוחם, מפקד, מדינאי

אהוד קורא לפאנטה

"אהוד ברק מחפש אותך דחוף," פרץ ג'רמי בש, עוזרו של ליאון פאנטה, מזכיר ההגנה האמריקאי, מחזיק בידו את מכשיר הטלפון, כשבצידו השני של הקו, שר הביטחון הישראלי.

"הכרתי את אהוד היטב כדי לדעת שהוא לא יצלצל בפעמון החירום בקלות כל כך," תיאר בהמשך מזכיר ההגנה האמריקאי את האירוע, וענה מיד לשיחה.

ברק נשמע מודאג: "יש בעיה בקהיר. המון מצרי מסתער על השגרירות שלנו. יש לנו בתוך השגרירות שישה אנשים ואם לא נפעל מייד יהיה שם לינץ'. חייבים להציל אותם." שר הביטחון ברק דיווח לעמיתו האמריקאי שהאספסוף המצרי פרץ את החומה שמסביב לשגרירות, שבר קירות וצר על הקומה הרביעית שבה מתבצרים המאבטחים הישראלים, וכל מה שמפריד ביניהם לבין ההמון זו דלת פלדה. כל זאת מבלי שצבא מצרים ינסה לעצור את המתפרעים.

פאנטה וברק מכירים היטב. לפני שמונה למזכיר ההגנה, כמה חודשים קודם לאותה שיחת טלפון דחופה, עמד פאנטה בראש ה-סי.אי.אי, סוכנות הביון המרכזית של ארצות הברית, תפקיד שחייב קשר הדוק עם ראשי מערכת הביטחון בישראל ובראש וראשונה עם שר הביטחון. מערכת היחסים בין השניים התבססה על ידידות ואמון הדדי.

"מה אתם בישראל מצפים ממני?" שאל פאנטה.

"חשוב לנו שתתקשר לגנרל טנטאווי כדי שישגר כוחות לזירת האירוע ויחלץ את האנשים שלנו מהשגרירות," ביקש ברק.

בישראל השעה היתה קרוב לאחת-עשרה בלילה, יום שישי, 9 בספטמבר 2011. בוושינגטון השעה היתה ארבע אחר הצהריים. זה היה סוף שבוע שבו ציינה ארצות הברית עשור לאירועי התאומים, מתקפת הטרור של אל-קעידה שגבתה את חייהם של כ-3,000 אמריקאים ופגעה קשות בסמלי השלטון של המעצמה החזקה ביותר בעולם. באותו בוקר אירח פאנטה את ג'ורג' בוש, נשיא ארצות הברית בעת אסון התאומים, וביחד הם חלקו כבוד ל-125 אנשי הפנטגון שנספו באותו אירוע, כאשר מטוס של חברת אמריקן אירליינס בטיסה 77 מדאלאס ללוס אנג'לס, הוסט על ידי חוטפיו בכיוון וושינגטון והתרסק על בניין הפנטגון. איש מנוסעי המטוס ואנשי הצוות לא שרד, כמו גם שלושת המטוסים החטופים הנוספים.

שיחת הטלפון הדחופה משר הביטחון ברק, תפסה את מזכיר ההגנה האמריקאי פאנטה דקות לפני שעמד לצאת מלשכתו לטכס אזכרה לחללי אסון הפיגוע במרכז קנדי בוושינגטון. כמה דקות לאחר מכן, התקשר גם ראש הממשלה נתניהו לנשיא אובמה, ועדכן אותו במצב החירום שנוצר בקהיר וההכרח לפעול מייד לחילוץ הצוות הישראלי שנצור בבניין השגרירות בפרבר גיזה בקהיר, הסמוך לפירמידות. אובמה הבטיח את עזרתו המיידית.

פנאטה, שהיה הנואם המרכזי בטכס האזכרה ממלכתי של הממשל האמריקני בוושינגטון בהשתתפות אלפי בני משפחות של קורבנות האסון, ביקש מעוזריו שישיגו לו מייד את פילדמרשל חוסיין טנטאווי. טנטאווי, ראש המועצה הצבאית העליונה, שנותר בתפקידו אחרי המהפכה האסלאמית בקהיר והדחת חוסני מובארק, היה למעשה האדם החזק במדינה, והיחיד שיכול לסייע במשבר המתגלגל. ג'רמי בש חזר ודיווח שלא הצליחו להשיג את טנטאווי. פאנטה לא הסתיר את כעסו על מה שנראה לו כהתחמקות מופגנת של הגנרל המצרי.

כחמש שעות קודם לכן, שעה 18.00 בקהיר, החל המון מצרי להתקדם לעבר שגרירות ישראל. הפגנות נגד השגרירות הפכו לעניין שבשגרה מאז החלו המהומות בקהיר

והדחתו של הנשיא מובארק. ההפגנות החריפו בעקבות פיגוע קשה של מחבלים מסיני ב-18 באוגוסט, שהרגו שישה ישראלים סמוך לאילת. במהלך הקרב שהתפתח תוך כדי המרדף אחריהם, נהרגו חמישה חיילים מצריים. האירוע הקשה החריף את המתיחות בין שתי המדינות, אבל למעט מקרה אחד, שבועיים וחצי קודם לכן, כאשר מפגין מצרי טיפס על קירות בניין השגרירות וקרע מעליה את דגל ישראל,לא היו ניסיונות פגיעה בשגרירות. על רקע המתיחות וכאמצעי זהירות, פונה הסגל הדיפלומטי מהמבנה והמשיך לתפקד מאזור המגורים הפרטי של הדיפלומטים הישראלים. בבניין השגרירות נותר צוות של שישה אנשים: אנשי ביטחון וקשר .

בשעה 18.34 התקבלה קריאת החרום הראשונה מהשגרירות בקהיר: אלפי מפגינים נאספים מול בניין השגרירות בקריאות זעם נגד ישראל והציונות. התצפיתן בקומה הרביעית בה התבצרו ששת הישראלים, דיווח שהמפגינים, עם פטישים כבדים, מתחילים לנפץ את קיר הביטחון שנבנה במיוחד מסביב לבניין השגרירות כמה שבועות קודם לכן.

בחדר המצב במשרד החוץ בירושלים ובמטה המוסד במרכז הארץ הוכרזה כוננות. ראש הממשלה נתניהו, שר הביטחון ברק, שר החוץ ליברמן וראש המוסד תמיר פרדו, עם בכירים אחרים החלו בהתייעצות חירום על רקע המצב בקהיר והסכנה שגברה מרגע לרגע והפכה מוחשית לחיי ששת הישראלים הנצורים בבניין השגרירות. ראש השב"כ יורם כהן, אדם מסורתי, הגיע גם הוא והצטרף להתייעצויות.

שר הביטחון ברק החל בהיערכות מיוחדת לאפשרות שישראל תיאלץ להפעיל כוח צבאי במבצע מוטס בלב קהיר. יחידה מיוחדת שלה התמחות במשימות דומות, נכנסה לכוננות לקראת אפשרות טיסה לקהיר ומפקדיה קיבלו חומר מודיעיני על בניין השגרירות.

הדרמה נמשכה. יונתן, הבכיר שבין המאבטחים, יוצא יחידת הימ"ם של משמר הגבול, דיווח בקור רוח למשתתפי דיון החירום בחמ"ל, שהמפגינים מכתרים את המתחם ומעלים באש את דגל ישראל אותו הצליחו להוריד מבניין השגרירות.

מצלמות האבטחה בבניין השגרירות עקבו אחר ההמון שהמשיך להרוס את גדר הביטחון ואחר היערכות אנשי האבטחה בקומה הרביעית. מחוגי השעון נעו קדימה והתקרב הרגע בו ראש הממשלה נתניהו ושר הביטחון ברק חייבים להחליט אם לשגר את הכוח הצבאי למבצע חילוץ בכוח. משמעות המהלך ברורה – קרב בחוצות קהיר, פגיעה באזרחים, חילוץ האנשים באש ויצירת דרך לפינוי הכוח בדרכו חזרה לישראל. הסכנה ברורה ומיידית. גם לכוח הפורץ, גם לאנשים הלכודים בבניין השגרירות. ההשלכות המדיניות ברורות גם הן.

מוושינגטון, שם מפצירים בכירי הממשל בישראל שלא לפעול עצמאית, אין בשורות. בכירים בהנהגה הצבאית המצרית מבטיחים עזרה וממתינים להוראות פעולה מצד ראש המועצה הצבאית העליונה גנרל טנטאווי. וטנטאווי איננו. לא ניתן להשגה. הטלפון שלו אינו מגיב לשיחות הטלפון הבהולות מוושינגטון ומישראל.

מזכיר ההגנה פאנטה הוא האישיות המרכזית בעצרת הזיכרון לחללי אסון ה-11 בספטמבר 2001. טרם צאתו למקום האירוע במרכז קנדי, הוא מנחה את עוזריו הבכירים לדווח לו על כל התפתחות בקהיר ולעשות כל מאמץ לאתר את הגנרל הנעלם. חדר המצב של מזכיר ההגנה משיק ללישכתו בבניין הפנטגון. זהו חמ"ל מודרני מצוייד במיטב מערכות התקשורת עם קשר ישיר לכל מנהיגי העולם.

כבר אחרי חצות שעון קהיר וירושלים. ראש צוות האבטחה בשגרירות דיווח שהבניין נפרץ. הקומה השלישית נתפשה על ידי המון מוסת ששבר וניפץ רהיטים וציוד ופיזר באוויר מסמכים שהיו בחדרים. הפעם המטרה היא יותר ממחאה ושריפת דגל ישראל. הפעם מתכוון ההמון לכבוש את בניין שגרירות ישראל בקהיר. זה עלול להיות לינץ' בשידור חי.

קור הרוח שמשדר קב"ט השגרירות לא מצליח להסיר את הדאגה לשלום האנשים שנצורים שם. במוסד מפעילים שוב ושוב את כל ערוצי התקשורת החשאית לבכירי

המועצה הצבאית העליונה במצרים כדי לבקש את התערבות הצבא המצרי במתרחש בשגרירות. קהיר לא מגיבה. באורח פלא, בכירי הצבא המצרי שהקפידו על ערוצי תקשורת ישירים עם ישראל גם בימים של משבר ביחסים בין שתי המדינות, מנתקים כל קשר.

בוושינגטון מחכה שר ההגנה פאנטה לתורו לעלות על דוכן הנאומים בטכס הזיכרון, אבל מחשבותיו רחוקות משם. בספר זכרונותיו שפורסם בשנת 2014 כתב שהאירוע בשגרירות הוא המשך ישיר לסדרה של אירועים נפיצים במזרח התיכון. זה בדיוק מה שחסר במזרח התיכון חודש אחרי נפילת טריפולי בידי המורדים, כאשר מדינות המפרץ כועסות על מדיניות ארצות הברית מול איראן, מרחץ דמים בסוריה וכסאו של המלך הירדני עבדאללה רועד. עימות ישראלי-מצרי עלול לזעזע את המזרח התיכון כולו.

פאנטה מוטרד מההתפתחות החמורה בקהיר, אבל הוא מחויב להישאר בטכס בוושינגטון. יציאתו משם תגרור גל של שמועות, שלבטח לא יוסיפו לפתרון המשבר שמתפתח לאסון אפשרי בקהיר.

וטנטאווי, האיש היחיד שבסמכותו לתת פקודה לצבא המצרי לפעול נגד ההמון - לא מגיב.

רשת אל ג'זירה מדווחת על עימותים בין המפגינים מול השגרירות ובין כוחות צבא מצרים ועל כ-300 פצועים בהתנגשויות, אבל בשידור לא נראה מאמץ מיוחד של כוחות הצבא והמשטרה לפזר את המפגינים המוסתים וליצור חיץ חי בינם לבין השגרירות.

קב"ט השגרירות מתדרך את אנשיו להיות מוכנים בכל רגע לניסיון של המפגינים שהגיעו לקומה הרביעית לפרוץ את דלת הפלדה. המחסום האחרון בין הישראלים הנצורים וההמון המצרי. התדרון מועבר בשידור חי, דרך מצלמות האבטחה בשגרירות לחדר המצב המיוחד ומגביר את תחושת אין האונים. בחמ"ל בישראל נופלת החלטה: לאפשר

ליונתן וחבריו לפתוח באש ברגע שההמון ינסה לפרוץ בכוח את דלת הפלדה. על המסכים בחמ"ל נראים המאבטחים מכינים מחסניות לקראת הקרב.

יונתן, האחראי למאבטחים בשגרירות, פונה בבקשה לראש הממשלה נתניהו: "אם יקרה לנו משהו, אני מבקש שתיצרו קשר עם אמא שלי ותודיעו לה אישית. שלא תשמע את זה בטלפון."

הנוכחים בחמ"ל, בתוכם אנשים למודי קרבות ומצבים קשים בחייהם, נושכים שפתיים. נתניהו מרגיע את יונתן: "אנחנו עושים הכל כדי לחלץ אתכם. אתה בחור יוצא מן הכלל. האנשים שאיתך טובים מאד. נפעיל את כל הכוחות הנדרשים להוציא אותך ואת כל האנשים בשלום."

הילארי קלינטון, מזכירת המדינה האמריקנית והשליח למזרח התיכון מנסים בערוצים שלהם להביא להחלטה מצרית לפעול לחילוץ הישראלים. קלינטון משוחחת עם שר החוץ המצרי מוחמד עמר, ומצטטת בפניו את אמנת וינה המחייבת מדינה ריבונית לדאוג לדיפלומטים זרים בשטחה. השר המצרי מבטיח לסייע, אבל כמו עמיתיו, גם הוא מחכה להוראה של טנטאווי.

פאנטה מדווח לברק שהוא ממשיך במאמצים להשיג את טנטאווי. בשלב הזה הוא מטכס עצה עם ראש ה-סי.אי.אי, שהחליף אותו בתפקיד כמה חודשים קודם לכן. אנשי הסי.איי.איי מצליחים לאכן את מיקומו של טאנטווי דרך הטלפון הנייד שלו.

הקב"ט יונתן משגר מסר טלפוני לרעייתו חופית: "אני אוהב אותך..." ומדווח שההמון המצרי הגיע לדלת הפלדה.

"יש לך אישור לפתוח באש," אומר לו אחד ממשתתפי הדיון. יונתן וחבריו תופשים עמדות הגנה מעבר לדלת הפלדה.

03:00 בקהיר. סוכן סי.איי.איי, רכוב על אופנוע מצליח ליירט את מכונית השרד של טנטאווי בחוצות קהיר, ומגיש לו את הטלפון הנייד: "מזכיר ההגנה של ארצות הברית על הקו..."

"פילדמרשל," מחמיא פאנטה לטנטאווי בדרגתו הבכירה, "יש משבר ברחובות קהיר. השגרירות הישראלית מותקפת וישנם שם שישה אנשים חפים מפשע. אני צריך את הבטחתך האישית שתעשה ככל שביכולתך להוציא אותם משם בחיים."

בזיכרונותיו כותב פאנטה שמעולם קודם לכן לא שוחח עם טנטאווי ועכשיו בשיחתו הראשונה, הוא רותח עליו מכעס. טאנטווי, כמו מתעלם מפנייתו הדחופה של פאנטה ומהכעס שבקולו, העדיף להסיט את נושא השיחה. "אדוני מזכיר ההגנה, כבוד גדול הוא לי לשוחח עימך. אני מצפה לביקורך בקהיר כדי לקדם את מערכת היחסים בין שתי מדינותינו הגדולות..."

"חשבתי שאני יוצא מדעתי," תיאר פאנטה את השיחה, "התמלאתי זעם על התעלמותו מפנייתי הדחופה. רק לבסוף הוא אמר לי שכוחותיו יוצאים לזירת האירוע והישראלים יחולצו."

פאנטה מיהר לעדכן את שר הביטחון ברק בחדר המצב בירושלים.

04:00: המפגינים המצרים ממשיכים להלום על דלת הפלדה בקומה הרביעית של השגרירות. יונתן נותן הוראה לנצור אש. לא לירות בלי פקודה. מהחמ"ל בארץ מדווחים לו שכוח מצרי בדרך אליהם. ראשי המוסד והשב"כ מתאמים את סדרי החבירה בין כוח הקומנדו המצרי שעושה דרכו בנגמ"שים לבניין השגרירות ובין יונתן ואנשיו. יונתן חושש ממלכודת מצרית ומבקש לתאם מראש סיסמה מוסכמת כדי לוודא שאכן מדובר בקומנדו מצרי, בכוח ידידותי ולא באנשי ההמון.

בשידור החי ברשת אל ג'זירה נראים הנגמ"שים המצריים פורצים אל תוך ההמון. שני רכבי משטרה מצרית מועלים באש. השטח רווי אש ועשן מצמיגים בוערים.

יונתן ואנשיו נערכים לכניסת אנשי הקומנדו המצרי. מהתכונה ליד הדלת הוא מבין שקורה שם משהו. מעבר לדלת הוא שומע את הסיסמה המוסכמת ופותח את דלת הפלדה. החיילים המצריים יוצרים חומת מגן סביב הדלת וקצין הקומנדו המצרי לוחץ את ידי הישראלים ומאיץ בהם ללבוש גאלביות ולחבוש כאפיות לראשם. הם יורדים דרך המדרגות האחוריות, ואנשי הקומנדו יורים באוויר כדי להדוף את הקהל. נגמ"ש של הצבא המצרי מחלץ אותם אל מחוץ לאיזור המסוכן.

בנמל התעופה של קהיר ממתין להם מטוס קטן של חיל האוויר הישראלי עם מנועים פועלים. יונתן וחבריו עשו את הדרך הביתה מקהיר פעמים רבות. זו הטיסה הנעימה ביותר בחייהם. בשמונה בבוקר, לאחר טיסה קצרה נוחתים ששת הישראלים בנמל התעופה בן גוריון. הם מצטרפים לשאר עובדי השגרירות, שחולצו גם הם במבצע מוטס ונחתו בישראל שלוש שעות קודם לכן.

כמה שעות מאוחר יותר, נפגשיו המאבטחים עם האנשים שעמדו מאחורי מבצע החילוץ. שר הביטחון אהוד ברק היה ביניהם. כמו בעשרות, ואולי מאות מקרים אחרים, גם הפעם היה במרכז האירועים, בצומת קבלת ההחלטות, חלקן גורליות, כשחיי אדם מוטלים על הכף.

מאז מונה למפקד סיירת מטכ"ל בתחילת שנות השבעים, עד לסיום תפקידו כשר הביטחון בממשלת נתניהו, במשך יותר מארבעים שנה, הוא היה בצומת ההחלטות הביטחוניות. מפקד שהטביע חותמו על פעולות מיוחדות שגבלו לעתים בעולם הדמיון ועד לסף החלטה לתת את הפקודה למטוסי חיל האוויר להמריא בדרכם לאיראן לתקיפת אתרי הגרעין האיראנים.

"ברק: לוחם, מפקד, מדינאי" מביא את סיפור חייו של האיש שתמיד היה שם. תמיד קר רוח ומחושב, לוחם ומפקד המעוטר ביותר בצה"ל, שתמיד מציג ראייה ביטחונית

מרחיקת לכת והעזה מדינית, שבסופו של דבר גם הובילה לנפילתו הפוליטית כראש ממשלה.

ההבטחה הגדולה? ההחמצה הגדולה? המנהיג שלא זכה להכרה לה הוא ראוי?

גם אוהדיו וגם מבקריו, ויש רבים מכל צד, לא שוללים את האפשרות שהאיש שנמצא במרכז העשייה הישראלית כל כך הרבה שנים, עוד ישוב. כמו דה גול בצרפת. יבוא יום והוא יחזור.

פרק 1

שורשים: מליטא ווארשה לקיבוץ משמר השרון

ראובן ברוג, מתושביו המכובדים של הכפר הקטן פישולט שבחבל פוניבז', שהיה בראשית המאה שעברה חלק מרוסיה הצארית, ייזכר גם כאחד מהראשונים בקהילה היהודית בכפר שמרדו במקצועות היהודיים המסורתיים ויצא ללמוד רוקחות בעיר הגדולה וילנה. ברוג, מוסמך ברבנות וידען גדול בתורה, הקפיד לשמור על אורח החיים המסורתי של משפחתו, אבל בחר ללמוד ולעסוק בהצלחה במקצוע חופשי. "לא יהודי" אופייני.

רוחות ההשכלה שנשבו ממערב אירופה חדרו גם לרוסיה הצארית ולא פסחו על הקהילות היהודיות הקטנות. צעירים יהודים נשבו בקסם השינוי ולא אחת מרדו בהוריהם והחליטו שברצונם לרכוש דעת וללמוד מקצוע חופשי.

תושבי פושילט היו קשורים בטבורם לעיירת המחוז פוניבז' אחד ממרכזי התורה הגדולים בליטא, עיירה שהצמיחה מתוכה פוסקי הלכה, דורות של רבנים גדולים, שהמפורסם שבהם היה הרב אליעזר ש"ך, שבמשך עשרות שנים היה רבה של הקהילה היהודית הליטאית, יהדות התורה, שמרכזה כיום בבני ברק.

בשנת 1910 נולד לראובן ופרידה ברוג בן שני, ישראל , אח למאיר, שהיה אז בן שנתיים וחצי. שמחת לידת הבן היתה מהולה זמן קצר לאחר מכן בעצב על אסון גדול בחיי העיירה. בפושילט פרצה שריפה גדולה שכילתה עד היסוד חלק גדול מבתי הכפר שהיו בנויים מעץ וגגותיהם עשויים מקש. האש כילתה גם את בית הכנסת שבמרכז הכפר. ראשי הקהילה היהודית במקום חשדו שיד שכניהם הגויים בהצתה. לא היתה זו הפעם

הראשונה שיהודי האזור סבלו מנחת ידם של הגויים. הפרעות שידעו יהודי רוסיה ופולין, לא פסחו גם על ליטא.

דבר השריפה נישא למרחקים והגיע גם ליוצאי פושילט ופוניבז' ב"איסט אנד" בניו יורק, שגייסו כספי תרומות ושלחו את הכסף לראשי הקהילה, כדי שיבנו בית כנסת חדש. היו בכפר תושבים שהעדיפו שהכסף יחולק ביניהם והוויכוח הוכרע על ידי רבה הראשי של פוניבז', שפסק שהכסף יוחזק כפיקדון בביתו של ראובן, במקום מסתור בביתו, עד שיוחל בבניית בית הכנסת.

השמועה על הכסף מאמריקה שמוחבא בביתו של הרוקח פשטה במחוז כולו.

ביום הראשון של חול המועד סוכות 1912, תרע"ג, בשתיים לפנות בוקר, פרצו שני גויים לבית משפחת ברוג ובמוט ברזל הלמו בראשיהם של ראובן ברוג, רעייתו פרידה ובנם הבכור מאיר. הרוצחים לא הבחינו בישראל בן השנתיים שישן בעריסה בחדר קטן ליד חדר ההורים. רק בבוקר שלמחרת הגיעו לבית שכנים ששמעו את בכיו של התינוק, וגילו את הוריו, ראובן ופרידה, ללא רוח חיים ואת הילד מאיר בן הארבע פצוע קשה בראשו.

סבתא איצלע, אמו של ראובן, בת ה-80, שגרה כמה קילומטרים משם בעיירה קיידן עם נכדתה בת ה-16 ועסקה לפרנסתה בייצור ומכירת פיאות, הוזעקה לבית בנה. על פי תיאורי תושבים בעיירה שתיעדו אחרי שנים את ההיסטוריה המקומית, הסבתא לא הזילה דמעה. היא נשקה למצחם של בנה וכלתה ובעצת רופא מקומי לקחה את נכדה לבית החולים בריגה – מסע שנמשך 16 שעות ברכבת - שם הצילו הרופאים את חייו.

סבתא איצלע היתה ידועה כאשה חזקה, שאין בפניה מכשולים וגבולות. שנים קודם לכן, היא סרבה להטיל מום בבנה ראובן שהגיע לגיל הגיוס, ולא הסכימה לגדוע את בוהן ימין שלו, האצבע שלוחצת על ההדק – מעשה נפוץ בקרב לא מעט משפחות יהודיות ברוסיה הצארית - והאמינה שתצליח לשחד את פקידי הגיוס ולשחרר אותו מאימת השירות בצבא הרוסי.

הניסיון כשל. הבן ראובן נלקח בכוח לשירות של 25 שנים בצבא הצאר, וסבתו חסכה פרוטה לפרוטה במשך שלוש שנים כדי לפדות את שחרור בנה. היא יצאה מביתה עם הכסף ולאחר שלושה חודשי מסע בערבות רוסיה חזרה הביתה עם בנה ובידה כרטיס צהוב המעיד על פטור מגיוס.

גם לאחר האסון הגדול שפקד את המשפחה היא לא ויתרה. עברו כמה חודשים מאז הרצח. כסף חדש הגיע מארצות הברית ובית כנסת חדש נבנה במקום זה השרוף. כשהתכנסו יהודי פושילט לחגוג את חנוכת בית הכנסת החדש, הם שמעו את קולה הרועם של סבתא איצלע ממרומי עזרת הנשים: "אתם חוגגים, אבל מי ידאג לשני היתומים האלה?"

שנתיים לאחר מכן פרצה מלחמת העולם הראשונה. בכפר הודבקו כרוזים שקראו לתושבים לפנותו במהירות כדי להקדים את הפלישה הגרמנית. התושבים היהודים יצאו במסע ארוך ברכבת שהסתיים בעיירה מליטופול בדרום אוקראינה, שם מצאו עשר משפחות מחסה ומגורים זמניים בבית הכנסת המקומי. חלפו שנתיים והגרמנים עזבו את אוקראינה ואת מקומם תפש הצבא המהפכני – הצבא האדום של המפלגה הקומוניסטית מחוללת מהפיכת אוקטובר 1917.

יהודי ליטא הושפעו לאחר המלחמה מהתנועה החדשה, הציונות, וצעירים רבים בחרו לעזוב את ברית המועצות ולחפש עתיד טוב יותר בפלשתינה. אחד מהם היה מאיר ברוג הבן שניצל מההתנקשות בהוריו, והחליט באמצע שנות העשרים של המאה הקודמת להגר לארץ ישראל. הוא עודד את אחיו הצעיר ישראל, שנשאר לסעוד את סבתו בערוב ימיה ולמד בגימנסיה בקובנה, להצטרף אליו. בשנת 1930, לאחר מותה של הסבתא שגידלה את שני היתומים, כשבידיו סרטיפיקט של שלטונות המנדט הבריטי ללימודים באוניברסיטה העברית בירושלים הגיע ישראל ברוג בן ה-20 לנמל יפו.

האוניברסיטה העברית של אותם ימים היתה קטנה ואינטימית, ובין הדמויות שהותירו את רישומן על שרוליק ברוג, היה איש גבה קומה ורחב כתפיים, שבלט בלבושו החריג – מכנסיים עם כתפיות וחולצות לבנות: בן ציון מיליקובסקי, לימים נתניהו, שהטיף באוניברסיטה, מעל ארגז של תנובה את תורת ז'בוטינסקי, על שתי גדות לירדן.

בחופשותיו מהאוניברסיטה הצטרף ישראל ברוג להכשרה של חבריו מליטא, קבוצת "המשמר" שהתאחדה בארץ עם חברי תנועת "גורדוניה", איחוד שהביא להקמתו של קיבוץ משמר השרון בשנת 1933. ישראל ברוג נקרע בין לימודיו באוניברסיטה העברית והרצון להצטרף לחבריו מליטא. אחרי התלבטות בחר לעלות לקרקע עם חבריו. בין חברי "גורדוניה" הכיר את אסתר גודין, בת למשפחה של חסידי חב"ד מוואַרשה בירת פולין. היא נמנתה עם המעטים שהאמינו בצורך להקדים ולצאת את אירופה, לפני הסופה ההולכת ומתרגשת על היבשת. בתחנת הרכבת בוואַרשה היא נפרדה בדמעות מהוריה והתקשתה להסתיר את תחושתה שלא תראה אותם עוד. את הדרך מנמל חיפה למשמר השרון עשתה בעגלה רתומה לסוס. שם, בין הגברים השזופים שעבדו בשדות הכירה את שרוליק ברוג. את הנישואים הם חגגו עם עוגת קצפת בקפה בנתניה ויחד עברו להתגורר בצריף קטן עם מנורת לוקס לתאורה.

אהוד ברוג – שרוליק היה זה שבחר בשם אהוד, כשמו של המצביא התנ"כי אהוד בן גרא - הבן הבכור במשפחת ברוג, נולד בבוקר ה-12.2.42, כ"ה בשבט תש"ב. אותו בוקר נרצח בדירה בשכונת שטרן בתל אביב יאיר שטרן, מנהיג הלח"י, על ידי הבולשת הבריטית.

כמה מאות קילומטר מהקיבוץ הקטן בשרון, במדבר המערבי צפון אפריקה, דהרו באותם ימים כוחות השריון של הגנרל רומל ואיימו לשטוף את מצרים בדרכם לתעלת סואץ וארץ ישראל. כילד, שמע אהוד אינספור פעמים מאביו, ידען גדול בהיסטוריה, על קרב אל עלמיין בו ניצח המחנה השמיני הבריטי בפיקודו של גנרל מונטגומרי את המצביא הגרמני המפורסם.

אחת מחוויות הילדות הראשונות של הילד הקטן היתה פשיטה של כוחות הצבא הבריטי על משמר השרון בחיפוש אחר סליקים של נשק שארגון ה"ההגנה" הטמין באדמות הקיבוץ כמו ביישובים אחרים. קצין בריטי ניסה לפתות את הילדים והציע פרס למי שיגלה לו היכן מוחבאים הרימונים. לחרדתם של חברי הקיבוץ, אהוד, רק בן ארבע וכמה חודשים, הושיט יד לקצין בריטי: "אני אראה לך איפה הרימונים..." והוביל אותו לעץ רימונים במטע הקיבוץ. בהמשך, סיפר לו אביו שהיתה זו "השבת השחורה" בה עצרו הבריטים את מנהיגי היישוב והפכו חדרי מגורים ושטחים ציבוריים בחיפוש אחר נשק.

כילד בן שש נחקקה בזכרונו התמונה של חברי הקיבוץ, בתוכם הוריו, רוקדים בהתלהבות כאשר ממקלט הרדיו בקעו קולות בשפה שלא הבין. היה זה שידור ישיר מלייק סכסס בניו יורק מדיון עצרת האו"ם על חלוקת הארץ למדינה יהודית עצמאית ולצידה מדינה ערבית.

כשהיה בן ארבע נולד אחיו הצעיר אבינועם. אחריו נולדו עוד שני בנים: רובי ומולי. כילד, אהוד היה צנום וקטן, לעומת אבינועם שהיה גדול וחזק. הקטן ביותר בין ילדי קבוצת "דרור", אבל הסקרן מבין כל הילדים, שהרבה לשאול את הגננת בינה באואר, שלא הסתירה את התפעלותה מהילד הכישרוני. היא סיפרה להורים איך מכל הילדים שיצאו לטיול משותף בשדה, אהוד היה היחיד שעקף שלולית בוצית ולא נכנס לתוכה. אחת מחוויות הילדות שלו היתה צפייה במטוסים שהמריאו ממסלול קטן מערבית לקיבוץ. לא היה מאושר ממנו כשהטייסים נופפו לו חזרה לשלום. עולם התעופה משך אותו והוא קרא בצימאון סיפורים על מטוסים וטייסים וחלם להיות טייס. בכיתה ח' פתר בהצלחה חידון ילדים בשבועון "דבר לילדים". הפרס הראשון בו היה טיסה בשמי הארץ. הוא חיכה וחיכה ולא היה גבול לאכזבתו כשהפרס לא הגיע.

בגיל עשר גילה את הטיולים. בתחילה השתרך אחרי המבוגרים יותר. מאוחר יותר בזכות כישרון מיוחד לניווט שהתפתח בו החל להוביל. די היה לו במבט חטוף במפה כדי לדעת באיזה ציר ללכת ואיך להגיע בדרך הטובה והקצרה ביותר.

אהבת הילדות הגדולה שלו היתה הפסנתר. הקיבוץ רכש פסנתר לערבי שבת, לנגינה לאחר הארוחה המשותפת בחדר אוכל. אביו נהג לקרוא פרקי תנ"ך ושירה שלווו בנגינה על הפסנתר. אהוד היה ממתין לסיום ערב התרבות, מתיישב על הכיסא ופורט באצבעותיו על הקלידים. מורה לחלילית שהגיע לקיבוץ גילה בו כישרון נגינה מיוחד ובחר בו ובארבע בנות ממשמר השרון לקבוצת לימוד מיוחדת שזכתה אחת לשבוע לשיעור נגינה ממורה מקצועי לפסנתר, "יקה" מבוגר מקיבוץ גבעת חיים. הוא למד בעל פה, משמיעה, את הסונטות של בטהובן, השמיע בפני המורה את סונטת "ליל ירח" של בטהובן וזה לא הסתיר את התפעלותו: "וונדר קינד, וונדר קינד" – ילד פלא. בהמלצת המורה האורח, נבחרו שני ילדים, אהוד ובת כיתה שלו, ויחד יצאו אחת לשבוע, במימון הקיבוץ, לשיעור נגינה אצל מורה לפסנתר, מהטובות בתחומה בתל אביב.

אמנון בירן, חבר ילדות של אהוד מהקיבוץ ולימים קצין המודיעין של סיירת מטכ"ל כשאהוד פיקד על היחידה, תיאר את השינוי שחל בו בגיל הנעורים, מילד שתקן, מוכשר ומופנם, לאחד הבולטים בחבורת הילדים, ראשון בכישרון, ביצירתיות ובמעשי קונדס. יותר מכל אהב לפרק ולהרכיב חפצים. ככל שגדלה מיומנותו הלך לשעונים ומנעולים מסובכים, פירוק והרכבה, כשחבריו מודדים במחוג השניות את זמן הביצוע ומאתגרים אותו למהירות גבוהה יותר. כולו מרוכז במשימה. ממוקד ונעול על המטרה. הכישרון הנדיר הפך אותו מקובל אצל קבוצת נוער בוגרת יותר שמנהיגה, אבנר הלוי, קירב אותו אליו, התגאה בכישוריו המיוחדים והציג אותו כ"יועץ".

חברת הילדים של אותם ימים היתה גן עדן ל"פורעי חוק" צעירים. רחוקים מבית ההורים, כמעט ללא השגחה בכל שעות היממה, היה מקום לדמיון לפרוח ובעקבותיו מבצעים שיצאו לפועל במרחב הקיבוצי.

למרות כישרונו הרב תחומי הוא לא היה תלמיד מצטיין ולא אחת הפגין שיעמום בשיעורים ובמקום להקשיב העדיף לקרוא בספר של קארל מאי, אותו החביא במחברת היחידה שלו, שגם היא היתה ריקה למחצה. הרפתקות וינטו ויד הנפץ, גיבוריו של הסופר הגרמני, ריתקו אותו הרבה יותר מהשיעורים המשעממים לטעמו בבית הספר. המורים הכינו לו מארבי פתע וביקשו שיקרא מהמחברת תשובות לשיעורי בית. אהוד שלף את התשובות בשטף מבלי שבמחברת היתה כתובה מילה בנושא.

בגיל ההתבגרות הפך למנהיג של נערי הקיבוץ והשובבויות שלו הפכו לנועזות יותר, כשהראשונה שבהן היתה פריצה לילית לחדר האוכל של הקיבוץ, משם יצאו הפורצים עם שלל של ביצי אווז, מאכל פופולארי באותם ימים, ותפוחי אדמה. כששפכו את ביצי האווז למחבת רותחת עלה ממנה עשן וריח חזק של גופרית. הנערים נבהלו וברחו מיד. אהוד חקר את סיבת הכישלון ומצא שבניגוד לביצי תרנגולות שמכינים במחבת עם שמן, ביצי אווז מבשלים במים רותחים בלבד...

היו אלה ימי הצנע של שנות ה-50 של המאה הקודמת והארוחות בחדר האוכל של הקיבוץ היו דלות בבשר. לאחר שגילה שבמטבח הקיבוץ מכינים כבד עגל לארוחת חג, החליט להקדים את החג לחבורת הנערים אותה הנהיג והכין עבורם ארוחת מלכים. בקיבוץ חשדו שהיו אלה חתולים שסחבו נתח מכבד העגל. אמנון בירן, חבר הילדות של אהוד, משוכנע שהמשיכה של אהוד והחבורה לפשוט על מחסן המזון של הקיבוץ נבעה מתחושת מצוקת מזון שפגעה בגדילת הילדים. "רוב ילדי השנתון שלנו לא הגיעו לגובה של יותר ממטר ושבעים. ילדים שנולדו אחרינו לא סבלו ממחסור במזון ובממוצע היו גבוהים יותר.".

ההצלחות בפשיטות על המטבח הובילו לעליית מדרגה ופריצה למחסן הנשק של הקיבוץ. בפעם הראשונה נלקח משם רובה טלסקופי ואקדח והצעירים יצאו למטווח בפרדסים לאחריו ניקו את הנשק והחזירו אותו למחסן. במקרה אחר סחבו שוב את האקדח ובמטווח נתקע כדור בקנה. אהוד לא הצליח לשלוף את הכדור ולקח את האקדח

לתיקון אצל מומחה בחדרה, בלי שבקיבוץ ירגישו שחסר אקדח. מנשק עברו לאופנועים וסחבו אופנוע של אחד מחברי הקיבוץ. אהוד פירק בקלות את המנעול שקשר את האופנוע לעץ. הוא וחבריו השתוללו עם האופנוע בשדות והחזירו אותו למקומו. כך נהגו להנאתם לילות רבים.

ביחס ישיר להצלחתו ב"מבצעי הקיבוץ" שהרשימו במיוחד את הבנות שהפכו שותפות סוד לתעלולי הבנים, התפתח הדמיון התיאורי אצל אהוד, שידע לספר על עלילות סרטים מבלי לראותם. פעם אחת, כשדיבר בהתלהבות וסיפר על סרט נועז שהוקרן בתל אביב, קומם את ידידתו הקרובה נאוה גולדברג, שהעירה לו:"אהוד, אבל בכלל לא ראית את הסרט..." והוא השיב לה שלא צריך לראות את הסרט כדי לדעת את תוכנו. מספיק לקרוא עליו...

בגיל 16 נרשם לגדנ"ע סיירים שהיה פופולארי בקיבוצים. את מה שידעו בני הנוער במשמר השרון הכירו גם בקיבוצים אחרים: כישרון הניווט המיוחד שלו. מה שנראה לאחרים על המפה כגיבוב של צבעים וקווים היה בשבילו תמונה חדה וברורה. אבינועם הצטרף לא אחת לפעילות חבורת הנוער של אחיו, והוכיח שהניווט הוא כישרון משפחתי.

לתעלוליו ולמוניטין שיצא לו כתחבולן בלתי נלאה, היתה השפעה לא טובה בכיתה י"ב ריאלית, שפוצלה בשנת הלימודים האחרונה מהמגמה ההומאנית. תלמידי הריאלית עברו ללמוד במכללת רופין וההומאנית בבית ברל. אהוד היה מיועד למכללת רופין, אבל מנהל התיכון ברופין שלח מכתב למזכיר קיבוץ משמר השרון, בו הודיע על סירובו לקבל את התלמיד אהוד ברוג, שהסיפורים עליו חצו את גבולות קיבוצו. גם הצטיינותו והמקום הראשון בתחרות אזורית לפירוק מנעולים, תחביב פופולארי באותם ימים, שהתקיימה ברופין, לא הוסיפה לו נקודות זכות אצל המנהל. לא רק תחביב המנעולים הטריד אותו. מורים שלימדו את אהוד בתיכון סיפרו על נער מוכשר, שיודע הרבה אבל לא תורם לאווירת הלימודים בכיתה ומפריע במיוחד בשיעורי ספרות ותנ"ך.

והיה סיפור נוסף שחיזק את התנגדות המנהל במכללת רופין לקבל את התלמיד הסורר ממשמר השרון: התברר שבתערוכת נשק של צה"ל שהתקיימה בבית דגן, נגנב תת מקלע עוזי. יום אחד התגלה העוזי מתחת למיטה של תלמיד בקבוצת "דרור", הקבוצה של אהוד בקיבוץ. הנער הכחיש כל קשר לנשק שהוחבא מתחת למיטתו והחשד נפל על אהוד, שטען לחפותו במקרה זה ולאליבי שביום בו נגנב העוזי הוא היה עם בנות מהקיבוץ בשיעור פסנתר בתל אביב. אבל למנהל ברופין זה הספיק. "התלמיד אהוד ברוג לא ילמד ברופין," קבע סופית. עם זאת הוא הסכים שבסיום השנה אהוד ברוג יקבל תעודת סיום, אבל ללא נוכחות בבית הספר.

הבעיה של אהוד היתה איך מספרים להורים שהוא לא ממשיך בלימודים בכיתה י"ב. הוא ישב עם הוריו וסיפר להם את החדשות כדרכו בשקט והגיון. אמו אסתר פרצה בבכי. שרוליק אביו היה פחות מוטרד. הוא הכיר את כישרונו ויכולותיו וידע שלא תהיה לו בעיה להשלים לבדו את חומר הלימודים.

בקיבוצים החלה אז מסורת של שנת שרות בקיבוצים ומושבים צעירים ואהוד הצטרף לחברו יגאל גרובר שהתנדב לעבודה בשדות הפלחה של מושב פטיש, מושב עולים מצפון אפריקה בחבל לכיש. הקיבוצניקים "האשכנזים" נחשפו לראשונה לעלייה מצפון אפריקה, למדו את מנהגיה ובמיוחד אהבו את הקוסקוס והחומוס במסעדת פועלים קטנה באופקים. כשחזר לחופשת סוף שבוע במשמר השרון סיפר לחבריו שהמשפחה בעלת המסעדה באופקים מצטופפת כולה בחדר שינה קטן ותינוק בן שנה ישן בארגז של תנובה על מצע קש מכוסה במגבת קטנה.

אהוד לא סיים את לימודי כיתה י"ב, ולא ניגש לבחינות בגרות.

פרק 2

הדרך מגדוד 9 לסיירת

ב-8 בנובמבר 1959 התגייס אהוד ברוג לצבא. מרבית חבריו בשכבה בקיבוץ התנדבו לצנחנים, אבל הוא היה נחוש להגשים את חלום הטיס. בטוח בעצמו בזכות המיומנות בהרכבת טיסנים והטסתם, וידע שרכש על המבנה הטכנולוגי של מטוסי קרב, פנה לביתן חיל האוויר. הנטייה הראשונה של הקצינים והרופא בביתן היתה לדחות אותו מיד. הצעיר שלפניהם נראה בן 16 לכל היותר, עם בעיית משקל חמורה יחסית לגילו. אבל מה שפסל אותו היתה בדיקת גרון שם אובחן שהוא סובל מדלקת כרונית בגרון, אבחנה שהתגלתה מאוחר יותר כמוטעית.

מרגע שחלום הטיס, אותו טיפח משך שנים התנפץ, הוא חש אכזבה קשה. אולי לראשונה בחייו הצעירים היה על סף שבירה, אדיש וחסר מוטיבציה לשרות הצבאי.

אם לא טייס אז לפחות טנקיסט חשב, אבל מצא עצמו במקום שמבחינתו היה נפילה מן הפח אל הפחת – גדוד החרמ"ש 9 במחנה נתן סמוך לבאר שבע. גדוד אפור בחיל אפור שלא נהנה מהילת השריון שלאחר מלחמת סיני. זה היה אחד הרגעים הקודרים בחייו.

האדישות שלו הכעיסה את מפקדיו ובמיוחד אחד מהם, ישי לוי מקיבוץ רמת הכובש, שנהג לטרטר אותו עם מיטה על הגב ולהריץ אותו בלילות גשומים מסביב למחנה. על סף ייאוש מהמצב אליו נקלע, מתקשה להשלים עם גודל הנפילה מול הציפיות הגדולות שהיו לו לקראת הגיוסו לצה"ל, החליט שלא אפשר למפקד הקיבוצניק את ההנאה שבשבירת הטירון. בסיום טרטור לילי עם חייל נוסף, איציק גילה, שלימים יצטרף אליו לסיירת מטכ"ל, שאל את המפקד:"אפשר עוד סיבוב?"

" נמאסת, עוף ממני לכל הרוחות," היתה תגובתו של ישי.

כדי להימנע מטרטורים מיותרים, הוא פיתח שיטות התגוננות. בלילות ישן באוהל לבוש כולו, עם נעליים לצידו מסטינג, ובכיסיו מזלג, כף וסכין, מוכן להזנקה בכל רגע: "שתי דקות כולכם במגרש המסדרים עם כפית ומזלג..."

בחופשות סוף השבוע בקיבוץ שידר אכזבה מהשרות אבל בשום פנים ואופן לא היה מוכן לשמוע לעצות שיתנדב לצנחנים. כל מה שעניין אותו היה לסיים את השרות הצבאי, שנמשך אז שנתיים וחצי, ולא לשמוע יותר מילה וחצי מילה על הצבא. זה לא בשבילו.

כחצי שנה לאחר הגיוס, במאי 1960, הוכרזה כוננות בצה"ל לאחר שכוחות שריון גדולים של צבא מצרים נכנסו לחצי האי סיני, מבלי שהמודיעין הצבאי הבחין בכך. היה זה המודיעין האמריקאי שהעביר את הדיווח על כך לישראל, שנכנסה לכוננות מהירה, גייסה יחידות מילואים והציבה כוחות גדולים, סדיר ומילואים, לאורך קו הגבול בנגב.

המתיחות הסתיימה כעבור כמה ימים. אנשי המילואים שוחררו, הסדיר שב למשימותיו הרגילות, אבל אירוע אחד, שולי לחלוטין, שינה את מסלולי חייו של החייל מגדוד 9.

במהלך הכוננות נדרש גדוד 9 להוביל בלילה שיירת אספקה ליחידות שבקו הגבול המצרי. בגדוד חיפשו את אחד המפקדים שיוביל את השיירה. לאחר שלא נמצא מתנדב שידע לנווט בלילה ולהוביל את השיירה, הציע אהוד את עצמו. התגובה הראשונה היתה גיחוך ודחיה, אבל אהוד התעקש: כל מה שאני צריך זה מפה, הסביר. לבסוף, לאחר שלא נמצא פתרון אחר, הוא קיבל מפה ודי היה לו במבט אחד כדי ללמוד את ציר התנועה.

כשחזר לגדוד לאחר הניווט המושלם, נאמר לו להתייצב אצל מפקד הפלוגה שהחמיא לו על הכבוד הגדול שהביא ליחידה. אפילו הסמל המטרטר מרמת הכובש טפח על שכמו ושינה מאותו יום את היחס אליו.

באחת החופשות שלו בקיבוץ, פגש חבר, אברהם אמון מאשקלון שהיה ילד חוץ בקיבוץ. אמון שהכיר את כישוריו ושמע מאהוד על סיפור הניווט בגדוד 9 שאל אותו על שרותו בחרמ"ש.

אהוד: "משעמם, לא מעניין."

"ואם היו מציעים לך לעבור לסיירת, היית מסכים?"

"איזו סיירת?"

"יש איזו סיירת."

אהוד: "מה עושים שם?"

אמון: "ניווטים ותרגילים מעניינים."

אמון, עם כומתה אדומה וכנפי צניחה, הלהיב את דמיונו של החייל הצעיר, והבטיח שיראה מה הוא יכול לעשות.

חלפו שבועות ואהוד הרגיש תכונה עצבנית סביבו. המפקדים ששינו את יחסם אליו מאז ליל הניווט לגבול שאלו למה הוא רוצה לעזוב את הגדוד, ומי הם אלה שמתעניינים בו, ולאן הם מציעים לו לעבור.

אהוד לא ידע שהיה המשך לשיחה שלו עם אמנון אמון, שהעביר את שמו לסמי נחמיאס, קצין המודיעין הראשון של היחידה, שתפקידו אז היה לאתר ולגייס מועמדים ליחידה הסודית. אמון תיאר לנחמיאס את אהוד כנווט בחסד, כמו הבדווים במדבר, אלוף השרון בפירוק מנעולים ושעונים, שיכול לפצח מאה מנעולים בשעה בעיניים קשורות.

נחמיאס סיפר על הבחור ממשמר השרון לאברהם ארנן מפקד היחידה. התגובה שלו היתה די צוננת: הסיפורים נראים מוגזמים, אבל אפילו אם רק חלק מהם נכון, כדאי להביא אותו ליחידה לפני שאחרים יגלו את הבחור ויגנבו אותו מתחת לאף.

ארנן הטיל משימה על נחמיאס ועל ותיק אחר בסיירת, אלי גיל: "תשיגו כל פירור מידע אפשרי על הילד הזה."

השניים בדקו, חזרו לארנן והודיעו לו שהכל נכון. כל הסיפורים על הילד מהקיבוץ בשרון נכונים, אבל יש בעיה גדולה: "בגדוד 9 לא מוכנים לשחרר אותו. דיברנו שם עם השליש שאמר שהמג"ד לא מוכן לשמוע מזה. החייל הזה נשאר בגדוד 9. נקודה."

אברהם ארנן לא היה מוכן לוותר. שיחת טלפון עם סגן מפקד גיסות השריון, דוד אלעזר, חברו הטוב מימי הפלמ"ח, יכולה לפתור את הבעיה. "'דדו' חייב לי," הוא הסביר לנחמיאס וגיל. הצעד הבא היה טלפון ל"דדו" והסבר קצר שגדוד 9 יכול להסתדר בלי הבחור, אבל הוא צריך אותו אצלו ביחידה.

אהוד ברוג, שלא היה מודע למאבק שמאחורי הקלעים, הופתע כשנקרא בוקר אחד לשליש הגדוד. במשרד השליש המתינו לו שני חיילים בנעליים חומות וכומתה אדומה, אותם לא הכיר. היו אלה סמי נחמיאס ואלי גיל שקיבלו פקודה מארנן, שהם חייבים לפגוש אישית את הבחור ולוודא שכל הסיפורים עליו נכונים. מחוץ למשרד שליש גדוד 9 התנהלה שיחה קצרה בג'יפ צבאי פתוח. הם שאלו אותו אם זה נכון שהוא יודע לנווט בלי מפות בלילה והאם הוא באמת יכול לפרק מנעולים עם עיניים מכוסות. אהוד אמר שהוא יכול להראות להם את זה מיד. השניים פרצו בצחוק ושאלו אותו מתי הוא יוצא לחופשה.

"בשבת."

"יופי. בשבת אתה נוסע לרחוב סביון 5 בצהלה, לבית של אברהם ארנן. הוא רוצה לפגוש אותך."

אברהם ארנן קידם את פניו בשבת ולא הסתיר את הפתעתו. אמרו לו שלבחור יש פני ילד, אבל הוא לא ציפה לפגוש נער שנראה לו בגיל בית ספר תיכון. הוא פרס על

השולחן מפה צבאית, הצביע על נקודה בהרי ירושלים ואמר לאהוד: "תיקח אותי לנקודה הזו ותסביר לי מה אתה רואה בדרך."

אהוד החל "לטייל" על המפה, הצביע על כפרים נטושים, בארות מים, קברי שייח', אוכפים, ערוצי ואדיות, שלוחה נמוכה שיורדת לכיוון חורשה.

ארנן השתדל להסתיר את התפעלותו ושמר על חזות רשמית. "טוב, תקבל הודעה..."

אהוד חזר לקיבוץ מתוח מתמיד. הסקרנות בערה בתוכו, אבל הוא לא ידע אם עבר את מבחן הקבלה של ארנן, עליו ידע רק שהוא מפקד אותה יחידה סודית שבצה"ל לא מזכירים את שמה בגלוי.

ביום ראשון בבוקר הוא זומן לשליש גדוד 9 שבישר לו שהוא עוזב את היחידה. היתה זו הפרידה השמחה בחייו של אהוד ברוג. עם תיק החפצים האישיים שלו הוא נשלח לבסיס היחידה במחנה סירקין הסמוך לפתח תקוה.

במחנה סירקין הפנו אותו למשרד השליש שם המתין לו בני כהן, קצין ביחידה שהטיל עליו משימה: "תעלה על הגג ותרשום יומן תצפית על כל מה שאתה רואה." אהוד רשם הכל. גם את מספר מטוסי הנוסעים שנחתו בשדה התעופה לוד, לא רחוק משם. השלב הבא היה מבחן אומץ. בני כהן אמר לו לעמוד על כנף קומנדקר שנסע במהירות על מסלול האספלט במחנה סירקין, שהיה בעבר שדה תעופה של הצבא הבריטי, ושאל אותו אם בגדוד 9 קפץ מזחל"ם תוך כדי נסיעה. "כן," השיב, "אבל רק מהדלת האחורית."

קצין הסיירת הורה לו להתכונן לקפיצה מהקומנדקר ולעשות גלגול על הקרקע. הוא הגביר מהירות וצעק לאהוד לקפוץ. אהוד הניף רגל ימין באוויר, אבל המשיך להחזיק בקומנדקר והרגיש שידו של הקצין אוחזת בחגורתו ומונעת ממנו לקפוץ ולהיחבט בקרקע.

"הילד הזה בסדר," סיכם קצין הסיירת.

השלב הבא, אמרו לו, זה מבחן אצל סגן מפקד הסיירת. אהוד לא ידע שעובדים עליו ו"סגן המפקד" אינו אלא סמל ותיק. פקידה ביחידה רשמה כל מילה שאמר כדי ליצור רושם של מבחן אמיתי. אהוד ענה ברצינות תהומית והפקידה כתבה במחברת: "סתם קיבוצניק משעמם..."

עדיין לא היה לו צל של מושג לאן הגיע ומה בדיוק היחידה הזו עושה. הוא החליט לשאול חברים בקיבוץ ואחד מהם, סמל בצנחנים, אמר לו שזו היחידה הכי סודית בצבא. בלילות הם חודרים לעזה וחוזרים משם עם כרטיסים של בתי קולנוע. הוכחה שבאמת היו שם. "יום אחד," הוא סיפר, "היינו במסע במדבר יהודה וירד לעברנו עדר של של כבשים שהגיע מעבר לגבול. שלחנו כמה חבר'ה לתפוש את הרועה וכשחזרו סיפרו ש'הרועה' היה זכריה, אחד שהתחיל איתם את השירות בצנחנים עד שיום אחד נעלם ועבר ליחידה אחרת."

מבלי לדעת יותר מדי, הוא הרגיש שהפעם באמת הגיע למקום הנכון. עולם הפוך מגדוד 9. הכי דומה לסיפורי חסמב"ה שכל כך אהב לקרוא כילד. הוא שכח מחלום הטיס שלא התגשם. ליותר טוב מזה לא יכול היה לצפות.

מסלולי האספלט במחנה סירקין היו מסלולי ההמראה שלו בצה"ל.

פרק 3

חביבו של מפקד הסיירת

אברהם ארנן, מפקד סיירת מטכ"ל, לא הסתיר מקציני היחידה את ההתרשמות שלו מהרכש החדש. החייל הצנום שהגיע לביתו בצהלה שבה את דמיונו. כך ראה בחזונו את היחידה שלו. זו שמגיעה לכל מקום מעבר לגבול ומסוגלת לחדור לכל מקום ולפרק כל מכשול. פיצוח המנעולים היה מטאפורה רחבה למה שאנשים כישרוניים יכולים לבצע, ובמקרה של החייל החדש מגדוד 9, הוא לא רק נווט שדי לו במבט מהיר על המפה כדי

לשרטט את תוואי ההליכה אל היעד. הוא מעל ומעבר למפרק מנעולים, שעונים וחפצים אחרים. ברוך כשרון במתמטיקה, בפתרון משוואות מסובכות ומנגן סונטות של בטהובן ללא תווים. זה סוג הלוחמים שהיה רוצה לראות ביחידה.

אברהם ארנן (הרלינג) נולד בירושלים בשנת 1930. בגיל 17 התנדב לפלמ"ח, שירת בחטיבת הראל והשתתף בקרבות לשחרור ירושלים, עליהם פיקד יצחק רבין, מפקד החטיבה. בסיום מלחמת העצמאות עבר למחלקת מודיעין במטכ"ל, מפקד יחידה להפעלת סוכנים מעבר לגבול שהישגיה היו מוגבלים בגלל אופי הסוכנים, שרובם היו ערבים מקומיים שתוגמלו על פעילותם, או דרוזים מכפרי הגליל שיכלו להשתלב ללא כל קושי בתוך האוכלוסיה שמעבר לגבול, אבל רובם חסרו את המעוף והתעוזה שארנן רצה לראות בסוכנים שלו.

ארנן חשב רחוק יותר. בדמיונו ראה יחידה סודית בצה"ל, דומה באופי הפעילות המבצעית שלה ליחידת הרפאים של דייויד סטרלינג, קצין בריטי שפיקד על יחידת קומנדו קטנה שפעלה במלחמת העולם השנייה בעורף האויב הגרמני במדבר המערבי בצפון אפריקה וזכתה להישגים מבצעיים גדולים. ארנן אהב במיוחד את אותו מבצע שלה, פשיטה על מאגרי דלק של הצבא הגרמני, שבו לבשו חיילי הקומנדו מדים של הצבא הגרמני וסטרלינג הוביל אותם בצעידה מסודרת למאגר דלק מטוסים. המאגר פוצץ וכל לוחמי הקומנדו חזרו בשלום לבסיס.

לנגד עיניו הוא ראה יחידה בעלת אופי דומה שתפעל בצה"ל, תדע לפעול מעבר לגבול ולהביא מודיעין חיוני, ולא תסתמך רק על מידע שיביאו אליה סוכנים מקומיים. אלה היו הימים שאחרי מבצע קדש באוקטובר 1956, ואת מקום הרמטכ"ל משה דיין החליף חיים לסקוב. לסקוב, מיג'ור בצבא הבריטי בזמן מלחמת העולם השנייה, היה שמרן באופיו, ניגוד גמור למשה דיין היצירתי, שטיפח את יחידה 101 של אריק שרון שהיתה המודל לשינוי הגדול בחטיבת הצנחנים ובצה"ל כולו. לסקוב לא התלהב מהרעיון, אבל שוכנע לבסוף, לאחר שארנן ביים, בידיעת לסקוב, תרגיל בו אחד מיוצאי יחידת הסוכנים שלו,

אלי גיל, שכינויו היה "דאוד", דובר ערבית רהוטה, נשלח מחופש כערבי לגבול הצפון כשעל גופו מסמכי מודיעין מסווגים. שוטרי משמר הגבול עצרו אותו ובמשך שבועיים לא הצליחו להוציא ממנו מידע.

לסקוב הסכים, אבל ללא התלהבות יתירה, ואפשר לארנן להקים מודל של יחידה כזו. גם ראש אמ"ן באותם ימים, האלוף חיים הרצוג, עוד יוצא הצבא הבריטי, לא אהב בלשון המעטה את הרעיון של חיילים יהודים מחופשים לערבים, ושל יחידה שאנשיה "יטיילו" במדינות אויב במשימות קומנדו ומודיעין. הרצוג הכיר מקרוב את בעיות היחידה להפעלת סוכנים של ארנן, ולא התפעל מהניסיון להקים בצה"ל מסגרת תואמת לזו של המחלקה הערבית בפלמ"ח. מי שעזר לארנן לפרוץ את מעגל המתנגדים היה אלוף משנה דוד אלעזר, "דדו", חבר טוב מימי הפלמ"ח, ששיכנע את המטכ"ל וראש אמ"ן לתת לו יד חופשית.

סיירת מטכ"ל בשנותיה הראשונות היתה בנויה על תמהיל של אנשים שחומי עור, יודעי השפה הערבית מהבית. ארנן האמין בתחילת הדרך שרק לוחמים ממוצא מזרחי יוכלו להיטמע בקלות במדינות היעד הערביות ולבצע משימות מיוחדות. בימים הראשונים הזכירו אנשיו של ארנן אוסף פרטיזנים ולא יחידה צבאית מפוארת. מכיוון שעדיין לא ניתן אישור למבצעים, ביקש ארנן לטפח צד אחר שנראה לו חשוב לעיצוב דמותה בעתיד של היחידה שהקים. החיילים נשלחו למשימות גניבה. משימות שבהן נדרשו לדעת להסתוות, להתגנב ליעד ולחזור בשלום. הם גנבו אוכל ממטבחים בקיבוצים, כבשים שהסתובבו ללא השגחה בשטח, חומרי בנייה מאתרים שונים, דלק מכל מקום שאפשר היה – גם מכלי רכב של קצינים בכירים שהגיעו ליחידה. יכולותיהם כגנבים השתפרו מיום ליום, אבל זו לא היתה היחידה שארנן ראה בדמיונו ווהוא הגיע למסקנה שחייב לבוא שינוי. מי שהיה אחראי לכך במידה רבה, היה לוחם הצנחנים האגדי מאיר הר-ציון, שנקרא על ידי ארנן לדגל כאזרח עובד צה"ל, אחרי שנים בהן היה מחוץ לצבא, מוגבל בפעילותו הפיסית בעקבות פציעתו הקשה בפעולת התגמול בירדן

בספטמבר 1956. הר ציון מונה לקצין ההדרכה של היחידה, ולצידו של ארנן גיבש שיטת אימונים חדשה, יותר צבאית, יותר מקצועית. הר ציון הביא איתו עוד שניים מוותיקי יחידה 101 והצנחנים: מיכה קפוסטה ויצחק ג'יבלי, ג'יבלי הקטן. תחת הדרכתם של השלושה שינתה היחידה כיוון: פחות "פשיטות" על לולים של קיבוצים שכנים ועדרי הכבשים של רועים בידואים ויותר אימונים ייעודיים, שדאות, ניווט, פשיטות ולוחמה זעירה בשטח בנוי.

אבל גם לאחר השינוי, הר ציון הסביר לארנן שביכולתה הנוכחית ובהרכב האנושי שלה, היחידה שלו לא תוכל להידמות ל"יחידת הרפאים" של דייויד סטרלינג. חלק מהלוחמים ביחידה, הוא אמר, לא היו מתקבלים ל-101. אחת הבעיות המרכזיות הייתה ביכולות ניווט, שהר ציון ראה בהן את הבסיס ליחידה מהסוג הזה. האנשים שלך, הוא הוסיף, לא זוכרים את המפה, לא מתחברים לשטח ולא יודעים לאן ללכת.

נקודת השבירה של הר ציון הייתה לאחר תרגיל ניווטים בדרום, בליל גשם סוחף. מכל החוליות שיצאו לניווט רק זו של הר ציון ולוחם היחידה יחיאל אמסלם הגיעו ליעד בזמן. החוליות האחרות הגיעו באיחור רב, חלק מחיילים היו יבשים לגמרי, למרות הגשם הסוחף. מאיר הר ציון חשד ש"סיבנו" והגיעו ליעד לפי תיאום ביניהם, כאשר חלק מהדרך הם עשו בטרמפים. בתחקיר שערך לחוליות גילה מהר מאד שהחיילים לא מכירים את נקודות הציון שהיו צריכים לעבור בדרך. חלקם בילו בקולנוע באשקלון ואחרים נסעו בטרמפים עד סמוך לנקודת המפגש בסיום הניווט.

לארנן, שהאמין שהאנשים שגייס מיחידות שונות של צה"ל הם נבחרת החלומות שלו, היה זה רגע של שברון לב. מאיר הר ציון פקח את עיניו: "אם אתה רוצה שאמשיך, תביא בלונדינים מקיבוץ משמר העמק..."

ארנן הבין את המסר ובאמצעות אנשים ביחידה שסמך עליהם, הפיץ קול קורא בקיבוצים וביחידות שונות בצה"ל שבהן שירתו בעיקר צעירי ההתיישבות העובדת. קול

קורא לטובים ביותר לבוא ולהתנדב ליחידה סודית. כך הוא נחשף גם לשמו של אהוד ברוג, מקיבוץ משמר השרון, חייל מתוסכל בגדוד 9, שחשב רק איך מסיימים את הסיוט הזה תוך שנתיים וחצי ומשתחררים מצה"ל. בסמוך אליו הגיעו ליחידה עוד שני "אשכנזים": שבתאי שביט, לימים ראש המוסד ואורי זכאי.

כבר בימיו הראשונים ביחידה הרגיש אהוד ברוג ביחס המיוחד שהוא מקבל מארנן, מבלי לדעת למה. הוא הפך לחביבו של מפקד היחידה, דבר שעורר לא מעט התמרמרות בקרב ותיקי היחידה, שלא אהבו לראות את הילד הקיבוצניק יוצא פעם אחר פעם מחדרו של ארנן, לאחר שיחה ארוכה ביניהם. הם התקשו להבין מה ארנן מוצא בחייל החדש שבניגוד אליהם אינו דובר ערבית ובקושי מתגלח.

הוא היה הראשון בצוות שלו שיצא לקורס חבלה וכשחזר משם שימש כמדריך החבלה של הצוות, עם רעיונות יצירתיים משלו, לאו דווקא כאלה שלמד בקורס. היו כאלה שלא אהבו את הדרך בה הסביר לחיילים ביחידה איך להכין מטעני חבלה, מה שיצר סביבו צרות עין מצד חלק מהוותיקים שכינו אותו מאחורי גבו נפוליאון.

אחד הזכרונות הקשים מימי היחידה, יתחבר אצלו תמיד עם מטעני חבלה.

בתחילת 1965, כשהוא כבר קצין ותיק בסיירת, הגיע ליחידה קצין חדש, אלי ידגרוב, שסיים לפקד על סיירת הצנחנים והגיע ליחידה כאחראי לאימונים עם הבטחה למינוי כסגן המפקד. באחד הימים אהוד הבחין שהקצין החדש מכין מטעני חבלה בצורה אחרת ממה שהוא נהג לעשות: "אצלנו בסיירת צנחנים," סיפר ידגרוב, "לוקחים לבנת חבלה מספר 1, מחברים מצמד בתוכו נפץ, גוזרים ארבעה סנטימטר פתיל השהייה ומבריגים את הראש המפעיל למצמד. כשהמטען מוכן, מדליקים, סופרים עד ארבע וזורקים." את זה, הוא הסביר, הם למדו מקצינים ששירתו בצבא הצרפתי במלחמת אלג'יר.

אהוד ניסה להסביר לו שזו טעות קשה: "ברגע שתפעיל את המצת קרוב כל כך למטען, הזיק לא יעבור דרך הפתיל אלא יפוצץ מיד את המטען."

ידגרוב התעקש. אהוד ניסה שוב להסביר למה זה לא בסדר, אבל הקצין החדש היה נחוש בדעתו: זה מה שעושים בסיירת צנחנים. אין סיבה שזה לא יעבוד גם כאן.

אחרי כמה שבועות, במהלך הכנה לאחד המבצעים, הודיעו לו שאלי ידגרוב נהרג בניסוי המטען הייחודי שלו. הוא הדגים בפני קבוצת חיילים מהיחידה כיצד אפשר לקצר את זמן הבעירה של פתיל חומר נפץ עד להתפוצצות. בניסוי הראשון שהדגים מול צוות צעיר של היחידה, שאחד מאנשיו היה אבינועם ברוג, אחיו של אהוד, המטען התפוצץ בידיו, והוא נהרג במקום לנגד עיני חייליו ההמומים.

***

לא עבר זמן רב ולמרות החשדנות מקבוצת הוותיקים, אהוד השתלב היטב ברוח היחידה. לאחר שהוכיח את יכולותיו בפריצת מנעולים למטבחי הקיבוצים, גויס למשימות נוספות, ביניהן העשרת מאגר הדלק של היחידה. באחת הפעמים הצליח להעלים את ג'ריקן הדלק הרזרבי בג'יפ של אברהם יפה, אלוף פיקוד הצפון. כשגילה יפה מי אחראי למעשה הוא השתולל מכעס. ארנן התנצל והחזיר את הג'ריקן, אבל נמנע מלנזוף באהוד. לא היתה סיבה. הוא רק פעל על פי רוח המפקד.

לקראת חג היחידה הוטלה על אהוד משימה: להביא לבסיס בכפר סירקין דמות גדולה של גיבור. אהוד חיפש ומצא שלט דרכים ענק של חברת הצמיגים אליאנס, עם דמותו של שמשון הגיבור בגובה שישה מטרים, נושא על גבו צמיג של החברה. במשך שלושה ימים אהוד ואנשים מצוותו מחופשים לטכנאי שלטים פרקו את השלט שהגיע לביתו החדש בבסיס היחידה. ארנן החמיא על ההישג.

מאיר הר ציון המשיך לאמן את המצטרפים החדשים ולשתף את הלוחמים בסודות הניווט שלו. "תלמדו היטב את ציר הניווט," הוא חזר על המוטו שלו, "תשננו אותו שוב

ושוב. לציר הליכה של עשר שעות תקדישו עשר שעות לימוד. תחזרו ותלמדו אותו ביום כדי שבלילה תכירו אותו כאילו שכבר הלכתם בו." תורת הניווט של הר ציון התאימה לאהוד שהביא את כשרון הניווט הטבעי שלו למימוש. בן זוגו לניווט היה יחיאל אמסלם, מפקד הצוות שלו, קצין צעיר, גדל גוף, בעל כושר גופני נדיר, שהחל את השירות הצבאי שלו בגולני והיה אחד הלוחמים הראשונים שגייס ארנן. הוא ואהוד, שני הפכים, הפכו לחברים בלב ובנפש. אמסלם, שהשתחרר בהמשך אבל חזר לצנחנים, נהרג במלחמת ששת הימים, מפקד פלוגה בגדוד 202 של חטיבת הצנחנים, כשהסתער בראש חייליו על מוצב מצרי במבואות העיר עזה.

באחד מניווטי הצוות במדבר יהודה בתנאי חום של 42 מעלות בצל, גילה אמסלם שטעה בדרך. כמה מאנשי הצוות, ואהוד ביניהם, החלו להתייבש. לצוות נותרה מימיית מים לחירום אותה החזיק אחד הלוחמים. מקור המים הקרוב היה בנאות הכיכר, מרחק כמה קילומטרים משם. אמסלם ביקש שאהוד ינווט לשם כדי להביא מים, אבל אהוד היה תשוש, חצי מעולף מתחת לסלע שהפיץ צל. אמסלם החליט שחייבים לתת לאהוד לשתות, והשתמש במימיית החרום. אהוד התאושש והוביל את הצוות המקרטע לנאות הכיכר ולמים.

במשימה אחרת הוטל על הצוות של אמסלם לחיות שלושה שבועות במאהל בידואי. סיפור הכיסוי היה שהם סטודנטים מירושלים שמבקשים לחקור את אורח החיים של הבידואים במדבר. אהוד למד לרכב על גמלים, ניווט איתם במדבר ויצר קשר מיוחד עם אחד מנכבדי השבט, ג'ומעה אל בסינרי, שלימד אותם את אורחות החיים של הבידואים, מתוכם יצאו טובי הגששים של צה"ל. רק אחרי שנים גילה לו ג'ומעה שידע שאורחיו אינם סטודנטים אלא חיילים ביחידה סודית של צה"ל.

באותם ימים צה"ל עדיין השתמש במקרים רבים ביוני דואר כדי להעביר הודעות. חיל הקשר החל להשתכלל והעביר השתלמויות קשר באיתותי מורס. יום אחד הגיע ליחידה מדריך מחיל הקשר והעביר הדרכה לחיילים הצעירים בהעברת תשדורות מורס. השיעור

היה פשוט: הוא תופף על פח ואחר כך עבר בין החיילים ובדק במחברות מי הצליח לקלוט את האותות ולתרגם אותם לאותיות. אהוד, בזכות החוש המוזיקלי שלו התגלה כחייל המצטיין בקליטת האותות וביחידה החליטו שהוא יהיה אלחוטן. המומחה של סיירת מטכ"ל למורס. זה חייב כמובן לעזוב את האימונים ולהצטרף לקורס בחיל הקשר.

אהוד החליט שהוא לא יהיה אלחוטן. בשיעור הבא, כשהמדריך תופף על הפח הוא פשוט רשם הכול הפוך. המדריך הבין כנראה שההצטיינות בשיעור הקודם היתה מקרית בלבד וחייל אחר נשלח לקורס.

רמת האימונים עלתה, הביצועים השתפרו, אבל במטה הכללי לא מיהרו להטיל על היחידה משימות מודיעין מעבר לגבול. בסוף שנת 1960 יצא אברהם ארנן לקורס פיקוד ומטה, ללא הבטחה שיחזור לפקד על היחידה בסיומו. את הפיקוד על היחידה קיבל יוסף קסטל, מפקד סיירת גולני. אהרון אשל, "ארול" קצין צנחנים, נשאר בתפקיד סגן המפקד. אהוד חסר את ארנן ושיחות הנפש עימו. תחת פיקודו של קסטל הגבירה היחידה את קצב האימונים ונראתה יותר כיחידה צבאית מאשר אסופה של לוחמי פלמ"ח, אבל בתחום שארנן ייעד אותה, מבצעים מיוחדים, לא היה כל שינוי לטובה. על רקע זה נפוצו שמועות שעכשיו, לאחר שהאיש שהקים את היחידה כבר לא נמצא בה, יש כוונה במטכ"ל לפרק אותה.

בתחילת שנת 1961 עזב "ארול" את היחידה וחזר לצנחנים והמפקד החדש, קסטל, הביא סגן חדש: מנחם דגלי שהיה סגנו בסיירת גולני. על אף פער הגילים ביניהם, חמש שנים, בין אהוד ודגלי נוצר קליק מיוחד והשיחות הארוכות שניהלו, מעבר לשעות האימונים, שימשו במידה רבה כתחליף לקשר ההדוק שהיה לו עם אברהם ארנן. הוא כבר היה יותר משנה ביחידה והשתלב בצוות ובין הלוחמים שרובם עדיין היו בני עדות המזרח. אהוד היה אחד האשכנזים הבודדים ביחידה.

אחד מהניווטים הליליים שעשה, מהשפלה להרי ירושלים, הותיר בו רושם עז לשנים. חבר לחוליה ביקש ממנו לעצור בדרך ביישוב אור יהודה כדי שיוכל לראות את אביו. כשהתקרבו לבית, אהוד הרגיש שאותו חייל מהסס, כאילו התבייש להכניסו הביתה. הוא לקח את אהוד לשוק. שם בין הבסטות, לאור מנורת לוקס ובגשם שוטף, הם מצאו את האב בוהה לבדו ליד שולחן קטן ועליו כוס זכוכית, ספק עראק. ספק מים. האב והבן דיברו ביניהם בשפה לא מובנת. בהמשך הדרך, בעלייה לסטף, אהוד סייע לאותו חייל לטפס על סלע והרגיש שפניו רטובות. ספק מזיעה, ספק מדמעות. המעמד הזה, הוא סיפר לימים, לימד אותו פרק חשוב על סבל אנושי, עקירה וקליטה וצלקת אנושית לשנים.

אירוע אחר בהיסטוריה של היחידה שנאבקה על מקומה וייחודה בצה"ל, היה בעת ביקורו של ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן גוריון, שפחות התעניין בצד המבצעי שלה ויותר בהיבט האנושי. בן גוריון שמע את קותי שרעבי, לוחם ביחידה, שסיפר על חלומו ללמוד וטרינריה, אבל ללא סיכוי כי אין לו כסף. כמה ימים לאחר הביקור, הגיעה הודעה מלשכת ראש הממשלה על מלגה ללימודי וטרינריה לסמל קותי שרעבי, לימים מוותיקי הווטרינרים בישראל.

לאחר שנתיים ביחידה פנה אהוד ברוג ליוסף קסטל וביקש לצאת למבדקי קצונה. "אני כבר שנתיים בצבא," הוא הסביר, "ולפי מה שאני רואה, לפנינו עוד שתיים-שלוש מלחמות. אני מעדיף להיות קצין ולתת פקודות. אשמח לחזור ליחידה כקצין, אבל אם זה לא מתאים לך - תחתום לי על טופס 55 ואעבור ליחידה אחרת."

קסטל שהכיר את אהוד פחות מאשר ארנן, הבטיח שיחשוב. הוא התייעץ עם אמסלם שהמליץ חד-משמעית לדחות את הבקשה. "אם הוא רוצה להיות קצין שילך לסיירת צנחנים," סיכם.

אבל אהוד התעקש. הוא כבר לא היה לבד. גם אורי זכאי ואמנון דרורי, עוד שני קיבוצניקים שהצטרפו ליחידה ביקשו לצאת לקורס, וקסטל נכנע. אבל לאהוד הייתה בקשה נוספת: עד אז לוחמי הסיירת שיצאו לקורס קצינים השתלבו בקורס אג"מ שנמשך שלושה חודשים והמשיכו לעוד שלושה חודשים של השלמת מודיעין. אהוד התעקש לצאת לקורס קציני חי"ר. "אם אני לא בטוח שאחזור ליחידה," הסביר, "אני מעדיף לעבור קורס קציני חי"ר ולהשתלב אחר כך ביחידה אחרת כקצין."

העקשנות השתלמה. השלושה הגיעו לבה"ד 1 לקורס קציני חי"ר.

אהוד בלט מהיום הראשון כנווט מצטיין, צוער שמפקדי המחלקות בקורס נאבקו כדי שישובץ לצידם כרץ מ"מ ויוביל אותם בניווט בדרך המהירה ביותר ליעד. אחד הלקחים החשובים שהביא איתו ליחידה לאחר הקורס היה הצורך לשפר את רמת חיילות החי"ר של הלוחמים. בעיקר תרגולות שלא היו מוכרות ביחידה כמו הסתערות על גבעה, ולוחמת שטח בנוי. תרגולות ופקודות שלא הופיעו במילון היחידה והוא נחוש היה להטמיען.

במהלך הקורס שנמשך שישה חודשים, הוא הפתיע שוב ושוב במחשבה מקורית ובדרכים אחרות, לא שגרתיות לפתור בעיות. אחת מהן הייתה בתרגיל גדול בחלקו השני של הקורס, שבו חולקו הצוערים לשתי קבוצות, לכל קבוצה מפקדה משלה, שצריכה להפתיע את "האויב". התרגיל תוכנן ל-36 שעות וכלל תנועה ליעד ופשיטה על מפקדת "האויב", שמיקומה לא היה ידוע מראש.

אהוד ואורי זכאי, צוער נוסף שהגיע מהסיירת והיה אתו בחוליה, ביקשו ממפקד הפלוגה שיאפשר להם למצוא את המפקדה של הקבוצה השנייה. "אנחנו נצא לפנות ערב, נגלה את המקום, נסתווה בשטח ונכוון את הכוח שלנו לשם." הם הסבירו לו.

מפקד הפלוגה צירף לשניים מדריך מגולני, קצין בשם אגמון, שיצא איתם לשטח. הקצין התקשה לעמוד בקצב של שני הצוערים מהסיירת, אבל יותר מהקצב המהיר, הוא נדהם

מהדרך בה פעלו, איך עקפו מארבים משוערים של "האויב". לקראת בוקר הם גילו את המפקדה, הסתוו בשטח וכיוונו בהמשך את שאר הכוח. התרגיל הסתיים בניצחון מוחץ של הפלוגה שלהם ובתחקיר הסיכום של התרגיל, הקצין מגולני לא הסתיר את התפעלותו מ"החברה האלה", וניסה להסביר בפנטומימה ובתנועות ידיים מהירות איך הם הצליחו לתקשר ביניהם בסימני ידיים, בלילה חשוך ולנווט ישר לעבר המטרה. בכל התקופה שלו כמדריך בבה"ד 1, הוא הודה, לא ראה תרגיל דומה לזה.

אהוד קיבל המון מחמאות על הביצוע בתרגיל הפלוגתי, אבל בהמשך גילה שבבה"ד 1 לא תמיד משתלם להיות מקורי ולחשוב מחוץ לקופסה. זה קרה בתרגיל אחר בקורס, שבו התבקשו הצוערים לתכנן פשיטה על בסיס חיל האויור הירדני בקלנדיה, ופיצוץ המטוסים שעל הקרקע.

הצוער מהסיירת הכין במהירות מרשם קרב, שרטט צירי הגעה ליעד, שונים מכפי שהורגלו להם מדריכי הקורס, ובמקום לצוות פלוגה שלמה למשימה – מה שעשו שאר הצוערים - החליט שאת התרגיל אפשר לבצע עם צוות קטן בלבד שיחתוך את הגדר המקיפה, יתגנב לשדה ויצמיד מטעני חבלה למנועי המטוסים.

אבל בבה"ד 1 לא היו מוכנים עדיין לשיטות הפעולה האלו. המדריך האחראי על התרגיל לא אהב את התוכנית והגדיר אותה כמתחכמת, לא מתאימה ולא ניתנת לביצוע. אהוד קיבל ציון ד' על התרגיל, הכי קרוב לנכשל. "בסיירת עבדנו כל הזמן על תרגילים כאלה," הוא סיפר לימים, "אבל בבה"ד 1 זה נחשב נועז מדי."

הציון הנמוך בתרגיל לא מנע ממנו לסיים את הקורס כאחד החניכים המצטיינים. את דרגות הקצונה הוא קיבל מסגן הרמטכ"ל באותם ימים, אלוף יצחק רבין, שהחליף כמה מילים עם הקצינים המצטיינים. כשעמד ליד אהוד שאל אותו מהיכן הוא בארץ ומאיזו יחידה.

"אני מקיבוץ משמר השרון, יחידה 269." הצדיע סג"מ ברוג.

רבין הופתע לשמוע שצוערים מ-269 משתתפים בקורס קציני חי"ר.

פרק 4

האיש למבצעים מיוחדים

אהוד חזר ליחידה, ששינתה את פניה בעקבות הצטרפות לוחמים חדשים, לוחמים שתאמו את התמהיל החדש אליו כיוון אברהם ארנן, שחזר לפקד על הסיירת לאחר שסיים את קורס פו"מ. כמפקד צוות הוא בלט מהר מאד בין קציני היחידה בזכות שיטות אימון חדשות, ניווטים כמעט ללא מפה ומצפן ליעדים מיוחדים שבחר, בתוכם אתרים היסטוריים בתולדות היישוב ונופים מרתקים במדבר יהודה ובנגב. באותם ימים גם נתקבעה מסורת ביחידה: טיפוס מפרך על הר מיוחד בנגב, הר שולחן לא רחוק ממצפה רמון, שזכה לכינוי "הר היחידה". על ההר הזה טיפסו לוחמי הסיירת בסיומו של אימון ניווטים ארוך בנגב, עמוסים בתרמילים שבהם אבנים גדולות ששימשו לציור סמלי היחידה ושמות מפקדיה. בהמשך, הוחלט שטכס סיום אימון הלוחם יתקיים על פסגת ההר. מסורת שקיימת עד ימינו.

שנתיים ביחידה שינו את "הילד" ממשמר השרון מהקצה אל הקצה. הוא עדיין היה צנום וקטן לעומת שאר הלוחמים בצוות ובצוותים אחרים, אבל מלא ביטחון עצמי ביכולותיו. גם הכושר הגופני השתדרג לאחר עשרות מסעות ואימונים מפרכים. היו אלה ימים של מפנה ושינוי ביחידה. מאיר עמית, שדגל במבצעי מודיעין מעבר לגבול, החליף את חיים הרצוג כראש אמ"ן, והגיע היום שבו קיבל ארנן אור ירוק לתכנן מבצע שנועד לאיסוף מודיעין בשטח סוריה.

בחדר האוכל נפרשה מפה גדולה של סוריה. ארנן, קורן מאושר, הצביע על יעד לחדירה למטרות מודיעין והפתיע כשבחר בסג"מ אהוד ברוג כמפקד המבצע תוך שהוא מעדיף

אותו על פני קצינים בכירים וותיקים ממנו. המשימה היתה להביא מודיעין מאזור המוצבים הסורים שמשקיפים על הכנרת. מבצע דומה, שמונה שנים קודם לכן בדצמבר 1954, הסתיים בכישלון. חמישה לוחמים, שניים מגולני ושלושה צנחנים שנשלחו לחבר מכשיר האזנה לקו טלפון סורי נתפסו ואחד מהם, אורי אילן, לוחם גולני מקיבוץ גן שמואל, התאבד בכלא הסורי והותיר במכנסיו פתק: "לא בגדתי".

אהוד ידע את גודל האחריות שמוטל עליו ומה יהיה מחיר כישלון על עתיד היחידה. אחרי שבועות של הכנה ותרגילים על מודל יצא הכוח לדרך. הניווט היה קשה וחייב מעבר מדויק בין מוצבים ושדות מוקשים סורים על רמת הגולן. אחרי כמה שעות הליכה וחציית מכשול מים, אהוד איתר את היעד בשולי מחנה צבאי סורי. מחוץ ליעד הבחין בשני חיילים סורים ישנים וחשש שאם יתעוררו הם יזעיקו את הצבא הסורי כולו. הוא החליט לעקוף אותם בתנועה שקטה, בידיעה שהאיגוף יחייב זמן נוסף.

עוד הם עוקפים את העמדה הסורית, והקשר שלו לחש שבחפ"ק מודיעים שמיצינו זמן אחרון – חייבים לחזור.

בחפ"ק, סמוך לגבול הסורי, היו באותה עת אלוף פיקוד צפון אברהם יפה, ראש אמ"ן מאיר עמית, סגנו אהרל'ה יריב, מפקד היחידה אברהם ארנן ובכירים אחרים. אהוד: "הייתי במרחק כחמישים מטר מהעמדה הקיצונית במוצב, משוכנע שאני יכול להשלים את המשימה ולחזור בזמן. לא יכולתי להסביר את זה בקשר. המכשיר שלנו היה מוטורולה ישן, הרעש בזמן דיבור היה נורא ופחדתי שישמעו אותנו. הוריתי לאבי הקשר לסגור את המכשיר והמשכנו להתקדם."

ארנן בחפ"ק רתח וחשב שזה סופה של היחידה. אלוף הפיקוד הציע להפעיל כוח חילוץ. קרוב לשעתיים מעבר לזמן שתוכנן נשמעה בחפ"ק מילת הקוד להצלחת המבצע. ארנן, שהיה מוכן לקרוע את אהוד לגזרים, היה הראשון שפגש בו בשטח ישראל ובעיניו דמעות אושר.

"בן כמה הבחור הזה?" שאל אלוף הפיקוד ששמר על קור רוח ולא ידע שהקצין הצעיר שביצע את המשימה הוא אותו אחד ש"סחב" בעבר הרחוק את ג'ריקן הדלק מהג'יפ שלו.

ארנן: "21."

האלוף יפה: "חשבתי שפחות. שים עליו. צריך לדאוג שימשיך בצבא..."

עוד לפני שיצאו למבצע, הבטיח אלוף הפיקוד שאם יבצעו את המשימה, הוא ישלח ליחידה ארגז ובו 12 בקבוקי שמפניה. כמה ימים לאחר מכן, הגיע ליחידה ארגז ובו שני בקבוקים בלבד. ארנן המאוכזב מיהר לברר מי החליט להוריד עשרה בקבוקים מהארגז וקיבל את תשובת אלוף הפיקוד: "הורדתי עשרה בקבוקים כי אהוד לא הגיב לקריאה בקשר לנתק מגע ולחזור לפי פקודה לשטח ישראל."

הביצוע והאומץ שגילה, גם מול האויב הסורי שמתחת לאף וגם מול האלופים בחפ"ק, יאפיין גם בהמשך את תפקודו כמפקד. תעוזה מבצעית וידיעה שהמפקד בשטח הוא זה שצריך לקבל אחריות ויודע טוב יותר מכל אחד אחר את גבול היכולת ואת אפשרויות הביצוע.

המבצע בסוריה, הפעם הראשונה שבה יצאה היחידה לפעולה מעבר לגבול, זיכה את אהוד בצל"ש הראשון שלו. הלוחם הראשון בסיירת שקיבל צל"ש. כשנתיים אחרי כן זכה בצל"ש השני על מבצע מודיעיני במצרים כשלצידו נחמיה כהן, לוחם צעיר שהפך לבן זוגו במבצעים מיוחדים, בהם זכה כמו אהוד לחמישה ציונים לשבח. נחמיה אחיו הצעיר של אליעזר, צ'יטה כהן, – מפקד טייסת המסוקים שהיתה שותפה למבצעים מיוחדים של היחידה - נהרג בעזה במלחמת ששת הימים כשהסתער בראש פלוגת צנחנים על מוצב של הצבא המצרי.

יצחק רבין, שמונה לרמטכ"ל אחרי צבי צור, טיפח את היחידה ובביקורו במחנה סירקין זכר את הקצין בעל פני הילד מקיבוץ משמר השרון. וה"ילד", כינוי שדבק בברוג תקופה ארוכה, היה זה שהוביל מבצע שנחשב למורכב ביותר שביצעה היחידה עד כה, חייב

חודשים של הכנות, טיסה לילית ארוכה בשמי ארץ אויב עד ליעד, תנועה רגלית, הגעה מדויקת ליעד, ביצוע מושלם וחזרה לנקודת המפגש עם המסוקים. בנחיתה בארץ אמר ארנן למפקד כוח המסוקים, אורי ירום: "תזכור את הילד הזה. הוא יגיע רחוק. עד הרמטכ"ל."

מדובר היה למעשה בשני מבצעים מודיעיניים שכונו "חלוץ" ו"שרקרק". הראשון התקיים באוגוסט 1963, והיה בעצם מבצע הכנה לשני, שבוצע בחודש מרס 1964. שניהם בוצעו במרכז סיני, והיו חלק מהפקת לקחים ממבצע "רותם" שלוש שנים קודם לכן, שבמהלכו הופתעה ישראל כשהתברר לה שכוחות צבא מצריים גדולים הועברו לסיני מבלי שהמודיעין הצבאי ידע על כך. המבצע הראשון, בפיקודו של אהוד ברוג – הוא פיקד על שני המבצעים – נועד להוכיח יכולות, גם של חיל האוויר וגם של לוחמי הסיירת. לאחר שהוכחו היכולות במבצע הראשון - טיסה נמוכה בגובה של 20 רגל כדי להתחמק מהמכ"ם שמעבר לגבול, ניווט רגלי ליעד וחבירה עם מסוק הפינוי לפני אור ראשון - אישר סגן הרמטכ"ל, אלוף חיים בר לב את ביצוע המשימה שבה השתתפו חמישה לוחמים בפיקודו של אהוד. לימים, גילה עזר ויצמן, שהיה מפקד חיל האוויר בעת המבצע, שהמידע המודיעיני שהתקבל בעקבות המבצע, סייע רבות בניצחון הגדול במלחמת ששת הימים. כל חמשת הלוחמים ואנשי צוות האוויר קיבלו צל"ש רמטכ"ל בעקבות המבצע המוצלח. לאהוד היה זה הצל"ש השלישי.

בסיירת טיפחו את שיתוף הפעולה עם טייסת המסוקים. לחיל האוויר הייתה אז טייסת מסוקים אחת, מסוקי סיקורסקי 58, עודפים של הצבא האמריקאי שהועברו מגרמניה המערבית במסגרת הסכם השילומים שנחתם בין המדינות. בחיל האוויר, שפיתח באותם ימים את יכולות התקיפה שלו, המסוקים היו בנים חורגים. בעיקר כלי תחבורה שנועד להגיע ממקום למקום. בסיירת ראו במסוק כלי מבצעי לכל דבר שמתאים לתוכניות שנרקמו שם, חלקן על גבול הדמיון העשיר של מפקדיו. למזלם הרב, מפקדי הטייסת באותם ימים, אורי ירום ואליעזר כהן, צ'יטה, שאחיו, נחמיה, היה לוחם מצטיין בסיירת,

שיתפו פעולה בשמחה. שיתוף הפעולה הזה תרם רבות לשני הצדדים. לסיירת הוא אפשר לצאת למשימות בעומק שטחי המדינות השכנות וטייסת המסוקים פיתחה יכולות מיוחדות שבהמשך שינו לחלוטין את התייחסות החיל. התקשורת בין הלוחמים שעל הקרקע לבין טייסי המסוקים הייתה שונה מזו שבינם לבין טייסי הקרב. אפשר היה לדבר איתם, לקרוא להם, להנחית ולהפעיל אותם בעת הצורך.

בשנים הראשונות השתמשו לוחמי הסיירת במסוקי סיקורסקי 58 האמריקאיים. מסוקים קטנים שהמגבלה הגדולה שלהם היתה מנוע אחד שפורק ממפציץ בי-17 ממלחמת העולם השנייה והורכב על המסוק. בהמשך, בעיקר בשל החשש להסתמך על כלי טיס בעל מנוע אחד בלבד, רכש חיל האוויר מסוקי סופר פרלון מצרפת, מסוקים גדולים וכבדים יותר, בעלי שלושה מנועים, שנכנסו לשימוש בחיל האוויר לאחר מלחמת ששת הימים ושימשו את החיל במשך שנים, עד שפינו את מקומם למסוקי היסעור.

שני מבצעים, בדצמבר 1969 ובינואר 1970, שניהם בעיצומה של מלחמת ההתשה, ממחישים את ההשפעה הגדולה שהייתה ליחידה, ולאהוד כאחד המובילים בה, על התפתחות מערך המסוקים בחיל האוויר. בדצמבר יצא כוח של היחידה על מסוקים למבצע חשוב בגזרת התעלה. הדרך לשם עברה ללא תקלות, אבל מיד לאחר הנחיתה חשש מפקד המבצע, סגן עמית בן חורין מקיבוץ עין השופט, שיש כוחות מצריים בשטח. הוא חשש שחשאיות המבצע תיפגע והחליט לחזור מבלי שהמשימה בוצעה. "בפעילות מודיעינית מהסוג הזה," מסביר אחד מבכירי היחידה בעבר, "מעבר לרצון לבצע, חשוב גם שהאויב לא ידע שהיה מבצע. שמישהו היה בשטח, שמישהו עשה משהו. לפעמים, עדיף לא לבצע כשיש סכנה שהמבצע ייחשף, לחזור הביתה ולנסות לבצע פעם אחרת."

חודש לאחר מכן, בינואר 1970, תוכנן מבצע דומה, עם אותו הרכב כוח בגזרה אחרת של התעלה. בן חורין נשאר לפקד על המבצע, ואהוד, אז כבר סגן מפקד היחידה, צורף לכוח על תקן של מצביא – הגדרה של סמכות בשטח שהיא מעל למפקד המבצע.

הבעיה העיקרית הייתה לקבל אישור רמטכ"ל. המבצע תוכנן זמן רב ולא קיבל אישור. גם הרמטכ"ל בר לב וגם ראש אמ"ן, אלוף אהרון יריב, טענו שכל איזור התעלה מכוסה במכ"ם מצרי וקיים חשש שהכוח יתגלה עם חציית הגבול.

אהוד התעקש לבצע. כששמע את טענות המתנגדים, שהתבססו על בכירי חיל האוויר, שאין אפשרות לחדור עם מסוקים דרך מערך המכ"ם המצרי, הוא החליט להוכיח שאפשר.

שיתוף הפעולה ההדוק בין היחידה וטייסי המסוקים התפתח מאד מאז תחילת שנות השישים. טייסי המסוקים למדו לנווט, למדו להגיע בלילה, ללא אורות לנקודות מפגש שנקבעו, לנחות במהירות ולפרוק או לאסוף לוחמים. גם באימונים וגם בפעילות מבצעית. טייסי המסוקים למדו לעבוד עם היחידה והשתדרגו מבצעית דרכה. בראשית הדרך התברר שיכולת הניווט הבסיסית שלהם היתה מוגבלת ולא אחת הם טעו בדיוק ההגעה ליעד. השיא היה במבצע בו טייסי מסוק הנחיתו כוח בפיקוד עמירם לוין, בצפון מזרח ירדן, כעשרה קילומטר רחוק מהמקום שנקבע בתוכנית המבצע.

ביחידה הבינו שחייבים לשפר את יכולת הניווט של טייסי המסוקים והרבה בזכותם הותקנו בכלי הטיס מכשירי ניווט משוכללים ביותר. מפקדי היחידה, ואהוד במיוחד, שינו את תפישת חיל האוויר שהמכ"ם במצרים רואה הכל ולכן יש להגביל את פעילות המסוקים מחשש שיתגלו. כדי להתגבר על החשש מעין המכ"ם, יעצו ביחידה לחיל האוויר: תטוסו נמוך יותר. תחילה בלילות ירח, אחר כך עם צבירת ניסיון, גם בלילות חשוכים. הטייסים שיפרו בהדרגה את ביצועי הטיסה לפי המפרט המבצעי של היחידה וידעו היכן צפויים מכשולים, כמו עמודי מתח גבוה ואיך לטוס נמוך מעליהם. השיפור היה מרחיק לכת ובחלק מהמשימות, הטייסים נעו בלילות חשוכים בגובה 300 רגל ובלילות ירח בגובה 100 רגל, כ-30 מטר מעל פני הקרקע, עוקפים מכשולים, דיונות, ונעזרים בתוואי השטח המדבריים.

לאהוד היה חלק גדול בשינוי תפישת הפעילות המבצעית של טייסת המסוקים. הוא גייס סטודנטים למתמטיקה, סטטיסטיקאים וגיאולוגים והסתייע בהם לשרטוט חדש של מפות מבצעיות, שנועדו לשכנע את חיל האוויר והמטכ"ל שיש חורים בכיסוי המכ"ם המצרי שנפרס בשטח. לא הכל מכוסה. יש פרצות בכיסוי וצריך לדעת היכן ואיך לנצל אותן. הפעם הוא החליט להשתמש במבצע שלא אושר עדיין כמבחן לקבלת אישורים בעתיד למבצעים נוספים.

השלב הראשון היה לשבת עם מפקדי חיל האוויר, לפרוס מפות ולהראות פרצות בכיסוי המכ"ם. משימה לא קלה, אבל לאחר כמה ישיבות כאלה הודו בחיל שהבחור הצעיר מהסיירת צודק. מכאן, לאחר שנפרצה התנגדות חיל האוויר, אפשר היה לשכנע גם את הרמטכ"ל בר לב וראש אמ"ן יריב.

בינואר 1970 יצא מבצע "אותות ומופתים" לדרך והוכיח את היכולת לחדור דרך פרצות המכ"ם המצרי ולבצע משימה בעומק השטח. למרות תקלות מקצועיות שנחשפו במבצע, וחשש לכישלון בחפ"ק בו היו שר הביטחון דיין, הרמטכ"ל בר לב, ראש אמ"ן יריב עם אנשי היחידה מנחם דגלי ואבשלום חורן, אהוד, כמפקד הבכיר בשטח לצדו של עמית בן חורין, החליט להמשיך. הוא ידע שהחלטה להתקפל היתה סותמת את הגולל על סדרה של פעילות מבצעית עם השלכות של נסיגה ביכולת ההערכה המבצעית לשנים. במבצע הזה הוא מתח עד הקצה את יכולת הביצוע של היחידה, בידיעה שלא תהיה הזדמנות אחרת. הכוח חרג מלוח הזמנים המתוכנן, תוך חשש מכניסה לאור יום וסכנת התגלות. והייתה סיבה להסתכן כל כך. זה היה אחד ממבצעי המודיעין החשובים של היחידה, פריצת דרך מבצעית, מדרגה חדשה בשיתוף הפעולה המבצעי עם טייסת המסוקים ומבצע עליו אומר אחרי שנים אבירם הלוי, בעבר סגן מפקד היחידה וההיסטוריון הלא רשמי שלה: "זו הייתה סיירת מטכ"ל במיטבה. עד אז לא הגענו רחוק כל כך, עמוק כל כך במבצע מודיעיני בשטח המצרי, מאות קילומטר מתעלת סואץ. זו היתה פריצת דרך

מבצעית שבה מפקד המבצע לקח סיכון מחושב והצליח. זה היה בסיס ממנו אפשר היה לתכנן מבצעים מורכבים ולדחוף קדימה את מעטפת הסיכון."

***

חזרה לשנת 1965. מבצע "שרקרק" שבו קיבל את הצל"ש השלישי שלו, אמור היה להיות המבצע האחרון של אהוד, טרם שחרורו מצה"ל. סמוך למועד השחרור, עמד גם אברהם ארנן לסיים את תפקידו כמפקד היחידה. הפרידה היתה קשה לקצין הצעיר שחב לארנן רבות על ההזדמנות שניתנה לו להוכיח את יכולותיו המיוחדות ובמיוחד על חילוצו מגדוד החרמ"ש 9, שם היה נגזר עליו לסיים את שרותו הצבאי כחייל מתוסכל.

במקומו של אברהם ארנן מונה סגן אלוף דב תמרי, לוחם צנחנים רב מעללים, מפקד גדוד הצנחנים 890, שפיקד קודם לכן על סיירת הצנחנים והשתתף ברבות מפעולות התגמול בשנות החמישים. זמן קצר לאחר מכן הגיע גם מועד השחרור של אהוד ברוג, אבל תמרי לא היה מוכן לאבד את הקצין המצטיין וניסה לשכנע את אהוד להישאר. "אני מוכן," הייתה התשובה, "אבל הבעיה היא בקיבוץ שלא מסכים לאשר לי להישאר בצבא."

בעצה אחת עם ראש אמ"ן מאיר עמית, הוחלט שעמית יעביר מכתב למזכירות קיבוץ משמר השרון ויבקש אישור להמשך שרותו של אהוד בצה"ל. ממזכירות הקיבוץ התקבלה תשובה קצרה: "מצטערים, אהוד חיוני בענף המטעים..."

עמית החליט בצעד בלתי שגרתי להגיע לאסיפת חברים מיוחדת במשמר השרון כדי לשכנע את הקיבוצניקים. מבלי לחשוף את תפקידו ואת היחידה בה הוא משרת, הצליח עמית במשימה ואסיפת החברים אישרה להשאיר את אהוד לשנה נוספת בצה"ל, עד אמצע שנת 1965.

כסגן צעיר ביחידה, אהוד התרשם מאד מהקשר המיוחד של הרמטכ"ל רבין לסיירת. רבין היה זה שאישר מבצעים מיוחדים ונהג להגיע ליחידה לפני יציאה לפעולות ולקבל

את פני הלוחמים עם חזרתם. היו אלה ימים של חילופי משמרות. פרישת דור הוותיקים ועליית הצעירים ואהוד בראשם. שמות חדשים הופיעו בנוף היחידה: דני יתום, אבשלום חורן, גיורא זורע ואחרים. היחידה המשיכה לגייס לוחמים בשיטת חבר מביא חבר, והכל תחת מעטה כבד של חשאיות. כומתות אדומות, נעליים חומות, ללא תג יחידה.

לאחר שחתם על שנת קבע נוספת, הוא מונה לפקד על המבצעים המיוחדים ביחידה. כפרס על החתימה, הוזמן לקורס קומנדו בצרפת בבסיס הכוחות המיוחדים של צבא צרפת במון לואי, בין פסגות הרי הפירנאים בגבול צרפת-ספרד. שם מצא עצמו לצד קציני צנחנים וקומנדו צרפתיים בוגרי מלחמות הודו סין ואלג'יר. חיילים ותיקים שלמדו על פסגות האלפים, בין אימון לאימון, על תיאוריית לחימת הגרילה של מאו טסה טונג מנהיג סין, הגנרל הוויטנאמי גיאפ ואחרים.

במרחק אלפי קילומטר מביתו במשמר השרון היתה לו הזדמנות למנוחה, לספרים ולמוסיקה הקלאסית שאהב. שם, באחד הלילות בהם חש געגועים הביתה, כתב לאחיו אבינועם, שהיה קרוב אליו במיוחד והתאמן לקראת מבחני כניסה לסיירת מטכ"ל: "...במשך השנים אני הולך בדרך מסוימת... הדרך משולה לשביל צר המטפס במעלה הר. מצד אחד הוא מבטיח בקצהו סיפוק ומחזה מרהיב... מאידך הוא צר... התהום משני הצדדים... הרגל עשויה למעוד ואבן עלולה להידרדר מתחת לרגליים ולסחוב אותה איתה. בקשה אחת בלבד לי אליך: לך באותה דרך, עם כל הסיכונים. שמע ממי שעבר כברת דרך רצינית זו. זה כדאי..."

כשחזר לארץ עדכן את דב תמרי על כוונתו להשתחרר בתום תקופת הקבע לה התחייב. תמרי הציע שימשיך לפקד על היחידה המבצעית בהכנת צוותים בוגרים למבצעים ובסופי שבוע יוכל ללמוד כדי להשלים את בחינות הבגרות שהחסיר במרד הנעורים שלו. אהוד הבטיח לתמרי שיכין יורש שיקח את תפקידו כמפקד הפלגה המבצעית והמליץ שיהיה זה נחמיה כהן.

ההצלחה בבחינות הבגרות, במיוחד ציון גבוה במתמטיקה ופיסיקה, עודדה אותו להירשם ללימודי הנדסת אלקטרוניקה בטכניון. מאות מועמדים על ששים מקומות. אהוד השלים לימודים בפיסיקה בבית ספר "משלב" ובלילות חזר ליחידה כדי להכין מבצעים ולתפוש זמן פנוי ללימודים בהאנגר בריטי ישן בבסיס.

בחינת הכניסה לטכניון היתה קשה והוא היה בטוח שנכשל. האיחור בקבלת התשובות שיכנע אותו שקודם מודיעים למי שהתקבל. להפתעתו התבשר שהתקבל ללימודים בפקולטה להנדסת אלקטרוניקה. הוא היה מאושר על שעמד באתגר, אבל החליט בסופו של דבר ללמוד מתמטיקה ופיסיקה באוניברסיטה העברית.

אחרי ארבע וחצי שנים בסיירת החליט שהגיע הזמן לפרוש מהצבא. השקט בגבולות שכנע אותו שעתידו מחוץ לצבא. הראשון ששמע ממנו על כך היה אברהם ארנן, שהיה אז בתפקיד סגן ראש מחלקת איסוף במודיעין. ארנן ניסה לשכנעו שהוא טועה. עוד לא הסתיימו בעיות הביטחון של מדינת ישראל. הוא אמר לאהוד שצפוי לו עתיד מזהיר ואין לו ספק שבעתיד יגיע לפירמידת הפיקוד העליון, אבל גם זה לא שיכנע. כשהבין ארנן שההחלטה סופית הוא הגיב בנתק מוחלט. כועס על מה שנראה לו כהפרת אמונים. ארנן לא הצליח להסתיר את כעסו על כך שהאיש שהוא ראה בו מועמד ודאי לפקד על היחידה, בחר לפשוט את המדים. הנתק בין השניים נמשך קרוב לשנתיים, עד אחרי מלחמת ששת הימים כשמנחם דגלי בישר לארנן שבן טיפוחיו החליט לחזור לצבא.

הפרידה מהיחידה היתה קשה עבורו. הוא נפרד מדוביק תמרי מפקד היחידה, איתו פיתח מערכת יחסים קרובה, והבטיח שאם יצטרכו אותו ידעו למצוא אותו באוניברסיטה העברית. הוא יבוא מייד.

באותה שנה קיבל החלטה משמעותית נוספת: לעזוב את הקיבוץ. לפרנסתו החל לעבוד כחוקר פרטי במשרד החקירות של משה קוקלה, מוותיקי היחידה, ומצא עצמו במשימות מעקב אחר זוגות בוגדניים. את כישרון הכתיבה שלו השקיע כקופירייטר במשרד פרסום

קטן בירושלים. הוא לא האמין שתמרי יזכור את הבטחתו לקרוא לו לפני מבצעים מיוחדים, מעבר לג'סטה של נימוס לקצין מצטיין שפיקד על מבצעים יפים. אבל תמרי לא שכח את ההבטחה, וכך קרה שאהוד הפסיד סמינריונים ובחינות מועד א' לטובת פעילות מבצעית ביחידה. הוא לא יכול היה לסרב כשהוצע לו להשתתף כמפקד במבצע מהגדולים והנועזים שהיחידה ביצעה עד כה. מבצע בעומק שטח מצרים, לצידו של נחמיה כהן שהיה מפקד הכוח.

לוחמי היחידה המריאו בלילה. המסוקים נחתו בעומק סיני, במרחק כמה קילומטרים מהיעד והם המשיכו ברגל ממקום הנחיתה. במהלך ביצוע המשימה נוצרה בעיה. מטען חבלה גדול שניסו לנטרל היה חלוד כולו ואחד הברגים לא נפתח. אהוד ונחמיה רכנו מסביב למטען, כאשר ברקע החל לחץ מהחפ"ק בו שהה הרמטכ"ל רבין, לחזור גם אם לא ניתן לסיים את המשימה. אהוד התעקש שוב ושוב לעבוד על הבורג הסרבן שלבסוף החל להגיב והוא פירק את המטען בזהירות יתירה. הם סיימו לקראת אור ראשון. בשטח שרר ערפל שהיקשה על טייסי המסוקים לצאת בכיוון הכוח. בחפ"ק הורו לכוח חילוץ גדול להתכונן לצאת לדרך, כשברשת הקשר נשמע קולו של אהוד: THE MILKMAN IS COMING "החלבן מגיע" – מילת הקוד להצלחת המבצע. טייסי המסוקים מצאו פרצה בחומת הערפל וחילצו את הכוח בשלום. הרמטכ"ל רבין חיבק את אהוד ונחמיה. שניהם זכו בצל"ש נוסף. לאהוד זה היה הצל"ש הרביעי. בנוסף, בישר לו הרמטכ"ל באותו מעמד שהוא מועלה לדרגת סרן.

מלחמת ששת הימים, כמה חודשים לאחר אותו מבצע, זכורה כאירוע די מתסכל בהיסטוריה הקצרה של הסיירת. הדרך בה התפתחה המלחמה הביאה לביטול מבצעים ייעודים של הסיירת שהתאמנה על פשיטות ומבצעי חבלה בעיקר בשדות תעופה במצרים ובסוריה. אבל חיל האוויר הקדים וייתר את המבצעים המיוחדים שתוכננו. צוות בפיקודו של אהוד המילואימניק לחם באוגדת האלוף ישראל טל, ואהוד חזר מהמלחמה עם תחושה שהוא מחמיץ היכרות עם צה"ל שמחוץ לסיירת, כמו את עוצמת השריון, אותה

ראה בפעולה בכיבוש המתחם המצרי הגדול בג'בל ליבני, שבו התמודדה חטיבה 7 עם כוח שריון מצרי גדול והשמידה כמעט את כולו בתוך שעות. אהוד ואנשי הצוות השתתפו בקרב ותקפו בג'יפים מן האגף את יחידות השריון המצרי.

עוצמת השריון בקרב הרשימה אותו מאד. אם לחזור לצבא, הוא הרהר בינו לבינו, הסיכוי היחיד להגיע לצמרת הוא דרך תפקיד פיקודי בכיר בשריון. אבל אם קריירה צבאית, היא צריכה להתחיל בפיקוד על סיירת מטכ"ל.

ביממה האחרונה של מלחמת ששת הימים, אהוד ברוג ואנשיו היו ברמת הגולן. שם בבסיס של הצבא הסורי הוא מצא מכונית מרצדס חדשה ששימשה גנרל סורי בכיר. אהוד פרץ את דלת המכונית, התיישב מאחורי ההגה ועשה דרכו לסיבוב ניצחון בתל אביב. לפנות בוקר החנה את המרצדס עם מפתחות בפנים ליד ביתו של מנחם דגלי בגבעתיים. השכנים המופתעים שגילו בבוקר מרצדס חדשה עם מספר סורי, מיהרו להזעיק את המשטרה ודגלי, שחזר ליחידה כחודש לפני המלחמה, כסגנו של המפקד החדש, עוזי יאירי, הגיע לפנות בוקר הביתה ולא הבין איך הגיעה מכונית מרצדס סורית לפתח ביתו בגבעתיים.

כמו בכירים ממנו ביחידה, גם אהוד היה מתוסכל מפעילות הסיירת במלחמת ששת הימים. כל תוכנית שעמדו לבצע בוטלה ברגע האחרון. פעם היה זה חיל האוויר שהקדים אותם ובפעמים אחרות היה זה השריון. התסכול הגדול מבחינתם היה ביטול שתי משימות תפורות על הסיירת שעליהן התאמנו בשבועות ההמתנה שקדמה למלחמה. שתי המשימות בוטלו ב-5 ביוני לאחר מתקפת פתע של מטוסי חיל האוויר שהשמידו את עיקר כוחו חיל האוויר המצרי בעודו על הקרקע.

הגבולות החדשים של אחרי מלחמת ששת הימים, ירושלים שאוחדה מחדש, האופוריה הגדולה והתחושה שבעקבות התבוסה הגדולה, קרוב היום שבו יסכימו מנהיגי מדינות ערב ללכת בדרך השלום, חיזקו אצלו את ההכרה שהוא צריך להתמקד בקריירה

אזרחית. במחקרים מתקדמים בפיסיקה ומתמטיקה. הצבא נותר אמנם ברקע, אבל כבר לא בעדיפות ראשונה.

הוא טעה. כמו רבים אחרים בישראל שיכורת הניצחון.

ב-20 באוקטובר 1967 נורו ארבעה טילי ים-ים מספינות טילים מצריות לעבר משחתת חיל הים אח"י אילת ששייטה בים התיכון מול חופי פורט סעיד. עשרות מאנשי צוותה של האנייה הגדולה טבעו כאשר אח"י אילת שקעה במצולות הים. טיבוע אילת יצר טראומה קשה בציבור הישראלי שהאמין באשליית תום עידן המלחמות, גם אם מנהיגי ערב דחו את פניית שר הביטחון, משה דיין, לשלום תמורת נכונות ישראל לוותר על השטחים שכבשה. ברקע הייתה גם תחילתה של מלחמת ההתשה לאורך התעלה. אהוד ברק, סטודנט למתמטיקה ופיסיקה באוניברסיטה העברית, הבין שמוקדם מדי לוותר על המדים. הוא יזם פגישה עם מנחם דגלי, סגן מפקד היחידה. "אני מוכן שתדבר עם אברהם," אמר לו.

דגלי חיפש את הטלפון הציבורי הראשון כדי לבשר לאברהם ארנן: "אהוד בשל לחזור..."

פרק 5

חזרה למדים

ההחלטה לחזור ליחידה התקבלה בשמחה באגף המודיעין. ראש אמ"ן, אהרון יריב החמיא לאברהם ארנן ולאלי זעירא, ראש מחלקת איסוף באמ"ן, על הצלחתם להחזיר את הסטודנט לפיסיקה ומתמטיקה לשרות מלא ביחידה. האלוף יריב בישר על ההחלטה לשר הביטחון משה דיין, שנתן את ברכתו. אלי זעירא סיכם עם אהוד את פרטי חזרתו עם הבטחה שיהיה מועמד בעתיד לפקד על היחידה. גם זעירא וגם ארנן הסכימו לתנאי

שהציב: שרות קבע ביחידה במקביל להמשך לימודיו באוניברסיטה. את שנת הלימודים האחרונה עשה כאיש קבע.

שנה ג' לא הייתה קלה, ואהוד מצא עצמו לא אחת עם מחברות חצי ריקות משיעורים שהחמיץ בגלל פעילות היחידה. בניגוד לימי בית הספר העממי, שם דקלם בעל פה תשובות שלא הופיעו במחברת היחידה שלו, כאן, כל שיעור ותרגיל היו חשובים ואהוד דאג להשלמת חומר מסטודנטים אחרים, במיוחד מחברתו ללימודים ליאורה, לימים ליאורה מרידור, רעייתו של דן מרידור, סטודנטית מצטיינת ששמחה להשלים את החומר החסר.

כסטודנט ומפקד בסיירת לאהוד כמעט ולא היה זמן לאהבה ישנה שלו – נגינה בפסנתר. את הגעגועים שלו לצלילי המוסיקה הקלאסית שכל כך חסרו לו, השלים בספרייה המרכזית של הקמפוס בגבעת רם, שם הייתה פינת האזנה למוסיקה עם אזניות ואוסף של תקליטים וקלטות.

בעודו פותר משוואות במתמטיקה ומתמוגג מצלילי הפסנתר, הבחין בסטודנטית שגם היא נהגה להאזין לקלטות, אבל מסוג אחר. אהוד נזכר שכבר פגש בה בעבר, כששירתה כסמלת במודיעין. העניין שגילה בקלטות להן האזינה, מחזות מוקלטים של ויליאם שקספיר, הובילו לשיחה. היא זכרה את הסגן עם פני הילד שביקר בבסיס המודיעין בו שירתה, והציגה עצמה כנאוה כהן מטבריה, סטודנטית לספרות אנגלית ומדעי המזרח. נעים מאד: אהוד מקיבוץ משמר השרון, קצין בשרות קבע וסטודנט למתמטיקה ופיסיקה.

אהוד פיתח את ההיכרות הראשונית והציע בדרך מקורית ללכת ביחד לסרט. הוא העביר לה גיליון עיתון ובו סימן בעיגול סרטים שהציגו אותו זמן בבתי קולנוע בירושלים ולצד העיגולים - סימני שאלה.

נאוה החזירה לו את העיתון כאשר מסביב לאחד מסימני השאלה סימן קריאה.

הרומן בין השניים הבשיל. כשהגיע עם ורד בידו לדירה שחלקה עם חברה מעל קפה טעמון בירושלים, הבינה שהעניין רציני והציעה לו להכיר את משפחתה. האב, שלמה כהן, בנקאי מוכר בעיר, רחל, מזכירה בסניף מפא"י המקומי ודורון, אחיה הצעיר שהעריץ מרגע ההיכרות הראשון את גיסו המיועד.

כאשר רחל לחשה לה בתום ארוחת הערב: "לבחור הזה יש ראש על הכתפיים," זה היה רגע מתאים לבשר שהיא ואהוד מתכוונים להינשא. זה קרה ב-25 במרס 1969, במלון גינתון בטבריה, אז המלון היוקרתי בעיר.

הזוג הצעיר שכר דירה קטנה של שני חדרים בקרית יובל בירושלים, ונאוה גילתה מהר מאד שנישאה לא רק לאהוד, אלא גם ל"יחידה". אהוד הגיע הביתה פחות ופחות. מלחמת ההתשה בתעלה היתה בשיאה וסיירת מטכ"ל נכנסה לרצף מבצעים מעבר לגבול, בהם לאהוד היה תפקיד מרכזי בתיכנון ולא אחת גם בביצוע.

זמן קצר אחרי שובו ליחידה, הוא פגש לוחמים חדשים ביחידה שהתגייסו אחרי מלחמת ששת הימים. מפקדי הצוותים, עמירם לוין ורפי בר לב, סיפרו לו על דור חדש של לוחמים שיזניקו את יכולת היחידה לגבהים חדשים. היו שם דורון הרצברג, עמוס דניאלי, עמית בן חורין, חיים בן יונה ו"בחור אמריקני", שעליו אמרו שיש לו כושר גופני מעולה ומוטיבציה גבוהה, אבל הוא פחות טוב בניווטים.

הייתה זו הפעם הראשונה שאהוד נתקל בשם ביבי נתניהו.

אהוד הקפיד כל העת לשלב בין הלימודים באוניברסיטה והשירות ביחידה, נאמן להבטחה שקיבל בשעתו מדב תמרי, שהוא ייקרא לכל מבצע חשוב של הסיירת. תמרי סיים את תפקידו עוד לפני מלחמת ששת הימים, ואת הפיקוד על היחידה קיבל סגנו, עוזי יאירי, שהמשיך לקיים את ההבטחה. אהוד נקרא מהאוניברסיטה למבצע כראמה, מהכישלונות הגדולים של צה"ל בעידן של אחרי ששת הימים, מבצע שבו היה לסיירת מטכ"ל תפקיד שולי בלבד. למחרת המבצע חזר לאוניברסיטה במדים וכומתה אדומה

ונבוך כאשר המרצה, פרופסור פנחס אביבי, בירך אותו מעל הבמה על השתתפותו בקרב.

אבל במבצע אחד דילגו עליו. דווקא במבצע שתפס כותרות בכל העולם.

ב 23.7.68 נחטף מטוס אל על שהיה בטיסה מרומא לתל אביב. מחבלים חמושים פרצו לתא הטייס ופצעו את הקברניט מעוז פורז, שנפל חמש שנים מאוחר יותר, כשמטוסו נפגע במלחמת יום הכפורים. בנו ניר פורז, קצין בסיירת מטכ"ל, נהרג באוקטובר 1994, בעת ניסיון לחלץ את החייל החטוף נחשון וקסמן. אהוד היה הרמטכ"ל שאישר את הפעולה הכואבת לשחרור החייל החטוף. עוד מעגל של כאב שנפתח ונסגר. כמו רבים אחרים במציאות של אותם ימים.

ב-28.12.68, בתגובה על מתקפת מחבלים נוספת נגד מטוס אל על בשדה התעופה באתונה, שלושה ימים קודם לכן, שבה נהרג נוסע ונפצעה דיילת, אישרה הממשלה לצה"ל לפעול נגד מטוסים אזרחיים בנמל התעופה של ביירות, משם יצאו המחבלים לאתונה. רפאל איתן, רפול, קצין חי"ר וצנחנים ראשי פיקד על המבצע שבו השתתפו כוחות צנחנים ושני צוותים של סיירת מטכ"ל בפיקודם של עוזי יאירי ומנחם דגלי. 14 מטוסים, כולם של חברות תעופה ערביות פוצצו על הקרקע. אהוד נשאר בירושלים ושמע על המבצע רק בשעות הבוקר המוקדמות.

בתוך כמה שעות הוא התייצב בלשכתו של עוזי יאירי מפקד היחידה. שם, מאחורי הדלת הסגורה הטיח בו דברים קשים על הפרת אמון, פגיעה בחברות ועל אי קיום התחייבות לקרוא לו בכל מבצע של היחידה. יאירי התנצל והסביר שתפקיד היחידה היה משני בהשוואה לצנחנים והוא לא חשב שצריך לזמן את אהוד כקצין בכיר שלישי בכוח הסיירת. אהוד לא השתכנע ובמשך שנה לא החליף מילה עם יאירי.

***

בסוף שנת 1967 סיים הרמטכ"ל יצחק רבין את תפקידו, וחיים בר לב, סגן הרמטכ"ל החליפו. בסיירת מטכ"ל חששו מחילופי הגברי. אברהם ארנן, אז כבר עוזר ראש אמ"ן למבצעים, שגם בתפקידו המשיך לשמש כפטרונה של היחידה, ביטא את החשש במילים ברורות: "אנחנו נכנסים לתקופה לא טובה," הוא אמר לבכירי היחידה, "אצל בר לב יהיה קל יותר להוציא מים מהסלע מאשר לקבל אישור למבצעים מיוחדים." אבל הייתה גם נקודת אור שהפיחה תקווה: לסגן הרמטכ"ל מונה אלוף דוד אלעזר "דדו", ידידו של ארנן ואחד התומכים הגדולים ביחידה.

מלחמת ההתשה היתה בעיצומה ואהוד, שחזר ליחידה לאחר שסיים את הלימודים, היה בעיצומו של הכנת מבצע גדול שהוגדר כבעל חשיבות ביטחונית עליונה. בר לב זימן דיון מיוחד בנושא בהשתתפות "דדו", סגן הרמטכ"ל, מנחם דגלי, אברהם ארנן ואהוד שהציג את התוכנית.

בר לב הקשיב, חשב, חשב עוד פעם ופנה לאהוד: "אתה בטוח שאתה יכול לעשות את זה?"

"הרמטכ"ל, אם נקבל אישור – נבצע. אנחנו מתחייבים."

בר לב: "המבצע הזה נראה לי על כרעי תרנגולת."

אהוד הסתכל על דיגלי, דיגלי על ארנן. בזווית העין אהוד קלט פתק שבר לב מסר ל"דדו". הוא ניסה לראות מה כתוב שם, ללא הצלחה. "דדו" שבר את המתח ושלח חצי חיוך לעבר דגלי ואהוד."אני מכיר את הבחורים," אמר לרמטכ"ל, "אם הם אומרים שאפשר לבצע – אפשר."

בר לב קיבל את המלצת סגנו ואישר את המבצע.

ביחידה כינו את המבצע בשם "בלומה". מקור השם בשיבוש שורות שיר מימי העלייה השנייה: "שבע אפול ואקומה – שלום לך בלומה", שנועד לציין שזו הפעם השביעית שהתוכנית מועברת לאישור הרמטכ"ל. כל שש היוזמות הקודמות נדחו.

לפני שיצאו מחייכים מלשכת הרמטכ"ל הם עוד הספיקו לשמוע את קולו האיטי של בר לב: "אם לא תחליפו את השם הזה, בלומה, אני בחיים לא אאשר את המבצע..." השם שונה, המבצע נקרא על שמו של מצביא מפורסם בהיסטוריה, והביצוע, בפיקודו של אהוד ברוג, הסתיים בהצלחה וללא כל תקלה.

ששה חודשים לאחר פעולת ביירות סיים אהוד ברק את לימודיו בהצלחה וחזר ליחידה כסגן מפקד. אלה היו ימי השיא של מלחמת ההתשה. מבצעי קומנדו מצרי בצידה המזרחי של התעלה ומבצעי נגד של צה"ל בצד המערבי. באחד המבצעים יצא כוח של סיירת מטכ"ל בפיקודו של אהוד למבצע בזק ממערב לתעלה, כאשר המטרה היתה לחטוף טייסים מצריים, שעל פי מידע מודיעיני מוקדם אמורים היו לנסוע על ציר קרוב לתעלה בשטח מצרים, כדי לאלץ את המצרים לבצע חילופי שבויים ולהחזיר לישראל טייסים שהופלו מעל שטח מצרים וחיילים שנחטפו בפעולות קומנדו ממזרח לתעלה.

אהוד מפקד המבצע ייעד למפקדי כוחות שניים מקציניו הבולטים: עמירם לוין ועוזי דיין. עוד קודם לביצוע, הגיע רפול, קצין צנחנים וחי"ר ראשי, לתרגיל על מודל של היחידה. אהוד, שהיה עסוק בתרגיל לא התפנה יתר על המידה ללוות את רפול בביקורו בשטח. זו הייתה טעות טקטית. רפול לא אמר מילה, אבל מדד העוינות שלו כלפי קצין הסיירת עלה מדרגה.

לוחמי היחידה חצו את התעלה בסירות קומנדו וארבו לרכבים של הצבא המצרי. מכונית צבאית מצרית התקרבה למקום המארב והכוח פתח באש. ממכת האש נהרג הנהג המצרי והרכב המשיך לנסוע בכוח התנופה. חייל מצרי נוסף שהיה ברכב הצליח להימלט. טייסים לא היו שם. הכישלון היה גדול ומי שהעצים אותו היה הקצח"ר רפול, ששכב

בחפ"ק על סוללת עפר בצידה המזרחי של התעלה, ומתח בסיכום המבצע ביקורת קטלנית על דרך הפעולה של הסיירת. רפול טען שאנשי המארב ירו בזווית גבוהה מדי במקום ירי שטוח למטרה, ושגו בכך שהשתמשו בכדורים נותבים. אהוד חלק עליו וטען שהשימוש בנותבים מאפשר דיוק בירי. רפול הזועם סיכם את התרגיל שבו השתתף גם הרמטכ"ל בר לב: "הם לא ירו טוב."

הוויכוח על כן או לא נותבים, לא הסתיים כאן ונמשך גם בפעולה נוספת שבה השתתפה הסיירת: הפשיטה על האי גרין, אי מבוצר בשליטת המצרים בפתחה הדרומי של תעלת סואץ. בהכנות למבצע שהשתקיים בליל שבין ה-19 ל-20 ביולי 1969, ובו שותפו לוחמי הקומנדו הימי ואנשי הסיירת, התפתח ויכוח בין אהוד ברוג, אז סגן מפקד היחידה ובין רפול, קצין חי"ר וצנחנים ראשי. רפול הורה ללוחמים שלא לטעון כדורים נותבים במחסניות בנימוק ששימוש בנותבים חושף את מיקומו של היורה. אהוד לא הסכים וטען שהשימוש בנותבים מאפשר דיוק רב יותר בפגיעות. עוד ויכוח שלא הוסיף נקודות לקצין הצעיר מול הקצין הבכיר.

היה זה עוד שלב במתיחות בין רפול ואהוד ברוג, שראשיתה בימים בהם אהוד היה עדיין סרן צעיר, אבל בזכות מעמדו המיוחד השתתף בדיונים עם הדרגים הבכירים ביותר בצמרת צה"ל. באחד הדיונים המבצעיים סביב מבצע מיוחד, אהוד דיבר בסמכותיות, כאילו היה מפקד היחידה, ורפול, שלא אהב את הביטחון שהפגין הקצין הצעיר, העיר בסרקזם: "מי זה הסרן הזה שבא ללמד אותנו איך להכין מבצע..."

רפול לא אהב את סיירת מטכ"ל ופחות מכולם את אהוד ברוג, אותו האשים לא אחת, שהוא מבלה שעות באגף המבצעים במטכ"ל כדי לדוג מבצעים מיוחדים עבור היחידה. רפול התעקש שהוא ורק הוא כקצין חי"ר וצנחנים ראשי, אחראי לבחירת הכוחות שישתתפו במבצעים מיוחדים. לא פעם ולא פעמיים ניסה אהוד, כסגן מפקד היחידה למבצעים מיוחדים, לשכנע את רפול לאשר מבצעים ליחידה. כשנתקל בסרוב, לא היסס לעקוף אותו ולפנות לבכירים באגף מבצעים ובראשם אל מנו שקד, ראש מחלקת

מבצעים במטכ"ל - שהיה בדעה שיש לתת ליחידה עדיפות במבצעים מהסוג הזה - ואם צריך – גם לרמטכ"ל. רפול לא אהב את זה ובשיחה עם אליק רון, קצין ביחידה אתו היה מיודד, הוא התלונן שאהוד הוא שר החוץ של היחידה, וזה שמסתובב כל הזמן במסדרונות אג"מ מבצעים ומחפש מבצעים. רפול דרש שבבכל פעולה גדולה ישולבו צוותים של סיירת מטכ"ל עם כוחות הצנחנים, והפיקוד על המבצע ישאר בידי הצנחנים. אהוד לא אהב את הרעיון, וחתר להגיע למצב שהיחידה תהיה ברירת מחדל ראשונה לכל פעולה ומבצע גדול, לאוו דווקא מבצעי מודיעין ייעודיים. בהמשך, כמפקד היחידה הוא הצליח ליישם זאת, אבל המתיחות בינו לבין רפול לא התפוגגה והמשיכה ללוות את השניים גם לאחר שעזב את הסיירת והתקדם לתפקידים נוספים בצבא. מי שאיזן את התמונה היה אריק שרון, שמונה בינואר 1970 לאלוף פיקוד דרום, תמך במבצעים של הסיירת ונתן לא אחת סיוע לוגיסטי חשוב.

מבצע החטיפה נכשל, אבל הרעיון לא ירד מהפרק. גם בסוריה וגם במצרים.

בסוריה היו אז שלושה טייסים שבויים, פיני נחמני, גדעון מגן ובועז איתן. שלושתם הופלו במהלך מלחמת ההתשה, שבויים ישראלים בתופת הסורית. לוחמי הסיירת חשו מחוייבות לנסות למצוא דרך לאלץ את הסורים להסכים לחילופי שבויים. בשביל זה צריך היה לתפוס קלפי מיקוח. מי שניהל את המאבק בסיירת היה עוזי דיין, שהכיר היטב את פיני נחמני, אחד השבויים – שניהם שכנים, דיין ממושב היוגב ונחמני מיקנעם השכנה – והעלה שוב ושוב את הנושא בדיוני מפקדים: "למה אנחנו לא עושים משהו. מה זה אומר עלינו?"

שוב ושוב עלו כל מיני הצעות וכולן ירדו מהפרק. הצעה אחת דיברה על ניסיון לשחרר אותם במבצע קומנדו נועז מכלא אל מאזה שבפאתי דמשק. בהמשך, אחת המשימות הראשונות שלו כמפקד היתה הקמת צוות מיוחד לתכנון פשיטה לכלא המצרי בו הוחזקו הטייסים. אהוד האמין שהמשימה אפשרית וחשב על תחבולות ומבצע הונאה, עם סיכוי גבוה להצלחה. במטה הכללי פחות התלהבו מהרעיון והעריכו שהסיכון גדול מדי. מי

שהסתייג במיוחד היה שר הביטחון משה דיין, שהביע חשש מתוצאותיו והשלכותיו על מערכת היחסים עם הממשל האמריקני. לא אחת אהוד שמע שמבצעים שהיו על סף אישור נדחו או בוטלו על ידי דיין כשהנימוק, לפחות זה שניתן להם, היה פגיעה באמונו של הממשל האמריקאי שעמל באותה עת על הסכם לסיום מלחמת ההתשה.

אבל ביחידה המשיכו לעבוד על תוכניות לחילוץ הטייסים ולהציג אותן בפני מחלקת המבצעים במטכ"ל.

אחד המבצעים, שכבר הגיע לשלב אימון מתקדם, נועד להתבצע במקום שנקרא חאן א-דימס, מועדון קצינים סורים בפרבר ליד דמשק. תיק המודיעין על היעד חשף שזה מועדון פופולארי של הקצונה הסורית הבכירה, יעד מתאים לחטיפת קלפי מיקוח לטייסים שבשבי. היחידה התאמנה על מודל דמוי המועדון והתוצאות היו טובות. בכלל זה ירי מדויק לעבר דמויות מאיימות במהלך המבצע, אימון שסייע רבות ליחידה מאוחר יותר במבצע "סבנה". אהוד היה בטוח שהצגת יכולות היחידה, שכללו גם אימון משותף עם מסוקי חיל האוויר בהנחתת שריוניות סוריות קלות שנועדו לשמש את הכוח במבצע הונאה בשטח סוריה, יובילו לאישור מבצעי, אבל אישור כזה לא התקבל. עוזי דיין, באחת הפעמים הנדירות שהשתמש בקשרי המשפחה שלו עם דודו משה דיין, פנה אל שר הביטחון: "יש לנו תוכנית לשחרור הטייסים."

דיין הרגיע אותו: "הם בשבי, אבל חיים. אני לא מאשר מבצע שיסכן אתכם ואותם."

צריך היה למצוא הזדמנות אחרת להשיג קלפי מיקוח. זו הגיעה כעבור שנה וחצי, כשאהוד מפקד היחידה.

מבצע נוסף, אחד הנועזים של הסיירת, נועד להביא לשחרורם של עשרה טייסים שבויים במצרים, כולם הופלו מפגיעות טילים. על פי מידע מודיעיני שהגיע לסיירת, טייסים מצריים, ששוהים בבסיס מבודד בדרום מצרים, אוהבים לצאת מהבסיס ולבלות במועדון לילה בעיירה סמוכה. התוכנית הייתה להגיע לאזור, להציב מחסום ולשבות את הטייסים

המצריים שיחזרו מהבילוי, ואחר כך כמובן להציע למצרים עסקה: טייסים שלכם תמורת טייסים שלנו. אריק שרון, אלוף פיקוד הדרום, העמיד לרשות היחידה כמה מכולות בשארם א-שייח' שישמשו כבסיס לוגיסטי וקשר, ולא נותר אלא לחכות למידע על היום שבו ניתן יהיה לצאת לדרך.

המידע הגיע והביצוע היה מושלם. הכוח נחת במסוק לא רחוק מהעיירה. הלוחמים, במדים של שוטרים צבאיים מצריים ואהוד ביניהם, הקימו מחסום ועצרו כל מכונית שעברה בכביש. כל נוסע נחקר, אבל טייסים לא היו שם. לאחר כמה שעות הוחלט לקפל את הכוח ולחזור במסוק לשטח ישראל עם 11 אזרחים מצריים ששוחררו כעבור זמן קצר לאחר חקירה והוחזרו למצרים. המבצע לא השיג את יעדיו, אבל נחשב לפריצת דרך בתכנון ובתעוזה שלו. היחידה הרחיבה את המעטפת המבצעית שלה והוכיחה יכולת להגיע לכל מקום בהפתעה. לצד המבצע העיקרי יזם אהוד, שפיקד על הפעולה, מבצעי הסחה, חדירה של מסוקים נוספים ליעדים במצרים, כדי ליצור את הרושם ששם מתוכנן המאמץ העיקרי. זה היה נוהל מקובל במבצעים גדולים, ליצור מבצעי הסחה במקומות מרוחקים מהיעד שבו נערך המבצע. לעתים היו אלה מסוקים שחדרו וחזרו, לעתים ירי ארטילרי מצידה המזרחי של התעלה.

שנים אחרי, כשהוא בתפקיד שר הביטחון, נועד ברק עם נשיא מצרים חוסני מובארק וסיפר לו על המבצע. מובארק, טייס קרב בעברו, שהיה באותה תקופה ראש מטה חיל האוויר המצרי, הקשיב בעניין לסיפור והעיר: "טייסי חיל האוויר המצרי אינם מבלים מחוץ לבסיסם..."

במהלך שנת 1969 סיים עוזי יאירי את תפקידו כמפקד היחידה ומנחם דגלי מונה במקומו. אהוד שהועלה לדרגת רב סרן ביקש לקחת פסק זמן ולצאת להשתלמות מפקדי פלוגות שריון, משוכנע שהדרך לתפקידים בכירים בצה"ל, לאחר שיפקד על הסיירת, עוברת בשריון. קורס ההסבה התקיים בבסיס השריון בג'וליס ואהוד נחשף לראשונה מקרוב לעולם הטנקים ועוצמת האש שלהם. מערכות הטנק ריתקו את דמיונו. הוא

האזין לכל מילה של המדריכים - מפקד הקורס היה קצין השריון איציק בן שוהם, לימים מפקד חטיבת השריון 188 שנפל ביום השני לקרבות הבלימה ברמת הגולן - ורצה לדעת הכל: מדרך פעולת המערכת ההידראולית עד לזמן הטעינה של התותח, ומדוע פגזים חודרי שריון נסחפים בזמן הירי כמה מעלות שמאלה.

אהוד אהב את הטנקים. את מהירות התנועה וקצב האש. בתום הקורס יצא לפעילות מבצעית כמפקד פלוגת טנקים בחטיבה 401. הטנקים שלו הספיקו להשתתף בירי למטרות ממערב לתעלה, זמן קצר לפני הפסקת האש וסוף מלחמת ההתשה.

באחד הימים, בעוד הוא נמצא עם פלוגת הטנקים סמוך לקו התעלה, הופתע מפנייה של קצינים ותיקים ביחידה שביקשו להיפגש אתו בדחיפות. הוא שמע מהם טענות על תפקודו של דיגלי כמפקד היחידה ולמד על כוונתם לפנות לרמטכ"ל בר לב ולבקש ממנו להחליף את דגלי באהוד. הוא הרגיע אותם והסביר שמהלך כזה יפגע ביחידה ובמעמדה המיוחד בצבא. ההסברים עזרו המצב ביחידה נרגע.

אחרי חצי שנה בשריון חזר ליחידה כסגנו של מנחם דגלי.

כסגן מפקד היחידה הוא חתר להגיע להכרה כלל צה"לית שסיירת מטכ"ל היא אופציה ראשונה לכל מבצע מיוחד. לא רק מבצעים ייעודיים שנועדו להביא מודיעין איכותי, מבצעים שמחייבים הכנות והיערכות של חודשים רבים. הוא ראה בסיירת כוח מבצעי שניתן להפעילו לכל משימה ומהר. "אנחנו יותר טובים מאחרים," הוא הסביר את משנתו, "מאומנים יותר, ובעלי יכולות טובות יותר ויכולים להתארגן מהר יותר. אם צריך יחידה שתבצע משהו תוך הכנה מינימאלית, אין סיבה שזה לא יהיה הסיירת. היכולת האג"מית שלנו למבצעים ייעודים לא צריכה להיות על חשבון היכולת למבצעים מיידיים."

הדיונים על תפקידה וייעודה של היחידה לא היו חדשים. הם החלו עוד שנים קודם לכן. אברהם ארנן דחף לכיוון אחד, דב תמרי ועוזי יאירי, שהגיעו שניהם מהצנחנים דחפו לכיוון אחר, אבל אהוד היה החלטי. כשטענו נגדו שהוא חושף את היחידה למבצעים

שתפורים על מידותיהם של יחידות קרביות כמו הצנחנים וגולני, הוא השיב שדמם של לוחמי הסיירת אינו סמיך ואינו כחול יותר מדמם של לוחמי יחידות אחרות.

ב-8 באוגוסט 1970, הלילה בו הסתיימה מלחמת ההתשה, נולדה מיכל, בתם הבכורה של נאוה ואהוד. האב הצעיר לא הצליח לארגן לעצמו חופשה. אפילו לא לכמה ימים.

ב-1 באפריל 1971 מונה סגן אלוף אהוד ברוג למפקד סיירת מטכ"ל. בתרמיל הצד שלו, שבו היו לו תמיד מפות לכל מקרה שלא יהיה, היו גם ניירות עבודה ותוכניות לשינויים מבניים ביחידה, שהיתה כפופה ישירות לאמ"ן ורכשה את המוניטין שלה בעיקר במבצעים ייעודיים. עכשיו, כמפקד היחידה, הוא יכול לפעול במרץ לשילובה בפעילות נוספת. אג"מית. להוביל אותה גם להכרה שזו יחידה שיכולה לבצע כל דבר, בכל תנאי ובכל מקום. הוא גם יהיה המפקד הראשון בסיירת שיתמודד עם שאלת מקומה של יחידת עילית במלחמה. נחוש להביא את היחידה בפרק זמן קצר ליכולת שיא ולהכין אותה לכל מצב ולכל התפתחות, הוא חיכה להזדמנויות הגדולות.

ואלה לא איחרו לבוא.

פרק 6

מפקד היחידה

בניגוד לתחושת "סוף עידן המלחמות" של אחרי מלחמת ששת הימים, הפעם לא היתה למפקד היחידה החדש אשליה על שנים של שקט שעומדות בפתח עם סיומה של מלחמת ההתשה שגבתה קורבנות כה רבים. הצבא המצרי שיקם במידה רבה את את

יכולותיו והצליח להציב, בסיוע סובייטי, מערך טילים שיצר איום על פעילות חיל האוויר בשמי התעלה ומערבה לה.

מלחמת ההתשה חידדה את יכולות המודיעין של היחידה והפעילות המודיעינית נמשכה גם לאחר ששקטה החזית. בניגוד למבצעים אג"מיים, בהם היה הכרח להיערך בלוח זמנים מהיר בהתאם לאירועים, משימות המודיעין היו לרוב חלק מתוכנית ארוכת טווח, שצוותים של היחידה התאמנו לקראתם חודשים ארוכים.

אחד הנועזים שבהם היה בדצמבר 1971, בעומק סוריה.

לאחר שבועות של אימונים התקבל אישור לביצוע מבצע מודיעיני והמשימה הוטלה על ביבי נתניהו, "הבחור האמריקאי" שחזר ליחידה לאחר שסיים בהצלחה קורס קצינים. הצוות בפיקודו נראה כמו יחידה אלפיניסטית: נעליים מיוחדות, חבלים עמידים במיוחד וגרזנים לחציבה בשלג. בחפ"ק המבצע ישבו אלוף פיקוד צפון מוטה גור ובכירים במטה הכללי ואגף המודיעין, שהיו אורחיו של מפקד היחידה במוצב החרמון.

מזג האוויר היה מהסוערים ביותר באותה עת. סופת שלגים עזה, רוח בעוצמה של עשרות קשר וערפל מוחלט שהקשה על התנועה. אלוף הפיקוד ביקש לדחות את המבצע ולהמתין להזדמנות אחרת. אהוד התעקש לבצע ובביטחון מוחלט שכנע שבתנאים האלה זה לילה אידיאלי לביצוע המשימה, שכן הסורים לא ישתגעו להוציא מארבים במזג אוויר כזה. חוץ מזה, המשיך, אם לא נבצע הלילה, איו ודאות מתי תהיה לנו עוד הזדמנות והצורך המבצעי-מודיעיני לא מאפשר דחייה.

מוטה גור ויתר ושניהם יצאו לתדריך אחרון לכוח טרם היציאה לשטח. בין הפנים הצעירות של הלוחמים היה לוחם מבוגר, מבוגר אפילו מאלוף הפיקוד. סלים א-שופי, קצין דרוזי ממג'דל שאמס, בן למשפחת רועי צאן, שגדל בנופי הגולן ומגיל צעיר, שנים לפני שרמת הגולן נכבשה במלחמת ששת הימים, עשה אינספור פעמים ברגל את הדרך מהגולן לדמשק. שופי גויס בצעירותו על ידי אברהם ארנן ליחידת הסוכנים 154 לימים

504 של המודיעין, והשתתף במבצעים רבים בתוך סוריה. באחד מהם נחשף הכוח ואחד מאנשיו, גם הוא לוחם דרוזי, נהרג בהיתקלות. יחידות הצבא הסורי פתחו במרדף אחר שני אנשי החוליה האחרים, שהצליחו להימלט לשטח ישראל. שופי, שזהותו נחשפה, נשאר בישראל וחזר למג'דל שאמס רק לאחר מלחמת ששת הימים.

על אף גילו המבוגר, אברהם ארנן גייס אותו ליחידה. חיית שטח ואיש מודיעין מעולה שהגיל לא הפריע לו להוביל צוותים לעומק השטח הסורי, תוך שהוא מפליא לנווט בטריטוריה שלו ומכיר כל אבן ושיח ברמת הגולן ובתוך השטח הסורי. באותו לילה הוא נע לצדו של הקצין הצעיר, נתניהו, שאת רוב שנות נעוריו עשה בארצות הברית עם הוריו, פרופסור בן ציון וצילה נתניהו, ועם אחיו הבכור יוני ואחיו הצעיר עידו. בחור חזק, מוצק, בעל כושר גופני מעולה - תוצאה של פעילות ספורטיבית בקולג' האמריקני בו למד - וחולשה מסוימת בניווטים, תוצאה של חוסר ניסיון.

על היחידה הוא שמע מחברי ילדות שלו בירושלים וזו היתה בחירתו הראשונה כשהתגייס לצה"ל. האנגלית שלו היתה מעולה, וביחידה, שהעדיפו בדרך כלל לוחמים כהי עור, חשבו שטוב יהיה אם יצטרף אליהם גם אחד עם אנגלית מעולה. כשהגיע ליחידה אהוד היה באוניברסיטה כך שההיכרות ביניהם החלה למעשה רק כשהיה סגן מפקד היחידה וביבי כבר קצין צעיר. הוא קיבל עליו חוות דעת טובות ממפקדיו, שהמליצו עליו כמפקד צוות צעיר. בפעילות המבצעית של היחידה במלחמת ההתשה, בעיקר בגזרת התעלה, נחשף לקצין הצעיר שהפגין נחישות וביקש להשתתף במבצעים מיוחדים בתעלה ובירדן. אהוד שמע ממפקדיו ומרופא היחידה, ד"ר ערן דולב, ש"הבחור האמריקני" בסדר וכדאי לטפח אותו. דולב התרשם ממנו במיוחד במבצע בירדן שהסתבך מבצעית לאחר שהכוח נחשף והתרשם מהדרך בה תפקד הקצין הצעיר שהחזיר את הכוח הביתה בשלום.

זה קרה במבצע לילי מצפון לעקבה. הכוח התגלה ובחילופי האש מול יחידה של הלגיון הירדני, נפצע אחד הלוחמים. נתניהו המשיך לנהל את הקרב מול הירדנים וד"ר דולב,

לימים קצין רפואה ראשי, דיווח שהפצוע, איל לויטה מקיבוץ עין חרוד, זקוק לחילוץ ונשקפת סכנה לחייו. אהוד, מפקד החפ"ק בשטח ישראל, הזעיק מסוק חילוץ, ובעצמו, יחד עם עוד כמה לוחמים יצא בריצה, עם חגורים עמוסים לעבר הכוח במצוקה שהיה בעומק של חמישה קילומטרים בשטח ירדן. לאחר כשלושת רבעי שעה הם הגיעו, יצרו טבעת אבטחה סביב הרופא שהמשיך לטפל בפצוע עד שהגיע מסוק החילוץ. הכוח המתוגבר הצליח להיחלץ בשלום, רגלית, חזרה לשטח ישראל.

ועכשיו עמד ביבי נתניהו לצאת למשימה נוספת, באזור החרמון ובעומק השטח הסורי, המבצע העצמאי הגדול הראשון שלו כמפקד צוות. מדובר היה במבצע מודיעיני חשוב ואהוד האמין שהצלחה במבחן היכולת במבצע מורכב ומסובך כל כך בשטח סוריה, במזג אוויר בלתי אפשרי, תחזק את האמון ביכולת היחידה לבצע את אחד מאותם מבצעים "דמיוניים", לשחרור הטייסים או משימות אחרות, שכמותן לא בוצעו קודם לכן על ידי יחידה אחרת בצה"ל.

בין שלל התוכניות המבצעיות "שהסתובבו" באוויר, היתה לו תוכנית חדשה, שנבעה מהפקת הלקחים של חיל האוויר במלחמת ההתשה, תוכנית למבמע שיסייע להתגבר על מערך טילי הקרקע-אוויר הסובייטים, ששיתק במידה רבה את היכולת המבצעית בשמי התעלה. התסכול העמוק בחיל האוויר נבע במידה רבה מכישלון מערכת אלקטרונית שסופקה לחיל על ידי חיל האוויר האמריקני ונועדה לשבש את מכ"ם הטילים הסובייטים בשמי התעלה ולאפשר למטוסים לחדור דרכה. בשעת מבחן המערכת האלקטרונית המיוחדת לא הוכיחה עצמה ומפקד טייסת הפנטומים, סגן אלוף שמואל חץ, נהרג במשימה בשמי התעלה.

אהוד ואנשי האגף הטכנולוגי ביחידה, בשיתוף בכירים בחיל האוויר, החלו לתכנן מבצע להשתלטות על סוללת טילים מצריים כדי להביא הביתה את הראש האלקטרוני של הטיל ולפצח את הסוד. בלי לבקש אישור מראש, היחידה ערכה ניסוי מבצעי ראשון על מודל, כאשר ברמת חובב הוצבה סוללת טילי דמי ולוחמי היחידה היו צריכים לחדור

אליה, לפרק סוללה על חלקיה ולהביאם במבצע מוטס. האימון בשטחי הביצות ברמת חובב היה בעייתי. תנאי שטח שבהן העבירות קשה וביצה מזוהמת בחומרים כימיים רעילים. אהוד האמין שהמבצע אפשרי וחיכה להזדמנות מתאימה כדי להציג אותו ולקבל אישור לביצוע.

חזרה למבצע בחרמון. עם חשיכה נפרד מפקד היחידה מהצוות שיצא לדרך חרף הסערה שהשתוללה אותו לילה והקור המקפיא. לאחר כמה קילומטרים המשיך נתניהו בראש הצוות לבצע את המשימה ושופי נותר לבדו בשטח, בנקודת מפגש מוסכמת. על פי תוכנית המבצע, הצוות צריך היה להישאר יום שלם בשטח הסורי כשהוא מסתווה בשלג בדממת אלחוט מוחלטת, ובליל המחרת לחזור לנקודת מפגש עם שופי לקראת תנועה חזרה למוצב החרמון.

תנאי הסופה הקשים בגולן וההליכה בשלג הכבד, גרמו לעיכוב בלוח הזמנים המתוכנן, והכוח נאלץ לשהות בשטח מעבר למתוכנן. בחפ"ק חששו שהעיכובים יחשפו את הלוחמים, ואהוד החליט לשלוח כוח חילוץ בפיקודו של עוזי דיין, מהקצינים הבולטים ביחידה, לאזור המפגש המתוכנן בין ביבי ושופי. דיין: "זה היה אחד הלילות הקשים ביותר שאני זוכר. התקדמנו בשלג הכבד מחוברים זה לזה בחוט ניילון דק וארוך. ככה הלכנו שעות עד שהגענו סמוך למקום בו היינו צריכים לפגוש את שופי. משום מה לא ראינו אותו. הראות היתה אפסית ושופי לא הגיב לקריאות אליו בקשר. המשכתי לקרוא לו ולאותת לו בפנס. במקום המפגש היה נקיק קטן, מכוסה כולו בשלג. השארתי את האנשים מאחור והתקדמתי לתוך הנקיק עד שראיתי שם דמות אדם. התכוננתי לפתוח באש, וברגע האחרון זיהיתי שזה שופי. הוא היה קפוא, רועד מקור. שאלתי אותו למה לא ענה לקריאות, והוא אמר שפחד שזה כוח סורי."

באיחור של כמה שעות נוצרה חבירה בין כוח החילוץ וכוח נתניהו שסיים לבצע את המשימה. ביבי ואנשיו הגיעו באפיסת כוחות לנקודת המפגש, והתקשו להמשיך בתנועה למוצב החרמון. לימים, באירוע שהתקיים בשנת 2012 בכפר מג'דל שאמס לאחר מותו

של סלים שופי, סיפר מפקד הצוות, סגן בנימין נתניהו, ראש הממשלה באותה עת, שבלי סלים שופי הם לא היו מצליחים לחזור למוצב החרמון. "הוא הציל אותנו," ספד לגיבור הדרוזי.

אחרי תחקיר ראשוני לכוח המותש פנה אהוד לעוזי דיין וביקש שיצא שוב לשטח, חרף מזג האוויר הסוער והשלג שלא פסק לרגע, כדי לוודא שהצוות של ביבי לא הותיר סימנים בשטח. אסור היה שמישהו ידע שהיתה במקום פעילות של כוח ישראלי. דיין לא היה מאושר מהמשימה, אבל ביצע אותה בשלמות. ברק: "המבצע הזה היה מבחן יכולת, אחריות ואופי של היחידה. הוכחנו שאנחנו חבורה רצינית, שלא נרתעת ממשימה, גם אם היא נראית מפחידה וגם בתנאים בלתי אפשריים. אחרי הלילה הזה יצרנו במטה הכללי את הביטחון שאנחנו יכולים לבצע כל משימה."

הביצוע המוצלח מיצב את מעמדו של נתניהו כאחד ממפקדי הצוותים המובילים ביחידה, מפקד צוות שהרוויח בצדק את הערכתו הגבוהה של מפקד היחידה. פרק ראשון במערכת יחסים מיוחדת בין שני אנשים, שדמותם הפיקודית-מנהיגותית עוצבה ביחידה. בהמשך, המליץ ביבי לגייס גם את אחיו הבכור, יוני, שהיה אז מפקד פלוגה בצנחנים והמתין לשיבוץ בתפקיד פיקודי חדש בחטיבה. אהוד קיבל את המלצתו של מפקד הצוות המוערך, נפגש עם יוני נתניהו והציע לו להצטרף ליחידה. הפגישה הובילה לידידות אמיצה בין שני הקצינים הצעירים ויוני השתלב במהירות בסגל הפיקודי של הסיירת.

בשנת 1971, על רקע חילופי משמרות ביחידה וסיום השירות של צוות ותיק, החליט אהוד לגייס קצינים מצטיינים מיחידות אחרות. השתלבותו המוצלחת של יוני נתניהו הובילה לצירוף קצינים ולוחמים מיחידות אחרות. יוני המליץ לגייס את מוקי בצר, קצין בולט בסיירת שקד, שהיה בעבר מפקד צוות בכיר בסיירת צנחנים ונאלץ לפרוש ממנה לאחר שהסתכסך עם הקחצ"ר רפול. מחוזקת בשני קצינים איכותיים, המשיכה סיירת מטכ"ל באימונים למבצעים מיוחדים. גם מבצעי מודיעין וגם תכנונים למבצעים שנועדו לאלץ את מנהיגי סוריה ומצרים להסכים לחילופי שבויים.

ב-8 במאי 1972, בעיצומה של הפעילות השגרתית והלא שגרתית, התחוללה דרמה באוויר.

אהוד היה בביתו ברמת אביב כאשר הטלפון צלצל ומצדו השני של הקו היה ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל תת-אלוף עמנואל, מנו, שקד, שדיווח לו בקצרה על מטוס נוסעים של החברה הבלגית "סבנה" שנחטף בשמי יוגוסלביה והחוטפים, שהשתלטו על תא הטייס, הודיעו שבכוונתם להנחיתו בשדה התעופה לוד ולפוצץ אותו על נוסעיו אם ישראל לא תשחרר מאות מחבלים שמוחזקים בבתי כלא. שקד העביר לאהוד את בקשת הרמטכ"ל שיצא מיד לשדה התעופה.

אהוד התקשר לקצין התורן בבסיס היחידה והורה לו להזעיק במהירות את כל מי שנמצא בבסיס ואת לוחמי היחידה שגרים באזור המרכז וניתן לקרוא להם מיד. תוך כדי הכנות ליציאה, מנו שקד עדכן אותו שעל המטוס 99 נוסעים ואנשי צוות. ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל לא יכול היה לומר כמה מחבלים יש באוויר ועד כמה הם נחושים לפוצץ את המטוס על נוסעיו אם דרישותיהם לא יענו. שקד אמר לברק שהוא עצמו יוצא עם הרמטכ"ל לשדה התעופה ושר הביטחון משה דיין, שהיה בסיור בשארם א-שייח' גם הוא בדרכו לשם.

במטה הכללי הופעל קוד "איזוטופ" – תוכנית מגירה חדשה לחטיפת מטוס אזרחי, תוכנית שלא נוסתה עד אותו יום. מאז חטיפת מטוס "אל על" לאלג'יר ביולי 1968, חטיפה שפתחה את עידן הטרור האווירי, לא נערכה סיירת מטכ"ל לאפשרות שיום אחד תיאלץ להתמודד עם אירוע כזה וגם לא התאמנה לאפשרות כזו. אבל אהוד, מאמין נלהב שהיחידה יכולה לבצע כל משימה טוב יותר מכל יחידה צבאית אחרת, לא התכוון לתת למישהו אחר לשמוט מידיו את ההזדמנות להוכיח את יכולות היחידה גם בתחום הזה.

אהוד הגיע במהירות לשדה התעופה וקיבל שם דיווח מהיחידה שכל צוותי הכוננת נמצאים גם הם בדרכם למקום. בחמ"ל מאולתר שהוקם במהירות בשדה התעופה הוא פגש את אלוף פיקוד מרכז, רחבעם זאבי, שריכז את הטיפול המבצעי בנושא ואת הרמטכ"ל "דדו" שדיווח לו שהמטוס נחת לפני כמה דקות וחונה עם מנועים פועלים בקצה המסלול של שדה התעופה שנסגר להמראות ונחיתות. שר הביטחון משה דיין, שהגיע במסוק מהדרום, הצטרף לחבורת הפיקוד ושאל את אהוד לדעתו מה צריך לעשות.

אהוד הבטיח שתוך דקות יחזור עם תוכנית. הרעיון הראשון היה לנטרל את מערכות הבלמים של המטוס כדי שלא יוכל לזוז ממקומו. כוח בפיקודו, כמה לוחמים וטכנאים של "אל על" שהתלוו אליו, יצא בחסות החשיכה, זחל אל מתחת למטוס ואבטח את נטרול מערכת הבלמים על ידי אנשי "אל על". כשחזרו ודיווחו שהמשימה הושלמה, שמעו ממהנדסי "אל על" שצריך לחזור ולנתק גם את מערכות השמן של המטוס. הם זחלו פעם נוספת, מודעים לאפשרות שהמחבלים יחכו להם ליד המטוס. כשהתקרבו, הבחינו בנוסעים צמודים לחלונות המטוס ובתא הטייסים אפשר היה לזהות צללית אדם שרוכנת מעל קברניט המטוס והקצין הראשון.

כשחזר לטרמינל עודכן שמפקד החוטפים הוא עלי טהה אבו סניינה, בכיר בארגון ספטמבר השחור, שהתמחה בחטיפת מטוסים. עדיין לא היה מידע מלא על מספר המחבלים שנמצאים במטוס. הטייס, כך נמסר, הוא רג'ילנד לוי, אזרח בלגי, בן לאם נוצריה ואב יהודי שבעברו היה טייס קרב בחיל האוויר הבריטי.

אחרי שתי גיחות אל מתחת למטוס ונטרולו העריך אהוד בפני "דדו" ודיין, שאפשר לפרוץ ולחסל את המחבלים והציע שהפעולה תידחה לשעת לילה מאוחרת ועד אז להתיש את אותם במשא ומתן.

לאהוד היתה בעייה מיידית: איך מארגנים במהירות צוות שייערך לפעולה. חלק מצוותי היחידה היו באימונים באזורים מרוחקים, וקצינים לא היו זמינים בטלפון. הוא השאיר הוראה ביחידה שכל מי שיכול ומתקשר – שיצטרף אליו מייד בנמל התעופה. לא היה לו ספק שברגע שמהדורות החדשות ידווחו על האירוע, כל מי שיכול – יגיע מיד לאזור.

תוך כדי תכנון ראשוני, נודע לו שמפקד היחידה לאבטחת מטוסים בשב"כ, הציע שאנשיו יבצעו את הפריצה למטוס, בנימוק שהם מיומנים יותר במשימה מהסוג הזה. אהוד התנגד בתוקף, אבל הסכים לצרף לכוח שגיבש אנשי ביטחון של "אל על", יוצאי היחידה. יותר מכולם רצה לראות במשימה כזו את מרדכי רחמים (מורדוך), בוגר היחידה וראש צוות אבטחה בשב"כ, שבחודש פברואר 1969 סיכל ניסיון חטיפה של מטוס "אל על" בנמל התעופה בציריך, כשירה מתוך תא הטייס במחבל שניסה לתקוף את המטוס שהיה בהסעה לקראת המראה. לשמחתו, נאמר לו שרחמים בארץ ובדרכו לשדה. ולא רק הוא: איציק גונן, איש מילואים ביחידה, וקצין ביטחון ב"אל על" חזר מטיסה כמה שעות קודם לכן והודיע שהוא בדרך. גם מרקו אשכנזי, שהיה לצד אהוד במבצעים מיוחדים, והיה עתה קצין ביטחון ב"אל על", הגיע והצטרף לצוות שהחל לתרגל פריצה למטוס בואינג 707 בתוך האנגר סגור בשדה התעופה. במקביל, הוא השאיר כוח תצפית וצלפים סמוך למטוס, שיהיה בכוננות לפריצה מיידית במקרה שהמחבלים יגלו שהמטוס נוטרל.

הצוות בהאנגר תרגל פריצה מהירה למטוס דרך הכנפיים: שני לוחמים מרימים לוחם שלישי בשיטה שנקראת "סולם גנבים", וזה מתפרץ למטוס דרך פתחי הצד. השיטה נראתה לו בעייתית, ובשלב מסוים הוא השאיר את סגנו, דני יתום, להמשיך בתרגולות וחזר לחפ"ק, תוך שהוא מנסה לחשוב על שיטת פריצה יעילה יותר. בהמשך הוחלט להשתמש בסולמות של טכנאי "אל על".

בחפ"ק התנהל באותה עת משא ומתן ראשוני בין איש השב"כ, ויקטור כהן, לבין מפקד החוטפים, שחזר ואיים שאם דרישותיו לא יענו הוא יפוצץ את המטוס על נוסעיו. כהן ניסה להרוויח זמן ועל כל דרישה השיב שהוא צריך להעביר את זה לממונים עליו. שר

הביטחון דיין ביקש מוויקטור כהן שישרטט עבורו פרופיל של מפקד החוטפים ומתי לדעתו יתגלו אצלו סימניי עייפות. איש השב"כ העריך שמדובר במחבל שפועל ממניעים אידיאולוגיים ולפי המבטא הוא העריך ככל הנראה שמוצאו ממזרח ירושלים.

אהוד לחץ לפריצה בחושך אחרון. התרגולות בהאנגר הסתיימו. השימוש בסולמות ייעל את התהליך, זמן הפריצה למטוס התרגול התקצר מפעם לפעם והלוחמים נפרסו בשני טורים מרחק כמאה מטר מהמטוס, ממתינים לאישור לפעול. שר הביטחון משה דיין הגיע לכוח בהליכה שפופה יחד עם מזכירו הצבאי אריה בראון. אהוד ביקש אישור לצאת. דיין, שפגש בכוח הפורץ את אחיינו עוזי דיין ולחץ את ידו, התלבט ולבסוף פסק: "נחכה. ניתן להם עוד קצת להתבשל."

הלוחמים חזרו להאנגר, כשאהוד מתקשה להסתיר את תחושת התסכול וההחמצה. פריצה למטוס באור יום היא סיפור אחר לחלוטין. צריך לחשוב על שיטת פריצה אחרת, שתשלב גם תרגיל הונאה והסחה. יותר מכל חשש שעצבי המחבלים יפקעו והם עלולים לפתוח באש על נוסעים או לממש את איומם לפוצץ את המטוס.

בחמ"ל נמשך המשא ומתן. מפקד החוטפים, שנשמע מותש מלילה ללא שינה, חזר לאיים שאם תוך שעתיים ישראל לא תיענה לאולטימטום שלו ותשחרר מחבלים כלואים, הוא יפוצץ את המטוס על נוסעיו. ברגע של זעם מהול בהיסטריה צעק: "הפעלתי שעון זמן. אם אנשינו לא ישוחררו - תוך שעתיים המטוס יתפוצץ".

איש השב"כ ניסה להרגיע את המחבל, הבטיח לו שנציג הצלב האדום בדרך ובקשתו לשחרור מחבלים נענתה, רק צריך זמן לאסוף אותם מבתי הסוהר. הוא התחייב להעביר מזון ומים למטוס וסיפר שאמר למשה דיין שמפקד המחבלים ואנשיו הם אנשים רציניים, מהפכנים, ו"מילה שלכם" היא מילה.

תוך כדי המשא ומתן, קרא רחבעם זאבי לאהוד והציע לו תוכנית פעולה: בשלב מסוים, כשהמחבלים יאמינו שישראל נכנעה לאולטימטום, נודיע להם שאנחנו שולחים טכנאים

להכין את המטוס להמראה. "הטכנאים" יהיו לוחמי הסיירת שיתקרבו בסרבלים לבנים למטוס כדי להכשיר אותו כביכול לטיסה, ואז יפרצו פנימה. אהוד אהב את הרעיון ובשיתוף אנשי צוות קרקע של "אל על" צוידו לוחמי הסיירת בסרבלי עבודה לבנים, בארגזי כלים וסולמות ניידים. בשעות הצהריים הגיע מידע מלא על המתרחש בתוך המטוס. מפקד החוטפים ביקש להוכיח את רצינות כוונותיו ושלח את קברניט המטוס הבלגי עם שקית חומר נפץ. הקברניט יצא מהמטוס מלווה בנציג הצלב האדום והוסע מהמטוס לפגישה עם שר הביטחון והפיקוד הבכיר בחפ"ק בנמל התעופה. הוא היה מותש מאירועי החטיפה והשעות בהן ישב בתא הטייס כשאקדח מוצמד לראשו, אבל הצליח לתאר במדויק בפני שר הביטחון, הרמטכ"ל והקצינים הבכירים בחפ"ק, את המצב: על המטוס השתלטו ארבעה מחבלים, שני גברים ושתי נשים. מפקד החוטפים יושב בתא הטייס, שני מחבלים בקדמת המטוס ומחבלת אחת בירכתיים, ליד דלת היציאה האחורית. הקברניט סיפר שמפקד החוטפים על סף היסטריה ועלול לפגוע בנוסעים ובצוות אם יתרשם שישראל מנסה להונות אותו.

המידע הועבר מייד לידיעתו של אהוד, והוא התאים את היערכות הכוח הפורץ לתמונת המצב שקיבל. מלבד שני מפקדי היחידה, אהוד וסגנו, דני יתום, שובצו בכוח שישה קצינים, חלקם אנשי מילואים של היחידה ששרתו כקציני בטחון ב"אל על" וארבעה לוחמים. לצוות המקורי שנבחר צורפו ברגע האחרון עוד שניים: ביבי נתניהו שהגיע במכונית ה-ב.מ.וו שלו ועומר ערן, לוחם צעיר ומוערך שהגיע איתו.

מאוחר יותר הגיע גם יוני נתניהו לשטח הכינוס בהאנגר והתעקש שהוא חייב להשתתף בפעולה. אהוד לקח אותו לאחת הפינות וניסה לשכנע בהיגיון, שאחרי שצירף לכוח את אחיו, הוא לא יכול לשתף גם אותו. "אנחנו הרבה קצינים ביחידה עם אחים," אמר ליוני, "אתה, אני, דני יתום ואחרים. זה עקרון ברזל שנובע מאחריות שלי כלפי ההורים והמשפחה. לא אתן לשני אחים להשתתף בו זמנית באותו מבצע. ביבי כבר בפנים. הוא הגיע קודם והשתלב באימונים. יהיו עוד מבצעים."

יוני לא קיבל את הדין ואהוד נאלץ לחתוך: "יוני, זו פקודה!"

בניסיון אחרון פנה יוני לאחיו הצעיר וביקש לשכנע אותו לוותר על מקומו: "אני האח הבכור, מבוגר ממך, ומנוסה ממך. מגיע לי. אם יקרה לך משהו אני לא אוכל לסלוח לעצמי לעולם. איך אוכל להסביר לאבא ואמא,מה קרה לך?"

ביבי לא הסכים לוותר. יוני יחכה להזדמנות אחרת.

התפקיד החשוב ביותר בכוח הפריצה היה של מרדכי רחמים. הרמטכ"ל "דדו" תדרך אותו אישית: "מה שלא יהיה בפנים, אתה קודם כל מנטרל את מטען החבלה. כל המבצע תלוי בך ואנחנו סומכים עליך."

הכוח כלל 16 לוחמים שיפעלו בו זמנית: אהוד – המפקד, בחוליה של דני יתום היו איציק גונן, ואורי קורן. בחוליה נוספת היה מרדכי רחמים, דני ברונר, עומר ערן ודני ארדיטי. עוזי דיין היה עם חזי וגלילי. בחוליה של ביבי היו מרקו אשכנזי, יעקב צור ואריק, והיא יועדה לפרוץ דרך דלתות החירום.

אהוד הנחה את אנשיו להתנהג כטכנאים לכל דבר, להחזיק בארגזי כלים פתוחים כדי לשכנע את המחבלים שצופים בהם שהם אכן טכנאים, ועדכן את הלוחמים בפרטי תוכנית ההונאה שנקבעה. על המסלול יופיע מטוס של ט.וו.איי שאמור להטיס את המחבלים לבירה ערבית. אנשי הצלב האדום יהיו אחראים למהלך בו מחבלים משוחררים יוסעו באוטובוסים לעבר המטוס שיטיסם מחוץ לישראל ובמקביל לכל אלה – תתבצע הפריצה.

הכל התנהל כמתוכנן. המטוס האמריקני נסע לאיטו לנקודת מפגש על המסלול. האוטובוסים עם "המחבלים" החלו להתקדם לעברו והטרקטורים הקטנים שמחוברים לקרוניות עליהן ישבו "הטכנאים" התקרבו למטוס. מפקד המחבלים, אבו סניינה, דרש ש"הטכנאים" יפתחו את הסרבלים לוודא שאינם נושאים נשק. ההחלטה של אהוד שמצטיידים רק באקדחים הוכיחה את עצמה. אהוד, על הטרקטור המוביל, היה הראשון

שפתח את הסרבל שלו. לפני כן לחש לאנשיו להיות מוכנים לפריצה מיידית למטוס למקרה שהמחבל יחשוד בו. אבו סניינה, באקדח שלוף בתא הטייס סימן לו שזה בסדר. לימים סיפר שהיה זה אחד הרגעים המותחים בחייו וכל שנייה חשש מתקלה שתגרום למפקד החוטפים לפוצץ את המטוס. למרות כל אמצעי הזהירות, נעלי צנחנים אדומות בצבצו מתחת למכנס הסרבל של אחד הלוחמים. למרבה המזל, מי שהבחין בכך היה איש צוות בלגי של המטוס שלחש לו: "בהצלחה".

טכנאים אמיתיים שקירבו גנרטור למטוס כדי לחבר אותו לזרם החשמל מיהרו להסתלק כשאהוד שרק לאנשיו לפעול.

הכל התבצע בתוך שניות. הלוחמים זינקו מהקרוניות, הצמידו את הסולמות לגוף המטוס ושלפו את האקדחים. מרדכי רחמים היה הראשון שפרץ פנימה. אחד המחבלים ירה לעברו. רחמים התכופף והכדורים שרקו מעליו, הוא התכוון לירות בו באקדח הברטה שבידו, אבל נוסעת זקנה משכה בסרבלו. עומר ערן שהיה בצוות שלו הקדים את המחבל שהתכונן לירות שוב ופגע בו. רחמים החל לחפש את חומר הנפץ. מרקו אשכנזי מהצוות של ביבי, זיהה את המחבלת תרז חלסה והשתלט עליה במכה. מעוצמת המכה נפלט מאקדחו כדור, פגע במחבלת וניתז לעבר ביבי שנפצע קל במרפקו. המחבלת השנייה פתחה באש ופצעה אנושות את אחת הנוסעות.

דני יתום פרץ למטוס מהדלת הקדמית ואורי קורן טיפס לתוכו דרך כן הנחיתה. רחמים המשיך אותו זמן להתקדם לעבר תא הטייס. עוזי דיין הבחין בדמות שחומה מאחורי הווילון בתא הנוסעים וירה לעברה. האיש נפצע קשה אבל בנס לא נהרג. זה היה נוסע יהודי מבוהל שהסתתר מאחורי הווילון. אהוד טיפס לתוך המטוס וכיוון את אנשיו לעבר המחבלים שטרם נפגעו. אחת הנוסעות הצביעה על נוסעת שישבה מכורבלת וצעקה שזו מחבלת. עוזי דיין הבחין שהיא מחזיקה רימון יד, השתלט עליה, הצמיד אקדח לרקתה ונטרל את הרימון.

מרדכי רחמים הסתער לעבר תא הטייס, הבחין במפקד החוטפים שירה לעברו. הוא תפש מחסה מאחורי מושב נוסעים והשיב אש. המחבל שנפגע הצליח להיכנס לתא השירותים ולנעול אחריו את הדלת. רחמים החליף מחסנית, פרץ בבעיטה את הדלת הנעולה וירה בו למוות. רחמים הבחין במחבלת השנייה, תרז חלסה, שנתקלה שניות קודם לכן במרקו וביבי, קרע מעליה את חולצתה וחשף על גופה מטען נפץ מחובר לסוללות ומוכן להפעלה. הוא השתלט עליה בכוח ואהוד תפס והוריד אותה דרך כנף המטוס לאנשים שהיו למטה.

פעולת ההשתלטות על המטוס נמשכה 90 שניות. המחבלים נוטרלו ואהוד העביר את האחריות להמשך המבצע ליחידת חבלה שסרקה אחר מטענים במטוס. הוא הורה לדני יתום לאסוף מייד את לוחמי היחידה ולחזור לבסיס. בדרך שמע ברדיו על מלאכים בלבן שהשתלטו על מטוס "סבנה" החטוף, נטרלו את החוטפים ושחררו את בני הערובה. במבצע נהרגה אחת הנוסעות, צעירה מקיבוץ לוחמי הגטאות. נוסעת אחרת נפצעה. שניים מלוחמי הסיירת נפצעו קל. שני המחבלים הגברים, אבו סניינה ועבד אל-עזיז אטרש נהרגו. שתי המחבלות, טרז חלסה ורימה טאנוס נתפסו, נשפטו למאסר ממושך ושוחררו בהמשך בעסקות להחזרת שבויים.

בבוקר המחרת הופיעו תצלומי ה"מלאכים בלבן" בעמודים הראשונים בישראל ושל עיתוני העולם. אחד הצילומים שלכד את העין, תחת הכותרת "מלאך בלבן", היתה של אהוד על כנף מטוס "סבנה" אוחז באקדח שלוף ומחזיק בידיו במחבלת פצועה. מאז מלחמת ששת הימים מדינת ישראל לא היתה באופוריה כזו. "המלאכים בלבן", שנחשפו בתמונות ענק לרוחב העמודים הראשונים, אבל לא בשמותיהם, הפכו לגיבורי האומה. צוותי טלוויזיה ועיתונים הוזעקו לישראל כדי להביא את הסיפור המלא על מבצע החילוץ הנועז. העיתונים הזרים חשפו סוד שנשמר מפני הקוראים בישראל: היחידה הסודית שעמדה מאחורי המבצע קרויה "סיירת מטכ"ל".

מרוצה מההצלחה המבצעית הגדולה, הבין מפקד היחידה שהוא חייב להתמודד עם השלכות הסיקור התקשורתי הענק. יותר מכל חשש מיהירות וביטחון עצמי מופרז של לוחמי היחידה שנחשפה לראשונה מאז הקמתה. הוא החליט לזמן את כל לוחמי היחידה למפגש מיוחד בבסיס, שם שיבח את הלוחמים על הביצוע המדוייק וחשף בפניהם שהמבצע כולו, מרגע הפריצה למטוס ועד הורדת שתי המחבלות שנותרו בחיים, ארך 90 שניות. עשר שניות פחות מהזמן הטוב ביותר שנמדד בתרגולות למבצע. כדי להוריד את הלוחמים לקרקע המציאות אמר להם: "לרגע אסור לנו לשכוח שההבדל בין הצלחה לכישלון במבצעים כאלה הוא במהירות ובדיוק הביצוע. כל עיכוב בפריצה למטוס ובזיהוי המחבלים עלול היה להסתיים באסון." המטרה כאמור, היתה למנוע שאננות ומנוחה על זרי הדפנה, אבל לוחמים ביחידה שהשתתפו באותו תדריך טענו שמותר היה למפקד היחידה להגיב ביתר שמחה וחום על ההצלחה ולא לנהוג באיפוק וקור רוח, כאילו היה זה עוד מבצע של היחידה. הדי הביקורת הגיעו גם לאהוד, אבל הסיגנון לא השתנה גם לאחר הצלחות אחרות שלא איחרו לבוא.

***

ההשתלטות על המטוס החטוף התבצעה בעיצומן של הכנות ביחידה למבצע חטיפת קצינים סורים בכירים, אם תיווצר אפשרות כזו, מבצע שיאפשר להחזיר לישראל את שלושת הטייסים השבויים בדמשק. כחודש קודם לכן, זומן אהוד ללשכתו של מנו שקד, ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל, שעדכן אותו על החלטת ראש הממשלה ועל ה"אור הירוק" שקיבל למבצע מהסוג הזה.

האור הירוק ניתן. עכשיו לא נותר אלא לחכות למודיעין איכותי שיאפשר מבצע כזה שבנוי על יכולותיה של הסיירת.

חלפו חודשיים מאז אותה פגישה בלשכתו של ראש מחלקת מבצעים. היחידה המשיכה להתאמן ואהוד, שניצל סוף שבוע למנוחה באילת עם נאווה ומיכל הקטנה, הוזעק לפתע

לחזור למרכז. המזעיק, מנו שקד, רמז לו בשיחת הטלפון הקצרה שיש סיכוי למבצע קרוב. כשהגיע ליחידה עודכן, שיש מידע חם על סיור של קצינים סורים בכירים בגזרת ואדי שובא בלבנון, והרמטכ"ל ואלוף פיקוד צפון, מוטה גור, בדרך אליו במסוק ועוד חצי שעה ינחתו אצלו בבסיס.

"דדו" היה קצר וענייני: "מחר בצהריים מסיירים קצינים סורים בכירים בגבול לבנון. ספק אם תהיה לנו עוד הזדמנות כזו." הוא עצר לרגע, הישיר מבט באהוד ושאל האם הוא יכול לתכנן ולבצע בלוחות זמנים כאלה.

"נעשה כל מאמץ," היתה התשובה, "נבצע פה תרגילי מודל טכנים, נראה צילומים מעודכנים של השטח ונבדוק כמה דברים עם מפקד הגזרה. בעוד שלוש שעות נדע בדיוק איפה אנחנו עומדים."

בעוד אגף המודיעין מעדכן את המידע שזרם כל העת, אהוד הזמין את אלוף הפיקוד להישאר ביחידה ולצפות בתרגיל מודל לקראת המבצע. מוטה גור לא התלהב וטען שהוא בדרכו לתרגיל בדרום הארץ. אהוד הבחין בחוסר ההתלהבות שלו מהמשימה שהונחתה עליו. רק מאוחר יותר נודע לו שכבר במהלך הטיסה למפגש בבסיס היחידה, התריע מוטה גור בפני הרמטכ"ל שפעולה בלוח זמנים קצר כל כך נדונה מראש לכישלון ויש חשש להתלקחות גדולה בצפון. "דדו" שמע, הורה לאלוף הפיקוד לתגבר את הקו בטנקים ובתותחים אבל לא חזר בו מהכוונה לבצע. שם הקוד שנקבע: מבצע "ארגז".

עוד באותו לילה יצא כוח של סיירת מטכ"ל בפיקוד אהוד ברק מאחד המוצבים שבהר דוב ופילס דרך בירידה תלולה דרך צמחייה סבוכה, כדי להיערך מבעוד מועד במקום המארב. לאחר כשני קילומטר בשטח לבנון, נותק הקשר עם כל המפקדות באיזור, למעט זו של החפ"ק בהר דב, בפיקודו של קצין הצנחנים צורי שגיא, מפקד החטיבה המרחבית, שהעביר למפקד הכוח שאלה מאלוף הפיקוד, האם הוא מודע למחסום של צבא לבנון, שיושב 350 מטר ממקום המארב המתוכנן.

אהוד השיב שהוא יודע על קיום המחסום וגם אם הוא מאויש, התצפית המערבית של הכוח שלו תדע לטפל בו, אם ינסה להתערב.

מוטה גור לא אהב את תשובתו של מפקד סיירת מטכ"ל והורה לכוח להתקפל ולחזור לשטח ישראל.

אהוד המשיך בתנועה ונכנס לתוך ערוץ ואדי שובא במטרה לחצות אותו ולהתחיל לטפס במעלה הוואדי למקום המארב. צורי בקשר, בפקודה של מוטה, הורה פעם נוספת לאהוד לחזור. אהוד לא ענה ובקשר נשמע קולו של צורי - קז"כ: ראשי תיבות של קיפול זנב כללי. למרות ביטחונו שאין כל היגיון בפקודה לחזור, ואלוף הפיקוד טועה, הוא לא יכול היה להמרות פקודה מפורשת. הכוח חזר למוצב ממנו יצא.

בבוקר התנהלה שיחה נוקבת בין אהוד ואלוף פיקוד הצפון מוטה גור. לא היתה זו הפעם הראשונה שבה מפקד היחידה, סגן אלוף צעיר, לא היסס להביע דעתו ומחאתו בפני בכירים בהרבה ממנו בנושאים שנראו לו מהותיים. גם אם מדובר באלוף הפיקוד. הוא הטיח בו שמנע מבצע שיכול היה להביא לשחרור הטייסים השבויים בסוריה. מוטה סירב להיגרר לוויכוח אם לא הפריז בחשש שלו מעמדת המשמר הלבנוני שבבגללה ביטל את הפעולה. הרמטכ"ל שנכח אף הוא בפגישה, ניסה לפייס את מפקד הסיירת ואמר שתוך כמה ימים, על פי מידע מודיעיני, צפוי סיור נוסף של קצינים סוריים בכירים.

חלפו כמה ימים וב-19 ביוני הסיירת חצתה שוב את הגבול. מבצע "ארגז 2" יצא לדרך, והפעם סיור הבכירים הסורים אמור היה להתקיים סמוך לעיירה נקורה בגזרה המערבית של לבנון. אהוד חילק את הכוח לשלושה כוחות משנה: כוח בפיקוד מוקי בצר שהתמקם על דרך הפטרולים עם שני ג'יפי לנדרובר מוסווים כרכבים של צבא לבנון, מוכן לפרוץ לשטח לבנון, אהוד עצמו פיקד על המארב המרכזי ולידו עוזי דיין, וביבי נתניהו פיקד על כוח החסימה, במורד הדרך כ-800 מטר מהגבול בתוך שטח לבנון. עמית בן חורין, קצין מצטיין שייהרג ביום האחרון של מלחמת יום הכפורים, עם פלוגה של סיירת אגוז ככוח

חילוץ במקרה של הסתבכות, תיווך בקשר מול החפ"ק של הרמטכ"ל ואלוף פיקוד צפון. התוכנית היתה להסתער על השיירה הסורית ברגע שכלי הרכב יאטו בעלייה. רועה לבנוני שנע בשטח עם עדרו נכבל והוזהר לשתוק.

כוח החסימה דיווח על שיירה של כלי רכב צבאיים שמתקרבת ובראשה שריונית לבנונית. השריונית עצרה סמוך למארב של ביבי, מה שהעלה את מד הדופק בחפ"ק. שני חיילים לבנוניים הרתיחו קפה ושיחקו שש בש. הכול במרחק עשרות מטרים בלבד מכוח החסימה של ביבי שהסתווה בשיחים ובקוצים בשטח. בסיום המשחק, ולאחר ששתו את הקפה, חזרו החיילים הלבנונים לשריונית ובעיקול הדרך הופיעה לימוזינה שחורה, מלווה בידי ג'יפ לנדרובר. הקצינים הסורים.

אהוד נערך להסתערות ודרך עמית בן חורין העביר לרמטכ"ל את תוכנית המבצע: מכת אש של כוחות אהוד וביבי על הרכבים בשיירה הסורית, בכלל זה השריונית, ובו זמנית כוח המשימה של מוקי בצר יסתער ויחטוף את הקצינים הסורים מתוך הלימוזינה.

הכל כבר היה מוכן, כשבקשר נשמעה קריאה: "עצור". מוקי בצר זיהה את קולו של מוטה גור והעביר את ההוראה לאהוד שהגיב מיד: "אין לנו בעיה להתגבר על הלנדרובר. ביבי יטפל בשריונית."

ברשת הקשר, בתיווך עמית בן חורין, נשמע קולו של הרמטכ"ל: "לא לבצע."

מוקי בצר שמע את אהוד בקול כמעט נואש ממש מתחנן להמשיך: "אני רואה אותם. הם מתקרבים אלי. מטרים ספורים ממני. אני יכול להסתער עליהם עכשיו."

"לא," נשמע בקשר קולו הפסקני של הרמטכ"ל "דדו". "אין אישור."

בעיניים כלות עקבו הלוחמים אחר השיירה המתרחקת ואיתה מתרחק עוד סיכוי להחזיר את הטייסים השבויים בדמשק.

הכוח התקפל משטח לבנון. בכירי סיירת מטכ"ל ראו את אהוד במצבים קשים ביותר, במבצעים בהם כוחות היחידה היו מנותקים בשטח אויב והיה הכרח לקבל החלטות מצילות חיים; באירוע בו כוח של הסיירת נקלע למצוקה במבצע בשטח ירדן עם פצוע, שחייב חילוץ מיידי כדי להציל את חייו; במשימה בה אהוד ויוני נכנסו לשדה מוקשי נעל עם שביל צר ברוב כ-20 סנטימטר, דרכו נחלצו. תמיד הוא הגיב בקור רוח, לקח אחריות אישית. אבל הפעם, בכשלונות של שני מבצעי "ארגז 1 ו 2" הוא חרג מקור רוחו המפורסם. היתה לו מחויבות אישית, מוסרית לחלץ את הטייסים, ובעיניו, מי שהכשיל את שני המבצעים ואת הרמטכ"ל היה אלוף פיקוד צפון מוטה גור. תחושת ההחמצה התחזקה לאחר ששמע מאנשי המודיעין מי היו הקצינים הסורים הבכירים שהיו בסיור. קלפי מיקוח שספק אם יפלו לידיהם בעתיד הקרוב.

לאחר הביטול זימן הרמטכ"ל את אהוד ואת אנשי היחידה לתחקיר. אהוד ביקש לקיים שיחה בשש עיניים עם "דדו" ומוטה. הרמטכ"ל קבע שהשיחה תיערך בהשתתפות אנשי היחידה. השיחה הזו היתה מן הקשות בהיסטוריה של סיירת מטכ"ל עם הפיקוד הבכיר בצה"ל. קציני היחידה הטיחו ביקורת קשה ברמטכ"ל ובאלוף גור, שמנעו מהם בשני המקרים לבצע את המשימה. אהוד שמר את זכות הדיבור האחרונה: "מעולם לא ציפיתי שנוכחות של שריונית לבנונית תגרום לכם לביטול המבצע. אנחנו נערכנו לאפשרות ששריונית לבנונית תלווה את הקצינים הסורים. שריונית, 800 מטר מהמארב, לא יכולה להשפיע. ביבי יכול היה לנתק מגע במכת אש מפתיעה ביוזמתו. ההחלטה שלכם הובילה לביטול המבצע. אולי זו ההזדמנות האחרונה לשחרר את הבחורים שלנו בדמשק. לשניכם יש נסיון מבצעי רב ואני משוכנע שאילו ראיתם את התמונה שאני ראיתי בשטח, הייתם מאשרים את המבצע."

והמילים רק החריפו: "הדבר הגרוע מכל בהחלטה שלכם, הוא שיצרתם מצב שבפעם הבאה אולי לא נעביר לכם את כל המידע שיש בידינו מהשטח, מחשש שמתוך אי-הבנה תקבלו החלטה כמו היום שגם אתם תצטערו עליה."

מוטה גור ציפה שהרמטכ"ל יעמיד את אהוד במקומו, אבל "דדו" נראה נבוך ולא החמיץ מילה מהביקורת הקשה של מפקד סיירת מטכ"ל. "אולי טעינו," אמר לבסוף, "אבל אני מאמין שנזכה להזדמנות נוספת."

כדיי להפיג את המתח, סיפר הרמטכ"ל על הפר הצעיר והזקן שרועים יחדיו באחו. אומר הצעיר לזקן: "בוא נרוץ מהר ונעשה מעשה בפרות הצעירות של העדר. עונה לו הפר הזקן: עזוב.למה לרוץ? בוא נלך לאט לאט ונטפל בכולן..."

איש מהנוכחים לא צחק. האווירה נותרה קשה. משבר אמון שכזה בין היחידה והפיקוד הבכיר בצה"ל לא נרשם לפני ואחרי בהיסטוריה של סיירת מטכ"ל. "חבל שלא ניתקנו את הקשר," לחש אהוד למוקי בצר שישב לידו. בצר לא ידע אם הוא התכוון ברצינות או שהיתה זו רק דרך לבטא את האכזבה והתסכול העמוק מביטול המבצע.

והיה מאוכזב נוסף מביטול שני המבצעים. ביבי נתניהו אמור היה להשתחרר למחרת המבצע. הוא דחה את השחרור בכמה שבועות כדי להשתתף במבצע, אבל עכשיו, לאחר הביטול השני, החליט שזהו זה. "מחר אני משתחרר סופית," הוא הודיע לאהוד בסיום הפגישה עם הרמטכ"ל ואלוף הפיקוד, "אני נוסע ללמוד בבוסטון."

"תשלח גלויה," חייך מפקד היחידה והשניים נפרדו בטפיחה הדדית על השכם.

אהוד הפיק לקח אישי ממה שקרה בחפ"ק בשני המבצעים שבוטלו. הוא החליט שאם תהיה הזדמנות שלישית, הוא לא יהיה בכוח המבצע, אלא בחפ"ק, כדי למנוע ממוטה גור, בו ראה אחראי להכשלת שני המבצעים, כל אפשרות לעצור את היחידה בפעם השלישית.

יומיים חלפו, ושוב התראת מבצע. המודיעין הסורי לא היה מודע כלל לניסיונות החטיפה והסיורים לאורך הגבול נמשכו כרגיל. הפעם תוכנן הסיור הסורי לאזור הכפר רמיה, בגזרה המרכזית של דרום לבנון. מבצע "ארגז 3" יצא לדרך.

אהוד מינה למפקד המבצע את יוני נתניהו, פיצוי מה על החמצת "סבנה", ועוזי דיין מונה לסגן מפקד המבצע. נאמן להחלטתו, הוא התמקם בחפ"ק מבצעי קרוב מאד לזה של הרמטכ"ל ואלוף הפיקוד.

אהוד אהב את ההכנה הרצינית של יוני נתניהו לקראת המבצע ותרגול שני הכוחות שצוותו במשימת החטיפה. באחד התרגולים הוא עצר את הלוחמים ונזף בעדינות היתר של כוח החטיפה. "ככה בחיים לא תצליחו לחטוף קצינים סורים," הטיח בהם, והדגים לכוח איך צריך לבצע. הוא הסתער מאחורי סלעים מוסווים בשטח על מכוניות שדימו את השיירה הסורית, פתח את דלת הלימוזינה ומשך בכוח בשיערו של לוחם הסיירת ששיחק את הגנרל הסורי. "השתגעת," קילל החייל הפגוע.

"לא השתגעתי, "ככה צריך לבצע."

כלקח מהמבצע שבוטל, צורפו שני נגמ"שים בפיקודו של מוקי בצר לכוח של יוני, ואלה יטפלו במידת הצורך בשריוניות של הצבא הלבנוני.

סמוך לצהריים זיהתה התצפית בשטח שיירה מתקרבת ובתוכה שתי מכוניות אזרחיות: אימפלה ואוסטין. אהוד בחפ"ק נתן פקודה. כוח נתניהו עלה על הכביש בצד הלבנוני והפתיע את כוח האבטחה של צבא לבנון שהיה על ג'יפ. בקרב קצר נהרגו חמישה חיילים לבנונים. עוזי דיין בראש צוות הלוחמים הסתער לעבר מכונית האימפלה שבה ישבו חמישה קצינים סורים בכירים. ארבעה קצינים נכנעו מיד. קצין חמישי ניסה לנצל את המהומה ולהימלט לתוך הסבך, אבל נלכד גם הוא. מאובטח על ידי אנשיו, נהג עוזי דיין את האימפלה המפוארת עם הקצינים הסורים לשטח ישראל.

הרמטכ"ל "דדו" המתין נרגש לכוח שחזר עם חמישה קצינים סורים בכירים, אחד מהם בדרגת גנרל. הוא חיבק את אהוד ואת מפקדי הכוח: "המבצע היום מבטל את הטעות שעשינו במבצע הקודם..." חייך לעברם.

הצנזורה הצבאית הטילה איפול על המבצע כדי שלא להביך את ההנהגה הסורית. הממשל האמריקני דיווח להנהגה הסורית על זהות הקצינים שנישבו ומסר ישראלי על נכונות לחילופי שבויים. תשובת דמשק היתה מהירה: מוכנים לחילופי שבויים. ראש הממשלה גולדה מאיר, שהופתעה מהתגובה הסורית המהירה, הערימה קשיים כדי לאלץ את הנשיא הסורי להפעיל לחץ על נשיא מצרים סאדאת, שיסכים גם הוא לשחרר את השבויים הישראליים בקהיר. סאדאת דחה את הפנייה הסורית ובתוך זמן קצר הסיפור, עליו הוטל איפול כבד, דלף לתקשורת הזרה ודרכה גם לתקשורת הישראלית. התלהבות הנשיא הסורי לחילופי שבויים דעכה והטייסים השבויים בדמשק חזרו הביתה רק כעבור שמונה חודשים.

אהוד ברק ומשתתפי מבצעי "ארגז" היו אורחי הכבוד בקבלת הפנים לשלושת הטייסים השבויים שחזרו מהכלא הסורי. פיני נחמני, נווט במטוס קרב, שקודם לכן השתתף כנווט במסוקים בכמה מהמבצעים הנועזים של הסיירת וחזר מהשבי על כסא גלגלים, ריגש את הנוכחים כשסיפר: "בכל אותם ימים, בין יאוש לתקווה, תמיד דמיינו שלילה אחד הבחורים מסיירת מטכ"ל יופיעו בפתח התא ויאמרו לנו: 'חבר'ה, זה נגמר, חוזרים הביתה."

פרק 7

טבח במינכן – נקמה בביירות

שנת 1972 היתה שנת הוכחת היכולות. לאחר שהתמקצעה במבצעים מודיעיניים מורכבים מעבר לגבול, הוכיחה היחידה גם את יכולותיה במבצעים אג"מיים. לא רק משימות שתוכננו מראש והלוחמים עברו אינספור הכנות ותרגולים לקראתן, אלא גם הזנקה מיידית, תרגול מהיר וביצוע מושלם. כך זה היה ב"סבנה", כך זה היה במבצע לחטיפת

הקצינים הסורים, וכך, האמין מפקד היחידה יהיה גם בעתיד. הרמטכ"ל "דדו", ידיד ותיק של היחידה, אהב את הביצועים, ואת ההסתייגויות של רפול, קצין חי"ר וצנחנים ראשי, אפשר יהיה לעקוף ולהגיע ישירות למנו שקד, ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל. אהוד הרי מכיר היטב את כל אלופי המטכ"ל, את הפוליטיקות, איך להשיג את מה שרוצים ואת האישורים הנדרשים. תמיד אמרו על מפקד סיירת מטכ"ל שזמנו מחולק בין 70 אחוז ביחידה ו-30 במסדרונות המטכ"ל. בקדנציה שלו, אמרו, המספרים התהפכו: 30 אחוז ביחידה ו-70 במסדרונות המטכ"ל, בדרך לעוד מבצע, לעוד אישור.

ההוכחה לאופן שבו העריכו בצמרת צה"ל את יכולות היחידה התקבלה ב-5 בספטמבר 1972, באחד האירועים הקשים שידעה מדינת ישראל. באותו בוקר השתלטו שמונה מחבלים, חברי ארגון "ספטמבר השחור" על מתחם המגורים של משלחת ישראל לאולימפיאדת מינכן. שניים מחברי המשלחת נרצחו במהלך ההשתלטות ותשעה ספורטאים, מאמנים ומלווים נלכדו בחדרים. היה זה המשכו של גל טרור אכזרי שהוביל "ספטמבר השחור", שהיה אחראי גם על חטיפת מטוס "סבנה" וגם על הטבח בנמל התעופה לוד, ב-30 במאי, שבו נרצחו 24 אזרחים, ובוצע על ידי מחבלים יפניים חברי ארגון "הצבא האדום" בשיתוף עם "ספטמבר השחור".

עם היוודע הפרטים הראשונים על האירוע הקשה, החליטה הממשלה לשלוח למינכן את ראש המוסד, האלוף במילואים צבי זמיר, כדי לתאם מבצע משותף ישראלי-גרמני לחילוץ בני הערובה. בהמלצת הרמטכ"ל "דדו" ובאישור שר הביטחון משה דיין, קיבל מפקד היחידה התראה להיערך לאפשרות יציאה במטוס מיוחד למינכן. דיין נפגש עם ראש המוסד זמיר טרם המראתו למינכן, והנחה אותו להתעקש בשיחות עם עמיתיו הגרמנים, שמבצע החילוץ יהיה תחת פיקוד משותף גרמני-ישראלי, אבל מי שתבצע אותו תהיה אותה יחידה של צה"ל, שעשתה את הלא-יאומן כמה חודשים קודם לכן, בפריצה למטוס "סבנה". דיין העריך שיש סיכוי שהגרמנים יסכימו למבצע משותף.

עם קבלת ההתראה הראשונה החל ביחידה בהכנות למבצע חילוץ. אהוד ארגן צוותים נבחרים שהחלו בהכנות, וקצין המודיעין אמנון בירן, ניסה להשיג על פרט שניתן היה לקבל על האירוע, מספר החוטפים, כלי הנשק שברשותם, המבנה שבו הם מתבצרים ועוד. אבל ככל שנקפו השעות בדרמת המתח במינכן, הסיכוי לקבל אישור גרמני לפעולה מבצעית של היחידה קטן. גם פנייה של ראש הממשלה, גולדה מאיר, לקנצלר וילי ברנדט, לא שינתה את עמדת הגרמנים, שהתעקשו שמדובר באירוע ביטחוני על אדמתם והם יטפלו בו בצורה הטובה ביותר. בשלב מסוים הציע דיין שהוא אישית יצא לגרמניה כדי להשיג את הסכמת הגרמנים לנחיתת מטוס היחידה במינכן, אבל גם הצעה זו נדחתה.

ראש המוסד דיווח ממינכן שהמתנגד הגדול לשילוב היחידה במבצע החילוץ הוא מפקד משטרת מינכן, מנפרד שרייבר, שמתעקש שהוא ורק הוא יהיה אחראי על פעולת החילוץ. המידע שנאסף בישראל על יכולותיו המבצעיות של מפקד משטרת מינכן היה מדאיג. כשנה לפני האולימפיאדה נכשל מבצע אותו הוביל לחילוץ בני ערובה במהלך שוד מזויין בבנק בעיר, וכמה מבני הערובה נהרגו.

מפקד משטרת מינכן תכנן לחלץ את בני הערובה במבצע משולב בהשתתפות צלפים, כוח נגמ"שים ואנשי יחידת עלית של המשטרה שיתחפשו לדיילים וימתינו למחבלים על המטוס שאמור להטיסם ללוב.

בשעת לילה מאוחרת אפשרו הגרמנים למחבלים לצאת ממתחם הכפר האולימפי יחד עם תשעת בני הערובה הישראלים בדרכם לשדה התעופה. על פי התוכנית, מסוקים היו אמורים להעביר את החוטפים ובני הערובה למטוס שהמתין להם. עוד לפני שיצאו מהכפר האולימפי, נודע לראש המוסד זמיר שהתוכנית להפתיע את המחבלים בתוך המטוס על ידי אנשי היחידה המיוחדת של משטרת מינכן מחופשים לדיילים בוטלה, וזאת לאחר הצבעה דמוקרטית בין השוטרים, שהחליטו ברוב נגד ביצוע המשימה מחשש שייפגעו. באלתור של הרגע האחרון הוחלט שחמישה צלפים של המשטרה יפתחו באש

על המחבלים ברגע שהאוטובוס שיסיע אותם מהכפר האולימפי לנמל התעופה, יעצור ליד המסוקים. חמשת הצלפים שנבחרו למשימה היו חברי מועדון קליעה ספורטיבי, חסרי כל ניסיון מבצעי במבצעי חילוץ. ברשותם היו רובים עם קנים קצרים, ללא ציוד טלסקופי מתאים ואמצעים לראיית לילה. גם הכוונה להדליק פרוז'קטורים רבי עוצמה ולסנוור את המחבלים לא יצאה לפועל. העובדה שהוצבו רק חמישה צלפים מול שמונה מחבלים חמושים, לא הותירה מראש סיכוי להצלחה מלאה. ואם לא די בכך, גם הנגמ"שים שאמורים היו להיערך בשדה התעופה ככוח פריצה וחילוץ לפני הגעת המחבלים ובני הערובה, נתקעו בפקק בכביש ומפקדם דיווח שאין סיכוי שיגיעו בזמן.

כאשר הגיע האוטובוס והספורטאים הישראלים הובלו למסוקים, הורה מפקד משטרת מינכן לצלפים לפתוח באש. מרביתם החטיאו ורק חלק מהמחבלים נפגעו. אחרים הפעילו מטעני נפץ ופוצצו את המסוקים עם הספורטאים. איש מבני הערובה לא שרד. כל תשעת הישראלים נרצחו בדם קר. צלפי המשטרה שנכנסו לפאניקה ירו גם לעבר חבריהם שהוצבו בקו האש שלהם ופגעו באחד מהם וגם באחד מטייסי המסוקים. ראש המוסד שהיה נוכח במבצע הכושל בחפ"ק הגרמני דיווח לראש הממשלה שכל הספורטאים נהרגו. חמישה מחבלים נהרגו בפעולה. שלושה נותרו בחיים ושוחררו לאחר שלושה שבועות לאחר שאנשי "ספטמבר השחור" חטפו מטוס של חברת לופטהנזה ואיימו לפוצץ אותו על נוסעיו וצוותו אם לא ישוחררו שלושת המחבלים ששרדו.

כמה ימים לאחר מכן, ולאחר הלוויה המונית שנערכה לכל הרוגי הטבח במינכן, בישיבה מבצעית עם ראש המוסד צבי זמיר וראשי מערכת הביטחון, אישרה ראש הממשלה את תוכנית המוסד לחיסול בכירי ארגון "ספטמבר השחור" שהיו שותפים לתכנון וביצוע הטבח בכפר האולימפי במינכן

תוכנית שהובילה לאחד המבצעים הגדולים של היחידה בפיקודו של המפקד אהוד ברק.

***

בתחילת חודש פברואר 1973 טסה משפחת ברק, אהוד, נאוה ומיכל, אז כבר בת שנתיים וחצי, לחופשה קצרה באילת. פיצוי מה על החופשה הקודמת שנקטעה כשהוזעק להכנות למבצע "ארגז". במהלך הפעילות השוטפת של היחידה היה זה כמעט בלתי אפשרי לצאת לחופש. תכנון רדף תכנון, תרגול רדף תרגול, אבל עם קצת מאמץ הוא הצליח לתפוס חלון קצר בתכנון האימונים והפעילות המבצעית, כדי לנוח קצת בעיר הדרומית. הפעם, הוא הבטיח לנאוה, אלו יהיו יומיים של מנוחה ורק מנוחה.

התוכנית השתבשה כמעט מראשיתה, כששיחת טלפון דחופה מהיחידה בישר להם שהסתיימה החופשה, והוא חייב להגיע במהירות במטוס הראשון חזרה לתל אביב. היה ברור לו שקורה משהו דחוף. דני יתום, סגנו ביחידה וצוות הפיקוד הבכיר, לא היו מזעיקים אותו על עניין של מה בכך.

בחדר המבצעים שצמוד ללשכת הרמטכ"ל בקריה בתל אביב חיכו כבר הרמטכ"ל "דדו", סגנו האלוף ישראל טל, אלוף יונה אפרת, עוזר ראש אג"ם, מנו שקד ונציג בכיר של המוסד. על הקיר נפרש תצלום אוויר גדול.

"אתה מכיר את התצ"א הזה?" שאל הרמטכ"ל.

אהוד: "כן. כבר כמה חודשים. המוסד דיברו אתנו על זה. היו בינינו כמה שיחות בעניין וביקשנו מהם חומר על המקום."

הוא התכוון לשיחה קודמת, כמה חודשים קודם לכן, בפגישה עם בכירים במוסד שיידעו אותו על תוכנית לחיסול בכירי הטרור בביירות. האלוף קותי אדם, שהיה מושאל אותה תקופה למוסד, הציע לפנות לאהוד ולבדוק אם היחידה מסוגלת לבצע את המשימה. אהוד הגיב מיד בחיוב וביקש לקבל עוד חומר מודיעיני, אבל כשחלף זמן ואיש לא חזר אליו בנושא, חשב שהעניין ירד מסדר היום המבצעי של המטה הכללי והמוסד. בעומס הפעילות המבצעית של היחידה באותם חודשים, נראה היה לו שהמבצע בביירות הוקפא, כמו מבצעים לא מעטים אחרים שלא הגיעו לשלב אישור.

"דדו": "אתה חושב שאתם יכולים לבצע? יש לכם תוכנית?"

אהוד: "יש לנו עיקרי תוכנית. בטוח שיכולים לבצע."

"דדו": "מה חשבתם לעשות?"

"יש שם שתי דירות בהם גרים האנשים שאנחנו מדברים עליהם. אנחנו צריכים שיורידו אותנו דרך הים קרוב לביירות, שאנשי המוסד יחכו לנו עם שלוש מכוניות אמריקניות גדולות כדי שנוכל לנסוע למקום. זה משימה ל-14-15 איש שיתפצלו לשלוש חוליות."

אהוד הבחין בזווית העין שיונה אפרת מחייך.

"דדו": "ומה תעשו?"

"נרד מהרכבים ונבצע. נגיע ונהרוג אותם."

הרמטכ"ל סיכם את הישיבה ואמר לאהוד להתחיל בהכנות.

רק בתום הישיבה אהוד הבין מהיכן החיוך של עוזכר ראש אג"ם. מנו שקד, שהחליף את רפול כקצין חי"ר וצנחנים ראשי – רפול קיבל פיקוד על אוגדה 36 ברמת הגולן - הציג תוכנית שבה ישתתפו כחמישים לוחמים. אהוד הציע 15 איש, מספר שלדעת אפרת התאים יותר לאופי המשימה. במו בתרגיל שעליו קיבל ציון נכשל בבה"ד 1, הוא תמיד האמין שאפשר לבצע כל משימה עם צוות מצומצם, איכותי ומאומן כהלכה.

אהוד הכיר בקווים כלליים את התוכנית לחסל את ראשי המחבלים בביירות. המידע הראשוני על כך שבכירי "ספטמבר השחור" שוהים בדירות פאר ברובע יוקרתי בביירות, סמוך לטיילת של חוף הים, הגיע מהמוסד. תחילה נבדקה אפשרות שסוכני היחידה המבצעית של המוסד הם אלה שיבצעו את המשימה, אבל מעקב צמוד אחריהם ואחר סדרי האבטחה סביבם, הוביל למסקנה שיחידת עלית צבאית היא שצריכה לבצע, בשיתוף המוסד. סיירת מטכ"ל. זו שהוכיחה יכולות מקצועיות בשנה האחרונה.

עדיין לא נקבע לוח זמנים לביצוע, אבל אהוד העניק למשימה בביירות עדיפות עליונה והחל בתכנון. אמנון בירן, קצין המודיעין של היחידה, חבר ילדות שלו מקיבוץ משמר השרון היה אחראי לתיק המודיעין שהלך ותפח ועל הקשר עם המוסד שסיפק את המודיעין. אחד הנושאים שהטרידו את אהוד היה – מה יקרה אם נגיע לביירות ויתברר שהם לא נמצאים בבתים? כדי למנוע מצב כזה, הונחו אנשי המוסד להיות כל העת מעקב צמוד ככל האפשר אחרי היעדים, תוך לימוד קפדני של כל פרט באורח חייהם.

הצוות שנבחר ביחידה החל באימונים, תחילה באזור העיר מודיעין של היום, שם היה מבנה ישן ששימש לאימון לוחמה בשטח בנוי, ומאוחר יותר האימונים עברו לתל אביב, לבניין שהיה בשלבי בנייה, לא רחוק מחוף הים. במקביל, המוסד בחר את הנהגים שהוא מייעד למשימה ואלה למדו את נתיבי הנסיעה בביירות ועברו להתאמן צמוד לחוליות המשימה של היחידה. המידע שסיפקו גם המוסד וגם המודיעין על זהות הבכירים שגרו באותן דירות בביירות לא הותיר מקום לספק. כולם היו בין מתכנני הטבח במינכן.

בשלבים הראשונים גם בכירי היחידה לא ידעו על מה ולאיזו משימה הם מתאמנים. מוקי בצר זוכר היטב ת הישיבה המיוחדת שכינס מפקד היחידה בפברואר. הוא הבחין בחיוך של שביעות רצון על פניו של אהוד, כשהוציא מהמגירה מעטפה חומה ובה שלושה תצלומים, הצמיד אותן לחזהו, וכמו שחקן פוקר מקצועי, חשף את הראשון: "מוחמד אבו יוסוף נג'אר, מנהיג 'ספטמבר השחור'." מייד אחר כך הניח את שני התמונות הנוספות: "כמאל עדואן, אחראי לפעולות הטירור של הפת"ח בישראל וראש המבצעים המיוחדים של הארגון, וכמאל נאצר, דוברו של ערפאת."

אהוד חש במתח על פניהם של קציניו הבכירים, שקלטו את גודל המשימה והאחריות הרובצת עליהם: חיסול מנהיגי הטרור בבתיהם בלב ביירות. הוא פרש על השולחן מפה שעליה סומנה בעיגול שכונת רמלת אל ביד, שכונת מגורים יוקרתית בצפון מערב העיר. בתוך שטח השכונה סומנו בחיצים דירות המגורים של השלושה. שני הכמאלים, עדואן ונאצר, בקומה השנייה והרביעית של בניין אחד, סמוך להם, בבניין שני, אבו יוסוף

נג'אר. "נגיע אליהם," הוא הבטיח בחיוך עוד לפני שמישהו מהנוכחים העלה את השאלה, "עכשיו צריך להתחיל לעבוד."

הדיון נפתח לרעיונות יצירתיים על דרכי הגעה, שיטת הפעולה הרצויה, הביצוע והמילוט. הוא עדכן אותם שהמבצע יערך בשיתוף המוסד שאנשיו נמצאים בביירות במסווה של תיירים ואנשי עסקים זרים ומכינים את תוכנית ההגעה ליעד מרגע המפגש עם לוחמי הסיירת בחוף הים עד החזרתם למפגש עם סירות הגומי של חיל הים, שיובילו אותם לסטי"ל שימתין להם כמה קילומטרים מהחוף. בתשובה לאחת השאלות הוא הסביר שהגעה שקטה דרך הים עדיפה על הנחתת הכוח במסוקים, מחשש שיחשף בעקבות הרעש שייווצר. היחידה הטכנולוגית, הוא המשיך, החלה כבר בהכנות והזמינה בתעשייה הצבאית "מיני עוזים" עם משתיקי קול שישמשו אותם בפעולה.

מהמידע השוטף שסוכני המוסד העבירו מביירות התברר שבשני בתי המגורים יושב שוער והכניסה לבניין מוארת כל הלילה. באזור מתקיימים בקביעות סיורים של הצבא הלבנוני ומשטרת ביירות.

בתדריך המוקדם אצל הרמטכ"ל הוא לא נחשף עדיין לכך שמבצע חיסול שלושת מנהיגי הטרור בחדרי המיטות שלהם הוא רק אחד מסדרה של מבצעים מיוחדים שצה"ל עומד לבצע אותו לילה. חטיבת הצנחנים קיבלה יעד משלה: פגיעה במטה החזית העממית בלב ביירות. למפקד המבצע השני נקבע מג"ד הצנחנים אמנון ליפקין ואיתו צוות של קציני סיירת צנחנים ויחידת החבלה החטיבתית, החה"ן, בפיקוד מנחם זוטורסקי. גם לשייטת 13 בפיקוד שאול זיו ויחידות אחרות של צה"ל תוכננו משימות מיוחדות לאותו לילה, שנועדו בין היתר, לרתק אליהם את יחידות הצבא והמשטרה בביירות. שר הביטחון דיין היה זה שהציע את הרחבת מימדי המבצע, כדי להבטיח שמתוך המכלול אפשר יהיה להשיג הצלחות בחלק מהמבצעים לפחות. אבל גולת הכותרת, ללא כל ספק, היתה המבצע של סיירת מטכ"ל.

בתוך זמן קצר אישר שר הביטחון עקרונית את המבצע, אבל האישור היה מותנה בהשלמת הכנות היחידה. אהוד, שהחליט כבר בשלבים הראשונים שהוא יעמוד בראש הכוח של הסיירת, העביר למוסד מסמך ובו פירוט דרישות למידע נוסף. בין השאר נתיבי הנסיעה ליעד, מצב התנועה בשעות הערב המאוחרות וזמני הסיורים של יחידות צבא ומשטרה שפטרלו באיזור הטיילת של ביירות. נהגים בשרות המוסד תרגלו שוב ושוב, בלי למשוך תשומת לב, את מסלול הנסיעה מחוף הים לדירות המחבלים. הנהגים שנבחרו למשימה הגיעו לישראל דרך יעדים באירופה, כדי להכיר מקרוב את אנשי היחידה שישתתפו לצידם במבצע ולתרגל איתם מסלולי נסיעה דומים לנתיב האמיתי בביירות. הצוות של אהוד קיבל נהג בשם אהרל'ה, בחור ממוצא צרפתי, שלא הסתיר את חששו מהאפשרות שבביירות הוא עלול להיקלע לקרב יריות אמיתי. הוא מיאן להירגע גם אחרי שהסבירו לו שהמבצע בנוי על עיקרון ההפתעה, חשאיות ומהירות ביצוע.

בתרגולי היחידה מדי לילה - נחיתה מהים, איסוף על ידי מכוניות ונסיעה מהירה לעיר, במקרה זה שיכון ל', מערבית לרמת אביב - נכחו בקביעות הרמטכ"ל "דדו", ראש מה"ד גורודיש והקחצ"ר מנו שקד. המפקדים הבכירים מדדו את זמן התנועה ליעד והטיפוס במדרגות של שלד בניין שנבחר לתרגול. "דדו" דיווח לאהוד אחרי כל תרגיל על זמן הביצוע שהלך והשתפר, אבל לא הסתיר את דאגתו מכך שתנועה של 12 גברים יחדיו עלולה לעורר חשד.

מוקי בצר הציע שאנשי הכוח יעברו ללבוש אזרחי, אבל "דדו" עדיין לא היה שקט. 12 גברים בלילה חשוך בביירות? לא נראה טוב.

שוב היה זה מוקי בצר עם רעיון מבריק: "למה שלא נראה כחבורה רומנטית עם כמה בחורות בתוכה?"

אהוד אהב את הרעיון. הוחלט ששלושת הנמוכים ובעלי המראה העדין בכוח – ישמשו כנשים המחוזרות והמאהבים הרומנטיים יהיו הגבוהים בחבורה. אהוד ברוג, לוני רפאלי

ועמירם לוין יהיו הנשים ופניו הלא עדינות של עמירם חייבו איפור כבד יותר. בנות היחידה קיבלו משימה מיוחדת: בחירת חליפות נשיות לפי מיטב האופנה האחרונה, אבל במידות גדולות, שנבחרו ברחוב אלנבי בתל אביב, מרכז חנויות האופנה באותם ימים. גם חנויות היוקרה לחליפות גברים לא קופחו. גברים חסונים, בעלי חזות ספורטיבית ביקשו, בניגוד להמלצת המוכרים, חליפות במידות גדולות. אי אפשר היה להסביר למוכרים שצריך להכין מקום לתת-מקלע, למחסניות ולרימוני יד.

למרות הזמנת נשק ייעודי מיוחד למבצע – מיני עוזי, הוחלט ביחידה להעדיף תתי-מקלע עוזי רגילים עם קתות מתקפלות. כלי נשק זרים שנבחנו לקראת המשימה התגלו כלא מתאימים. לפיצוץ הדלתות בדירות המחבלים נבחרו מטעני נפץ מיוחדים, קלי משקל, פיתוח עצמי של אחד מאנשי היחידה. בנוסף, כל צוות משימה הכין מזוודת ג'יימס בונד ובה כלי נשק לטווחים ארוכים יותר ומטעני נפץ במשקל 250 גרם כל אחד.

באחד הלילות, בעודם מתרגלים נחיתה בסירות גומי בחוף תל ברוך, הגעה מהירה לבניין ופריצה לתוכו, הופתעו הלוחמים על ידי סיור משטרה. השוטרים, שקיבלו תלונה על תנועה מוזרה בלילה של אנשים ליד בניין לא מאוכלס, עקבו מניידת שהסתתרה סמוך לבניין אחר האנשים בלבוש אזרחי, שירדו ממכוניות ופסעו ברחוב, יד ביד, לכיוון הבניין. קצין הסיור היה נחוש לעצור את האנשים המוזרים האלה ולחקור אותם על השוטטות הלילית המוזרה. מתוך החשיכה הופיע אדם לבוש אזרחית, מבוגר מהחבורה הלילית הצעירה, וביקש באדיבות מקצין המשטרה להניח לחבורה. הקצין לא שוכנע על ידי הקחצ"ר מנו שקד, ששקל להזעיק למקום את הרמטכ"ל "דדו" שגר בשכונה הסמוכה רמת אביב. מנו שקד ניסה את אמצעי השכנוע האחרון. "יבוא יום ותבין מה היה כאן," המתיק עימו סוד. הקצין השתכנע והורה לאנשי הסיור לעזוב את המקום.

"דדו" השכן שליווה את הכנות היחידה החליט בכל זאת לילה אחד להפתיע את החבורה, כשהגיח מהחשיכה: "אויב מאחור. יש לכם פצוע..."

יוני נתניהו נשא על כתפיו את צביקה ליבנה ודימה סחיבת "פצוע" מחוץ לבניין ופינויו למכונית האיסוף. "דדו" בדק את הזמן והעיר לאהוד שחילוץ הפצוע היה איטי מדי. בלילות הבאים הם השתפרו.

ההכנות התקדמו לשביעות רצון הרמטכ"ל. "דדו" היה מודע היטב לסיכון המבצעי וחש אחריות לגורל הכוח שיימצא לבד בלב ביירות במקרה של הסתבכות המשימה. אהוד הרגיע אותו כל פעם מחדש, אבל "דדו" בשלו, ביקש להבטיח מינימום סיכון אפשרי.

אחת הבעיות הקשות היתה בציוות הכוחות. גם ביחידה משופעת במבצעים מיוחדים, שלמעט מבצע "סבנה", כולם עלומים וחשאיים, מבצע כמו זה שתוכנן בביירות הוא נדיר, מאלה שמוגדרים "אחד בדורו". איש ממפקדי הצוותים, עד אחרון הסמלים הוותיקים, לא היה מוכן לוותר. אהוד עמד בפני לחצים שכמותם לא ידע בעבר ונאלץ לחתוך, ובמקרים מסוימים זה היה קשה במיוחד. יוני נתניהו, שהתקדם בהיראַרכיית הפיקוד ומונה לסגן מפקד היחידה, לא היה מוכן לשמוע שהוא נשאר בארץ, כדי להמשיך את שגרת האימונים וההכנות למבצעי מודיעין מתוכננים. כל אמצעי השכנוע שיהיו עוד מבצעים גדולים והוא מבטיח ליוני להשתתף בהם, לא הועילו. יוני השמיע טיעונים שהקשו על אהוד: "תן לי הזדמנויות כמו שאברהם (ארנן) נתן לך... אין מבצע כזה כל יום... איך אתה משאיר אותי כאן, כשאתה יודע שעבור מבצעים כאלה עזבתי הכול והחלטתי לחזור לצבא... אני צריך את הניסיון המבצעי המיוחד הזה, רק ככה נבנים מפקדים... זו לא הפעם הראשונה שאתה משאיר אותי מאחור, כך היה גם ב'סבנה' כשהעדפת את ביבי."

לבסוף נמצאה דרך לשלב את יוני בפעולה: החוליה של מוקי בצר תוכננה לפעול לבד בבית של אבו יוסף נג'אר. אם אחד הלוחמים ייפגע, השניים האחרים יתקשו לשאת אותו במדרגות. אהוד הציע לתגבר את החוליה, אבל ביקש שהעניין יועבר לשיקולו של בצר. אם בצר יחליט לצרף את יוני - הוא לא יתנגד. אהוד ידע שבצר לא יתנגד, מה עוד שיוני היה בכיר ממנו ביחידה. יוני צורף לכוח ולאחר כמה ימים קשים הוא חזר לחייך... הוא

יהיה הלוחם הרביעי בכוח מוקי, צוות שיפרוץ לדירה של אבו יוסוף נג'אר בקומה הששית בבית מגורים ברחוב ורדן בביירות. בית מגורים שאכלס, מלבד בכירי המחבלים גם אנשי עסקים לבנוניים אמידים ודיפלומטים מערביים.

ההכנות למבצע שקיבל שם קוד "אביב נעורים", נמשכו. "דדו" בישר אישית לאהוד שהוא אישר את המבצע, נראה לו שלא תהיה בעיה עם ראש הממשלה, שקבעה את העיקרון שאנשי הטרור של מינכן דינם מוות. היחיד שטרם החליט והמשיך להתלבט היה שר הביטחון משה דיין, שחזר בפורומים הביטחוניים הבכירים עם ראש הממשלה, הרמטכ"ל וראש המוסד על חששו מהסתבכות בלב ביירות. אחרי כמה ימים של מתח בהמתנה להכרעת דיין, מנו שקד דיווח לאהוד, שגם שר הביטחון אישר את המבצע.

והיתה גם בעיה נוספת, לא כל כך צפויה. ואולי כן. במהלך אחד התרגולים, פנה לאהוד אמיתי נחמני, קצין צעיר ומפקד הפלגה הייעודית ביחידה, וביקש ממנו שיצדיק את המבצע שהם מתאמנים לקראתו. אהוד הסביר שזו סגירת חשבון עם האחראים לטבח הספורטאים במינכן. נחמני, קיבוצניק מגבעת חיים, אחד הקצינים הבולטים ביחידה, לא השתכנע. "זה לא מספיק לי. אני רוצה שהרמטכ"ל יבוא ויסביר לי מדוע מדינת ישראל החליטה לפגוע במנהיגי הטרור בביתם, בחדרי המיטות שלהם בביירות."

ו"דדו" הגיע, התייצב בפני הלוחמים והסביר שאין כאן שאלה אתית מוסרית. "אלו האנשים שאחראים לרצח בדם קר של ספורטאים חסרי מגן וחפים מפשע."

בביירות, החוליה של אמיתי הגיע לדלת דירתו של כמאל עדואן, קצין המבצעים המיוחדים של "ספטמבר השחור", והצמידה מטען חבלה לפריצת הדלת. הפעולה יצרה רעש והתעורר חשש שמי שנמצא בדירה יבין שמשהו קורה וינסה לפעול. צביקה מליק, איש גדול וכבד, מאנשי החוליה של אמיתי, נכנס עם הכתף בדלת ופרץ אותה. כמאל עדואן המתין מעבר לדלת עם קלצ'ניקוב דרוך. אמיתי נחמני הקדים אותו בשבריר שנייה והבין את ההצדקה המוסרית למבצע.

כמה חודשים לאחר מכן, במלחמת יום הכיפורים, נפל סרן אמיתי נחמני בקרבות באזור שדה התעופה פאיד, ממערב לתעלת סואץ.

התופעה שבה קצינים זוטרים מעזים לפנות לבכירי הצבא, לאלופים ואף לרמטכ"ל היתה מאד ייחודית לסיירת מטכ"ל של אותם ימים, וביקורת נוקבת נשמעה לא רק מצדו של מפקד היחידה. לאחר מבצע "סבנה", למשל, הגיע "דדו" לברך את הלוחמים על הביצוע המושלם והופתע כשאחד מהם, אורי טבנקין, שאל אותו אם לרמטכ"ל לא היו דברים יותר חשובים לעשות מאשר להסתובב עם הכוחות לפני תחילת המבצע. "דדו" השיב שבאותו זמן נתון, זה היה הדבר החשוב ביותר שקורה ולכן טבעי שהרמטכ"ל יהיה שם.

טבנקין לא ויתר: "ואם אתה כבר שם, למה אתה לא חובש קסדה כמו כולם?"

"אתה צודק," השיב הרמטכ"ל.

***

ב-1 באפריל 1973 הגיעו שני אנשי עסקים זרים בטיסת לופטהנזה מפרנקפורט לביירות ונכנסו למלון סאנדס המשקיף על הטיילת של ביירות. שני אנשי העסקים, שהגיעו בנפרד, נרשמו כז'ילבר רימבורד, אזרח צרפתי ודיטר אלטנוצר, אזרח גרמני לפי דרכונו. חמישה ימים מאוחר יותר נרשמו באותו מלון אנדרו ויצ'ואי, שנראה כ'ג'נטלמן אנגלי מן הדור הישן, שארל בוסאר, איש עסקים בלגי ואנגלי נוסף בשם ג'ורג' אלדר שהגיע מלונדון. אותו ערב נרשם במלון אחר, "אטלנטיק", לא הרחק מרחוב ולדן, אזרח אנגלי בשם אנדרו מייסי, איש חביב שהתיידד עם פקידות הקבלה, ושאל על איזורי הבילויים ומועדוני הלילה הנחשבים בטיילת.

על פי פרסומים בעיתונות הזרה לאחר המבצע, "מייסי" היה ראש צוות סוכני המוסד שפעל בביירות.

בשעות אחר הצהריים המאוחרות של ה-9 באפריל 1973, יצאו כמה ספינות טילים מנמל חיפה ופנו צפונה, לכיוון חוף ביירות. על סיפונן היו לוחמי סיירת מטכ"ל, צנחנים, שייטת 13 ויחידות אחרות של צה"ל, כל אחת והמשימה הייעודית שלה. היתה שם "נבחרת צה"ל" עם מפקדים מהשורה הראשונה במערך הלוחם – אהוד ברק, אמנון ליפקין, עמוס ירון, שמואל פרסבורגר ושאול זיו. על המבצע פיקד מחפ"ק על הסטי"ל מנו שקד, קצין חי"ר וצנחנים ראשי. בעוד ה"ארמדה" הימית הקטנה עושה דרכה לחופי לבנון, התחוללה דרמה בניקוסיה, בירת קפריסין לאחר שמחבלים מ"ספטמבר השחור" תקפו מטוס של ארקיע ונכנסו לקרב מול אנשי ביטחון ישראליים. שניים מהתוקפים נהרגו ושלישי נלכד. בביתו של שגריר ישראל בקפריסין התפוצצה פצצה ולמרבה המזל הוא לא נפגע.

קילומטרים ספורים לפני חופי ביירות התפצלו הכוחות, כל אחד למשימתו. על סיפון אחת מספינות הטילים נערך מפקד סיירת מטכ"ל למשימה: פיקוד על חוליות היחידה, במסווה של צעירה ברונטית שמתלווה למחזר הנלהב שלה. הוא לבש את השמלה שנבחרה עבורו, אופנתית, צעירה וצבעונית, התאפר מול מראה ומשח ליפסטיק אדום על שפתיו וצבע איפור כחול מתחת לעיניו. הדיווח האחרון שהתקבל מסוכני המוסד בביירות היה קצר: גם ברחובות העיר וגם בטיילת הכל שקט. שיגרה בבירת לבנון.

סמוך לחצות עצרו שבע מכוניות אמריקניות שכורות בחוף היונים בביירות. הנהגים הביטו בשעונים, ממתינים לדיווח מהחפ"ק שלוחמי הסיירת עלו על סירות גומי בדרכם לנקודת המפגש בחוף. הנהגים, כולם סוכני המוסד, עקבו אחר רכב של המשמר הלבנוני שנע על כביש הטיילת.

בסירה המובילה, מוטרד מעט מהרוח שפרעה את השיער הבלונדיני ופגעה באיפור שעליו טרח, עקב אהוד ברוג אחר קצף הגלים שנוצר משני הצדדים. מפקדי החוליות בסירות לידו היו מוקי בצר, אמיתי נחמני וצביקה ליבנה. עמירם לוין פיקד על כוח האבטחה. בסירות סמוכות הפליגו אמנון ליפקין ולוחמי הצנחנים בדרכם למיפקדת החזית העממית בליבה של העיר.

סוכני המוסד הבחינו בסירות הגומי ווידאו באיתותי פנסים כי אלה האנשים שלהם. אהוד, בפיאה של צעירה ברונטית לחץ במהירות את ידיהם והחליק לתוך מכונית ביואיק מרווחת, כשהוא מושך אחריו אל תוך המכונית את שולי שמלתו. מאחוריו במכונית ישבו מוקי בצר בתפקיד "המאהב", יוני נתניהו, לוני רפאלי בפיאה בלונדית ועמירם לוין. המכונית יצאה בנסיעה שקטה מהחניה ומפקד כוח המוסד תדרך את אהוד על סיורי המשמר הלבנוני בג'יפים מצויידים במקלעים. יותר מכל הוא חשש שהימצאות נקודת משמר לבנונית כמה מאות מטר מהיעד עלולה להרתיע את חפ"ק המבצע על הסטי"ל. כמו שקרה במבצע "ארגז2".

"תמשיך לנסוע," הורה למפקד כוח המוסד.

הוא התרשם שאין אווירת כוננות מיוחדת בביירות. "פאריס הקטנה" של המזרח התיכון, ביירות של לפני מלחמת האזרחים, נראתה כמו בכל לילה אחר. עיר עם טיילת חוף סואנת, אורות מנצנצים, מסעדות לבנוניות לצד אוריינטליות, מועדוני לילה עם צילומים מפתים של דוגמניות מגזינים.

מכונית הביואיק התקרבה לצומת ולצידה שוטרים לבנונים חמושים ברובי סער. מפקד כוח המוסד הסב את תשומת ליבו של אהוד לאנשי המשטרה הלבנונית.

"ראיתי," השיב אהוד, "תמשיך."

שתי מכוניות אמריקניות אחרות נסעו בטווח עין מהמכונית המובילה. הרכבים טיפסו לאזור הררי המוביל לשכונת היוקרה ברחוב ורדן. מוקי בצר, בחליפה אירופאית, יצא מהמכונית הראשונה ובמחווה אבירית פתח את הדלת הקדמית לאהוד עם הפאה הברונטית והשמלה, והצמיד את ידיו לכתפו של מפקד היחידה. "זה מזכיר לי את רומא," לחש באוזנו. רכב של משטרת לבנון, עליו דווח קודם לכן, לא נראה באזור, לעומת זאת, על שביל הטיילת נראו שני שוטרים מקומיים שהלכו מול הזוג המאוהב. בצר החליק יד לכיס החליפה ואחז באקדח הבארטה. לא היה צורך בכך. השוטרים פינו דרך לזוג

המאוהב. אחד מהם התחכך בכתפו של בצר והתנצל. על דרך הטיילת הלכו עוד כמה זוגות צמודים, לא כולם אנשי סיירת מטכ"ל. גם שני הרכבים שאחריהם פרקו את הלוחמים שעליהם.

אהוד זיהה את דלת הזכוכית בבית הדירות בו גר "היעד" של מוקי בצר. הדלת היתה פתוחה ובעמדת השוער לא היה איש. מוקי בצר עם אנשי החוליה החל לטפס במדרגות. אהוד ועמירם לוין, גם הוא מאופר בכבדות ועם פאה בלונדינית, חיכו ליד דלת הכניסה.

מתוך מכונית דופין שחנתה בצידו השני של הרחוב יצא לפתע צעיר לבוש מעיל עור, חמוש באקדח. זה היה שומר ראש של אבו יוסוף נאג'ר. הצעיר החמוש נדהם כאשר הברונטית והבלונדית פתחו את רוכסני הז'אקטים שלהן, שלפו תת-מקלעים ופתחו באש לעברו. שומר הראש נפצע אבל הצליח לחמוק חזרה לעבר מכונית הדופין ולתפוס מחסה מאחוריה. אהוד ועמירם ריססו את המכונית באש ופגעו גם בו וגם בצופר הרכב שהחל לפעול ברעש מחריש אזניים.

ההיתקלות בשומר הראש וחילופי האש ביטלו את יתרון ההפתעה. חוליות החיסול החישו את קצב הטיפוס בחדרי המדרגות. אהוד בתצפית בכניסה לבתים הבחין באורות נדלקים בזה אחרי זה בדירות מסויימות בשני הבניינים. הוא ספר במהירות את הקומות ווידא שהאורות נדלקו בקומה הששית של הבית בו פעל מוקי בצר ובקומה השנייה והרביעית בבניין האחר. זה היה האות המוסכם שהחוליות בעמדת פריצה לדירות.

מוקי בצר, בדילוג מהיר של שלוש מדרגות בכל צעד, הגיע לפתח דירתו של רב המחבלים "אבו יוסוף". לוני רפאלי עדיין עם תחפושת הפיאה הבלונדית, אבל כבר ללא השמלה, היה לצידו.

השעה היתה 1.29 אחר חצות.

אהוד שמע שלוש נקישות במכשיר הקשר והגיב בחמש נקישות משלו. איתות למוקי בצר לפרוץ לדירה. בצר פרץ את הדלת במטען נפץ קטן. על פי המידע אבו יוסוף היה אמור

להיות בחדר השינה באגף השמאלי של הדירה. בצר ורפאלי הבחינו באיש לבוש פיג'מה שזינק מהמיטה וזיהו אותו מיד. יוני נתניהו שפרץ אחריהם לדירה הבחין שהוא מנסה לשלוף אקדח וירה בו מקרוב. אשתו, שניסתה לסוכך עליו, נפגעה גם היא. אבו יוסוף הספיק לצעוק משהו לפני שצנח על השטיח. לוני ויוני אספו במהירות מאות מסמכים שמצאו בדירה והחלו לרדת בריצה במדרגות.

קולות הירי והצופר התקוע של מכונית הדופין הזעיקו למקום ג'יפ לנדרובר של המשמר הלבנוני. אהוד עמד בצומת בין שתי הדירות ומצידיו עמירם לוין ורופא הכוח, שמואל כ"ץ. שלושתם פתחו באש לעבר הלנדרובר שסטה ממרכז הכביש ופגע במכוניות חונות. כמה מהשוטרים הלבנונים נפגעו, אחרים זינקו מהג'יפ וחיפשו מחסה.

בעוד קרב של ממש מתנהל ברחוב, טיפסו שתי חוליות חיסול נוספות בחדר המדרגות של הבית השני. הצוות של נחמני הגיע לדירתו של כמאל עדואן בקומה השנייה, פרץ פנימה בבעיטה וגילה את עדואן, שניסה להסתתר מאחורי וילון. המחבל הספיק לירות לעברם מתת מקלע שהחזיק בידיו. אחד הלוחמים נפצע קל, לפני שנחמני ירה בו מקרוב. בחדר אחר הם מצאו את אשתו ובנו של עדואן, אותתו להם לשתוק ולא פגעו בהם. הם מצאו בבית מסמכים רבים עם חתימות של ארגון הפת"ח וירדו במהירות במדרגות.

בקומה הרביעית התגורר כמאל נאצר, שישב מאחורי שולחן כתיבה וכתב טיוטת נאום שעמד לשאת למחרת לפני קצינים של ה"פת"ח. הוא ניסה לשלוף אקדח מהמכתבה ונורה מטווח קצר בידי צביקה ליבנה, קצין צעיר בכוח שנבחר על ידי אהוד למשימה בזכות קור רוחו.

למטה, ברחוב ורדן, נמשך הקרב. כוח נוסף של המשטרה הלבנונית חש בג'יפ לאזור הדירות משם נשמעו יריות. כוח החסימה של אהוד, מתוגבר במוקי בצר ואנשיו שירדו מהדירה שלהם, פתח באש לעבר הג'יפ הלבנוני. האש פסקה.

החולייה של צביקה ליבנה היתה האחרונה שסיימה את משימתה וירדה במהירות לזירת הקרב ברחוב. הרופא טיפל בפצוע היחיד של הכוח, בעוד האחרים יורים בג'יפ לנדרובר נוסף של המשטרה הלבנונית שהתקרב למקום. אהוד וידא שכל האנשים ירדו והאיץ בהם להיכנס למכוניות האמריקניות שהגיעו במהירות. יחד עם מוקי בצר ושני לוחמים אחרים הוא נצמד לעמודי השיש של אחת הדירות וירה לעבר הג'יפ המתקרב. הלנדרובר נעצר ומוקי בצר השחיל לתוכו רימון יד. אהוד ומוקי זינקו לתוך המכונית ויוני שרץ אחריהם היה אחרון המצטרפים לנסיעה המטורפת של מכונית הביואיק, כשהם מפזרים מסמרים דוקרניים על נתיב התנועה שהוביל אל חוף הים.

סמוך לנקודת המפגש עם צוותי חיל הים הם הבחינו בשני ג'יפי לנדרובר נוספים של המשטרה המקומית שפיטרלו לאורך ציר החוף, אבל לא היו מודעים כנראה לדרמה בטיילת. אהוד החליט שלא להיכנס איתם לקרב והורה לנהגים להאט את הנסיעה כדי שלא לעורר חשד. רק עכשיו, לאחר ששמר על דממת קשר לאורך כל הפעולה, הוא קרא למנו שקד בחפ"ק על הסטי"ל ודיווח על הצלחת המבצע: כל שלושת המחבלים חוסלו. בנוסף נהרגו בקרב היריות שבעה שוטרים לבנונים הרוגים, אשתו אחד המחבלים, אשה נוספת, תיירת שנקלעה בטעות לקו האש, ושומר ראש. מנו שקד קיבל את הדיווח ונשם לרווחה.

אבל בקרב אחר, במרכז ביירות, הדיווחים היו קשים יותר. בעוד לוחמי הסיירת פורצים לדירות המחבלים בשני רבי הקומות, התנהל במרכז ביירות, ליד מבנה רב קומות שאייש את מפקדת החזית העממית, קרב בין כוח הצנחנים בפיקוד אמנון ליפקין ובין שני מחבלים שסיירו בכניסה למבנה. שני לוחמי סיירת הצנחנים, חגי מעיין ואבידע שור, לבושים בג'ינס, פתחו באש מאקדחים משתיקי קול לעבר המחבלים. אחד מהם נהרג והשני נפצע והזעיק עזרה בצעקות. מכל עבר נפתחה אש לעבר הצנחנים. אבידע שור נהרג מייד, חגי מעיין נפצע אנושות ומת מפצעיו. קצין נוסף בכוח, יגאל פרסלר, לימים יועץ ראש הממשלה לטרור, נפצע קשה. ליפקין תיפקד בקור רוח וקרא בקשר למנחם

זוטורסקי, מפקד פלוגת החה"ן, להכניס חומר נפץ לבניין. זוטורסקי וסגנו אהרון סבג הכינו את מטען הנפץ לפיצוץ תחת אש. בעוד הכוח על נפגעיו נסוג לעבר נקודת המפגש בחוף עם אנשי חיל הים, החריד פיצוץ עז את מרכז ביירות כשבניין מפקדת החזית העממית קרס וקבר תחתיו עשרות מחבלים.

בדרך הביתה, על ספינת הטילים, זכו אהוד ברק ואמנון ליפקין למחמאות מהרמטכ"ל על המבצעים המוצלחים. צלם של דובר צה"ל צילם את אהוד ואמנון, לבושי מדים, ברדתם מהספינה. שני רמטכ"לים לעתיד, ידידים קרובים בשרותם הצבאי ובקריירה האזרחית שלהם לעתיד.

מותש מעייפות עשה אהוד את הדרך מחיפה לטבריה לבית הוריה של נאוה. הוא צנח על המיטה הרוג מעייפות, כשנאוה גילתה בקיטבג שלו שמלת אשה, פאה, ואיפור עיניים כחול, והיתה הראשונה ששמעה על הברונטית שיצאה לטיול לילה בטיילת של ביירות.

הצנזורה הצבאית לא התירה לפרסם ולו מילה אחת על הברונטית והבלונדינית שהשתתפו במבצע, אבל העיתון הלבנוני "א-ספיר" פרסם כמה ימים אחרי המבצע בכותרת ענק בעמודו הראשון סיפור על יפיפיה בלונדינית מסתורית שהשתתפה במבצע הקומנדו הישראלי בביירות...

"אביב נעורים" היה השיא. הפסגה במבצעי סיירת מטכ"ל, ודאי מתוך אותם מבצעים שנחשפו וזכו לפרסום. המוראל היה בשיאו. אהוד והיחידה זכו לתהילה ויוקרה חסרת תקדים. אולי רגע שספק אם ישוב. ודווקא אז הגיע מפקד היחידה למסקנה שזה הזמן להתקדם לקראת תפקידים בכירים בצבא - מחוץ ליחידה.

הבחירה הטבעית היתה מסלול פיקודי בשריון. אבל קודם לכן, המתינה לו מסיבת פרידה מיוחדת – והפתעה.

פרק 7

על טנק בחווה הסינית

שני קצינים התמודדו על תפקיד מפקד היחידה שיחליף את אהוד ברוג: גיורא זורע ויוני נתניהו. זורע נבחר, ואהוד, שהיה מקורב מאד ליוני חש שהוא נפגע מכך שלא קיבל את הפיקוד והציע לו לצאת לשרות ב"צבא האחר", ולעבור כמוהו הסבה ותפקיד פיקודי בשריון, לפני שיחזור לפקד על היחידה. יוני קיבל את ההצעה, אבל עשה זאת רק לאחר מלחמת יום הכפורים.

מסיבת הסיום לאהוד נכנסה להיסטורית הפולקלור של היחידה, ובמרכזה סרט, "משימה בלתי אפשרית" שמו, שהפיק לא אחר מאשר מייסדה ומפקדה הראשון, אברהם ארנן, האיש שגייס את אהוד ברוג 13 שנה קודם לכן. בסרט השתתפו כמעט כל מפקדי העבר של היחידה: ארנן עצמו, דב תמרי, עוזי יאירי, מנחם דיגלי ואהוד. בסצינת הפתיחה של הסרט מקבל ארנן מעטפה חתומה ובה קלטת שמכילה הוראות למבצע חשאי בשטח מצרים. "אם תצליח - נשמח בשמחת הנצחון. אם תיכשל – נתנער מכל אחריות..." נשמע קולו של מפעיל המשימה – ראש הממשלה.

ארנן, בדמות ראש משפחת מאפיה, מכנס את ה"הקונסילייריי" – בכירי המאפיה – כולם בחליפות שחורות וסיגרים, ומציג בפניהם את המשימה: חטיפת ארבע רקדניות בטן ממצרים והבאתן לישראל ככוכבות מסיבת הפרידה למפקד היחידה. הפעולה מבוצעת בהצלחה ו"רקדניות הבטן" בכיכובן של ותיקי היחידה הופכות למסמר המסיבה.

אורח הכבוד במסיבה הוא הרמטכ"ל "דדו", מגדולי התומכים של היחידה. "דדו" מחמיא לאהוד ומעניק לו בסיום הערב צל"ש רמטכ"ל על הישגיו המבצעיים. הצל"ש החמישי של אהוד.

"דדו" מציע לאהוד לצאת לקורס פיקוד ומטה של המארינס בארצות הברית, קורס יוקרתי, שיועד לקצינים בכירים. כל אלה שעברו אותו לפניו, אברהם ארנן, רפול, מנו שקד, דב תמרי, עוזי יאירי, עמוס ירון, ואחרים, המשיכו בתפקידי פיקוד בכירים בצבא. אהוד שמח על ההזדמנות, אבל מבקש לסכם עם הרמטכ"ל את תפקידו הבא בצבא לאחר שיחזור מהקורס. הוא מבקש מהרמטכ"ל הבטחה שיקבל את הפיקוד על חטיבת השריון הסדירה 14, מחטיבות העלית של השריון. "דדו" לא מתחייב. לחטיבה 14, הוא מסביר, יש לו מועמדים נוספים, אבל ישנו תפקיד, שלדבריו תפור על אהוד: ראש מחלקת איסוף באמ"ן. תפקיד שאותו מליט בעבר גם אברהם ארנן לאחר שעזב את היחידה.

אהוד לא מתלהב. "אם זה המצב," הוא חזר לרמטכ"ל, "אני מעדיף לוותר על הקורס ולעשות תואר שני בניתוח מערכות באוניברסיטת סטנפורד בקליפורניה." "דדו" מופתע מהסירוב, ואהוד מבקש שיאושר לו לצאת ללימודים במימון הצבא. כעבור זמן קצר מגיעה תשובה שלילית. צה"ל לא מוכן לממן את לימודיו בארצות הברית. אין לכך תקדים. אהוד החלטי לצאת ללימודים, מבקש חופשה ללא תשלום ולא מתחייב שאחרי סיום הלימודים יחזור לצבא. הרמטכ"ל חושש לאבד את הקצין המצטיין ומשיג אישור מיוחד למימון הלימודי בקליפורניה.

בסבב הפרידה שלו לפני הטיסה לקליפורניה, הוא אהוד נפגש עם קצינים בכירים במטה הכללי, שליוו את פעילות היחידה ואיתם יצר קשרים מיוחדים. משניים מהם – אלוף ישראל טל, סגן הרמטכ"ל ואלוף אלי זעירא, ראש אמ"ן - הוא שומע שהם רואים עצמם מועמדים לתפקיד הרמטכ"ל אחרי "דדו". בדרך לקליפורניה הוא עוצר בוושינגטון ושומע דברים דומים מפי הנספח הצבאי בשגרירות ישראל, אלוף מוטה גור, שהוצב בבירה האמריקאית חודשיים לאחר מבצעי "ארגז". הפגישה ביניהם לבבית, ללא משקעים מהעימות שהיה אז.

בסטנפורד, מהאוניברסיטאות היוקרתיות בארצות הברית, הסטודנט הישראלי החדש נרשם כאהוד ברק. לפני הנסיעה הוא מחליט להיפרד משם משפחתו ברוג ועושה זאת באסיפה משפחתית בבית הוריו בקיבוץ משמר השרון. האב שרוליק היה חצוי. מצד אחד היה חשוב לו לשמור על שם המשפחה ומורשתה, מצד שני כיבד את רצון בנו הבכור. גם האם אסתר האם כיבדה את בקשתו. אבינועם, שהלך אחרי אהוד ליחידה, הודיע שהוא נשאר ברוג. גם שני האחים האחרים, מולי ורובי, החליטו שהם לא משנים את השם.

הוא החלטי לסיים את לימודי התואר השני בתוך שנתיים. משימה לא קלה, אבל הוא מאמין שיעמוד בה. אהוד נהנה מכל יום שם. לימודים מרתקים, התמודדות עם משוואות מתמטיות מסובכות, ווהנאה צרופה מסופי שבוע ארוכים עם נאוה והבת מיכל בת השלוש, שסוף סוף זכתה להכיר את אבא.

אבל ההנאה לא ארכה זמן רב. ב-6 באוקטובר 1973, פחות מחודשיים מאז שהגיעו לקמפוס האמריקאי, נפתחות כל מהדורות החדשות בארצות הברית בידיעה דרמטית: מלחמה במזרח התיכון. צבאות מצרים וירדן הפתיעו את צה"ל בסיני וברמת הגולן. אהוד התקשר מיד למוטה גור, נספח צה"ל בוושינגטון והודיע לו שהוא חוזר מיד לארץ. מוטה הציע שימתין יום-יומיים עד שהתמונה תתבהר. אהוד התעקש לצאת מיד, וביקש שהנספחות הצבאית בוושינגטון תסדיר לו מקום בטיסת הלילה של אל על מניו יורק. מוטה גור הבטיח שיעשה מאמץ, כי יש לחץ גדול של קצינים ואנשי מילואים שמבקשים לחזור מיד לארץ.

כשהגיע בלילה לניו יורק, לאחר טיסה של כמה שעות מסן פרנסיסקו, נדהם לראות את הלחץ על דלפקי "אל על". מאות נאבקו על זכותם לעלות על טיסה לישראל והקצינים מהנספחות הצבאית בוושינגטון התקשו להתמודד עם הלחץ על דלפקי החברה. לשמחתו, גילה ששמו מופיע ברשימת הנוסעים שיש להעלותם מיד על הטיסה הקרובה.

בשדה התעופה בלוד המתין לו עוזי דיין, ושניהם נסעו ל"בור" בקריה בתל אביב. אהוד נדהם מהמראות. זה לא היה המטכ"ל שהוא הכיר. פנים כבויות, עייפות, ועיניים אדומות שהסגירו את המצב הקשה בשתי חזיתות הלחימה. הוא פגש את אהרל'ה יריב, ראש אמ"ן לשעבר, שאמר לו: "אהוד, זה קשה, קשה. אף פעם לא היה כל כך קשה." מכל אלופי המטכ"ל שפגש שם, דווקא "דדו", הרמטכ"ל נראה לו הנחוש ביותר, מאמין ומשכנע שלא הכל אבוד ואנחנו נתגבר.

"דדו" שמח לפגוש את הקצין שרק לפני חודשיים, שנראו עתה כמו שנות דור, הגיש לו צל"ש רמטכ"ל, ואמר לו שברגע זה, הכי חשוב לחזק את השריון. הוא הציע לו לצאת לג'וליס ולהיפגש עם מוטקה ציפורי, סגן מפקד גייסות השריון, שמקים גדוד מילואים מקצינים ואנשי שריון שהגיעו מחו"ל.

אהוד יצא לג'וליס, כאשר ברקע המפלה שספגה אוגדת "ברן" בהתקפת הנגד ביום הלחימה השלישי ותחוש שרק הטנקים של אוגדת שרון מפרידים בין המצרים לבין תל אביב.

ציפורי הציע לו לקבל את הפיקוד על הגדוד החדש – שתי פלוגות פטונים, טנק שאהוד הכיר ממלחמת ההתשה, פלוגת צנטוריונים ופלוגת חרמ"ש. גדוד שמורכב מקצינים וחיילים שרובם הגיעו מחו"ל. החיילים, מרביתם במכנסי ג'ינס וחולצות אזרחיות, ישבו על הדשא מול המפקדה בג'וליס, לפגישת הכרות ראשונה עם המג"ד שלא הכירו וציוות הטנקים. אהוד היה צריך לבחור בין הקצינים את הסגל הפיקודי של הגדוד. אחד הקצינים שצד את עינו מהרגע הראשון היה סגן משה סוקניק, שהסתובב בין האנשים ועשה סדר במהומה הגדולה. אהוד שמע ממנו שהגיע למלחמה מלונדון, הוא קצין שריון במילואים, ונחוש לצאת במהירות האפשרית לחזית בסיני. סוקניק מונה למפקד פלוגה. סוקניק כמו אהוד, כמעט ולא הכיר איש מהאנשים שעמדו לשרת בפלוגה שלו, אבל התרשם מהמוטיבציה הגבוהה לצאת מיד לסיני כדי לסייע במה שנראה מפלה צבאית מוחצת בחולות המדבר.

אהוד אהב את הנחישות שבאנשים, אבל פחות מכך את מצב הטנקים שלו. חלקם היו עירומים, ללא מקלעים בצריח, חלקם ללא טלסקופים וללא טבלאות ירי. אבל זה לא זמן לטענות. חייבים לצאת לדרך עם מה שיש. הגדוד עשה את דרכו על מובילים לרפידים ואהוד יצא בטיסה לסיני כדי לקבל משימות.

בחמ"ל פיקוד הדרום הוא פגש את האלוף שמואל גורודיש, שנראה לו כמי שחרב עליו עולמו. אהוד לא ידע ששעות אחדות קודם לכן, לאחר כשלון מתקפת הנגד, גורודיש הודח למעשה מהפיקוד והרמטכ"ל לשעבר חיים בר לב, שהיה שר התעשייה והמסחר בממשלת גולדה, מונה למפקד החזית.

לגורודיש היה רעיון מעניין: "עזוב את הגדוד שלך, בוא תקבל פיקוד על גדוד טיראנים (טנקי שלל מצרים ממלחמת ששת הימים) ובמסווה של כוח מצרי תפרוץ לאגם המר ותדפוק טנקים מצרים שנמצאים שם."

אהוד, איש המבצעים המיוחדים, לא נתקל אף פעם קודם לכן במצב דומה של יוזמה מבצעית, בלי מודיעין, בלי תצלומי אוויר ובלי יעדים מוגדרים. זה נראה לו כמו שליפה מהמותן. הוא התייעץ עם אבי רומנו, קצין שריון שהכיר בחמ"ל, וזה תמך בדעתו שצריך להתאמן לפחות יומיים למשימה, להמתין לתצלומי אוויר וקודם כל לצבוע את הטנקים בצבע חרדל של השריון המצרי.

עם התשובות האלה הוא חזר לגורודיש, שלא אהב את מה ששמע. חיים בר לב, שהכיר היטב את אהוד, שאל את גורודיש על מה הויכוח , שמע ופסק מיד: "הקצין הצעיר צודק..."

הימים הראשונים של הגדוד בסיני עברו ללא פעילות מבצעית. אהוד לחץ לקבל משימות ובר לב הרגיע אותו שעוד יגיע הזמן להילחם. בליל ה-15-16 צה"ל יצא למבצע "אבירי לב" – חציית התעלה וגדוד 100 של אהוד ברק, שצוות לאוגדה 162 בפיקודו של האלוף אברהם אדן, ברן, יועד לחצות את התעלה יחד עם כוחות האוגדה, לאחר השלמת

כיבוש ראש הגשר על ידי הצנחנים של דני מט. קרב השריון הגדול שהתפתח אותו לילה בחווה הסינית וחסימת ציר "טרטור" על ידי הצבא המצרי עיכבו את צליחת אוגדה 162 והגדוד של ברק בתוכו.

בליל ה-17 באוקטובר נשלח גדוד הצנחנים 890 בפיקוד יצחק מרדכי למשימה שהוגדרה כפעולה נגד חוליות ציידי טנקים שמאיימים על ציר ההתקדמות לתעלה. הגדוד, שיצא לדרך כמעט ללא מודיעין עדכני, נע בפאתיה המזרחיים של החווה הסינית, ונקלע למארב של גדוד שריון ויחידת נ.ט מצרית מצוידת בטילי סאגר, שהסבו אבידות כבדות לשריון הישראלי מתחילת המלחמה. גדוד הצנחנים ספג אבדות קשות ולא הצליח לפרוץ את המתחם המצרי. החשש היה עם אור ראשון יתקפו המצרים והגדוד יושמד.

בשעה ארבע לפנות בוקר הוזעק גדוד 100 של אהוד ברק לעזרת הצנחנים. ממפקדת אוגדה 162 דיווחו לאהוד על מצבם הקשה. הוא הכיר היטב את מפקדי הצנחנים הבכירים. עוזי יאירי, מח"ט 35 היה מפקדו בסיירת מטכ"ל, את הסמח"ט אמנון ליפקין, הכיר מהלילה של "אביב נעורים" ועוד קודם לכן, ואת המג"ד איציק מרדכי, הכיר בתרגילים וכנסים צבאיים בהשתתפות מג"דים.

עוזי יאירי נשמע שפוף, בקול שאהוד בקושי זיהה, כאשר דיווח על מצוקת גדוד 890.

אהוד: "תגיד לאיציק שיחזיק מעמד. אני בדרך אליו. תן לי נקודת ציון וכשנתקרב נזדהה."

תוך פחות משעה גדוד 100 היה בדרכו לחווה הסינית. אהוד הוביל בטנק הראשון, לידו בצריח כלוחם חמישי ישב סגן אלוף ישי יזהר, קצין צנחנים שהשתחרר רק חודשיים קודם לכן משירות קב ארוך, והתעקש להצטרף למשימה. הוא תפעל את המא"ג שהורכב על הצריח. אהוד הכין לידו ארגז רימוני יד.

לקראת אור ראשון התקרבו הטנקים לנקודת הציון. בגלל ערפל הבוקר והראות הגרועה לא ניתן היה לזהות את הצנחנים. איציק מרדכי פתח רימון עשן אדום, והטנקים

הסתערו קדימה. הופעת הטנקים מבעד למסך הערפל הפתיעה את המצרים, אבל חלפו שניו בלבד, ועשרות טילי סאגר נורו לעבר הכוח המסתער. מצריח המפקד שלו, בטנק הראשון שהתסער לעבר המצרים, הבחין מפקד הגדוד בטנקים שלו שנפגעו ועלו באש. טנקים מצריים באגפי המתחם פתחו בירי מדויק לעברם. הוא הבחין בחיילי קומנדו מצרים שמכוונים לעברו מטול אר.פי.ג'י. "דרוס אותם," צעק בקשר הפנימי לנהג הטנק.

ארבעה מהטנקים שלו בערו בשטח, אחרים נפגעו. בזווית העין הבחין שישי יזהר נפגע ודם פורץ מהעורק הראשי שלו. הפגיעה היתה אנושה. אהוד ניסה לעצור את פרץ הדם – ללא הצלחה. סוקניק דיווח למג"ד על נפגעים נוספים. ברגע מסוים הוא הבין שההסתערות חסרת סיכוי ואם ימשיך - כל הטנקים שלו ייפגעו. בהחלטה פיקודית הורה למפקדי הטנקים להיחלץ לאחור.

פלוגת החרמ"ש של הגדוד בפיקוד גדעון דבורצקי, סטודנט מחונן לתואר שני במתמטיקה באוניברסיטה העברית, כשלצדו גיורא שוהם, מדריך בבית הספר לצלפים, המשיכה בגיחות חילוץ של צנחנים ואנשי שריון פצועים מהשטח. שניהם נהרגו בהמשך הלחימה, לאחר שהגדוד חצה את התעלה.

קרב החילוץ בחווה הסינית גרם משך שנים לכעס מצידו של מג"ד הצנחנים, איציק מרדכי, שלא אהב את התיאורים לפיהם גדוד הטנקים של ברק סייע בחילוץ אנשיו מגיא ההריגה בו נלכדו.

גדוד הטנקים המשיך במשימות מעבר לתעלה. באחת מהן הסתער על סוללת טילי קרקע-אוויר מצרית, השמיד אותה וחזר ללא נפגעים.אופי המשימה, הביצוע המהיר והחזרה לקו כוחותינו הזכירה למפקד הגדוד את סגנון מבצעיו ביחידה. הקרב האחרון של הגדוד היה במבואות העיר סואץ, שם סייעו הטנקים של ברק לחטיבת השריון 500 בפיקוד אריה קרן, שנקלעה לקרב קשה בעיר סואץ.

ב-24 באוקטובר, יום הפסקת האש, הוא הצליח ליצור קשר טלפוני עם נאוה בסטנפורד והודיע לה שהוא חי. כמה ימים אחר כך נודע לו ששניים מחבריו הקרובים ביחידה, אמיתי נחמני ועמית בן חורין, אותם פגש בסיני בימים הראשונים של המלחמה, נפלו בקרב סמוך לשדה התעופה של פאיד.

המצב בקווי הפסקת האש התייצב. היה לו ברור שימי סטנפורד הסתיימו. זה לא הזמן ללימודי תואר שני בקליפורניה. הוא ביקש כמה ימי חופשה כדי להחזיר את נאוה ומיכל הביתה. כשחזר, המשיך לפקד על הגדוד שנסוג ממערב התעלה והתמקם בסיני. עדיין סגן אלוף, מפקד גדוד בשריון, הוא פגש במאי 1974 בקריה את שר הביטחון משה דיין ומזכירו הצבאי תת אלוף אריה בראון. היה זה לאחר אסון מעלות וכישלונה של סיירת מטכ"ל בחילוץ התלמידים בני הערובה במעלות.

אהוד רחוק מהיחידה, שמע את הפרטים וליבו נחמץ מהכישלון. דיין, שהכיר את אהוד ממבצעי היחידה ולא אחת אכזב אותו, כשלא אישר מבצעים מיוחדים שיזם, דיבר בביקורתיות על ביצוע היחידה בפעולת החילוץ במעלות. "אפילו אלטע קאקר כמוני היה עושה חלק מהדברים טוב יותר..." אמר בכאב.

בסיום הפגישה הניח דיין את ידיו על כתפיו של אהוד ושאל: "אתה עדיין סגן אלוף?"

אהוד השיב בחיוב.

דיין שלף עט וחתם את שמו על דרגות השדה של אהוד.

"אתה צריך להיות כבר אלוף משנה."

מעולם קודם לכן לא הסכים אהוד עם דיין, כמו באותו רגע.

שבועיים לאחר אותו מפגש התפטרה ממשלת גולדה מאיר ושר הביטחון דיין, מי שהציבור ראה בו כאחד האחראים העיקריים למחדל יום הכפורים, סיים את תפקידו,

והצמד רבין-פרס הוכתרו כמנהיגיה החדשים של מפלגת העבודה. רבין, ראש הממשלה החדש, ופרס שר הביטחון.

לאחר יותר מחצי שנה במדבר עם גדוד 100, אהוד רצה לקבל פיקוד על חטיבת שריון סדירה, חטיבה 401, עליה פיקד דן שומרון במלחמה. עם המלצה של שני אלופים, טליק וקותי אדם, שהיה אז מפקד הכוחות בסיני, הוא פנה לרמטכ"ל מוטה גור וביקש לקבל את התפקיד. מוטה, בצעד יוצא דופן, פנה לשני אלופים אחרים, קציני שריון ותיקים, אברהם אדן, ברן, ומוסה פלד, וביקש לקבל מהם חוות דעת. לאחר כמה ימים חזר לברק: "ברן ומוסה פלד חושבים שאתה עוד לא בשל לתפקיד מח"ט שריון. שני הג'נטלמנים האלה לא ממליצים עליך."

כפי שידע לא לוותר בתקופת הסיירת גם לבכירים וותיקים ממנו בתפקיד, ומי כמו מוטה גור למד זאת על בשרו, גם הפעם ברק לא הסכים לוותר: "יש חלל גדול בצמרת הפיקוד. השריון איבד במלחמה את טובי מפקדיו. אני חושב שאני ראוי ומתאים לתפקיד. אני מציע שתיקח אדם שאתה סומך עליו והוא ישפוט מי מכיר טוב יותר את תורת השריון, את שדות הקרב שנלחמנו בהם. תבקש שיבדוק מי מאתנו, אני או שני הג'נטלמנים האלה, עמד בצריח טנק וירה על טנקים של האויב."

ומוטה הכריע: ברק יקבל את הפיקוד על החטיבה. שר הביטחון החדש, שהחליף את משה דיין, אישר גם הוא את המינוי.

את מצוקת הקצינים בחטיבה אחרי אובדן קציני שריון רבים כל כך במלחמה, הוא השלים בהסבת קצינים מהנח"ל לשריון. אחד המג"דים שלו בחטיבה היה דני יתום, פקודו וידידו מהיחידה. סגן מפקד החטיבה היה עמנואל סקל, שקיבל את עיטור העוז על לחימתו כמג"ד שריון במלחמה.

אהוד הביא לחטיבת הטנקים שלו שיטות לחימה חדשות, בכללן פשיטות ליליות על "יעדי" אויב, במקום שלא ציפו לטנקים. סגל הפיקוד בחטיבה אהב את המח"ט שתרגל

שיטות לחימה חדשות נגד טילי סאגר ושיתוף פעולה עם חיל האוויר והארטילריה. לא כולם בשריון אהבו את שיטות לחימת החי"ר שהוא "ייבא" לשריון. אחד מהם היה היה אלוף משנה יוסי פלד, שפיקד על חטיבת שריון מילואים במלחמת יום הכיפורים, טען כנגד ברק ש"שריון זה לא צנחנים. שריון נלחם אחרת..."

אהוד אהב את עוצמת הטנקים, את כוח האש ויכולת התמרון שלהם. יכולת הניווט הנדירה שלו באה לידי ביטוי גם בשריון. כמו באותו תרגיל גדול שבמהלכו אחד מקציני השריון הצעירים איבד את דרכו בלילה חשוך במדבר ומפקד החטיבה הרגיע ותדרך אותו בקשר איך להגיע לכביש תוך הסתייעות בהילת הירח.

הקצינים והחיילים בחטיבה אהבו את העניין המיוחד שיצר ואת גאוות החטיבה שטיפח, אבל פחות מכך את השבתות בהן נשאר קצין תורן. באותן שבתות, הם ידעו, שבמקום סרט פעולה יקבלו סרט שתפור על פי מידת ההנאה של המח"ט, כמו סרטו של הבמאי האיטלקי פרדריקו פליני – "שמונה וחצי", שנחשב יצירת מופת לאניני טעם בלבד. אחד מחיילי החטיבה החליט להתחכם, ואת "העונש" של סרטי פליני העביר ליחידה אחרת, כאשר על הסרט של פליני כתב "הנוקם", שם של מערבון, ועל ארגז הסרט של המערבון בכיכובו של ג'ון ויין, כתב את שם אחד מסרטיו של פליני. מפקד החטיבה לא הבין איך על המסך הופיע ויין במקום מרצ'לו מסטרויאני.

ב-1 בספטמבר 1974 נולדה יעל, הבת השנייה במשפחת ברק. ילדת מלחמה. לידתה של יעל היתה קשה. התינוקת היתה במצב קשה כמה שעות ואהוד הגיע לבית החולים באיחור של שעות. בסוף אותה שנה עברה המשפחה עברו לדירה חדשה ברמת השרון. שכניהם באותו בניין היו יוני נתניהו וחברתו ברוריה. הקשר בין שתי המשפחות התהדק ונמשך גם לאחר שדרכיהם בצבא נפרדו. אהוד בשריון ויוני שחזר לאחר הסבה לשריון לפקד על החטיבה מקומו של גיורא זורע.

אחרי שנה וחצי בתפקיד מח"ט 401, נקרא אהוד לרמטכ"ל מוטה גור, שהציע לו את תפקיד עוזר ראש אמ"ן למבצעים, תפקיד אותו מילא עוזי יאירי עד לנפילתו בקרב במלון סבוי בתל אביב. אהוד לא התלהב תחילה מהתפקיד, שחסר בו עבורו המימד המבצעי, אבל שוכנע על ידי מוטה וסגנו קותי אדם. שניהם ראו באהוד את אדריכל המבצעים המיוחדים של צה"ל.

פרק 8

חילוץ באנטבה: "אבדה נוראה, הישג אדיר"

יום ראשון, 27 ביוני 1976 , היה יום קיץ חם במיוחד. אותו בוקר המריא מטוס אירבוס של חברת "אייר-פרנס" מנתב"ג לפאריס, עם נחיתת ביניים באתונה. בנמל התעופה היווני עלו על המטוס 58 נוסעים בדרכם לפאריס.

עוד המטוס משייט במרומים לקראת נמל היעד, התרוממו התרוממו לפתע ארבעה נוסעים ממושביהם. שניים מהם, בעלי חזות אירופאית ישבו במחלקת העסקים, ושניים אחרים בעלי חזות ערבית בירכתי המטוס. שני "האירופאים" פרצו לתא הטייס ובאיומי נשק הודיעו לקברניט הצרפתי שהמטוס חטוף ועליו לטוס לכיוון בנגאזי בלוב. מביל, השתלטו שני המחבלים האחרים על אזור הנוסעים.

המטוס נחת בצהריים בבנגאזי לוב, שם הורדה ממנו נוסעת בריטית שהיתה בהריון. אנשי שלוחת המוסד בלונדון יצאו לפגוש אותה בנמל התעופה היתרו בלונדון והיו הראשונים שדיווחו ששני המחבלים בעלי החזות האירופאית דוברי גרמנית, מה שיצר את הרושם שמדובר באנשי כנופיית הטרור "באדר מיינהוף" הגרמנית.

מיד עם היוודע דבר החטיבה והנחיתה בבנגאזי, החל ברק, עוזר ראש אמ"ן למבצעים, לאסוף מידע על שדה התעופה שם, אבל לאחר זמן קצר המריא המטוס החטוף,

כשלצוות החוטפים הצטאפו עוד שלושה מחבלים. בלילה נחת המטוס ועליו שבעת החוטפים ו-248 נוסעים ו-12 ואנשי צוות בנמל התעופה של אנטבה, בית אוגנדה.

עוד בטרם התקבלו דרישותיהם של החוטפים, כינס ראש הממשלה יצחק רבין התייעצות ביטחונית, בה הוחלט עקרונית, שאין להיכנע לדרישות לשחרר בני ערובה שכלואים בישראל. המטרה, הבהיר רבין, להיכנס אתם כביכול למשא ומתן, כדי להרוויח זמן לבחינת האופציה הצבאית. שלושת האישים הבכירים, רבין, ראש הממשלה, פרס שר הביטחון פרס ומוטה גור הרמטכ"ל, תמכו עקרונית במבצע צבאי, מבלי שאיש מהם ידע עדיין איך פועלים אלפי קילומטר מישראל. המוסד, אמ"ן ומערכות ביטחוניות אחרות נכנסו לכוננות גבוהה .כל בדל מידע היה קריטי באותן שעות. אהוד ברק ריכז את החומר המודיעיני. מידע שהגיע ממפקד חיל האוויר, אלוף בני פלד, היה בעל ערך רב. התברר שבחיל האוויר ישנם טייסים שהדריכו את חיל האוויר האוגנדי בימי "תור הזהב" ביחסים בין ישראל ואוגנדה, והם מכירים היטב את השדה באנטבה שבו נחת המטוס החטוף. פלד התבקש לבדוק אופציות טיסה לאנטבה.

משלל הרעיונות שהוצעו הרמטכ"ל הוא הנחה לבחון שניים מהם: הצנחת סירות ואנשים באגם ויקטוריה הסמוך לנמל התעופה באנטבה והנחתת כלי רכב שישמשו כוחות פשיטה ממטוס בודד. השייטת ביצעה אימון על מודל בהנחתת סירות על אגם מים והכישלון היה מוחלט לאחר שהסירות התנפצו באגם. הרעיון השני נראה ישים יותר: הנחתת מטוס בודד מתוכו יצאו אנשי קומנדו שיפגעו במחבלים.

ביום השלישי לחטיפה החליטו החוטפים, בתיאום עם שליט אוגנדה אידי אמין, לשחרר את בני הערובה הצרפתים והזרים האחרים. 105 אזרחים ישראלים ונוסעים יהודים נותרו באנטבה. עמירם לוין יצא יחד עם אלוף רחבעם זאבי ואנשי מוסד לפגישה בלונדון עם בני הערובה המשוחררים והמידע שהביאו חזרה לישראל היה רב ערך, ואפשר לצייר תמונה די מדויקת של המקום שבו מוחזקים בני הערובה, מספר המחבלים שנמצאים במתחם ומיקומם. אהוד ברק זימן אליו את בכירי הסיירת לגיבוש תוכנית לשחרור

החטופים. במקביל, גם במפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, בפיקודו של דן שומרון, הוכנה תוכנית מבצעית שהתבססה על זו של מוקי בצר מסיירת מטכ"ל, שהציע להנחית מטוס באנטבה עם כלי רכב מאויישים באנשי סיירת מטכ"ל.

גם המסגרת הפיקודית התגבשה. דן שומרון מפקד המבצע, אהוד ברק סגנו ומפקד כוח הפריצה של הסיירת. לאהוד היתה בעיה איך לספר ליוני נתניהו, מפקד הסיירת, שהוא מקבל את הפיקוד על המשימה העיקרית המבצע: פריצה לטרמינל הישן באנטבה שבו הוחזקו בני הערובה. אהוד הכיר את רגישותו הרבה של יוני, היה מודע לבדידותו, יחיד בארץ ממשפחתו שהתגוררה בארצות הברית לאחר שגם אחיו ביבי חזר ללמוד אוניברסיטת MIT בבוסטון.

הוא התייעץ בעניין עם מוטה, שהיה חד משמעי: אהוד יהיה סגנו של דן שומרון ומפקד כוח הפריצה לטרמינל. הרמטכ"ל נימק את החלטתו שיוני צעיר צעיר מדי וחסר ניסיון בכדי לפקד על מבצע בסדר גודל שכזה. יחד עם דן שומרון גובשו פרטי המבצע והכוחות המשתתפים: סיירת מטכ"ל, צנחנים וגולני.

ההכנות נכנסו לשלב מתקדם אל אימונים על מודל וקבלת אישורים אחרונים כאשר נודע לאהוד שראש אמ"ן, אלוף שלמה גזית, מתנגד לשילובו בכוח הפריצה. הנימוק: צה"ל לא יכול לסכן שני קצינים בכירים, שומרון וברק, במבצע אחד. הוא חזר לרמטכ"ל ויצא ממנו עם הבטחה שאין שינוי בתפקידים: דן שומרון מפקד המבצע, אהוד סגן ומפקד כוח הפריצה של הסיירת.

למרות עמדת הרמטכ"ל, היה זה סגנו, קותי אדם, שקיבל את עמדת שלמה גזית שיהיה זה לא נכון לשלוח את דן שומרון ואת אהוד בר לאותה משימה. קותי קיבל את עמדת ראש אמ"ן גזית, שצה"ל לא יכול להרשות לעצמו לאבד קצין בכיר נוסף, אחרי נפילתו של עוזי יאירי במלון סבוי. ביום ששי, בשיאן של ההכנות המבצעיות, הוא נקרא

בדחיפות ללשכתו של סגן הרמטכ"ל. ליבו ניבא רעות. הוא ניסה לשכנע את קותי לדחות את הפגישה, אבל סגן הרמטכ"ל היה החלטי: "אתה חייב להגיע מיד."

קותי לא השאיר לו ברירה: "אני חייב לשלוף אותך מהמבצע. אתה יוצא עוד שעתיים במטוס מיוחד לניירובי כדי לפקח על ההתארגנות לתידלוק בדרך חזרה. צריך לפרוס בית חולים שדה, לתאם עם הקנייתים שלא יודעים כמובן כלום, ולפרוס מערכת קשר אלינו, לחפ"ק המוטס ולארץ. אם יהיה שיבוש באנטבה נצטרך לפעול מניירובי." הטיעון הרשמי של קותי היה שבחפ"ק המבצע בקניה חייב להיות קצין בכיר ואין כמו אהוד למשימה. אם המבצע יסתבך ויהיה צורך לפעול מיידית, זה יהיה מקניה ובאחריות ברק. המוסד לקח על עצמו את תיאום שיתוף הפעולה עם שלטונות קניה, בכלל זה אמצעים לתדלוק המטוסים בדרכם חזרה מאנטבה וכוחות רפואיים מוגברים בבית חולים שדה שיוקם ליד שדה התעופה בניירובי למקרה של נפגעים במבצע.

אהוד ניסה לשנות את רוע הגזירה: "אתה עושה טעות. באנטבה צריכים אותי. אפשר למצוא מישהו אחר שיעשה את העבודה בקניה."

קותי לא השתכנע. הפיקוד על כוח הפריצה חזר ליוני. ברק לקח קשה מאד את הגזירה. "תלשו אותי משם," סיפר, "הייתי על הפנים." הוא עדכן את יוני נתניהו בשינוי. יוני לא הסתיר את שמחתו על החלט סגן הרמטכ"ל.

ראש הממשלה רבין והרמטכ"ל גור התנו אישור סופי במידע נוסף על המתרחש באנטבה. גור חשש ממכשולים: עמדות משמר אוגנדי, מחסומים ותעלות חפורות בשטח שבין הטרמינל הישן והחדש. המוסד לקח על עצמו את האחריות למידע נוסף ותצלומי אוויר מעודכנים. ביום רביעי, שלושה ימים לפני המראת הכוחות לאנטבה, הגיע מידע מודיעיני לפיו אידי אמין שליט אוגנדה משתף פעולה עם המחבלים וחייליו שותפים למחבלים בשמירה על בני הערובה. המידע חייב שינוי טקטי והתייחסות לאוגנדים

כאויב. אהוד תדרך את יוני ואת מוקי בצר סגנו בשינוי באוגנדה. הוא הדגיש בפניהם שהם עלולים להיתקל בחיילים אוגנדים בנחיתה ויעץ להצטייד במשתיקי קול כדי להבטיח פעולה שקטה אם יהיה צורך לפגוע בחיילים האוגנדים. אהוד הציע להם להתאמן בלילה על ירי שקט לעבר מטרות דמות. "תדליקו נורות קטנות ותירו בהן כדי לפגוע," ביקש. הוא גם יעץ להם גם לבחור בתוך הכוח חוליית לוחמים שתפקידה לירות מיד ברגע היתקלות על מגדל הפיקוח ששלט באש על אזור הטרמינל. יהיה שם מישהו וצריך יהיה לטפל בו מהר, הסביר.

מיד לאחר מכן הוא טס לניירובי במטוס בואינג מיוחד של חיל האוויר, עליו הותקנו ציוד קשר, אמצעים מיוחדים ובית חולים שדה, ומשם המשיך לרכז את ההכנות המבצעיות. אחת מהן היתה מבצע של המוסד בו נשלח טייס אנגלי במטוס קל לטוס מעל נמל התעופה באנטבה ולצלם את המקום מזוויות שונות. הטייס האנגלי, איש עסקים וצייד חובב שחי בקניה, ובעבר כבר שיתף פעולה עם המוסד, שמח להשתתף במבצע המיוחד. התצלומים שהביא אתו התגלו כרבי ערך. אהוד היה הראשון שפענח אותם ושיגר אותם במטוס לשארם א שייך, שם נערכו הכוחות להמראה ליעד. התמונות חשפו שאין מכשולים קרקעיים על מסלולי האספלט והכביש הפנימי שבין הטרמינל החדש לישן בו הוחזקו בני הערובה.

סיפורו של איש העסקים הבריטי שסייע למוסד נחשף בהמשך על ידי העיתון הבריטי "סאנדיי טיימס". אידי אמין הזמין אותו כעבור כמה חודשים לפגישה, אירח אותו באוגנדה והעניק לו כשי זוג אריות. בדרכו חזרה לקניה התפוצץ מטוסו של האנגלי באוויר.

מידע נוסף הביא "איש עסקים גרמני" שנחת בטיסה מסחרית באנטבה חיזק את הרושם שאין הכנות מיוחדות של האוגנדים או המחבלים בשדה ובני הערובה עדיין מוחזקים בטרמינל הישן באנטבה, שם שומרים עליהם ארבעה מחבלים שומרים שנעזרים בחיילים אוגנדים. מוקי בצר, סגנו של יוני, היה זה שיזם בשלב ההכנות האחרון את סיפור

המרצדס השחורה של אידי אמין, שנועדה להטעות את החיילים המקומיים ולשכנע אותם שאידי אמין הוא שהגיע במטוס לאנטבה.

אהוד היה בחפ"ק בניירובי כאשר מטוסי ההרקולס של חיל האוויר נחתו ללא אורות באנטבה, צמודים למטוס אזרחי של חברת "בריטיש איירוויס" שנחת לפניהם. המבצע אמור היה להימשך כ-45 דקות מרגע הנחיתה ועד להמראת המטוס האחרון עם בני הערובה. אהוד ידע את שעת הנחיתה המתוכננת באוגנדה וידע שאם הפעולה תימשך יותר משעה, זה סימן להסתבכות. רק לאחר שכל המטוסים המריאו מאנטבה, פחות משעה לאחר הנחיתה, הוא קיבל דיווח מוצפן מה"בור" בקריה: "לכוח הרוג אחד. יש נפגעים. בדרך אליך. ננחת בניירובי עוד שעה לתדלוק."

הטייסים שמרו על דממת אלחוט עד הנחיתה בניירובי. כשנפתחו דלתות ההרקולס הראשון, הוא התחבק עם דן שומרון, שהיה הראשון שדיווח לו שיוני נהרג מאש שנורתה ממגדל הפיקוח באנטבה.

אהוד ביקש להיפרד מיוני. הוא התקדם לחלקו האחורי של המטוס, בין בני הערובה ששוחררו ולוחמי הסיירת. חלק מהם הכיר מהימים שבהם פיקד על היחידה. בקצה המטוס הבחין באלונקה מכוסה והסיר בעדינות את השמיכה מפניו של יוני. הן היו שלמות,חיוורות, לא פגועות, עצובות, עפעפיים סגורים כאילו ישן. אהוד ליטף את יוני על מצחו ולאחר כמה שניות נפרד ממנו: "שלום יוני." ליבו נקרע בתוכו ובעינו הופיעה דמעה.

מוקי בצר סיפר לו בקצרה על החייל האוגנדי שירה לעברם ממגדל הפיקוח.

אהוד היה זה שעדכן בטלפון המבצעי מניירובי את הרמטכ"ל על מותו בקרב של מפקד הסיירת. "אבדה נוראה, הישג אדיר," הוא שמע את תגובתו של מוטה גור. הטלפון הבא היה לנאוה ברמת השרון. אהוד סיפר לה בכמה מילים על המבצע שהסתיים בהצלחה, על יוני שאיננו וביקש ממנה שתהיה הראשונה שתספר לבוריה על האסון. יומיים

לאחר מכן יוני הובא למנוחות בהר הרצל. אהוד חייב היה להישאר בקניה ולא הגיע להלווייה. רק שלושה ימים אחר כך הגיע לבית משפחת נתניהו לשבעה. ביבי שהגיע מארצות הברית ביקש לשמוע על התקופה האחרונה שלו עם יוני. ביום השלושים למותו, הוא נשא דברים לזכרו: "ראינו אותו נקרע הלוך ושוב בין תאוות הדעת לבין תחושת השליחות והסיפוק שבעשייה הצבאית. יוני של ספרי היסטוריה ופילוסופיה, אפלטון ומרקס, קלוזנר וריימון ארון... את יוני האיש לא נוכל להחזיר לחיים, אך את יוני המורשה והסמל – את הרוח הזאת, העשויה ללא חת, את הלב הזה החם וצמא הדעת, את האמונה הזו בצדקת הדרך ואת הנכונות הזאת להטיל את עצמך על הכף עד תום... את כל אלה נוכל, אם נרצה, לאמץ לעצמנו ולהנחיל לבאים אחרינו."

כמה חודשים לאחר המבצע באנטבה, שנקרא מעתה "מבצע יונתן" לזכרו של המפקד שנפל בקרב, הגיע אליו מכתב ששלח לו יוני לסטנפורד והתגלגל שלוש שנים עד שהגיע לתעודתו: "קשה לך לתאר עד כמה נהניתי לעבוד עימך. אני רואה את השנים האחרונות כזכות גדולה וכרווח אישי אמיתי. ללא ספק למדתי הרבה מאד. לא פעם, כשחשבתי שאני כבר מכיר אותך, הפתעת אותי במשהו אחר ופתחת חלון נוסף לבחון בעדו דברים בצורה חדשה... תמיד נהניתי לפקד ולעבוד בצורה עצמאית ותמיד סלדתי מהרעיון להיות כפוף למישהו. אני מוכרח לומר שהצלחת לעשות משהו שחשבתי שהוא בלתי אפשרי מבחינתי – גרמת לזה שנהניתי להיות סגנך ביחידה. הידיעה שנהניתי מאמון מלא ועצמאות פעולה, תרמו ללא ספק לכך שאני רואה את השנים של העבודה במחיצתך כמהנות וברוכות ביותר."

אהוד חזר וקרא במכתב באינספור הזדמנויות ותמיד חזר והתרגש עד דמעות. יוני נתניהו היה ונותר דמות מיוחדת שנחרטה בליבו.

בתחילת שנת 1977 אהוד ברק חזר לסטנפורד להמשך לימודיו. בוגר יותר, מנוסה יותר ונחוש, כמו בסיבוב הראשון, להשלים את לימודי התואר השני תוך פחות משנתיים. הלימודים והחיים בסטנפורד היו חווייה יחודית נדירה למשפחה, שלא פונקה יתר על

המידה באבא אהוד. אחרי שנתיים, כפי שהציב יעד לעצמו, אהוד ברק נמנה עם הסטודנטים המצטיינים שעלו לפודיום לקבל תעודה רשמית של האוניברסיטה המסמיכה אותו לתואר שני בניתוח מערכות.

המשימה הבאה היתה מסובכת יותר, מול יריב עיקש, שלא סולח ולא שוכח. רפול היה כבר רמטכ"ל כשאהוד חזר לאחר שנתיים בסטנפורד והתמודד על תפקיד מפקד אוגדה סדירה, האוגדה הצפונית. רפול, עם זיכרון של איכר רוסי ופנקס פתוח, חיכה אולי לרגע הזה לסגור חשבון עם הקצין החצוף מסיירת מטכ"ל, זה שסחב לו מתחת לאף מבצעים מיוחדים ולא היסס לאגוף אותו ולהתחצף אליו חרף הבדלי הדרגות ביניהם.

רפול החליט שאת האוגדה הצפונית יקבל עמרם מצנע. יוסי פלד מונה למפקד האוגדה הדרומית ואהוד הועלה לדרגת תת אלוף וקיבל אוגדת מילואים בסיני, האוגדה עליה פיקד אריק שרון במלחמת יום הכפורים. הוא חרק שיניים והחליט שלא לפתוח חזית חדשה מול רפול, במיוחד עכשיו, כשהוא רמטכ"ל.

פרק 8

החזיר את הברק למודיעין

המינוי למפקד אוגדת מילואים דרומית במקום אוגדה סדירה העכיר את מצב רוחו של ברק, אבל לא לאורך זמן. כדרכו חיפש רעיונות יצירתיים לשיפור איכותה המבצעית של האוגדה. הלוחמים, קצינים וחיילי מילואים יוצאי השריון והצנחנים, הופתעו מאימונים לא שגרתיים, עם דגש על תרגילים ליליים משולבים של כוחות שריון וצנחנים. מפקד האוגדה החדש היה נחוש להוכיח שאוגדת המילואים שלו לא פחות טובה מהאוגדות הסדירות.

ההזדמנות לכך ניתנה בתרגיל אוגדתי דו-צדדי: אוגדת המילואים הדרומית של ברק נגד אוגדה 252 הסדירה, עליה פיקד יוסי פלד. במהלך מפתיע הוא גייס למילואים כמה מוותיקי סיירת מטכ"ל, בראשם מוקי בצר, מי שהרעיונות שהציע במבצע "אביב נעורים" בביירות ובמבצעים נוספים של היחידה, רובם חסויים, היו חלק גדול ממרכיב ההפתעה וההצלחה. בצר קיבל מינוי למפקד כוח סיור מיוחד של האוגדה שתפקידו לפעול בעורף "האויב" ולשבש את מערכיו.

מוקי לא נזקק הפעם לתחפושות של בלונדיות וברונטיות מאוהבות בליל אביב בטיילת ביירות, אבל הפעיל מודיעין כדי לחשוף את מיקום מפקדת "האויב". במבצע לילי חדרו בצר ואנשיו למפקדה של אוגדה 252, נטרלו את קרונות הקשר ושלפו משם את "מוח", שבלעדיו כל מערכת הקשר האוגדתית משותקת. באוגדת פלד פרצה מהומה והחשוד המיידי היה ברק כמובן. אלוף הפיקוד, דן שומרון, שפיקד על התרגיל, ביקש מברק להרגיע את מוקי בצר. בלי הפתעות נוספות...

התחנה הבאה לאחר הפיקוד המוצלח על אוגדת המילואים היה לפקד על אוגדה סדירה. תפקיד חובה למי ששואף לקבל דרגת אלוף ואת אחד משלושת הפיקודים. אבל בינו ובין התפקיד הפרידה משוכה גבוהה: רפול, שרצה לשבץ את ברק בתפקיד אחר לגמרי: קצין מודיעין ראשי. תפקיד שלא מוביל לשום מקום. בטח לא לתפקידים שהוא נשא את עיניו אליהם.

רפול זימן את ברק ללשכתו והודיע לו על ההחלטה. "החלטתי למנות אותך לקמנ"ר. לתפקיד מפקד אוגדת טנקים יש לי מועמדים אחרים."

נחוש שלא לקבל את התפקיד שהוצע לו, הוא לא היסס להתעמת עם הרמטכ"ל. "תראה המפקד," הוא פנה אליו ישירות, "שכחת משהו. קוראים לנו צבא קבע וכולנו מתנדבים להמשך השירות הצבאי. יש מועד שבו התנדבתי לשירות ויש לי מועד סיום. באופן פורמלי יש לך סמכות למנות אותי לקמנ"ר, אבל לא תוכל לכפות את זה עלי. אני זה

שאבחר אם לשרת בצבא או להשתחרר. גם אתה זמני. אתה יכול להיות פה עוד שנה ורבע. לכל היותר תכריח אותי להשתחרר לשנה ורבע ולחזור לצבא אחרי שתשתחרר. לא תוכל להכריח אותי לקבל תפקיד שאני לא רוצה בו. אם לא תאפשר לי להמשיך במסלול שאני רוצה בו – תאלץ אותי להשתחרר..."

אולי בגלל הישירות, אולי בגלל שעמוק בפנים רפול האמין שברק הוא הבחירה הטובה, הוא קיבל את הפיקוד על האוגדה הסדירה, אוגדה 252. אחד ממפקדי החטיבות שלו היה אלוף משנה דני יתום, סגנו במבצע "סבנה", שעשה גם הוא הסבה לשריון. בעצה אחת עם אלוף הפיקוד שומרון, ניסה ברק ליזום הקמת יחידה אוגדתית מיוחדת, שתפקידה הייעודי יהיה לפעול בעורף האויב במצב מלחמה. דן שומרון אהב את הרעיון, אבל הרמטכ"ל פחות. רפול לא התלהב מהיוזמה, מה עוד שהיא הגיעה משני קצינים בכירים שלא נמנו על מקורביו.

ב-2 באפריל 1980, בעיצומו של תרגיל בדרום, הוא התבשר על מותו של אברהם ארנן בגיל 50 ממחלת הסרטן. ארנן התמודד במשך שנים עם המחלה הקשה, לא הסתיר אותה, ובאחת הפגישות עם אהוד ביקש ממנו שיספיד אותו ליד הקבר. ארנן נטמן בחלקה הצבאית בהר הרצל, סמוך לקבריהם של הרמטכ"ל לשעבר "דדו", ויוני נתניהו. כמעט כל ותיקי הסיירת שכיבדו את ארנן בדרכו האחרונה, התקשו להסתיר דמעה למשמע ההספד המרגש:

"לא פעם, בין המצבות הללו, ליווינו אברם חברים לנשק בדרכם האחרונה... אברהם נושא אתו מגדוד הפורצים הראשונים, לא רק את תמונת בית הקברות בקרית ענבים, אלא קודם כל את ההכרה בכוחן של עקשנות, אמונה וקנאות לדבר אחד – לבקע ולפורר מכשולים... וכך הוא מוליך אותנו עשר שנים מאוחר יותר לאורך השביל הדק, שבו מבחן המותר או האסור הוא מבחן ההצלחה בדיעבד, ואנחנו כמעט ילדים – מפרברי המצוקה ומקערת השמנת של הקיבוץ והמושב – זוחלים אל הלולים ואל הדירים, סוגרים את מכשירי הקשר בהגיע זמן אחרון, גוררים בלילות את עגלותיו, פרי

רוחו, עד שנפרצת הדרך והיחידה הזאת הופכת מכוח עקשנותו מחלום לנתח מציאות... על אצבעות יד אחת ניתן למנות את אנשי הצבא שיצרו יש מאין והותירו חותמת בלתי ניתנת למחיקה על דמותו ועל תקרת הישגיו של הצבא הזה מאז ועד הימים האלה. אתה אברם, ביניהם."

ביולי 1981 סיים ברק את פרק הפיקוד על אוגדת סיני, נפרד ממנה בתרגיל הגדול האחרון של צה"ל בסיני לפני העברת השטח למצרים והעביר את הפיקוד לתת אלוף עמנואל סקל, מי שהיה סגנו בחטיבה 401. הגיעה העת ליעד הבא: תפקיד אלוף במטה הכללי. הוא חשש שהרמטכ"ל רפאל איתן, יחפש דרכים לעכב את התקדמותו, אבל לשמחתו רפול לא לא עשה חשבונות עבר כשאישר את מינויו לראש אגף התכנון – אג"ת, אלוף וחבר פורום מטכ"ל. עוד לא בין 40. האלוף הצעיר במטכ"ל. שמונה ימים בלבד לאחר כניסתו לתפקיד ערך מצגת בפני כמה מחברי פורום מטכ"ל על תפיסת בניין הכוח של צה"ל. ההתפעלות מהמצגת הובילה לתוספת סמכויות לאגף, בכלל זה אחריות לתיכנון האסטרטגי, למערכת הקישור עם המשק לשעת חירום ולבדיקת המלאים במחסני חירום. על אג"ת הוטל לטפל בנושא הרגיש של הימ"חים, כחלק ממסקנות ועדת אגרנט על מחדלי מלחמת יום כפור. כראש אג"ת דחף לפיתוח משחקי מלחמה ממוחשבים בהם נבחנה מחשבתית השפעת מערכות נשק חדישות על שדה הקרב העתידי.

נוסף לתפקידו כראש אג"ת קיבל ברק מינוי חרום כסגן ראש הגיס הצפוני, כאשר מפקד הגיס בחרום היה אלוף יאנוש בן גל, שהיה בתחילת שנת 1982 בחופשת לימודים בארצות הברית. מינוי שני אלופים לפיקוד על גיס היה מהלך בעייתי מלכתחילה ושוב היה זה רפול, הרמטכ"ל, שהעדיף את יאנוש, מפקד חטיבה 7 שלחמה תחת פיקודו כמפקד אוגדה 36 במלחמת יום כפור. הבעייתיות במינוי ובחלוקת הסמכויות בין שני האלופים יאנוש וברק, באו לידי ביטוי באחד הקרבות הקשים במלחמת לבנון הראשונה.

ביום החמישי לקרבות קיבל הגיס פקודה לנוע צפונה ולתפוס את כביש ביירות-דמשק, מהלך שנועד לנתק את הצבא הסורי מאזור ביירות.

מפקד הגיס, יאנוש בן גל, שתיכנן את קרב חטיבות הגיס - השתלטות על "משולש טובלנו" צומת אסטרטגי ששולט על הכפר הלבנוני סולטן יעקב - יצא לדיון מבצעי בפיקוד צפון והורה לסגנו ברק ולתת אלוף עמרם מצנע, מפקד האוגדה הצפונית, לקדם כוחות. כשחזר מהדיון בפיקוד, גילה שהכוחות רחוקים מיעדיהם. ברק ומצנע הודיעו שיש בעייה וחשש שדיווח על היתקלות עם הסורים, אינו אלא ירי דו-צדדי של כוחותינו. באותו יום תקף מטוס חיל האוויר שיירה של צה"ל וגרם לאבידות רבות, דבר שיצר רגישות גבוהה לאפשרות של ירי בין שני כוחות צה"ל. בדיקה בשטח גילתה שאכן "הכוח הסורי" עליו דיווח אחד הכוחות הוא מכוחותינו.

בשתיים לפנות בוקר דיווח כוח שריון שנע לכיוון "משולש טובלנו" על התקלות במארב סורי ועל נפגעים. מדיווחי הכוח שנתקל וכוחות אחרים, הבינו בן גל וברק שחלק מהכוחות אינם יודעים את מיקומם המדויק וגדוד החוד נכנס לתוך מתחם סורי, שלושה קילומטר מצפון ליעד שם היה צריך להיערך. כוח אחר שהיה צריך להתמקם מדרום ל"משולש טובלנו", טעה גם הוא בזיהוי מיקומו. יאנוש וברק, לא תמיד בתיאום מלא ביניהם, שלחו כוחות לעזרת מג"ד השריון שנקלע למארב הסורי. מצבו של הכוח הלכוד היה קשה. הוא איבד טנקים ואנשים וכשנסוג לפי פקודה נותרו בשטח טנקים פגועים וכפי שהסתבר מאוחר יותר ששה לוחמי שריון נעדרים. שישה לוחמים שמצאו עצמם לכודים במארב השריון הסורי. גורלם של שלושה מהם, צבי פלדמן, זכריה באומל ויהודה כץ, לא ברור עד היום. התוצאות הקשות של הקרב גררו חילופי האשמות. אנשיו של יאנוש בן גל טענו שההסתבכות החלה רק לאחר שיאנוש יצא לקבוצת פקודות בפיקוד. מנגד, טענו אנשיו של ברק שיאנוש חזר עוד לפני שהקרב הסתבך והיה מודע כל העת למהלך הצבאי. פרשת סולטן יעקב יצרה צל על קריירת הפיקוד של ברק, אבל לא כזה שיעצור את המשך קידומו בצמרת צה"ל.

בפברואר 1983 התחוללה רעידת אדמה בצמרת הביטחונית בישראל. ועדת החקירה הממלכתית, ועדת כהן, שמונתה לחקור את אירועי הטבח שערכו אנשי הפלאנגות הנוצריות במחנות הפליטים סברה ושתילה בביירות, נקמה על ההתנקשות בחייו של נשיא לבנון באשיר ג'ומאייל, הטילה אחריות אישית על שר הביטחון אריאל שרון וביקורת קשה על הרמטכ"ל רפול ועל קצינים בכירים נוספים ששירתו בלבנון. השר שרון נאלץ להתפטר, מעמדו של הרמטכ"ל רפול, נפגע והאלופים יהושע שגיא, ראש אמ"ן, וקצין חי"ר וצנחנים ראשי, תת אלוף עמוס ירון, שילמו מחיר אישי כבד ונאלצו לעזוב את תפקידיהם הבכירים. מסקנות הוועדה לגבי שר הביטחון שרון ציערה את ברק, שהיה בדיעה שהוועדה החמירה יתר על המידה גם אתו וגם עם הקצינים הבכירים האחרים.

עם סיום המלחמה חיכה ברק לסבב התפקידים הבא בצה"ל, מקווה לקבל את פיקוד דרום. הרמטכ"ל המיועד, משה לוי, משה וחצי, שאמור היה להחליף את רפול – ועדת כהן החליטה שלא להדיחו שכן הוא עמד לסיים את תפקידו לאחר חמש שנים - הציע לו את תפקיד ראש אגף המודיעין – אמ"ן. אהוד ניסה להתעקש ולהסביר שהוא מעדיף להמתין לתפקיד אלוף פיקוד, אחרי שעשה כבר תפקיד מטה כראש אג"ת, אבל לוי, על סף כניסתו לתפקיד הרמטכ"ל, לא הותיר לו ברירה. לוי גייס למסע השכנוע את שר הביטחון החדש משה ארנס שהחליף את שרון, ואת מפקד חיל האוויר דוד עברי. רק מאוחר יותר גילה ראש אמ"ן החדש שקיבל את המינוי בסיוע חברו הקרוב דני יתום, ששימש אז כמזכיר הצבאי של שר הביטחון והיה עד לשיחה בין שר הביטחון ארנס ומשה וחצי. ארנס שאל את לוי את מי הוא מייעד לראש אמ"ן, והרמטכ"ל המיועד נקב בשמו של אמנון ליפקין. יתום התערב בשיחה: "מה פתאום ליפקין? אהוד ברק מתאים הרבה יותר."

אהוד ביקש שיכתב בסיכום ראיון שלו עם שר הביטחון והרמטכ"ל שהוא מגיע לאמ"ן לשנתיים.

ביומו הראשון בתפקיד, כשנכנס ללשכת ראש אמ"ן, מקום שהכיר היטב מאינספור ביקורים כמפקד סיירת מטכ"ל, הוא התעכב לרגע ובחן את הקיר שעליו נתלו תצלומיהם של כל ראשי אמ"ן בעבר מאז 1948. תשעה בסך הכל. שישה מהם סיימו את תפקידם מוקדם מהצפוי בשל כישלונות מודיעיניים. הצורם שבהם כישלונו של אלוף אלי זעירא, אבי המחדל המודיעיני שקדם למלחמת יום כפור. המחשבה הראשונה שליוותה אותו בכניסה ללישכה היתה שיש למנוע בכל מחיר מחדל דומה לזה שפקד את המודיעין ערב אותה מלחמה. כדי שזה לא יקרה הוא ידע שיש לעורר את תרבות הוויכוח, את החשיבה, ניתוח דעות מנוגדות ונסיון לחשוב בראשו של האויב, כדי להבין את תוכניותיו ולפצח אותן. שלא כמו רוב אלה שקדמו לו, הוא היה נחוש לסיים את התפקיד במועד.

ברק החליט להפיק מתפקידו החדש את המירב. הוא זכר היטב עצה שקיבל מאלוף מיל' שלמה גזית, שמונה לראש אמ"ן לאחר הדחת זעירא: "כראש אמ"ן אתה חייב לקרוא ולקרוא..." אחד הספרים שהותירו בו רושם עמוק היה "זיכרונות מלבנון" שכתב דיפלומט בשם בזילי בשנת 1850, ובו ניתוח מבריק של ההווייה הלבנונית, יחסי נוצרים, מוסלמים ודרוזים. מסקנתו מן הספר היתה ברורה: גם בחלוף 130 שנה הנוצרים בלבנון הם אותם נוצרים, הדרוזים אותם דרוזים, המוסלמים אותם מוסלמים והבוץ אותו בוץ.

ברק הביא אתו את הספר וציטט ממנו באחת מישיבות הממשלה. "למה החבאתם את הספר לפני שנתיים," שאל השר מודעי, "איפה הוא היה כשהיינו צריכים לדעת יותר על הבוץ הלבנוני..."

אלה היו הימים בהם צה"ל הלך והסתבך בבוץ הלבנוני וראש אמ"ן החדש החל לגלגל רעיונות ראשונים לחילוץ הצבא מאותו בוץ, לפני שישקע בו לשנים רבות.

טראומת לבנון פילגה את העם ומנחם בגין, מוכה צער ואכזבה על תוצאות המלחמה הכריז: "אינני יכול יותר..." ופינה את מקומו ליצחק שמיר, ראש הממשלה החדש. שמיר

איש חשדן באופיו, למד להכיר ולסמוך על ראש אמ"ן הקיבוצניק. גם שר הביטחון משה ארנס מצא עצמו לא אחת מרותק לדיווחיו של ראש אמ"ן.

אהוד גילה במהרה שתפקידו כראש אמ"ן חושף אותו למקבלי ההחלטות ולשרי הממשלה. הוא היה אורח קבוע בישיבות הממשלה ובפורומים המצומצמים של הקבינט. ההערכה לברק היתה גדולה מצד מרבית השרים ולמעט תקרית קטנה עם השר דוד לוי, שהעיר לו באחת מישיבות הממשלה : "זה לא ככה..." הרושם שהותיר על השרים היה גדול. באותם ימים הוא רכש ידיד חדש, דן מרידור, מזכיר הממשלה ומנסיכי הליכוד, בעצמו איש חושב ומבריק, שהשיחות בינו ובין ברק הפכו לחווייה הדדית וראשיתה של ידידות רבת שנים שנמשכה גם כששניהם שרים בממשלה ושותפים לקבינט הביטחוני.

ברק בנה סביבו לישכה כלבבו ובחר בעמוס גלעד, קצין מודיעין עם חשיבה אחרת, מבריקה, לראש לישכתו. כראש אמ"ן הוא טיפח יצירתיות בין קציניו הבכירים, עודד אותם להשמיע דיעות חריגות ולהסתכל על צה"ל בעיני האויב. הוא הטמיע בבכירי המודיעין את גישתו ששורשי מחדל המודיעין ביום כפור נעוצים בבניית מחסום הקונספציה של בכירי החיל, שלא אפשרה דיון פתוח של דעות אחרות ומידע אחר, בכלל זה מודיעין שטח שזרם בצינורות אמ"ן. מודיעין שהצביע על מלחמה קרובה, אבל נאטם על ידי בכירי הארגון, בראשם ראש אמ"ן אלי זעירא וסגנו תת אלוף אריה שלו. הוא לא הסתפק במערך ההתרעה של המודיעין והקים מחלקה מיוחדת שתפקידה בקרת הערכת המחקר. מחלקה שתפקידה לחשוב אחרת, ברוח "עורך הדין של השטן". באותם ימים הוא החל לגבש את תפישת הביטחון שלו ביחס לאיזור הביטחון בלבנון והבשילה בו המחשבה על נסיגת צה"ל ממדינת הארזים, אותה יישם כראש הממשלה ושר הביטחון בשנת 2000.

עמוס גלעד צעד דרך ארוכה לצד ברק: "אהוד יצר שינוי כיוון באמ"ן. המערכת התעוררה, קיבלה צבע, החשיבה קיבלה תפנית. היתה בו יכולת לראות מעבר לאופק,

לנתח מצבים בהתהוותם. אחרי כמה חודשים במחיצתו נראה היה לי שאהוד מסוגל לשלוף ארנבת מתחת לסלע."

כראש אמ"ן הוא נהג להאזין לא רק לקצינים בכירים. חשוב היה לו לשמוע את הקצונה הצעירה באמ"ן, שלא אחת הציגה תפישות שונות, לעתים מפתיעות, בהשוואה למה ששמע מבכירי החיל.

הנחת העבודה של קודמו באמ"ן, אלוף יהושע שגיא, היתה שפני סוריה למלחמה שעלולה לסחוף גם את ירדן ולמוטט את תהליך השלום עם מצרים. סוריה אמנם היתה עדיין האויב העיקרי של ישראל במיוחד על רקע מעורבותה הפעילה בזירת הלחימה של צה"ל בלבנון, וברק הקדיש אינספור דיונים ושמע הערכות שונות על אסד ותוכניות המלחמה שלו. הוא התרשם שהצבא הסורי אכן התאושש מהמכה שספג במלחמת לבנון ושיקם את חיל האוויר ומערך הטילים שנפגע קשות, אבל העריך שסבירות המלחמה עם סוריה אינה גבוהה. פני אסד אינם למלחמה קרובה.

המסקנה שהגיעה אליה, מפתיעה, מרחיקת לכת, היתה שזירת האיום האסטרטגי החדשה של ישראל, גם בטווח ארוך, אינה סוריה, אלא עיראק בהנהגת סאדם חוסיין שהיתה שקועה אז במלחמה ממושכת ועקובה מדם עם איראן תחת שלטון חומייני. לא כל שרי הממשלה ובכירי המטה הכללי היו שותפים להערכותיו, אבל הקשיבו לו כשהניח בפניהם מסמכים, תחקירים והערכות מודיעין של בכירי החיל וזרועות בטחון אחרים. בהערכת המצב הלאומית של ראש אמ"ן, אותה הציג ב-1985, תחילה בפני בכירי החיל ואחר כך בפני הממשלה, קבע שאין סיכוי למלחמה קרובה. "זו הערכת המצב של אמ"ן ואני עומד מאחוריה," אמר בביטחון מלא בישיבת הממשלה.

אבל אויב אחד נותר עדיין ללא שינוי.

התרעה המוקדמת של המודיעין הוכיחה עצמה ערב יום העצמאות, 20 באפריל 1985, כשחיל הים סיכל פיגוע ראווה של הפת"ח בפיקוד אבו ג'יהאד מבכירי הארגון, שנועד

להתבצע במחנה מטכ"ל בקריה בתל אביב. על פי מידע מודיעיני, ארגוני הטרור הכינו כוח פשיטה מיוחד שעמד לצאת מאלג'יר בשתי ספינות. סמוך למועד היציאה אירע פיצוץ מסתורי באחת מהן. אנשי ערפאת חשדו שמדובר אמנם בפעולה של המוסד, אבל החליטו לצאת למבצע עם ספינה אחת בלבד, כשעל סיפונה כוח מיוחד שהתאמן ארוכות לקראת הגעה לחוף תל אביב בסירות קומנדו. בעקבות מידע מוקדם שהגיע מאמ"ן, נערך סטי"ל של חיל הים למפגש עם ספינת הטרור. הספינה זוהתה בלב ים בדרכה לחופי ישראל וטובעה על ידי ספינת הטילים. המחבלים ניסו להימלט בסירות גומי ונלכדו על ידי חיל הים.

כמה חודשים בלבד לאחר מכן, ביום כפור, נרצחו שלושה ישראלים שעגנו ביאכטה בנמל לרנקה בקפריסין. העקבות הובילו למפקדת אש"פ בתוניס. התוכנית לתקוף את בסיס הטרור בתוניס, במרחק אלפי קילומטרים מישראל נולדה בלישכת ראש אמ"ן. ברק המליץ על פעולה משולבת – אווירית ויבשתית, חיל האוויר וסיירת מטכ"ל. בתפקידו כראש אמ"ן הוא היה מפקד אחראי בדרג הפיקוד הבכיר על היחידה, שהיא קודם כל יחידת מודיעין. בתפקידיו השונים הוא נשאר תמיד קרוב ליחידה, וכראש אמ"ן טיפח את מפקדיה והעניק להם מרחב מחייה מבצעי פורץ גבולות ודמיון. ראש הממשלה שמעון פרס, החליט שהפעולה תהיה אווירית בלבד ובמהלך תקיפת מטוסי חיל האוויר נהרגו עשרות מחבלים בתוניס, בתוכם מפקד כוח 17, זרוע הקומנדו של ארגון הטרור.

התקיפה בטוניס לא חיסלה את הטרור. מחבלים השתלטו בלב ים על ספינה איטלקית "אכילה לאורו" ורצחו בן ערובה יהודי אמריקני. במהלך מבצע החטיפה הצליח אמ"ן ליירט שיחה בין מנהיג טרור בכיר, אבו אל עבאס, ושלושה מחוטפי הספינה. יירוט השיחה אפשר ליירט מטוס מצרי שהטיס את המחבלים ממצרים ללוב. היה זה הישג ענק למודיעין ולאיש שבראש המערכת.

כאות הוקרה על הישגי המודיעין אישר שר הביטחון יצחק רבין לאהוד ברק להופיע בתוכנית הטלויזיה "מוקד", ארוע נדיר כשלעצמו, שחשף אותו לראשונה לציבור. התגובות על המשדר היו מדהימות. אחד ממבקרי הטלוויזיה הציע להעניק לו צל"ש נוסף.

אהוד ברק, שחשש שתפקיד ראש אמ"ן ירחיק אותו מעמדת התמודדות בעתיד על תפקיד הרמטכ"ל, וכמו רבים מקודמיו בתפקיד, הוא יסיים אותו טרם הזמן, הבין באיחור, שראשות אמ"ן היתה עבורו מקפצה לרום הפירמידה.

עמוס גלעד היטיב לתאר את מעמדו החדש: "ברק החזיר לנו את הברק לעיניים".

פרק 9

מפיקוד מרכז ללשכת הרמטכ"ל

בפעם האחרונה שחצה כראש אמ"ן את המסדרון מלישכתו למגרש החניה, יכול היה אלוף אהוד ברק לסכם לעצמו שהתפקיד התאים לו והוא לתפקיד. הוא החזיר לאגף המודיעין את הברק בעיניים ועשה צעד ענק בכיוון לשכת הרמטכ"ל. מעודד מההצלחה, הוא לא הסתיר מהרמטכ"ל משה לוי את שאיפתו להתמנות לאחד משני התפקידים הבכירים: אלוף פיקוד צפון או סגן הרמטכ"ל. משה לוי, בחירת פשרה לרמטכ"ל מול שני מתחרים שהאפילו עליו – יאנוש בן גל ודן שומרון, כאשר ברקע מועמד שלישי, אלוף אמיר דרורי - העריך את ברק, אבל לא פחות מכך חשש ממנו.

ברק לא היה חביבם של מרבית אלופי המטכ"ל שלא אהבו את האלוף הצעיר שמתחכך עם פוליטיקאים ובכירי הדרג המדיני ופותח אופציות לעתיד בשתי המפלגות הגדולות

שחלקו ביניהן הסכם רוטאציה בראשות הממשלה. במטכ"ל אמרו עליו שהוא קרייריסט נטול עכבות, מי שיודע לתמרן בין הטיפות ולהתחמק ממוקשים ומכישלונות. רפול היה כבר מחוץ לצבא, אבל לא הסתיר את עמדתו אצל יוצאי הצנחנים ואצל בן טיפוחו יאנוש בן גל, שצריך לעצור את המירוץ של ברק לתפקיד הרמטכ"ל. רפול התעלם מהישגיו של ברק באמ"ן. עבורו ברק נותר אותו קצין יהיר וחצוף, שסחב לו מתחת לרגליים מבצעים מעבר לגבול. יאנוש, בעצמו מתמודד על ידי הרמטכ"ל ונבלם בעבר על ידי אריק שרון, היה גם הוא עוין לברק. הקרב הקשה בסולטן יעקב רק הוסיף לכך. מבין אלופי המטכ"ל, ברק היה קרוב במיוחד לדן שומרון, שדרכיהם הצטלבו לא אחת בסולם הפיקוד הבכיר.

משה לוי הציע לברק את תפקיד אלוף פיקוד המרכז, שנחשב לא מלהיב. ברק לא הסתיר את אכזבתו, בל ראה בתפקיד החדש תחנת ביניים זמנית בדרך להתמודדות על תפקיד הרמטכ"ל הבא, או לפחות סגן הרמטכ"ל. לראשונה בקריירה שלו, שמו החל לחלחל למאמרי פרשנים מובילים בתקשורת. אמנון אברמוביץ', אז פרשן מוביל ב"מעריב", היה בין הראשונים שהוזמנו על ידי ברק למה שהוגדר כשיחת רקע, שהולידה מאמר מפרגן שניקר עיניים ללא מעט אלופים במטכ"ל: "שלא כמו בחורות מכוערות ששמן יפה ובחורים קטני קומה ששמם רם," כתב אברמוביץ', "לאהוד ברק כמו לאהרון ברק, נשיא בית המשפט העליון, אין בעיה עם שם משפחתו. אם קיימת ביקורת כלפיו, והיא קיימת, היא מתמקדת באופי ולא באינטלקט... זריזותו ופקחותו קיימו אותו בכבוד. מה שלוקח לאחרים שעה, לוקח לו חמש דקות." בראייה חדה, שהקדימה את זמנה, המשיך הפרשן הבכיר: "בשבוע שעבר הוא התמנה לאלוף פיקוד. עד כאן הכל הלך לפי התוכנית. ויש תוכנית. אם המהלך לא ישובש בהמשך על ידי האלוף אמנון ליפקין שחק, הוא יהיה רמטכ"ל. ואחר כך גם שר בממשלה ואחר כך ראש הממשלה. או אז יהיה זה פרס ניחומים לסופר חיים גורי, שלא זכה לראות את יגאל אלון יושב על הכס. או אז

ייכתב לאמור, שמאז ישו ועד אהוד ברק לא היה מי שהלך על המים בכזה כישרון וכזה חן."

התקופה הבאה שימשה שיעור פוליטי מאלף לאלוף הפיקוד הטרי. הוא למד להכיר מקרוב את הבעיה הפלשתינאית. עשרות אלפי מתנחלים בהתיישבות ביהודה ושומרון מול כמיליון פלשתינאים, עם אחוזי גידול מרשימים של ריבוי טבעי בשני הצדדים. ברק איתר את פוטנציאל הפיצוץ בעתיד. הוא ידע להבחין בין ההנהגה המסורתית, האחראית בדרך כלל של היישוב היהודי ביהודה ושומרון, אלה שעלו לשטח באישור ממשלות ישראל השונות, ובין הגרעין האנטי-ממסדי של פורעי חוק למיניהם, שהקימו התנחלויות מאולתרות, לא חוקיות, וניסו בכל דרך ליצור פרובוקציה כלפי השכנים הפלשתינאים, שגם אצלם היתה חלוקה דומה בין עובדי אדמה שביקשו לחיות בכבוד מיבול האדמה ומטעי הזיתים, ובין הקיצונים שבחרו בדרך הטרור. המשימה היתה לתמרן בין הזרמים השונים בשני הצדדים ולמנוע מהגחלים הלוחשות להפוך לשריפה גדולה.

העימותים עם המתנחלים פגעו לא אחת במשימות ביטחון שוטף מול חוליות טרור שרחשו מתחת לפני השטח. היתה זו ראשית ההתארגנות של תנועה חדשה, החמאס, ואלוף הפיקוד ראה את עיקר תפקידו במניעת התארגנויות וסיכול פעילות טרור. במשימה זו מצא שותף ראוי שהפך לידידו האישי, יעקב פרי, מפקד מרחב יהודה ושומרון בשב"כ. שניהם היו שותפים להולדתה של יחידת "דובדבן", שהוקמה על בסיס התנדבותי של קצינים על פי המוטו שקבעו ברק ופרי: יחידה צבאית שתפעל בתוך השטחים, אנשיה ייראו כמו ערבים, ידברו כמו ערבים וירכבו על אופניים בקסבה של שכם כאילו הם בתל אביב. אורי בר לב, לימים קצין משטרה בכיר, מונה למפקדה הראשון של היחידה והשם "דובדבן", נועד להדגיש את היותה הדובדבן שבקצפת.

בשלהי תקופתו כאלוף פיקוד מרכז, ב 11 באפריל 87, הושלך בקבוקי תבערה למכוניתה של משפחת מוזס מהיישוב אלפי מנשה. התוצאות היו קשות: עפרה מוזס, אם המשפחה ובנה ניר בן החמש נשרפו חיים. אייבי מוזס ואחת מבנותיו ניכוו קשה. הארוע, מהקשים

ביותר עד אז ביהודה ושומרון, הוביל למסע נקמה גדול שיזמו המתנחלים שיצאו לפגוע בתושבים בקלקיליה וביישובים ערבים נוספים. אלוף הפיקוד שהתמקד יחד עם השב"כ במרדף הגדול אחר מיידי בקבוק התבערה, נאלץ להזרים כוחות רבים כדי להפריד בין המתנחלים הנסערים ותושבי הכפרים הערביים. ראש הממשלה יצחק שמיר הצטרף לברק במאמץ להנמכת הלהבות ויחד הם נפגשו עם ראשי היישובים בשטחים במסע הרגעת השטח. שמיר התרשם מהדרך שבה פעל אלוף הפיקוד להרגעת הרוחות.

תקופת הרמטכ"לות של משה לוי עמדה להסתיים באותו חודש, אפריל 87. רמטכ"ל שלא הותיר את רישומו על הצבא ועצם מינויו לתפקיד נחשב להפתעה גדולה. דן שומרון נחשב למועמד המוביל לתפקיד רמטכ"ל, מה שלא הפריע לאהוד ברק לקדם את מועמדותו שלו, שזכתה לרוח גבית מצידו של ראש הממשלה שמיר, ושל נסיכי הליכוד דן מרידור, בני בגין, רוני מילוא ואהוד אולמרט. כמה חודשים קודם לכן, בדצמבר 1986, התפרסמה כתבת שער בעיתון "חדשות" שחזתה שבמירוץ על ראשות הממשלה ב-1996 יתמודדו ראש מול ראש בנימין נתניהו מהליכוד ואהוד ברק ממפלגת העבודה. בליכוד היו שהאשימו את ברק בפוליטיזציה בתוך הצבא, אבל אנשי הדור הצעיר, מקורבי שמיר שכנעו אותו, שהתסריט הפוליטי היה יוזמה עיתונאית שהפתיעה את ברק כמו את נתניהו.

ברק האמין שתמיכתו של שר הביטחון יצחק רבין מובטחת לו, ונחל אכזבה קשה. רבין בחר בדן שומרון לרמטכ"ל והציע לאהוד ברק את תפקיד ראש אג"מ וסגן הרמטכ"ל. בהיסטוריית היחסים של רבין וברק היו מעט מאד מקרים שבהם התגלו חילוקי דעות ביניהם. זה היה האירוע הקשה מכולם. אמיר דרורי, שהיה המועמד השלישי לתפקיד חש גם הוא מאוכזב, תקף קשות את מינוי דן שומרון ואת שר הביטחון רבין, והודיע מיד שהוא פורש מצה"ל בזעם.

ולא רק הוא. גם ברק החליט ביום בו התקבלה ההחלטה לטרוק את הדלת ולעזוב את הצבא. עד הרגע האחרון הוא היה משוכנע שרבין ידלג על דור הקצינים הוותיק יותר.

עוד באותו יום הוא נפגש עם שר הביטחון ודיבר אליו כפי שלא דיבר מעולם קודם לכן, במונחים של "בגידה" ו"אכזבה". במשך כשעה, שבה הוא דיבר רוב הזמן, ניסה לשכנע את רבין לעשות מעשה שאף שר ביטחון אחר לא עשה לפניו: לחזור בו ממינוי רמטכ"ל. רבין הסכים עם חלק מטיעוני ברק. הסכים שברק יכול לבצע שינוי דרמטי בצה"ל, הסכים שברק יכול להכין את הצבא טוב יותר למלחמה הבאה, אבל ניסה לרכך את כעסו בנימוק שהוא צעיר, עתידו לפניו והוא, שר הביטחון יתמוך במועמדותו בעוד ארבע שנים. ברק היה ספקן. ארבע שנים במדינת ישראל הן הרבה זמן, ומי יערוב לו שרבין ישאר בתפקידו גם אז? ואיך הוא, שראה עצמו נכנס ללשכת הרמטכ"ל כמצביא הצבא, יהיה בארבע השנים הבאות סגנו של דן שומרון.

אהוד ברק יצא מהפגישה נחוש לפרוש. ללכת לתפקידים גדולים שמחכים לו בעולם העסקים ומשם, כאיש עסקים תמיד הדרך תהיה פתוחה להתמודד על תפקיד בכיר בפוליטיקה. מי שלא ויתר ולחץ עליו להישאר בצבא היה איתן הבר, הפרשן הצבאי הוותיק של "ידיעות אחרונות", מקורבו של יצחק רבין ולימים ראש לישכתו. אולי יותר מכל אחד אחר, קלט הבר את שאיפתו של ברק לתפקיד הרמטכ"ל, שאיפה שלא תתגשם אם יפרוש מצה"ל. הוא ניסה לשכנע את ברק שאם יפרוש עכשיו תלווה אותו לשנים תחושה של החמצה, תחושה שלא כבש את הפסגה כאשר היה כל כך קרוב אליה.

ברק נטל חופשה למחשבה לפני החלטה סופית. הוא התייעץ עם אחיו אבינועם, שהיה בשליחות באוסטרליה וכתב משם לאחיו הבכור: "כגיס של נאוה וכדוד של הילדות אני חושב שאתה צריך לפרוש. בתור אזרח מדינת ישראל ומשלם מיסים, אני בדעה שאתה צריך להישאר..."

והיתה פגישה נוספת, עם אדם שלא נמנה עם ידידיו או מקורביו: השר ללא תיק עזר ויצמן. יתכן והיה זה רעיון של איתן הבר שלא ויתר לרגע, אולי גם בשליחות רבין שהאמין שעזר יוכל להשפיע על אהוד להישאר.

"אם אתה נשאר בצבא, לדעתך תהיה רמטכ"ל?" שאל עזר ויצמן.

ברק: "אני מאמין שהסיכוי גבוה."

ויצמן: "אם כך תישאר."

וכאן הוא קרא לאשתו להצטרף לשיחה: "ראומה, מה הדבר שהכי מפריע לי עד היום?" שאל.

ראומה מיהרה להשיב: "שלא היית רמטכ"ל."

עזר המשיך: "תראה, אני הייתי מפקד חיל האוויר, ראש אג"מ, שר תחבורה, הייתי שר ביטחון. יכול להיות שאם הייתי רמטכ"ל, הייתי גם מגיע לראשות הממשלה."

פגישה דומה קיים ברק גם עם אריק שרון. עוד מאוכזב רמטכ"לות, שהמליץ לו, כמו עזר ויצמן, שלא לוותר על החלום. לאחר כמה ימי התייעצויות ונדודי שינה, ברק ביקש פגישה נוספת עם שר הביטחון: "החלטתי. אני נשאר," בישר לו.

רבין הגיב באיפוק: "תשב עם דן (שומרון) ותסכמו ביניכם מה יהיה הלאה."

שומרון, קצין וג'נטלמן, לא נטר איבה ולאחר שיחה ארוכה היה ברור לשניהם שהמשקעים נותרו מאחור. לחיצת היד החמה והטפיחה ההדדית על השכם הובילה לשותפות אמת ולחברות מחודשת. בהיסטוריה של צה"ל נחשב הצמד דן שומרון רמטכ"ל ואהוד ברק כסגנו, כאחד הטובים והמוצלחים שידע צה"ל מעודו. חלוקת התפקידים ביניהם היתה ברורה: שומרון התמקד בביטחון שוטף והותיר בידי ברק מרחב פעולה גדול בתכנון מבצעי והכנת הצבא למלחמה. באופק הסתמן האיום החדש שהוא צפה אותו כראש אמ"ן כבר לפני שנים: עיראק, ששליטה סאדם חוסיין החל לאיים בהשמדת ישראל בנשק לא קונבנציונלי – כימי וביולוגי. בישראל עדיין לא התייחסו אליו ברצינות המתבקשת.

ההיערכות לקראת שנות האלפיים חייבה הקצאת משאבים מיוחדים, אבל מהר מאד גילו הרמטכ"ל וסגנו, שבקופת תקציב הביטחון אין שקל פנוי לתוכניות המחר. עיקר התקציב הלך לביטחון שוטף ולמימון פרויקט ה"לביא" מטוס הקרב הישראלי שפותח ויוצר בתעשייה האווירית.

פרויקט "הלביא" החל להתגלגל בפברואר 1980 אבל נכנס לשלב ביצועי רק כשנתיים וחצי לאחר מכן, בשלהי מלחמת לבנון, לאחר שנשיא ארצות הברית, רונלד רייגן, החליט להשעות אספקת מטוסי אף-16 לישראל, בתגובה להפצצות חיל האוויר במערב ביירות. משה ארנס, שנכנס למשרד הביטחון בפברואר 1983, מהנדס מטוסים, מראשי פרויקט מטוס "הערבה" של התעשייה האווירית, תמך בהתלהבות ברעיון. מטוס הקרב הישראלי בגרסתו הראשונה, היה גרסה מתקדמת של המיראז' הצרפתי וה"כפיר", אבל בהדרגה פותח למטוס מתקדם יותר, שנועד להחליף את מטוסי הקרב מתוצרת ארצות הברית שבשירות חיל האוויר.

ה"לביא" החדש , שהיה שונה לחלוטין מאב הטיפוס, שאב תקציבי ענק, כאשר הנחת העבודה של ממשלת ישראל שארצות הברית תשתתף בפיתוחו, היתה לא ריאלית. לארצות הברית היה עניין לספק לישראל את מטוסי הדור הבא של חיל האוויר ולא לתמוך בפרויקט הישראלי, שנראה לוושינגטון יומרני ולא כלכלי למדינה בסדר גודל של ישראל.

כל עוד ה"לביא" לא בלע נתח משמעותי בתקציב הביטחון, הרמטכ"ל שומרון וסגנו ברק לא מנעו את המשך פיתוחו. כאשר הבינו ש"הלביא", שמבחינתם היה נעלם מבחינת ביצועיו , יבוא על חשבון הצטיידות חיל האוויר במטוסי הדור הבא שלה, אף-15 ו-16, הם התחברו לטיעוני בכירי חיל האוויר שהזהירו את הדרג המדיני מהסתמכות בלעדית עליו כמטוס הקרב העתידי של ישראל.

ברק, במהלך נועז מבחינתו, התייצב לצד הפיקוד הבכיר של חיל האוויר, שתבע לעצור את פיתוח המטוס ש"מסכן את עתידו של חיל האוויר". בסופו של דבר, לאחר הצבעה דרמטית בממשלה, 12 תומכים ו-11 מתנגדים, הוחלט לבטל את הפרויקט. השר משה ארנס, אז שר ללא תיק בממשלת האחדות, התפטר מהממשלה במחאה על ההחלטה. ארצות הברית הודיעה מיד אחרי ההחלטה על אספקת 150 מטוסי קרב מתקדמים לחיל האוויר.

סדרת אירועים ביטחוניים קשים בצפון הדחיקה את סיפור ה"לביא". ב-15 בספטמבר 87 נהרגו שלושה חיילי צה"ל בהיתקלות עם כוח גדול של חיזבאללה שמנה כ-15 אנשים, והיו בדרכם לתקוף מוצב של צה"ל ברצועת הביטחון בלבנון. כחודשיים אחרי כן ב-25 בנובמבר 1987 ביצע חיזבאללה את אחד הפיגועים הנועזים שידעה ישראל: מחבל מרחף על גלשן חצה את גבול ישראל, נחת סמוך לקריית שמונה וחדר במסע הרג, כמעט באין מפריע לבסיס נח"ל, והרג ששה חיילים לפני שחוסל.

דעת הקהל סערה. העיתונות כתבה על תסמונת ה-ש.ג: הטלת האחריות על חיילים בדרג נמוך במקום מסקנות נגד אחריות מפקדים בכירים. הרמטכ"ל וסגנו התייחסו לאירוע בחומרה. ה- ש.ג בשער הבסיס הצבאי אמנם כשל כשלא פתח באש לעבר המחבל, אבל האחריות הפיקודית היתה של מפקד חטיבת הנח"ל, שהודח מתפקידו. בעקבות האירוע הקשה, שחשף כשל במוטיבציה של חיילי צה"ל להילחם, יצא ברק למסע בבסיסי צה"ל ושוחח עם מפקדים וחיילים על הצורך להסתער על אויב ולא להסתתר מפניו. עיקר החשש היה שארגוני הטרור יסיקו שצה"ל חלש ויש לפגוע בו בבטן הרכה, בפשיטות יזומות כמו "ליל הגלשונים".

האירוע בצפון היה מבוא להתפתחות ביטחונית חמורה הרבה יותר. האינתיפאדה הראשונה. תאונת דרכים במבואות רצועת עזה ב-9 בדצמבר 1987 בה נהרגו ארבעה פלשתינאים מפגיעת משאית ישראלית, הציתה גל אלימות בעזה ובגדה ומרי אזרחי חסר תקדים בהיקפו. צה"ל לא היה ערוך להתקוממות בסדר גודל כזה והגיב תחילה באש

חיה על התפרעויות מפגינים וסיכון חיילים. דעת הקהל בעולם סערה והוקיעה את ישראל על הרג אזרחים פלשתינאים. סגן הרמטכ"ל הנחה את כוחות צה"ל לחדול מירי אש חיה לעבר מפגינים ומעבר לכדורי גומי, שגם הם התגלו בטווחים קצרים כקטלניים. ברק הנחה את חיל החימוש והתעשיות הביטחוניות לייצר אמצעים מיוחדים לפיזור הפגנות, מה שהוביל לפיתוח החצציות – זחל"מים עם מנגנון מיוחד להטלת אבני חצץ על מפגינים, אמצעי כיבוי אש וגז דמעות לפיזור הפגנות.

צה"ל נערך במהירות לשינוי המצב בשטחים והפעיל יחידות מיוחדות לצד יחידת המסתערבים "דובדבן", שזכתה להצלחות גדולות בחשיפת מנהיגי טרור מקומיים ומלבי האש והמהומות. מדיניות היד הקשה של צה"ל, פגיעה ומעצר בכירי הטרור בשטח, הובילו לדעיכת האינתיפאדה בהדרגה. הרמטכ"ל וסגנו היו בדעה שאין להסתפק בטיפול במנהיגי הטרור המקומיים, ויש להכות בראש המתכנן, שפעל מרחק אלפי קילומטר מישראל, בתוניס, לשם גלו ערפאת ואנשיו לאחר שגורשו מביירות.

אהוד ברק חזר למבצעים המיוחדים, שכל כך אהב בימיו בסיירת הפעם כסגן רמטכ"ל. היעד – אבו ג'יהאד, סגנו של ערפאת והמוח מאחורי האינתיפאדה ופיגועי הטרור. התכנון היה של סגן הרמטכ"ל. הביצוע של מפקד סיירת מטכ"ל, משה בוגי יעלון, קיבוצניק מגרופית, שהגיע ליחידה מהצנחנים, ולימים הגיע לפסגה: רמטכ"ל ושר הביטחון.

מבצע חיסולו של חליל אל וזיר, אבו ג'יהאד, הזכיר את החודשים שקדמו למבצע "אביב נעורים". תיק מבצע שהלך ותפח, ישיבות ליליות ארוכות בראשות סגן הרמטכ"ל, ראש אמ"ן ליפקין שחק, בכירים במוסד ומפקדים ביחידה. סוכנים של המוסד שהגיעו כתיירים לתוניס הביאו מידע רחב על הבית שעל חוף הים בו התגורר אבו ג'יהאד עם רעייתו אום ועל אורח חייו של מנהיג הטרור. הם צותתו לטלפון בבית ולמדו את סדר היום שלו. אבו ג'יהאד התגלה כמי שנוהג לעבוד עד שעה מאוחרת. כל לילה בחצות לערך עלה לחדר העבודה שלו סמוך לחדר השינה. בשתיים לפנות בוקר כיבה בדרך כלל את האורות

ועבר לחדר השינה. חיל האוויר סיפק תצלומים מעודכנים אחרונים בגיחת צילום מיוחדת מעל הבית. כמו בביירות, ברגע שלא אובחנה תכונה ביטחונית מיוחדת במקום - ניתנה הפקודה לביצוע. צוותי הלוחמים של הסיירת שנבחרו למשימה הרשימו את הרמטכ"ל וסגנו בתרגיל על מודל ,שקדם לאישור הסופי.

ב-13 באפריל 1988, לאחר תרגיל מודל אחרון, עלו לוחמי הסיירת על ספינות טילים בדרכם לחופי תוניס. על אחת הספינות היה מסוק חילוץ לכל תקלה אפשרית. על אחרת בית חולים שדה. ברק, סגן הרמטכ"ל, היה גם הוא על אחת הספינות. חפ"ק בלב ים.

לאחר שלושה ימי הפלגה נערך הכוח הימי מרחק קילומטרים מחופי תוניס. סגן הרמטכ"ל השתתף בתדריך האחרון ובחיבוק חם נפרד ממפקד הסיירת לפני שזה ירד לסירת הקומנדו. מידע של הרגע האחרון שהגיע לחפ"ק הצביע על כך שיאסר ערפאת נמצא גם בתוניס, בווילה סמוכה לזו של אבו ג'יהאד. הפיתוי היה גדול אבל בעצה אחת עם הדרג המדיני הוחלט להיצמד ליעד המקורי.

אבו ג'יהאד היה בחדר עבודתו בקומה השנייה של הווילה המפוארת. סמוך לשתיים לפנות בוקר נשמע קול אשה בפתח הבית. שומרו האישי יצא החוצה ונורה בראשו. הכוח פרץ פנימה וטיפס במדרגות לעבר הקומה השנייה. אבו ג'יהאד קם משולחן העבודה שלו לבדוק את מקור הרעש, יצא מחדר העבודה עם אקדח שלוף ונורה מטווח קצר. אום ג'יהאד, רעייתו של מנהיג הטרור, שמעה את הירי, ניסתה להזעיק עזרה וגילתה שקווי הטלפון מנותקים. אנשי הכוח הורו לה לשתוק וצעקו לעברה שאין להם כל כוונה לפגוע בה ובבנה. הם סרקו את הבית והורידו ממנו ארגזי מסמכים.

72 שעות לאחר הביצוע המושלם עגנו ספינות טילים בבסיס חיל הים בישראל.

ישראל לא הודתה אז באחריות להתנקשות, אבל הרמזים היו עבים. רק שנים אחר כך, במשדר "עובדה" עם אילנה דיין, נחשפו מבצעי הפעולה והראש המתכנן: אהוד ברק. העיתון "וושינגטון פוסט" כתב שההחלטה על ההתנקשות התקבלה בישיבת קבינט

מיוחדת. ראש הממשלה יצחק שמיר והשרים רבין ובר לב תמכו. בין המתנגדים היו שמעון פרס, יצחק נבון ועזר ויצמן. לאחר הצלחת המבצע נשאל ראש הממשלה על ידי כתב זר, האם הוא מאשר את אחריות ישראל להתנקשות והשיב במבט אדיש: "שמעתי על זה ברדיו..."

בינואר 1989 נכנס רב-סרן יוני קורן, קצין בחיל המודיעין, לתפקיד ראש לשכת סגן הרמטכ"ל.

קורן, בן למשפחת קלויזנר, גדל בבית עם רקע רביזיוניסטי, ציוני ופטריוטי. דודו, פרופסור יוסף קלויזנר, מגדולי ההיסטוריונים בתקופתו, היה מועמדה של תנועת החרות לנשיא המדינה בשנת 1949. הוא השתחרר זמן קצר קודם לכן, והחל לעבוד במשרד הפרסום באומן בר. ההזמנה לפגישה עם ברק, בעקבות המלצה של יגאל פרסלר, יועץ ראש הממשלה לטרור, שינתה את מסלול חייו של הקצין הצעיר.

ברק היה תכליתי: "שמעתי עליך, קיבלתי המלצות טובות, הייתי שמח אם תחזור לשרות צבאי ותקבל על עצמך את תפקיד ראש לשכת סגן הרמטכ"ל."

קורן לא התלבט יותר מדי. באומן בר הפסידו תקציבאי, אבל הוא זכה בתפקיד מרתק לצד עשייה בלתי שגרתית. יוני קורן הפך לדמות חשובה בחייו של ברק לשנים רבות קדימה – ולהיפך. גם בשנים שלא היה בתפקיד רשמי, ברק הרבה להתייעץ אתו במהלכים משמעותיים בחייו.

בתקופה בה כיהן כסגן רמטכ"ל, צמצם ברק את קשריו עם התקשורת. תדרוכי הפרשנים לענייני ביטחון בלשכתו פחתו עד למינימום. הוא הילך על חוט דק מול רמטכ"ל שלא טיפח מעולם את יחסיו עם התקשורת ומול ראש ממשלה, יצחק שמיר, דמות אנטי תקשורתית. שמיר היה ער ללחשים שהגיעו לאוזניו, שאהוד ברק יהווה בעתיד איום פוליטי לליכוד ותפקיד הרמטכ"ל ישמש עבורו עמדת זינוק לתפקיד ראש הממשלה.

באותם ימים התמודד צה"ל עם גל טרור קשה שהוביל החמאס. חיילים נחטפו ונרצחו וסגן הרמטכ"ל הרבה לעסוק בתכנון מבצעים מיוחדים, חלקם תפורים על מידותיה של סיירת מטכ"ל ואחרים של יחידות המסתערבים "דובדבן" ו"שמשון" שטיפח והצמיד אותן לפעילות מבצעית של השב"כ, שבראשו עמד ידיד ותיק שלו, יעקב פרי. בשיא העימותים עם הפלשתינאים, גם מול לחץ של שרי הימין בקבינט – גנדי, רפול ויובל נאמן - ברק הקפיד על קיום החוק ביהודה ושומרון והנחיות פתיחה באש רק לפי פקודה. הוא דחה את הצעות גנדי לירות באש חיה לעבר מפגינים פלשתינאים ואת אלה של רפול, שר החקלאות, למחוק כפרים שלמים של מסיתים פלשתינאים.

מועד סיום כהונתו של דן שומרון כרמטכ"ל התקרב כאשר סערה פוליטית איימה לטרוף את סיכוייו של ברק להתמנות לתפקיד. שמעון פרס שהיה שר האוצר בממשלת שמיר, פתח ב"תרגיל המסריח" בשיתוף עם חיים רמון ואריה דרעי, במטרה להקים ממשלה חדשה בראשותו ולהדיח את שמיר. התרגיל נכשל. שמיר בצעד חד-צדדי פיטר את שרי העבודה ויצחק רבין, שר הביטחון ופטרונו של ברק, שהיה לויאלי לראש הממשלה והתנגד לניסיון הפוטש של פרס, נאלץ גם הוא לפרוש. משה ארנס חזר למשרד הביטחון ומבחינת ברק, זו היתה בשורה קשה. יחסיו עם ארנס הידרדרו אחרי יירוט פרויקט ה"לביא". ארנס שהתפטר אז במחאה מהממשלה ראה בברק, יותר מאשר ברמטכ"ל דן שומרון, את אחד האחראים לביטול הפרויקט. לפתע שבה ועלתה מועמדותו לתפקיד של אלוף פיקוד צפון, יוסי פלד, שנחשב מקורב לליכוד, כשבראש הלובי למינויו עמד רפול, שדעתו על ברק לא השתנתה,מאז פגש בו לראשונה במדרגות בניין המטה הכללי. רפול טען שדן שומרון, שבא אמנם מבית היוצר של הצנחנים ואהוד ברק מהסיירת, הפגינו יד רכה מול טרור החמאס וחיזבאללה ולצה"ל דרוש רמטכ"ל חזק שיחזיר את המשמעת והסדר לצבא. המועמד הנכון הוא יוסי פלד. לצידו של ברק התייצבו נסיכי הליכוד, ובראשם דן מרידור. שר הביטחון החדש, הפתיע את ברק ובשיחה הראשונה ביניהם לאחר כניסתו לתפקיד, לא הזכיר במילה את ה"לביא".

בנובמבר 90 התקשרה פקידה מהמזכירות הצבאית של ראש הממשלה והזמינה את סגן הרמטכ"ל ברק לפגישה עם ראש הממשלה בשעה 17.00 בלשכתו בירושלים. בלשכת ברק נרשמה בטעות שעת הפגישה בשבע בערב.

כחצי שעה לפני הפגישה התקשר עזריאל נבו, מזכירו הצבאי של ראש הממשלה ליוני קורן והופתע לשמוע שברק עדיין בתל אביב. "השתגעתם?" שאל נבו.

ברק וקורן זינקו לרכב ויצאו בדרכם לבירה. למזלם פגישה קודמת של שמיר התעכבה, והוא קיבל את ברק בלבביות ובחום, וכשהבחין במתח הרב שעל פניו, בישר לו על החלטתו למנותו לרמטכ"ל.

כשחזר למכונית נראה ברק מחויך וסיפר לקורן על המינוי. ברק ביקש ממנו לרשום בפנקס: "לכל בן אדם בלשכה מותר לטעות פעם אחת ולא פעמיים..." הרמז היה כלפי אותה פקידת לשכה, שכמעט גרמה לברק לאחר לאחת הפגישות החשובות בחייו.

אהוד בישר לנאוה על המינוי והזמין אותה להצטרף אליו לחומוס באבו גוש. הטלפון הבא היה לדני יתום, חבר קרוב, שהצטרף גם הוא לאבו גוש לחגוג את המינוי. שר הביטחון ארנס, הביא את מינוי הרמטכ"ל החדש לאישור הממשלה. כל השרים תמכו למעט רפול שהצביע נגד ושלח לברק פתק. "אהוד, ישר בפנים, התנגדתי למינוי שלך כי לדעתי לא מיצית מספיק תפקידים אחרים, מעבר לראש אמ"ן ואלוף פיקוד מרכז. אני לא בטוח שאתה טוב (לטעמי) בענייני סדר ומשמעת. הלוואי שאני טועה ותמלא את תפקידך טוב ומוצלח."

ברק תכנן לצאת לחופשה מיוחדת עד לכניסתו לתפקיד. אמנון ליפקין שחק אמור היה להחליפו בתפקיד סגן הרמטכ"ל ואורי שגיא ימונה לראש אמ"ן, אבל התפתחויות לא צפויות שיבשו את התוכניות האישיות: ב-2 באוגוסט 1990, במבצע צבאי שהפתיע את העולם, כבש צבא עיראק את כוויית והשלים תוך שעות את ההשתלטות על שדות הנפט ונכסים אסטרטגיים אחרים של מדינת המפרץ העשירה. סאדם חוסיין לא נרתע

מאולטימטום של נשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש (האב) לפנות מיידית את כוויית והזהיר שאם ארצות הברית תתערב ב"סכסוך המשפחתי" עם שכנתו במפרץ הפרסי, הוא ישרוף את תל אביב באמצעות טילי הסקאד שלו.

חופשתו של הרמטכ"ל המיועד בוטלה ודן שומרון הטיל עליו את היערכות החירום של צה"ל לכל התפתחות ממזרח. שלושת ראשי הצבא, דן שומרון רמטכ"ל, אהוד ברק סגן רטמכ"ל ואמנון לפקין שחק ראש אמ"ן, הכניסו את צה"ל לכוננות עליונה למקרה שסאדם חוסיין יממש את איומו. הנחת העבודה של הדרג הפיקודי הבכיר היתה שקיימת סבירות גבוהה לירי טילים כאלה לעבר ישראל. אחד הנעלמים במטה הכללי היה האם טילי הסקאד של עיראק מצוידים בראשי נפץ כימיים וביולוגיים.

מידע שחשף המודיעין העלה את סף המתח בקריה בתל אביב: צבא עיראק העביר עשרות סוללות טילי סקאד למערב עיראק. המשמעות: קיצור טווחים והיערכות לירי על ישראל. מדינת ישראל כולה, לא רק צה"ל, נכנסה לכוננות עליונה – ולחרדה. באחד המבצעים הלוגיסטיים הגדולים שידעה ישראל, צוידו כל האזרחים במסכות גז ותודרכו איך להתמודד מול נשק כימי.

לאהוד ברק היה תפקיד חשוב בקשר עם צבא ארצות הברית ושרותי המודיעין שלה ויחד עם הרמטכ"ל שומרון, הוא היה שותף סוד לתכנית המבצעית "סופה במדבר". האמריקנים הקימו בגלוי קואליציה בינלאומית, בתוכה בנות בריתה בנאט"ו ונוכחות סמלית של חילות אוויר ערביים. בפי האמריקנים היתה בקשה אחת מישראל: "גם אם תותקפו - אל תפעלו. אנחנו נטפל בטילים העיראקיים."

אור לבוקר ה-17 בינואר 1991, לאחר שבלילה הקודם החלה מתקפה אווירית גדולה של צבא הקואליציה, בשילוב מאות טילי טומהוק נגד מטרות אסטרטגיות בעיראק, שוגרו טילי סקאד ראשונים לעבר ישראל. צה"ל נערך לתגובה צבאית. חיל האוויר נכנס לכוננות עליונה וכך גם יחידות מיוחדות, שסימנו מטרות במערב עיראק. היו לילות

במלחמת המפרץ, בהן נראה היה לרמטכ"ל שומרון ולסגנו ברק, שהאישור להמראת המטוסים יגיע בכל רגע מלשכת ראש הממשלה. באחד הימים, לאחר מטח כבד שבו נפלו שמונה טילי סקאד במרכז הארץ וגרמו לנזק רב, אם כי ללא אבידות בנפש, התכנסה הממשלה לדיון חירום. השרים אריאל שרון ורפאל איתן לחצו לצאת למתקפת נגד. שר החוץ דוד לוי היה מתון וזהיר יותר ושר הביטחון משה ארנס צידד בתקיפה, אבל בתיאום עם האמריקאים. במהלך הישיבה, בעוד שרון ורפול לוחצים על ראש הממשלה לקיים הצבעה, נקרא שמיר לשיחת טלפון דחופה. על הקו היה נשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש, שהביע הזדהות עם ישראל וביקש שוב שצה"ל לא יתקוף בעיראק. "פעולה שלכם תפרק את הקואליציה. תנו לנו לעשות את העבודה." חזר על עמדת הממשל. שמיר חזר לישיבת הממשלה, לא דיווח לחברי הממשלה על שיחת הטלפון, ולהפתעת השרים פיזר את הישיבה ללא החלטה.

האמריקאים אכן תקפו מהאוויר את סוללות טילי הסקאד במערב עיראק, אבל התוצאות לא היו מרשימות. הירי לעבר תל אביב וגוש דן נמשך ועימו הלחץ של שרי הקבינט לתגובה ישראלית. בעצה אחת עם הרמטכ"ל החליט שמיר לשלוח את אהוד ברק לפגישות בוושינגטון עם מסר מראש הממשלה לנשיא בוש, דרך מזכיר ההגנה האמריקאי: ישראל מודה לארצות הברית על מאמציה לפגוע בטילים, אבל מאמינה שטייסי חיל האוויר שלה יכולים להשיג תוצאות טובות יותר. באותה פגישה סוכם על הצבת טילי "פטריוט" עם צוותים אמריקאיים בישראל. הטילים האמריקאיים סייעו לרמת המורל, אבל ההצלחה המבצעית שלהם היתה רחוקה מלהרשים.

ימי מלחמת המפרץ היו שיא ביחסים בין ראש הממשלה, הרמטכ"ל שומרון וסגנו ברק. שמיר לא הסתיר את הערכתו לשניים וכמי ששנא הדלפות ומדליפים העריך מאד את העובדה שכול שיחותיו עם השניים, ובכלל זה שליחותו החשאית של ברק לוושינגטון, לא נחשפו.

ראש הממשלה הפתיע ערב אחד את ברק כשביקש ממנו להתלוות אליו לנסיעה חשאית ללונדון, לפגוש את המלך חוסיין בווילה שלו בבירה הבריטית. חוסיין קיבל את פני אורחיו בלבביות ושמח להכיר את ברק, עליו שמע הרבה. ברק התרשם שהמלך וראש הממשלה מכירים זה את זה מפגישות קודמות. בפגישה הודיע שמיר על ההחלטה המתגבשת בקבינט לתקוף את סוללות הטילים במערב עיראק, וביקש את אישור המלך למעבר מטוסי חיל האוויר הישראלי בשמי ירדן.

סגן הרמטכ"ל פרש על השולחן מפה ועליה חיצים אדומים. חוסיין אמנם לא נתן לאורחיו תשובה ברורה, אבל שמיר וברק התרשמו שאם ישראל תחליט לפעול, מטוסי חיל האוויר הירדני לא יהיו מכשול.

ירי הסקאדים לעבר גוש דן נמשך ובליל ה-2 בפברואר מטח טילים פגע במאות דירות ברמת גן ובדרך נס האירוע לא הסתיימה באסון. שוב התכנס הקבינט ושוב נראה היה שרוב השרים תומכים בפעולה, כולל שר הביטחון ארנס, שעבר מהתלבטות לתמיכה. רק אישורו של ראש הממשלה שמיר היה חסר. הרמטכ"ל וסגנו, יחד עם השרים הבכירים, צפו בתדרוך ובמצגת של ראש מה"ד, אלוף דורון רובין, בעברו מח"ט מוערך בחטיבת הצנחנים 35, על תוכנית לתקיפה במערב עיראק. לברק היו השגות על המצגת של האלוף רובין. הוא היה בדעה שהתכנון טוב אבל קיים בו סיכון למספר גדול של נפגעים.

כמה ימים לאחר הפגישה בלונדון, ברק היה שוב בשליחות חשאית לוושינגטון הפעם לצידו של שר הביטחון משה ארנס. בוושינגטון נפגשו שר הביטחון וסגן הרמטכ"ל עם מזכיר ההגנה והרמטכ"ל האמריקני פאוואל, אבל החשובה מכולן היתה עם הנשיא בוש, במהלכה קיבל שר ארנס ידיעה על פגיעה ישירה של טיל סקאד בסביון, לא הרחק מביתו. ברק פרש מפות בפני הנשיא ועוזריו הבכירים והחיצים הצבעוניים לכיוון מערב לא הותירו כל ספק – ישראל עומדת לתקוף ושר הביטחון וסגן הרמטכ"ל הגיעו כדי לדווח שהמטוסים הישראלים באוויר ובפעולה ישולבו גם פעולות קרקעיות של יחידות

מיוחדות. לנשיא בוש היה ברור שתקיפה ישראלית תפרק את הקואליציה הבינלאומית, בתמיכתן של מדינות ערביות מתונות, שהנשיא האמריקני בנה במאמץ דיפלומטי רב.

הרמטכ"ל האמריקני קולין פאוואל שבר את המתח והאווירה הכבדה בשיחה כאשר ביקש מברק להתלוות אליו לחדר צדדי. שם, בשיחה גלויה בין שני קציני צבא בכירים, ניסה לשכנע את בן שיחו שצבא ארצות הברית עושה כל מאמץ לפגוע בסוללות הטילים במערב עיראק.

ברק: "אנחנו מאד מעריכים זאת, אבל לישראל קשה שמישהו אחר צריך לדאוג לביטחונה. תושבי ישראל מצפים שצה"ל ייתן מענה ביטחוני. אנחנו לא רוצים שטייסים אמריקאים או בריטים יפלו במשימות שאנחנו צריכים לבצע להגנת ישראל".

פאוואל: "אתה חייב להבין אותנו. את השבריריות של הקואליציה שהקמנו.אם אתם תפעלו – הכל יתפרק."

ברק:" אם לא ניכנס ונטפל בטילים, סאדם עלול להשתמש בהם לירי של ראשי נפץ כימיים וביולוגיים ברגע שתפתחו במתקפה יבשתית. אם זה יקרה - אתה יודע מה אנחנו נצטרך לעשות."

פאוואל: "ודאי שאני יודע למה אתה מתכוון."

בספרו האוטוביוגראפי "סופה במדבר" כתב פאוואל: "ידעתי שצוותי טילים של ישראל מצויים בכוננות מבצעית עליונה לאפשרות פעולה נגד עיראק, ומי יודע איזה ראשי נפץ יש על הטילים האלה..."

ברק: "כוח משימה ישראלי, אווירי ויבשתי, מוכן לצאת. המטוסים שלנו יחצו בדרכם לעיראק את מרחב האוויר של ירדן. המלך חוסיין יודע זאת."

פאוואל: "הגנרל שוורצקופ (מפקד כוח המשימה האמריקני בעיראק), הודיע לי שסעודיה מתנגדת בתוקף למעבר מטוסים ישראלים בשטחה."

ברק: "עד היום ישראל הצליחה לשרוד רק בזכות העובדה שידענו להגיב ולצאת למלחמה בכל עת שנשקפה לישראל סכנה קיומית. ראש הממשלה ושר הביטחון יאמרו לך אותם דברים - אם ירי הטילים יימשך."

הרושם שנוצר אצל רמטכ"ל צבא ארצות הברית היה ברור: מנוי וגמור עם ישראל לתקוף. קולין פאוואל העביר מיד את תוכן השיחה לידיעת השר הממונה עליו. ארנס וברק היו בדרכם לשדה התעופה הצבאי אנדרוז ליד וושינגטון לקראת המראה חזרה לישראל, כאשר מזכיר ההגנה האמריקאי שליווה את אורחיו הישראלים לנמל התעופה, קיבל שיחת טלפון מהבית הלבן. הנשיא בוש מבקש להיפגש אתם שוב בדחיפות.

הנשיא בוש הביע צער על הסבל שנגרם לתושבי ישראל וחשף בפניהם שהמתקפה היבשתית קרובה וכי בכוונת ארצות הברית למוטט את שלטונו של סאדם חוסיין. הוא חזר וביקש שישראל תגלה איפוק וסובלנות, ודיווח שהוא אישית נתן הוראה למפקד הכוחות האמריקאיים בעיראק, גנרל שוורצקופ, לתת עדיפות מיוחדת לטיפול בטילי הסקאד. ארנס הבטיח שיעביר את בקשת הנשיא לידיעת ראש הממשלה שמיר. המסר של נשיא ארצות הברית עשה את שלו. שמיר הדף את הלחצים בתוך הממשלה לפעולה והמשיך במדיניות ההבלגה.

סגן הרמטכ"ל, שהפך בימי המבצע לאיש הבכיר בישראל לשליחויות חשאיות, קיבל פנייה מראש הממשלה לצאת לשליחות נוספת, והפעם לפגישה עם הקנצלר הגרמני הלמוט קוהל. ברק יצא לדרך ונילוו אליו ראש אג"ת דני יתום וראש לישכתו יוני קורן. הקנצלר קוהל היה ידידותי ביותר, הבטיח את עזרת ממשלתו לישראל בימיה הקשים וחזר על המסר של נשיא ארצות הברית ועל הבקשה לאיפוק.

אם היו לראש הממשלה יצחק שמיר ולשר הביטחון משה ארנס ספקות לחזור בהם ממינוי ברק לרמטכ"ל, באו ימי מלחמת המפרץ ושכנעו אותם שזו הבחירה הנכונה. הרמטכ"ל דן שומרון וסגנו אהוד ברק תפקדו בצורה מרשימה, הכינו את כוחות

המשימה לאפשרות של פעולה בעיראק, גילו לויאליות לדרג המדיני הבכיר ובלמו לחצים סביבתיים מחוץ ובתוך הצבא לפעולה. גם האופוזיציה הפוליטית בליכוד נגד המינוי הנמיכה רעשים ואפילו רפול השלים עם הידיעה שאהוד ברק יהיה הרמטכ"ל הבא של צה"ל.

ב-1 באפריל 1991 הגיע רב אלוף אהוד ברק אל היעד: לשכת הרמטכ"ל.

כעשרים שנים קודם לכן, עוד בהיותו מפקד סיירת מטכ"ל ואחרי המבצעים הגדולים של היחידה, הוא כבר סומן כרמטכ"ל לעתיד. הביטחון העצמי שהפגין הקצין הקיבוצניק במסדרונות המטכ"ל בעת מסעות "הדיג" שלו אחרי מבצעים, הקנה לו מעמד ייחודי. ספק אם היו לפניו סגני אלופים שהעזו להתחצף לרפול האגדי מן הצנחנים, או לרמטכ"ל "דדו", לאחר שנקרא לחזור ללא ביצוע במבצע ה"ארגז 2" לחטיפת הקצינים הסורים. היו בעבר רמטכ"לים שסומנו לתפקיד שנים לפני שהגיעו אליו, אבל ספק אם היה מישהו אחר לפניו, שעוד לפני שזכה לפקד על חטיבה סדירה, כבר סומן המסלול שלו לראש הפירמידה.

באותו יום חגיגי, היו לא מעטים מבין האורחים שהוזמנו לטכס חילופי הרמטכ"לים במחנה מטכ"ל בתל אביב, שהעריכו שזה יעד ביניים עבורו ואהוד ברק, שכבר מזמן לא היה חבר קיבוץ, מסמן מטרה גבוהה אחרת, ראשות הממשלה. התסריט בעיתון " חדשות" על שני יוצאי סיירת מטכ"ל, מפקד הצוות בנימין נתניהו, ומפקד היחידה אהוד ברק, תסריט שפורסם בדצמבר 1986, נראה ריאלי מתמיד.

אותו בוקר הקדים אהוד ברק להיפרד מנאוה ומהבנות ויצא בדרכו לבתי הקברות הצבאים בקרית שאול ובהר הרצל, להתבודד עם מצבות השיש של חברים קרובים שליוו אותו במסלול הקרבי-פיקודי שלו, ולא זכו להיות עימו ביומו הגדול: אברהם ארנן, עוזי יאירי, יוני נתניהו, והרמטכ"ל לשעבר דוד "דדו" אלעזר.

האתגר הפיקודי שניצב לפניו היה ענק. האינתיפאדה שחקה את ההילה הגדולה של צה"ל אחרי מבצע "יונתן". גם ההבלגה במלחמת המפרץ פגעה במידה רבה בתדמית ההרתעה של הצבא.

בתוך הצבא ובציבור היו ממנו ציפיות ענק. הוא הגיע לתפקיד עם רקורד של מי שעומד לחולל נפלאות בצבא. הדברים שצוטטו מפיו על "צבא קטן וחכם" העלו את סף הציפיות ממנו – ולא אחת בהמשך הדרך עמדו לו לרועץ, כמו גם סיסמה אחרת שלו: "כל מה שלא יורה יקוצץ." כשניסה להרחיב את היריעה ולקצץ בתקציב הביטחון, גילה עד כמה המשימה קשה. כשהחליט לסגור טייסת מבצעית של חיל האוויר, התעמת עם מפקד חיל האוויר דאז אביהו בן נון. אותו דבר, בעוצמה פחותה, קרה כשהחליט לצמצם את כוח השריון ולסגור חטיבה מבצעית. גם כשניסה לסגור את גלי צה"ל, בנימוק שהתחנה הצבאית מיותרת וכבדה על תקציב הביטחון, גילה את עוצמת התקשורת והחיבור בינה ובין הפוליטיקה. הוא נסוג ואיבד נקודות מרייטינג השיא שליווה אותו בכניסתו לתפקיד.

המבחן הגדול הראשון שלו היה בניסיון לבנות את המטכ"ל שלו, בהרכב אלופים חדש, צעיר יותר, מבריק יותר. הוא החליט לסיים את שירותו בצה"ל של ראש מה"ד, אלוף דורון רובין, שציפה לקידום ומינוי כאלוף פיקוד. ברק זימן אליו את רובין, קצין שהיה פופולרי ואהוב בצנחנים, והודיע לו על החלטתו. הסיפור דלף וברק האשים בכך את רובין. משפחת הצנחנים החליטה על צניחת מחאה בחולות פלמחים כהזדהות עם דורון רובין, כאשר בין משתתפיה גם אלוף פעיל, מפקד הגיס הצפוני, יורם יאיר, "יה-יה". ברק החליט שלא להגיב על צעד המחאה של יאיר, וקציני צנחנים בכירים אחרים, מחשש ללבות את אש המחאה. אחרי הדחת רובין טענו בכירי הצנחנים במטכ"ל שברק מנסה לפגוע במעמדם במטה הכללי, ומעדיף לקדם את בוגרי סיירת מטכ"ל.

אהוד ברק הכניס נהלים חדשים בישיבות מטכ"ל שהפכו קצרות וממוקדות יותר. הוא לא אפשר לקצינים להמשיך בנוהג מימי קודמו דן שומרון, לנהל שיחות קטנות ביניהם, רשימות בפנקס וחילופי פתקים. אלופים ממורמרים נזכרו שהוא כסגנו של דן שומרון

נהג להופיע לישיבות מטכ"ל במשקפי שמש עם פנקס קטן בו רשם רשימות. היו כאלה שהתלוננו שהרמטכ"ל מחזיק אותם קצר מדי. ידידו דני יתום אמר לו אחרי אחת הישיבות: "אהוד הרחקת לכת..."

אהוד ברק כרמטכ"ל מינה 14 אלופים חדשים, בתוכם שלושה מיוצאי חטיבת גולני: אורי שגיא, ראש אמ"ן, אילן בירן, אלוף פיקוד מרכז וגבי אופיר מתאם הפעולה בשטחים. ברק טיפח תתי אלופים שבהם ראה פוטנציאל לאלופים, ביניהם משה בוגי יעלון, בעברו מפקד סיירת מטכ"ל ומח"ט הצנחנים, וגבי אשכנזי מח"ט גולני לשעבר. הוא הקפיד לשמור על מערכת יחסים קרובה עם סגנו אמנון ליפקין שחק, יוצא חטיבת הצנחנים, גם הוא כמו ברק, בן טיפוחיו של יצחק רבין. שחק, מצדו, גילה לויאליות רבה למפקד הצבא. בשנתיים הראשונות שניהם עבדו בתיאום מוחלט, אבל היחסים ביניהם התקררו מאוחר יותר, לאחר ששחק התעקש להישאר ארבע שנים בתפקיד סגן רמטכ"ל וסירב לאפשר לאורי שגיא וליצחק מרדכי, שני אלופים ותיקים, להתמודד על תפקיד סגן רמטכ"ל. ברק נאלץ להתמודד עם טענותיו של מרדכי לקיפוח וחסימת דרכו להתמודדות הוגנת על תפקיד הרמטכ"ל. אירוע זה הוסיף לחשבון הפתוח שהיה למרדכי עם ברק מימי קרב החווה הסינית במלחמת יום הכיפורים. איציק מרדכי לא אהב את התיאורים בספרות מלחמת יום הכיפורים, על מפקד הטנקים שדהר להציל את הצנחנים בגיא ההריגה של החווה הסינית.

ברק כרמטכ"ל היה מהיר תגובה להתפתחויות ביטחוניות וחושיו המחודדים סייעו לו בהתמודדות עם הטרור, במיוחד בתחומי יהודה ושומרון. הוא המשיך בקו הרציף שלו בטיפוח יחידות מיוחדות, במיוחד "דובדבן", שעשתה עבודה מצוינת בשיתוף השב"כ נגד ראשי הטרור והיתה גורם מרכזי בדעיכת האינתיפאדה הראשונה. בהחלטה יוצאת דופן התיר את חשיפת היחידה בטלוויזיה הישראלית, ועורר סערה תקשורתית כשהשמאל הפוליטי טען נגדו שהוא מטפח יחידות חיסול שפועלות בניגוד לחוק בשיטות לא הומניות. הוא דווקא היה מרוצה מהסערה. להערכתו, ארגוני הטרור ידעו על קיומן של

יחידות מסתערבים וגם התקשורת הזרה ייחסה מבצעים של צה"ל בשטחים לאותן יחידות. הפרסום להבנתו, רק הוסיף לחשש של בכירי הטרור שכל ערבי חבוש כאפייה בשוק שכם או חברון הוא "מסתערב". את אחד מסופי השבוע הראשונים שלו כרמטכ"ל, עשה עם יחידת "דובדבן" כשהוא מחופש לערבי.

כרמטכ"ל, ברק היה דומיננטי יותר מקודמיו בכל הקשור לתוכנית ההצטיידות של הצבא במערכות נשק חדישות. חיל הים האמין בהגדלת כוח הטילים, והוא העדיף לבנות כוח של צוללות חדישות, קטנות בהיקפן, עם יכולת שרידות ארוכה מתחת למים וטווח הפלגה ארוך. מפקד חיל הים, אלוף מיכה רם, התעקש בנושא הסט"ילים וברק מינה את אלוף ישראל טל, אבי "המרכבה", לראש ועדה שתכריע בנושא. טליק הכריע בעד הסט"ילים וברק, על אף שסבר שזו טעות, כיבד את עמדתו, אך המשיך לחפש מקורות מימון לבניית כוח הצוללות.

לברק היתה דעה משלו גם בנושא מטוס הקרב העתידי של חיל האוויר. בניגוד למחלוקת עם מפקד חיל הים, הוא יישר קו עם מפקד חיל האוויר הרצל בודינגר, שהעדיף את מטוס אף-15 על אף-18, מחליפו של האף-16. האמריקנים העדיפו למכור לישראל מטוסי אף-18, כאשר הנימוק הלא רשמי שבו השתמשו היה שהם אינם מוכנים לחשוף את מערכות האלקטרוניקה החדישות של האף-15. ברק שלח את מפקד חיל האוויר בראש משלחת לבחינת שני סוגי המטוסים והשוואה ביניהם. הוא עצמו יצא לארצות הברית לטיסת לילה באף-18. המסקנה שלו ושל בודינגר היתה זהה: אף-15 עדיף. לאחר שנפלה ההחלטה, הוא מצא פתרון יצירתי להתנגדות הממשל: ישראל תרכוש את המטוסים "עירומים" ללא המערכות האלקטרוניות הסודיות. זה היה פתרון שהתאים גם לתעשיות ביטחוניות מובילות בישראל, כמו התעשייה האווירית, רפאל ואלתא, לייצר מערכות מתקדמות בתחום האלקטרוניקה, המכ"ם והחימוש האווירי, למטוסי חיל האוויר מתוצרת ארצות הברית.

פרק 10

כתם צאלים

ברק הרמטכ"ל לא היה שונה מברק מפקד סיירת מטכ"ל, כמוח יצירתי שחושב למרחקים. רק מימד האחריות השתנה. עכשיו היה אחראי על כל צה"ל וביטחון מדינת ישראל. הוא נהנה מגיבוי כמעט מוחלט של ראש הממשלה יצחק שמיר ושר הביטחון משה ארנס, שהכירו במקצועיות שלו ודחו רעשי רקע על כך שהם מטפחים את מנהיג העתיד של מפלגת העבודה. בשיחות אישיות הוא דן אתם על סכנות אסטרטגיות לביטחון הלאומי של מדינת ישראל ועל בעיות ביטחון שוטף ומבצעים מיוחדים. כרמטכ"ל, הוא לא הסתיר את דעתו שארצות הברית לא השיגה את יעדיה במלחמת המפרץ והכישלון העיקרי היה בהשארת סאדם חוסיין בשלטון, ולצידו הכוחות המיוחדים של הצבא העיראקי. הוא סבר שכל עוד סאדם חוסיין שולט בעיראק, הסכנה מכיוונו קיימת, ומרגע שיתאושש יחזור לרעיונותיו הישנים על השמדת ישראל.

מכאן נולד הרעיון להתנקש בחייו של הרודן העיראקי. הרעיון לא היה שלו, אבל מרגע שנחשף אליו בשיחה עם עמירם לוין, אחד מבני טיפוחיו בסיירת מטכ"ל, אימץ אותו אל ליבו.

עמירם לוין הגה את רעיון ההתנקשות בסאדם חוסיין עוד במלחמת המפרץ, כאשר הבעיה התכנונית אז היתה דומה לזו שהתעוררה חודשים מאוחר יותר: איך למשוך את סאדם למלכודת החיסול.

סמוך למלחמת המפרץ סיים לוין את הפיקוד על אוגדה 36 האוגדה הצפונית, ומונה לתקופת המלחמה לסגן מיוחד למפקד חיל האוויר אביהו בן נון, כאחראי לתכנון פעולות של צה"ל. בסיירת מטכ"ל היו שהשוו את יחסו של ברק לעמירם לוין, ליחס לו

זכה מאברהם ארנן. לוין, כמפקד צוות צעיר זכה אצלו ליחס מיוחד והעדפה בפיקוד על מבצעים מיוחדים. בהמשך הוא גם מונה למפקד הסיירת ונחשב לאחד המפקדים הנועזים שהיו ביחידה, קצין אמיץ שחותר כל העת למבצעים מיוחדים שמתחו את יכולת היחידה לגבהים חסרי תקדים.

השניים הכירו לראשונה במלחמת ההתשה כשאהוד היה סגן מפקד היחידה ולוין מפקד צוות צעיר. מרגע שגילה את יכולותיו, בטח בו והטיל עליו משימות שנועדו לבכירים ממנו. ברק שיתף אותו בתכנון אחד המבצעים הגדולים של היחידה באותה תקופה, מבצע שההכנות לקראתו ארכו כעשרה חודשים, עד שראש אמ"ן אישר אותו. הצלחת המבצע העלתה את קרנו של לוין, שסומן לגדולות בסיירת מטכ"ל ומעבר לה. אחרי חטיפת מטוס "אייר פראנס" לאנטבה ביולי 1976, נשלח לוין עם נציג בכיר של המוסד לפריס לפגישה עם נוסעים צרפתים ששוחררו על ידי המחבלים כדי לתחקר אותם על החוטפים והטרמינל בו החזיקו את בני הערובה הישראלים. לוין לא החמיץ פרט מהתחקיר ובשובו הכין תיק שהיה הבסיס למבצע. לאחר שקיבל דרגת אלוף, ברק לחץ למנותו מיד לאלוף פיקוד צפון, צעד שעורר תרעומת מצד אלופים ותיקים, שמחו על כך בפני שר הביטחון משה ארנס. ארנס עצר את המינוי והיתה זו אחת הפעמים הבודדות שהחליט בניגוד לדעתו של הרמטכ"ל.

עמירם לוין, כמו קצינים בכירים אחרים בצה"ל, יצא בתחושת החמצה בסיום מלחמת המפרץ ומביטולי מבצעים מיוחדים במדבר העיראקי שהיה שותף בתכנונם. לאחר המלחמה חזר והעלה בשיחות עם שר הביטחון והרמטכ"ל את הרעיון להתנקש בחייו של סאדם חוסיין, מבצע שלדעתו יחזיר את כושר ההרתעה של צה"ל, שנפגע קשה במלחמת המפרץ.

ברק אהב את הרעיון וב-20 בינואר 1992, מינה את לוין לראש צוות שיבחן את האפשרות לפגיעה ב"יעד", כפי שהוגדרה המטרה במסמכים מסווגים של המודיעין. הוא שיתף ברעיון את שמיר וארנס וזכה בברכת הדרך לבדוק אם הרעיון ישים והביצוע

אפשרי. שמיר היה באופיו איש מבצעים מיוחדים. כך היה גם עשרות שנים קודם לכן כמפקד הלח"י, כאשר הטיף נגד מדיניות הבדלנות כלפי המנדט הבריטי במלחמת העולם השנייה, יזם התנקשויות בקצינים בריטים שלחמו במחתרות ועמד מאחורי ההחלטה להרוג את מתווך האו"ם השבדי, פולקה ברנאדוט, שלדעתו היה עוין לרעיון הציוני ולהקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. לאחר הקמת המדינה, גויס למוסד כאיש מבצעים. לצדו היה שר ביטחון, משה ארנס, שנחשב אפור, חסר רקע ביטחוני בהשוואה לקודמו אריק שרון, והעריך שהתנקשות בחייו של סאדם חוסיין תוסיף לתדמיתו ולביטחונו האישי.

העיתונאי עמרי אסנהיים, מצוות תוכנית הטלוויזיה "עובדה" חשף בספרו המרתק "צאלים – הטראומה של סיירת מטכ"ל", שב-12 במרס 1992 התקיימה במטכ"ל ישיבה מבצעית ראשונה בנושא. אהוד ברק הציג תאריך יעד למוכנות לביצוע: 11 ביולי 1992. בישיבה הוחלט על תקציב מיוחד של עשרה מיליון שקלים למימון הוצאות מיוחדות לקראת המבצע. מה שנראה בתחילת הדרך כתוכנית ג'יימס בונדית מעולם הדמיון, הפך בהדרגה לתוכנית מבצעית ברמת סודיות וחשאיות מוחלטת.

ברק האמין בה. מעבר לערך המבצעי, ההתנקשות בסאדם חוסיין אמורה היתה להיות גולת הכותרת בקריירה הביטחונית שלו כרמטכ"ל. אם כל המבצעים. קרשצנדו אדיר בסיום קונצרט קלאסי, עם עוצמה מרשימה של כלי הנשיפה והתופים, בליווי כל התזמורת, כאשר האיש על הפודיום, במקרה זה הוא אהוד ברק. מול הלהיטות לבצע, נתקל הרמטכ"ל בביקורת מתמדת מצדו של ראש אמ"ן אורי שגיא. גם סגן הרמטכ"ל, ליפקין שחק, לא היה שלם עם המבצע, שהחל להתגלגל חרף הביקורת נגדו בתוך הפורום הבכיר במטכ"ל. הרוח הגבית מצד שמיר וארנס סייעה לברק להתמודד עם הביקורת מבית, אותה הדף ללא בעיות מיוחדות.

בצוות הקטן שהיה שותף לסוד התוכנית היו ברק, ליפקין שחק, האלופים אורי שגיא, עמירם לוין, אביהו בן נון ומספר מצומצם של קצינים בכירים שהוזמנו לדיונים לפי

הנושאים שעל סדר היום. נבחנו מספר דרכי פעולה, ביניהן הפצצה של מטוסי קרב, מסוקי תקיפה, ומבצע יבשתי. הנטייה של ברק היתה בכיוון מבצע יבשתי מוטס, בסגנון המבצעים הגדולים של היחידה בעומק מצרים, רק נועז יותר ומרחיק לכת יותר. לא היה לו כל ספק בזהות היחידה המבצעת: סיירת מטכ"ל. המשימה המיידית בתקופה שנותרה להכנות היתה השגת מודיעין. איך מגיעים לסאדם חוסיין בדרך היעילה ביותר שתבטיח את התוצאה הטובה ביותר.

המוסד ואמ"ן קיבלו את משימת בניית תיק המודיעין. עמירם לוין מונה לפרויקטור של המבצע ובהמלצתו צורף לצוות קצין המילואים, רב-סרן נדב זאבי, שהוזעק מטיול בדרום אמריקה, כי "צריך אותך" דחוף, ולפי התיאורים הגיע לפגישה עם עמירם לוין בבגדים צבעוניים, משקפי שמש ופונצ'ו מכסיקני. זאבי, קצין מודיעין למבצעים מיוחדים היחידה, היה האיש המתאים למשימה. הוא שמע מלוין על התוכנית לחיסול סאדם חוסיין, התלהב, נתן את הסכמתו המיידית ושמע לראשונה את שם הקוד שניתן למבצע: "שיח אטד". זאבי נבחר להציע תוכנית לחיסול סאדם והפך ליחידת מודיעין של איש אחד, עם כפיפות ישירה לפרויקטור המבצע עמירם לוין.

הטלפון הראשון של זאבי היה למפקד יחידת חצ"ב במודיעין, האחראית לאיסוף מודיעין גלוי, כדי לדעת הכל על סאדם מחוסיין. מי האיש, מהם הרגלי חייו, סדרי האבטחה סביבו, הנשים בחייו, הארמון בו הוא מתגורר. המשימה של זאבי היתה למצוא אירוע שמובטח שסאדם חוסיין האמיתי ולא כפיל יגיע אליו, ולוודא שבאירוע כזה אפשר יהיה לבצע את ההתנקשות בחייו.

תיק המודיעין על סאדם חוסיין התעבה ואתו גם גובשה התוכנית המבצעית לחיסולו. סיירת מטכ"ל קיבלה אור ירוק להכנות למבצע "שיח אטד". דורון קמפל, מהקצינים הוותיקים והמבריקים של היחידה מונה ל"מצביא" המבצע. עמירם לוין אהב את הבחירה בקמפל אותו הכיר ממבצעים של היחידה. בסיירת היה מי שתיאר את קמפל כממשיך

דרכו של אהוד ברק, למרות פער הגילים ביניהם. כמו ברק, גם קמפל היה שאפתן, נועז ומתוחכם, מי שדרכו סלולה לפיקוד על היחידה ומשם השמיים הם הגבול עבורו.

קמפל בחר בצוות של 22 לוחמים למשימה. תוכנית הפעולה היתה דומה למבצעים קודמים שביצעה היחידה – הנחתה ממסוקים בעומק שטח אויב, חבירה לרכבים צבאיים מוסווים בצבעי צבא עיראק, פריסה בשטח של כוח שישגר טיל למטרה, כוח נוסף שיסמן לכוח המשגר את מיקומו המדויק של סאדם, וכוח חיסול בקרבת היעד, למקרה שהטילים שישוגרו לפמליה יחטיאו את המטרה.

אחרי בדיקת מערכות נשק שונות למבצע נבחר הטיל "תמוז" של רפאל, שבמקור פותח ללוחמה נגד שריון כחלק מלקחי מלחמת יום כפור, ורפאל התבקשה לבצע התאמות מיוחדות לטיל לצורך המשימה.

הצוות שנבחר החל באימוני מודל תחת מעקב צמוד של עמירם לוין, אורי שגיא ובכירים אחרים, שהיו שותפים לסוד. הרמטכ"ל קיבל דיווחים שוטפים על ההתקדמות בהכנות.

עכשיו נותר רק להבטיח שסאדם חוסין יגיע למקום בו תוכנן להתנקש בחייו, בית קברות סמוך לכפר קטן, מרוחק מהבירה בגדאד, שם אמור היה להיקבר דוד אהוב עליו, חיראלל'ה טלפח, שהיה חולה במצב קשה. חיראלל'ה היה האב המאמץ של סאדם אחרי מות הוריו בילדותו. היה לו קשר מיוחד אליו והוא התחתן עם סאג'דה, בתו של הדוד. מרגע שנחשף המידע על מחלת הדוד, המוסד שהיה שותף בהכנות למבצע, הודיע שאנשיו יכולים לשלוט על קצב מחלתו. הדוד, חבר המשלחת הסורית למוסדות האו"ם בג'נבה, אושפז בבית חולים מקומי, ובמידת הצורך הבטיח המוסד שיוכל לזרז את מותו ולהתאימו ללוח הזמנים של סיירת מטכ"ל.

נצחונו של יצחק רבין בבחירות לכנסת בביוני 1992 לא עצר לרגע את ההכנות. ברק האמין שרבין, אוהד גדול של מבצעי סיירת מטכ"ל, יאשר את המשך המבצע שקיבל אור ירוק להכנות מראש הממשלה ושר הביטחון שקדמו לו. אישור המבצע עבר להכרעתו של

רבין בסוף ספטמבר 1992. ברקע התפתחה מתיחות קשה וקרב סמכויות בין אורי שגיא, ראש אמ"ן, ועמירם לוין פרויקטור המבצע, כאשר הרמטכ"ל לא חותך לכאן או לכאן, מה שיתפוצץ לו בפנים בהמשך. שגיא התנגד למבצע מראשיתו וחשב שהוא מגלומני, פוגע בתוכניות מבצעיות אחרות של המודיעין וסיירת מטכ"ל ולוקח תקציבי ענק שחרגו מעל ומעבר להקצבה הראשונית של עשרה מיליון שקלים. מנגד, אלוף עמירם לוין טען שההכנות הבשילו וראש אמ"ן מעכב את הביצוע. לוין כתב לברק, שלא ייתכן ששגיא ממשיך מצד אחד לקחת לעצמו את האחריות להכנות ולביצוע המבצע ומצד שני מציב מכשולים תקציביים ואחרים.

ברק הגיב בתשובה לשגיא ולוין, שהוא מצפה שהגורמים הנוגעים בדבר יפעלו כמיטב יכולתם. בישיבה מכרעת אצל רבין, לאחר שהרמטכ"ל הציג את תוכניות המבצע וראש אמ"ן שגיא העלה את הסתייגותיו ושאל האם בכלל טוב מבצע כזה, רבין הכריע: "להמשיך בהכנות בכל הכוח."

גם בדיונים לאחר מכן בלישכת הרמטכ"ל, נמשכו העימותים בין לוין לבין שגיא, שלא היה מוכן לשמוע על אפשרות שלוין יקבל פיקוד מלא על המבצע, כאשר הכוח המבצע, סיירת מטכ"ל, הוא באחריותו הפיקודית כראש אמ"ן. ברק, חצוי בין השניים, קבע שסיירת מטכ"ל תבצע ב-5 בנובמבר בבוקר תרגיל מודל סופי לעיני צמרת צה"ל.

אור לבוקר ה-5 בנובמבר 1992, היה צוות לוחמי סיירת מטכ"ל בדרכו לשטח התרגיל, לאחר מסע לילי ארוך, שדימה מסע רגלי לעבר היעד, אחרי הנחתת הכוח ממסוקים. באותן דקות נחתו הרמטכ"ל וסגנו וחבורת קצינים בכירים בתוכם ראש אמ"ן אורי שגיא והפרויקטור עמירם לוין, על גבעת תצפית שמשקיפה על מתחם מבוים, "בית הקברות" העיראקי אליו יגיע סאדם חוסיין כדי ללוות את דודו האהוב בדרכו האחרונה.

על גבעת התצפית המתין לפמליית האח"מים מצביא המבצע דורון קמפל, שהסביר את פרטי התרגיל העומד להתבצע: השלב הראשון הוא "יבש" ואחריו יתקיים התרגיל "הרטוב" באש חיה שבו הכוח המבצע ישגר טילים למטרה.

בשעה 06:13 נשמעה שריקה חלשה באוויר, ואחריה עוד אחת. שתי התפוצצויות ואחריהן התאבך עשן אפור, שהתפזר בינות לעננים. רב סרן קמפל היה הראשון שהבין שקרה אסון. רשת הקשר של היחידה המבצעת התמלאו בקולות שקראו לעזרה. קמפל נתן מיד פקודת "חדל אש", נכנס לג'יפ ודהר למקום בו היו לוחמים צעירים של היחידה שביימו את סאדם חוסיין ופמלייתו. המראה שנגלה היה מחריד: ארבעה חיילים הרוגים, מרוסקים בשטח: סגן אלעד שילה, סמל ראשון אריה כהן, סמל שימרי שיפרן וסמל שרון תמיר. סמוך להם נאבק על חייו סמל ראשון ערן וכסלבאום, שלא שרד את הפציעה האנושה.

רופא הסיירת, נחמן אש, לימים קצין רפואה ראשי, ביצע ניתוח שדה באחד הפצועים קשה והציל את חייו. האלופים אורי שגיא ועמירם לוין פתחו בריצה לעבר המקום. לוין פשט חולצה כדי ליצור חוסם עורקים מאולתר לאחד הפצועים קשה שדימם בשטח. רב סרן קמפל, המום מן המראה הקשה, הזעיק עזרה בקשר מכל מקום אפשרי, בכלל זה בסיס צאלים הסמוך, כשהוא משתמש במילה "אסון". רכבת ההצלה האווירית נחתה בשטח החל משעה 06:55. צוותי הרפואה פרסו אלונקות וציוד חרום להחייאה. מסוק "אנפה" היה הראשון שנכנס לנחיתה וערך הקפה מעל אזור האסון, מה שיצר רושם מוטעה שהרמטכ"ל הקדים לעזוב את השטח. עדויות שכאלה יתגלו בעתיד כהרסניות לתדמיתו של ברק והולידו את המילים: אהוד ברח.

בינתים, על גבעת התצפית, ביקשו ברק ושחק לבדוק מה קרה ואיך קרה שנורו טילים חיים בתרגיל היבש. בתחקיר מהיר שנערך סמוך למקום האסון, הסתבר שהקצין שהיה אחראי לשיגור הטיל החי, דרור שמו, התבלבל בין הפקודה לתרגיל יבש בו לא היה אמור לשגר את הטיל לבין זו של התרגיל הרטוב, שבו היה צריך לשגר את הטיל לעבר

בובות דמויות אדם, וזאת לאחר שאנשי היחידה יפנו את השטח. מפקד כוח השיגור ואנשי צוותו היו עייפים אחרי לילה ארוך של פעילות ולא היו עירניים למהלך התרגיל. מאוחר יותר סיפר דרור, שסבר בטעות, שבגלל עיכוב בלוח הזמנים והצורך להציג את התרגיל בפני הרמטכ"ל ובכירים בצה"ל שנאספו על גבעת תצפית סמוכה, היתה החלטה לוותר על התרגיל היבש ולעבור מיד לתרגיל באש חיה. צוות דרור הפסיק את הירי רק אחרי פקודת "חדל אש" שנשמעה בקשר כזעקה קורעת לב, ורק אחרי שהטיל השני כבר שוגר.

ברק ניסה להשיג את שר הביטחון במכשיר הטלפון הנייד. בגלל קשיי קליטה הוא התרחק כמה עשרות מטרים מהמקום בו עמד לצפות בתרגיל. התרחקותו ממקומו הקודם הובילה בהמשך להאשמות בתקשורת כאילו נטש את הזירה במקום לרדת ולסייע כפי שעשו שגיא ולוין. רבין הורה לעצור מיד את המשך ההכנות למבצע וברק, לאחר שעדכן אותו בפרטי התקרית, נותר בשטח עד לשלב בו דווח שכל הפצועים טופלו. רק אז המריא במסוק הקטן לתל אביב.

הצנזורה הצבאית הטילה איפול כבד על נוכחות הרמטכ"ל וסגנו בשטח האסון, אבל ה"ניו יורק" טיימס פרסם זאת מאוחר יותר. השבועון הבריטי "סאנדי טיימס" חשף כעבור כמה ימים שמטרת התרגיל היתה אימון למבצע חיסול סאדם חוסיין.

בשטח החלה מלחמת הגנרלים. עמירם לוין נשמע אומר לעצמו: "איך זה קרה?" ואורי שגיא הטיח בו שוב שהוא מצטער על האירוע הקשה, וחשש כל הזמן מעומס יתר על היחידה שמקשה עליה לעמוד במשימותיה.

האסון בצאלים היה מכה קשה לרמטכ"ל ברק. המבצע שנועד להאדיר את יוקרתו התרסק לנגד עיניו. סיירת מטכ"ל היחידה שלו, מקור גאוותו והמורשת הגדולה שלו, ספגה זעזוע שלא ידעה כמותו. מבצע השיא שלה הסתיים באסון נורא. אם היו לו עוד

אשליות שאפשר יהיה לחדש את ההכנות למבצע לאחר הפקת הלקחים, רבין הבהיר חד משמעית שהסיפור הזה גמור.

לאחר שהתברר לו שהצנזור הראשי מסרב להטיל איפול על פרטים מסוימים באירוע, הוא נפגש עם ועדת עורכים, חשף רק את סיפור תאונת האימונים בלי לפרט לאיזה צורך מבצעי נועד התרגיל וביקש שלא לפרסם את נוכחותו ונוכחות אלוף נוסף, שאת שמו לא חשף, והכוונה לאלוף שגיא. גם נוכחותו של עמירם לוין לא נחשפה. העיתונים כיבדו את בקשת ברק, אבל התהיות סביב הסיפור רק גברו ועימן השמועות. עורכי עיתונים, כתבים צבאיים ופרשנים שהכירו היטב את ברק ואת הביטחון העצמי שבו, התרשמו שתאונת האימונים הקשה פגעה בברק יותר מכל תאונה אחרת בצבא.

גם עמירם לוין, הפרויקטור שהוביל את המבצע מרגעיו הראשונים, התקשה לשאת את תוצאותיו. בהלוויית לוחם היחידה שרון תמיר, אחד מחמשת הרוגי האסון, אמר: "כשלנו, פשענו, ונכבה האור... באתי לכאן להתנצל בפניכם על שלא ידענו למנוע את האסון. באתי להגיד לכם שמותר לכם לכעוס עלינו. אני מקווה שיהיה לכם הכוח להתגבר ולהמשיך לחיות, ושלנו תהיה התבונה למנוע אסונות כאלה בעתיד."

עוד חללי האסון מובאים למנוחות ברחבי הארץ החלה לפעול ועדת חקירה צבאית שמינה הרמטכ"ל. בראש הוועדה עמד אלוף מנחם עינן ובין חבריה נמנו אלוף משנה אבשלום חורן, מבכירי סיירת מטכ"ל בעבר, שאול מופז, גם הוא מבכירי סיירת מטכ"ל בעבר ומפקד חטיבת הצנחנים 35, עורך דין אמנון גולדנברג, מבכירי הפרקליטים במדינה וקצין מילואים רן איזנברג. הממצאים הראשונים העידו על סדרה של תקלות מבצעיות ובעיית תיאום קשה בין מפקד המבצע למפקד כוח שיגור הטילים.

עמירם לוין, חסר ניסיון בוועדות חקירה, לקח אחריות אישית בעדותו בפניה ואישר שפרטי התרגיל בו התרחש האסון על שני חלקיו היבש והרטוב אושרו על ידו. לוין שלא נועץ בעורך דין טרם עדותו, לא הבין שבדבריו הכנים הוא מפליל את עצמו.

ועדת עינן עשתה עבודה מהירה, לדעת מבקריה מהירה ושטחית מדי. הוועדה הגיעה גם ללשכת הרמטכ"ל כדי לחקור את האיש שהקים אותה. התחושה של חברי הוועדה לא היתה נוחה ממצב שהרמטכ"ל שמינה אותם הוא גם מבוקר על ידם. מי ש"חיפש" את ברק ראה בהרכב הוועדה ובכתב הסמכויות שלה כלי לניגוח הרמטכ"ל ודרך לעצור את התקדמותו בעתיד, לאחר שיפשוט את המדים.

ההתרשמות של חלק מחברי הוועדה בתום עדות הרמטכ"ל היתה שברק לא עקבי בתשובותיו ומתקשה להסביר את חלוקת האחריות הפיקודית בין ראש אמ"ן שגיא, שמילט עצמו מאחריות בעדותו, ובין עמירם לוין הפרויקטור, שבעדותו המשיך לשאת באחריות הפיקודית לכשל בתרגיל. גם דורון קמפל לקח אחריות, אבל מהר מאד הבין את משמעויותיה: הוא מפליל את עצמו, שעיר לעזאזל במלחמת הגנרלים שהתחוללה מעל לראשו.

אחרי שבוע של דיונים, ועדת עינן פרסמה את מסקנותיה. דורון קמפל, סגן מפקד סיירת מטכ"ל ו"מצביא" המבצע, ודרור, הקצין שטעה בפקודת שיגור הטילים החיים לעבר כוח ביום האויב, נמצאו אחראים לתאונה, ואלוף עמירם לוין נמצא נושא באחריות במעגל המשני, כמי שריכז והוביל את הפרוייקט ולא דאג להליכי אישור התרגיל. אורי שגיא, ראש אמ"ן נחלץ מוועדת עינן ללא שריטה. הוועדה העירה בניסוח זהיר ביותר על העמימות של הגדרת סמכויות הפיקוד מצד ברק כלפי שגיא ולוין. אבשלום חורן, שלא היה שלם עם מסקנות הוועדה, מיהר לביתו של עמירם לוין בקיסריה והתנצל בפניו על שלא הצליח לשכנע את חבריו לוועדה שאין להטיל עליו אחריות. גם ברק התקשר ללוין ודיווח לו על מסקנות הוועדה. לוין הופתע שמבין האלופים רק הוא מופיע כאחראי, ושאל על אחריות ראש אמ"ן, מפקד היחידה וקצין הבטיחות. ברק ענה שהם אינם מופיעים בדו"ח. לוין ההמום ביקש ממנו שיעצור את פרסום מסקנות הוועדה. "אהוד זה בסמכותך," הוא אמר לו נואשות. הרמטכ"ל לא חשב כך. הוא לא יכול היה לעצור את

פרסום מסקנות ועדת עינן, שכבשו את כותרות מהדורות חדשות הטלוויזיה ואת עיתוני בוקר המחרת.

למחרת בבוקר, יום ששי, עמירם לוין ורעייתו הופיעו נסערים בביתו של ברק בכוכב יאיר. כל מאמצי הרמטכ"ל לפייס את לוין ולהרגיע אותו לא צלחו. לוין חש נבגד על ידי צה"ל ולא הסתיר את כעסו הגדול על ברק. למחרת ברק הזמין את אבשלום חורן חבר הוועדה ורעייתו, יחד עם עמירם לוין ורעייתו לארוחת בוקר בכוכב יאיר, שנועדה לפייס את לוין. אז זה מיאן להירגע. עמירם לוין היה מוכן לשאת באחריות, אבל לא לבד. רק באיחור הבין שעליו לשכור את שרותיו של עורך דין.

הסערה סביב אסון צאלים, שנקרא בתקשורת "צאלים ב'", אחרי אסון קודם באותו מתקן אימונים בו נהרגו צנחני מילואים מפגז תועה שנורה בשטח, סירבה לדעוך גם אחרי פרסום מסקנות ועדת עינן, שנתפשו על ידי פרשנים ביטחוניים בתקשורת כשטחית. מבקריו של ברק שצצו מחוריהם, הרחיקו לכת וטענו שזו היתה ועדה מכורה, שנועדה להחליק החוצה את הרמטכ"ל מכל אחריות פיקודית לאסון.

לצד ועדת עינן נכנסה המשטרה הצבאית החוקרת, מצ"ח, לחקירה מקיפה של האסון. עם תחילת החקירה נחשפו בפני חוקרי מצ"ח חשדות לתיאומי עדויות בין המעורבים בתרגיל, בתוכן פגישות ושיחות של ראש אמ"ן, אורי שגיא, עם מפקד סיירת מטכ"ל דורון אביטל, שכמו שגיא, לא אהב את העובדה שעמירם לוין מסתובב בבסיס היחידה ומנהל מבצע עצמאי לכאורה, מנותק מהאחריות הפיקודית הישירה שלו. דורון קמפל, שתואר גם בפני חברי ועדת עינן כעילוי, כמי שעד לאסון היה מיועד לפיקוד על סיירת מטכ"ל אחרי דורון אביטל, סבר בטעות שוועדת עינן וחוקרי מצ"ח עורכים תחקיר של האסון ולא חקירה, בה הוא ודרור, הקצין האחראי על שיגור הטיל, הם במעגל הראשון של האחראים לאסון. מרגע שהבין זאת שכר את שרותיו של עורך הדין אלי זוהר ויעץ לחברו דרור לשכור עורך דין.

חוקרי מצ"ח, שנהגו כבוד ברמטכ"ל ונהגו להצדיע לו טרם חקירתו, התייחסו אליו היה כמו לנחקרים אחרים ומצאו הבדלי גרסאות בין עדותו בפני ועדת עינן ובין עדותו בפניהם. הם התרשמו שבעדות השנייה ברק ניסה לחלץ את עמירם לוין מהסבך אליו נקלע בקבלת האחריות הפיקודית בעדותו בפני ועדת עינן. עם זאת, בשום שלב של עבודת חוקרי מצ"ח, ברק לא נחשד על ידם בטיוח עובדות או באי אמירת אמת.

חקירת מצ"ח הסתיימה בהמלצה להעמיד לדין את רב סרן קמפל וסגן דרור על גרימת מוות ברשלנות ולנזוף מנהלית באלופים שגיא ולוין. המלצות מצ"ח יחד עם דוח ועדת עינן הועברו בספטמבר 1993 לפרקליט הצבאי הראשי, תת אלוף אילן שיף, בסמוך לימים בהם נחשפו המגעים החשאיים באוסלו עם בכירים בהנהגה הפלשתינאית. תת אלוף שיף המליץ להעמיד לדין שלושה קצינים: את שני קציני סיירת מטכ"ל ואת אלוף עמירם לוין. האלוף אורי שגיא ספג נזיפה.

נזעם מההחלטה פנה עמירם לוין לרבין ולברק ותבע לפעול לביטולה. תת אלוף שיף נעתר ללחץ ואפשר למעורבים לערער על ההחלטה ולעבור הליך של שימוע. בסיום ההליך נותרה ההאשמה נגד שני קציני הסיירת בעינה. עמירם לוין ואורי שגיא ננזפו מנהלית, אבל לא נמצאו אחראים לתוצאות האסון הכבד. החלטת הפרקליט הצבאי הראשי סללה את הדרך למינוי עמירם לוין לאלוף פיקוד הצפון. בית המשפט הצבאי גזר עונש של שלושה חודשי מאסר על תנאי על קמפל ודרור, שני קציני סיירת מטכ"ל והורדה בדרגה אחת. קמפל הורד לדרגת סרן ודרור לסגן משנה. שניהם פרשו מצה"ל. קמפל עזב את הארץ מתוסכל, מדוכדך ופגוע והוא כיום יזם היי-טק מצליח בארצות הברית.

גם אחרי פסק הדין הקשה של קציני הסיירת פרשת אסון צאלים מיאנה לשקוע. הורי החיילים שנהרגו באסון המשיכו בלחץ הציבורי, שכוון בעיקר נגד האלופים שגיא ולוין, אבל גם הרמטכ"ל ברק לא יצא נקי מביקורת. האסון הטיל צל כבד על הקריירה

המזהירה שלו. גם כשנראה היה שהנושא הולך ודועך תקשורתית, נותרו גחלים לוחשות והיה מי שדאג לכך שלהבות יפרצו בעיתוי שנראה ליריביו כמתאים ביותר.

שנים אחרי אסון צאלים נותרה בעינה השאלה: מה היה קורה אם התרגיל על מודל היה מצליח. האם סיירת מטכ"ל היתה מצליחה להתנקש בחייו של מנהיג עיראק סאדם חוסיין ואילו השלכות היו להתנקשות בחיי מנהיג זר. אבירם הלוי, ההיסטוריון הלא רשמי של סיירת מטכ"ל, מעריך שספק רב אם המבצע היה יוצא לדרך, גם אם התרגיל היה מצליח. לדבריו, קלושים הסיכויים שראש הממשלה רבין, שאישר את המשך ההכנות שהחלו בעידן שמיר-ארנס, היה מאשר אותו ומשיג לכך רוב בקבינט.

אסון צאלים, אומר הלוי, היה טרגדיה שעלתה בחייהם של חמישה מאנשי היחידה. הטלטלה שעברה היחידה אחרי האסון קרעה אותה מבפנים. החשיפה התקשורתית של יחידה שבהווייתה רחוקה מזרקורי התקשורת, העימות החזיתי שנוצר בין אנשי היחידה לבין עצמם; המשפחות השכולות מול היחידה, מול הצבא, מול הרמטכ"ל והאלופים שהיו קשורים למבצע. המשפטיזציה שעברו אנשים ביחידה, קובע הלוי, היתה הרסנית. זה קו פרשת מים שמשפיע עד היום. האירוע גרם לכך שביחידה נוצר דפוס מחשבה: בוא נסתכן פחות. בגלל מבצע "שיח אטד", סיירת מטכ"ל איבדה מהנשמה היתירה שלה.

ברק, אגב, עדיין קיווה, גם אחרי התאונה הקשה, שאפשר יהיה להמשיך בתכנון המבצע. מה היה קורה, הוא שאל בכירים במערכת הביטחון, אם בהכנות להפצצת הכור העיראקי ב-1981, היתה תאונה קשה ושני מטוסים היו מתנגשים באוויר? האם היו עוצרים את ההכנות למבצע? ברור שלא. אבל בצאלים המצב היה שונה. החשיפה התקשורתית שהובילה לחשיפת פרטי המבצע המתוכנן, הובילה לביטולו.

***

במדינה עם מציאות ביטחונית כמו ישראל הסיפור החדשותי הבא מתדפק תמיד על דלת קודמו. התרעות שירות הביטחון הכללי על גל פיגועים קרוב של החמאס התאמתו

מהר מן הצפוי. ב-13 בדצמבר 1992 נחטף שוטר משמר הגבול נסים טולידאנו בידי החמאס, שדרש תמורתו את שחרור השיח' אחמד יאסין ומאות מחבלים כלואים. גופתו של טולידאנו נמצאה עוד לפני שארגוני הטרור שמעו את תשובתו השלילית הנחרצת של ראש הממשלה ושר הביטחון רבין, שיזם מיד תגובה מהירה. במהלך מהיר נעצרו בשטחים 340 פעילים בארגוני הטרור ורוכזו במתקן צבאי לקראת גירושם לגבול לבנון. מאות מחבלים עשו דרכם באוטובוסים מאובטחים על ידי המשטרה הצבאית ויחידות אחרות של צה"ל, כאשר עורכי דין שהוזעקו על ידי משפחות מגורשים, הגישו עתירות דחופות נגד הפעולה ועצרו את המהלך. זועם על העיכוב המשפטי שלח ראש הממשלה את הרמטכ"ל להופיע בפני שופטי בג"צ בירושלים. הדרמה המשפטית נמשכה יממה ובסיומה אישר בג"צ את הגירוש.

תמונות המגורשים על מרקע חדשות הטלוויזיה ברחבי העולם גרמו ללחץ בינלאומי על ישראל מצד ממשלות וארגוני זכויות אדם. בלית ברירה הסכימה ישראל להחזיר עשרות מגורשים. ברק היה בדעה שהחזרת המגורשים היא טעות שתדליק את השטח.

היה זה מבוא לגל טרור חדש של החמאס, שאנשיו שטפו את הארץ במסע רציחות של אזרחים ואנשי ביטחון. שני אזרחים נרצחו בתל אביב, שני שוטרים בעת סיור לילי בחדרה ועוד נפגעים בסדרה ארוכה של פיגועים בחזית רחבה של טרור בשטחים ובתחומי הקו הירוק. גל הטרור חצה הגבולות ומחבלי החזבאללה הצטרפו ברצועת הביטחון בדרום לבנון לסדרת פיגועים קשה נגד כוחות צה"ל.

ראש הממשלה, שהותקף קשות על ידי האופוזיציה, שבראשה עמד עתה בנימין נתניהו שהחליף את יצחק שמיר, קרא אליו לרמטכ"ל ברק: "אם לא נעצור את הגל הזה הוא ישטוף אותנו..." ברק פעל מהר. סגר מוחלט ביהודה ושומרון וברצועת עזה ופשיטות של יחידות מסתערבים והשב"כ על חשודים ומשתפי פעולה עם הטרור, עצרו זמנית את הסחף.

גל הטרור בשטחים נעצר, אבל דרום לבנון המשיכה לגבות מחיר יקר. לאחר כמה פיגועים קשים, הגיב צה"ל בהפצצות מהאוויר על יעדים אסטרטגיים בביירות, בתוכם תחנת כוח ובתי זיקוק. ברק זיהה מזמן את רגישות ממשלת לבנון לפגיעה במתקניה האסטרטגיים. במבצע, שקיבל את שם הקוד" דין וחשבון" נהרגו כ-65 פעילי טרור, אבל החזבאללה לא עצר. חטיבת גולני, שהחזיקה באותה עת את רוב המוצבים באזור הביטחון ספגה אבידות קשות.

בשיא ההסלמה בצפון דלפו הידיעות הראשונות על התפתחויות דרמטיות באוסלו בשיחות חשאיות של מקורבי שר החוץ שמעון פרס עם נציגים פלשתינאים בכירים. הרמטכ"ל ברק, שהיה ממודר בראשית התהליך ידע מדיווחי מודיעין שמשהו מתרחש בטירה העתיקה באוסלו. הוא לא נמנה על אלו שהתלהבו מההסכם המתגבש, אבל הביע את דעתו שצה"ל צריך להיות מיוצג במשא ומתן שעיקרו ביטחוני. הוא הציע את התפקיד לסגנו אמנון שחק. שחק דחה את ההצעה וברק ביקש מעוזי דיין שיתגייס למשימה, בהסכמתו של שחק. זמן קצר לאחר מכן הוא הופתע משיחת טלפון מראש הממשלה, ששאל בפליאה מדוע לא מינה את שחק לתפקיד. המקור לפליאה היה שמעון שבס, מנכ"ל משרד של רבין, שלא הסתיר את דעתו שראוי היה שאמנון ליפקין שחק ישב בלשכת הרמטכ"ל ולא ברק. הרמטכ"ל עדכן את ראש הממשלה ששחק היה המועמד הראשון שלו לתפקיד. לאחר השיחה עם ברק הוא הציע לשחק פעם נוספת והפעם שחק נעתר. שבס המשיך להתסיס נגדו גם את רבין וגם בכירים אחרים במפלגת העבודה.

ברק לא זיהה שינוי ביחסו של רבין כלפיו. ראש הממשלה היה בדרך כלל פתוח אתו, מאד ידידותי והקפיד על קיום נוהג של שיחות בארבע עיניים, בעיקר בנושאי ביטחון, אבל לא אחת חרג מהנושא ושיתף את הרמטכ"ל בלבטיו המדיניים ובפוליטיקה המפלגתית ובתוך הממשלה. ברק שמע מרבין לא אחת את דעתו על שמעון פרס, אבל שמר בקנאות את המידע לעצמו. רבין חשף בפניו את מורת הרוח מהדרך בה ניהלו

נציגיו של פרס את המשא ומתן באוסלו ללא ידיעתו. הוא תמך אמנם במהלך לאחר שנחשף אליו, אבל כמו הרמטכ"ל שלו, נותר חשדן כלפי ערפאת ומניעיו. ברק מצידו, חיפש סימנים בשטח למפנה ולא מצא אותם. הטרור לא פסק ונראה היה שאופוריית השלום של שמעון פרס לא הגיעה לצד השני. גל טרור חדש רק שכנע אותו שאין חדש תחת השמש במזרח התיכון.

ברק לא אהב את הטלפונים הליליים לביתו בכוכב יאיר ואת צלצול קו הטלפון בנל"ן שמחובר ישירות לאגף מבצעים במטכ"ל. השיחות הליליות בישרו ברוב המקרים על פיגועים ועל חיילים שנהרגו בפעילות מבצעית. חדשות טובות המתינו תמיד לבוקר.

אחת מאותן שיחות מבשרות אסון היתה של יוני קורן, שחזר לתפקיד ראש הלשכה לאחר שליחות בוושינגטון כעוזר הנספח לענייני מודיעין בנספחות צה"ל. קורן דיווח לו שאלוף פיקוד המרכז, נחמיה תמרי, אחד ממפקדיה של סיירת מטכ"ל, נהרג בהתרסקות מסוקו בעת נחיתה במזג אוויר סוער ליד מצודת כפיר. נחמיה היה האח הצעיר במשפחת לוחמים שבכור בניה היה דוביק תמרי, שהיה מפקדו של ברק בסיירת מטכ"ל, ואח נוסף, שי תמרי, עשה קריירה פיקודית בצנחנים והיה קרוב מאד לברק.

ברק היה זה שספד לנחמיה תמרי: "פעמים רבות בשלושים השנים האחרונות פסענו יחד ברחובות האבן הארוכים הללו, מלווים בדרכם האחרונה את הטובים בחברינו, מפקדינו ופיקודינו, שנפלו בקרב או בבניין הכוח – ועל פניהם חיוכי הנצח של בני עשרים ושלושים.

"שנה אחר שנה היינו פוסעים כאן, יודעים, גם אם בוחרים להדחיק זאת, שאחד מאתנו עלול להיות גם הקורבן הבא. ורק בזמן האחרון טעינו לרגע להאמין שדורנו כבר שתה מהכוס הזאת עד תומה, ובא האסון הזה וטפח על פנינו...

"כבן לשבט התמרים - שבט מופלא של לוחמים, בונים ואנשי ספר ודעת – מפנים נחמיה הנער את השם שנתנו לו אביו ואמו, שמו של נחמיה שיין, מפקד מחלקה בפלמ"ח

שנהרג בליל הגשרים, ומפנים את דרכם וניסיונם של אחיו הבוגרים וצועד בעקבותיהם רחוק יותר וגבוה יותר.

"צבי, שלושה בנים גידלת, ולאורך 40 שנה הם צועדים בין ובתוך הסכנות הנובעות מכינון ריבונות יהודית בארץ ישראל – הלא היא תמצית המהפכה שהוביל דורך שלך ונשוא החלומות של דורות הגלות לפניו. והרי ידעת כל השנים הללו באיזה דרך הם הולכים, גם כשלא ידעת באיזה מקום ובאיזה לילה חולף המוות לידם וביניהם כחוט השערה, והפעם גם לא חוט.

"בשנת 1954 במאמרו 'קריירה או שליחות' כתב דוד בן גוריון: 'בהקמת המדינה עלינו על הר תלול. אין לנו עוד הברירה לעמוד במקומנו. או שנתגלגל במורד עד לתהום, או שנתקדם במעלה ההר עד לפסגה'. ארבעים שנה וחמש או שש מלחמות אחרי דבריו אלה של בן גוריון, כשנדמה לעיתים שאנו בפיתחן של שנים שתכרענה את אופי הטיפוס בקטע המעלה האחרון וייתכן ואף את תנאי עמידתנו על ראש ההר – יחסר לנו מאד נחמיה, מבחירי העושים במלאכה..."

אלוף דני יתום מונה זמנית למחליפו של נחמיה תמרי בפיקוד המרכז, שם ארע האסון הבא. ביום ששי 25 בפברואר 1994 נכנס ד"ר ברוך גולדשטיין, תושב קריית ארבע חמוש בנשק אוטומטי לאולם התפילה המוסלמי במערת המכפלה והחל לירות במתפללים. רופא היישוב, פעיל "כך", רוקן את המחסניות שהביא מהבית וירה למוות בדם קר בעשרות מתפללים.

המחשבה הראשונה של הרמטכ"ל ברק היתה: אשר יגורנו בא לנו. מערכת הביטחון נערכה לאירוע ביטחוני קשה בשטחים, ואמצעי הביטחון החמורים שננקטו מנעו התפרצות אינתיפאדה חדשה. הטבח במערת המכפלה הביא להפגנות המוניות במקומות רבים בעולם, ולפגיעה משמעותית במעמדה של ישראל.

ב-9 באוקטובר 1994 התמודדה מערכת הביטחון עם אירוע בטחוני קשה נוסף, אולי מהקשים שחווה הרמטכ"ל ברק. נחשון וקסמן, חייל צה"ל, נחטף על ידי מחבלים מארגון החמאס, שדרשו את שחרורו של השייח' אחמד יאסין מנהיג הארגון, ושל מאות מחבלים שכלואים בישראל.

בפעולה מהירה ועוד לפני שיסתיים האולטימטום שהציגו המחבלים, הצליח השב"כ לאתר את המקום בו מוחזק וקסמן, בית גדול ומבודד בפאתי העיר רמאללה. התברר גם שהחטיפה תוכננה על ידי מוחמד דף, מפקדו הצבאי של הארגון.

הרמטכ"ל הורה להכניס לכוננות שתי יחידות שהתמחו בשחרור בני ערובה – הימ"מ המשטרתי וסיירת מטכ"ל. מידע שאסף השב"כ על הבית גילה שהפריצה אליו מסובכת בגלל ריבוי החדרים בתוכו. שאול מופז מפקד אוגדת איו"ש, התלבט באיזו יחידה לבחור לפריצה לבניין ובחר לבסוף בסיירת מטכ"ל.

הכוח מסיירת מטכ"ל יצא לדרך ונתקל בקשיים בפריצת הדירה. הגג היה חסום ומפקד הכוח, סרן ניר פורז, ניסה לפרוץ דרך המרפסת. המחבלים בתוך הבית שמעו את רעש הפריצה ופתחו באש. הכוח הגיע אל דלת החדר בו הוחזק וקסמן, גילה שהיא חסומה. ולאחר שפרץ אותה, מצא את החייל החטוף ללא רוח חיים. במהלך הפריצה, שבה נורו למוות כל המחבלים, נהרג גם מפקד הכוח, סרן ניר פורז ולוחמים אחרים נפצעו.

הרמטכ"ל ברק בחפ"ק ולצידו קציני צה"ל ובכירי השב"כ נשך את שפתיו וקמץ אגרוף בתחושת זעם ותסכול. מבחינתו הכישלון היה קשה. נחשון וקסמן לא חולץ ומפקד צוות מוכשר של סיירת מטכ"ל נהרג. ברק דיווח לשר הביטחון רבין על תוצאות קרב החילוץ שלא צלח. הוא ביקש מראש אכ"א יורם יאיר, להודיע למשפחת וקסמן על מות בנה והחליט לצאת לרמת השרון לבית משפחת פורז. הוא הכיר היטב את ניר פורז מביקוריו ביחידה. רק שלוש שעות קודם לכן היה שותף לתדריך האחרון שלו לכוח הפריצה. תדריך של קצין נחוש להצליח במשימה. ברק גם הכיר את ההיסטוריה של משפחת פורז.

האב מעוז, טייס "אל על" היה במטוס האזרחי הראשון שנחטף על ידי מחבלים והונחת באלג'יר. פורז והקברניט עודד אברבנאל ניסו להתנגד לחוטפים, שהכו בקת אקדח בפניו של פורז ופצעו אותו. מעוז פורז, טייס קרב במילואים בחיל האוויר, נפל במלחמת יום כפור, ועכשיו הרמטכ"ל בדרך לשכונת הטייסים בנוה מגן ברמת השרון, לבשר לאם המשפחה שבנה ניר נפל בקרב.

שבוע חלף ופיגוע קשה החריד את תל אביב לאחר שמחבל מתאבד התפוצץ באוטובוס קו 5 במרכז העיר. הרמטכ"ל הגיע לאזור הפיגוע כשהאוטובוס השרוף עוד העלה עשן. לידו הבחין בשורה ארוכה של גופות. היה זה הראשון בסדרת פיגועים קשה שיזם החמאס במטרה למנוע את מימושו של הסכם אוסלו, וגבה את חייהם של עשרות אזרחים.

מועד סיום כהונתו כרמטכ"ל היה על סף סיום. הנחמה היחידה של ברק באותם חודשים קשים היתה בהתפתחויות מדיניות בהן היה שותף. אלו היו הימים שבהם הבשיל הסכם השלום עם חוסיין מלך ירדן. ברק, שזכה להכיר את המלך בשיאו של משבר מלחמת המפרץ, כשנפגש אתו בלונדון יחד עם ראש הממשלה שמיר, הוזמן על ידי רבין להצטרף אליו לסבב השיחות החשאי האחרון עם המלך, לקראת חתימת הסכם השלום. סמוך לחתימת חוזה השלום בין שתי המדינות, ערך המלך הירדני טיסת הצדעה מעל שמי ישראל. על במה בקריה ישבו רבין והרמטכ"ל ברק וצפו במטוס הבואינג של חברת התעופה הירדנית, עם סמל הממלכה הירדנית. המלך חוסיין מאחורי הגאי המטוס, בירך את ראש הממשלה ותושבי ישראל לשלום וזכה לברכת שלום מהקרקע.

השלום עם ירדן היה חשוב, אבל מתחת לפני השטח, בחשאיות מוחלטת התנהל מהלך מכונן נוסף – שיחות עם ההנהגה הסורית. מזכיר המדינה האמריקני וורן כריסטופר דילג בין ירושלים ובין דמשק והחליף מסרים בין שני המנהיגים רבין ואסד. ברק היה שותף לסוד המהלכים עם סוריה ולא הופתע כשראש הממשלה ביקש ממנו להציג באחת השיחות ביניהם את תוכנית הביטחון של צה"ל בגבול הסורי. ברק עשה עבודת מטה

יסודית והציג לראש הממשלה מספר חלופות. באף אחת מהן לא הופיעה אפשרות של ירידה מוחלטת מרמת הגולן. החלופה הגרועה ביותר מבחינת ברק – היתה נוכחות על שולי ביטחון ברמת הגולן, שליטה ברצועה צרה באגן המזרחי של הכנרת והמשך נוכחות של צה"ל בחרמון. ברק יצא לסיור מדיני בוושינגטון וקיבל אישור מרבין להציג את תוכניותיו בפני בכירי הממשל האמריקאי. שר החוץ שמעון פרס טען בפני רבין שעמדות הרמטכ"ל נוקשות מדי ועלולות לטרפד את המשא ומתן. רבין היה בדעה שאלה העמדות של אהוד וטוב שיציג אותן בפומבי. המסר לאסד היה: תיכנס למשא ומתן ונבחן ביחד אפשרויות פשרה. בסוף שנת 1994 התנהלו שיחות חשאיות בין ישראל וסוריה בערוץ השגרירים בוושינגטון – איתמר רבינוביץ וואליד מועלם. האמריקנים סיפרו שלאסד חשוב לדעת מה חושב הרמטכ"ל הישראלי וזו היתה הסיבה שראש הממשלה החליט לשגר את ברק לזירה המדינית.

באחד מדילוגיו של וורן כריסטופר שאל מזכיר המדינה האמריקני את חאפז אסד: "למה כל כך חשוב לך לדעת מה חושב ברק?"

אסאד השיב: "ברק הוא תואם רבין. אם אדע מה חושב ברק אדע מה חושב רבין..."

המגעים הסודיים הבשילו למפגש קצינים בכירים משני הצדדים. ישראל הודיע שנציגה לשיחות יהיה הרמטכ"ל ברק והמתינה לראות את מי ישלח אסד. השליט הסורי הפתיע והרים את הכפפה. נציגו יהיה הרמטכ"ל הסורי שיהאבי. האמריקנים שהילכו בין הטיפות, החליטו על מפגשי חימום לפני פיסגת הרמטכ"לים. ברק ייפגש עם השגריר הסורי ואליד מועלם והשגריר בוושינגטון, איתמר רבינוביץ', ייפגש עם הרמטכ"ל הסורי.

ברק יצא לוושינגטון עם דני יתום מזכירו הצבאי של רבין. שניהם יצאו מחופשים לאנשי עסקים. הפגישה הראשונה של ברק עם הסורים התקיימה בבלייר האוז, מעון האירוח הרשמי של הממשל האמריקאי. מועלם הציג את התפישה הסורית הקיצונית של ירידה ישראלית מכל רמת הגולן וחזרה לקווי ה-4 ביוני 1967. ברק דיבר על תפיסת הביטחון

של ישראל, פירוז עמוק משני צידי הגבול ואיזור חיץ בעומק של 15 קילומטר על רמת הגולן. מועלם היה חיוור. שני האישים לא נכנסו למשא ומתן ונפרדו בלחיצת יד.

הפגישה עם הרמטכ"ל הסורי נקבעה כמה ימים מאוחר יותר וברק ויתום שוב עשו דרכם מחופשים לוושינגטון הפעם הצטרף אליהם גם ראש אמ"ן אורי שגיא. דני יתום, אמון על תחפושת איש העסקים, נדהם כשהבחין באהוד ברק עושה דרכו לג'קוזי ללא התחפושת. אהוד הרגיע אותו. דקות אחדות אחר כך חזר לחזות של איש העסקים בחליפה ופיאה.

בחדר הישיבות בבלייר האוז התקיימה פגישת הרמטכ"לים. השניים בחנו זה את זה. לברק היה ברור ששיהאבי מכיר אותו היטב מתיקי המודיעין הסורי כפי שהוא למד להכיר את עמיתו מתיקי אמ"ן. שיהאבי, איש מודיעין בכיר ונאמנו של הנשיא אסד, היה שותף לחקירות אכזריות של הטייסים הישראלים שהיו בשבי הסורי לפני ובמהלך מלחמת יום כיפור. טרם צאתו לוושינגטון נפגש ברק עם הטייס פיני נחמני ששוחרר מהשבי הסורי כמה חודשים אחרי חטיפת הקצינים הסורים במבצע "ארגז 3". נחמני תיאר את שיהאבי כאיש אכזר, ציני, מתוחכם וערמומי.

שיהאבי האזין בפנים מתוחות שהתחלפו לכעוסות כאשר ברק הציג את תפישתו להסדר פירוז ברמת הגולן, עם הגבלת נוכחות צבאית סורית ומתקני התרעה אלקטרוניים בשטחה של סוריה, בתוכם חיישנים שידווחו על תנועת כוחות. ברק הצביע על החרמון במפה ואמר שישראל תישאר שם.

שיהאבי שרשם כל מילה מהדברים הגיב בקצרה שעמדות ברק לא מקובלות עליו, אף לא אחת מהן. סוריה לא תסכים להסדר שאין בו ירידה מרמת הגולן והתייצבות על קווי ה-4 ביוני 1967: החרמון בידי הסורים, וכך גם ריבונות סורית באגן המזרחי של הכנרת.

שני הנאומים הציגו עמדות פתיחה נוקשות וברק האמין שאפשר לשבור את הקרח ביניהם דרך מפגש בלתי פורמלי ביניהם. שיחת מסדרון או יציאה משותפת לגן המלבלב שבבית ההארחה. משהו שיאפשר לו ללחוץ את ידו של איש שיחו הסורי ולהראות

שהאויב לא נורא כל כך. הוא העביר מסרים ברוח זו מלשגריר מועלם, אבל הכפפה לא הורמה בצד השני. או שמועלם ידע שההוראות שקיבל מדמשק לא אפשרו יוזמ כזו, או משיהאבי היה זה שאמר לא. הקרח לא נשבר.

לברק לא היו אשליות. במפגש הרמטכ"לים לא נוצר בסיס, גם לא ראשוני, להסדר. וורן כריסטופר שחזר מדמשק סיפר לרבין שאסד צעק: "ברק רוצה לפרז אותנו ולהשאיר את סוריה בלי צבא עד לגבול הסורי..."

רבין היה מרוצה מהעמדה שהציג ברק והציע לו לעמוד כאזרח בראש המשלחת הביטחונית הישראלית להמשך המשא ומתן עם סוריה. ברק היה בדעה שזה תפקידו של הרמטכ"ל החדש. כצפוי, רבין הכריע שיהיה זה אמנון ליפקין שחק. המירוץ של איציק מרדכי ואורי שגיא לתפקיד הרמטכ"ל היה חסר סיכוי מראש. שחק נפגש גם הוא בתיווך אמריקאי, עם הרמטכ"ל הסורי. גם הוא ניסה להגיע למפגש ישיר ללא מתווכים, אבל שיהאבי לא היה מוכן לסטות מההוראות שהגיעו ישירות מארמון הנשיאות בדמשק. לאחר האכזבה משיחות הרמטכ"לים שלא הלו דבר, החליט ראש הממשלה רבין לשנות כיוון וללכת בכול הכוח על מתווה אוסלו.

ברק הקדים בכמה חודשים את מועד סיום תפקידו. כפי שהתחיל את תפקידו כך סיים אותו במסע ברחובות השיש והאבן בהר הרצל וקריית שאול. במהלך כהונתו כרמטכ"ל נוספו לו שם חברים חדשים מהם חש צורך להיפרד.

פרק 11

בדרך לממשלה

1 בינואר 1995.

הבוקר הראשון שלו כאזרח נראה לאהוד ברק מוזר. לראשונה מזה זמן הצליח לעבור לילה שלם ללא הפרעות. הטלפון לא צלצל. הנל"ן כבר לא איים לבשר על אסונות חדשים ולעיתוני הבוקר צורפה תמונתו של קצין אחר עם דרגות רב אלוף: אמנון ליפקין שחק ביומו הראשון כרמטכ"ל.

עד כמה שזה לא התאים לאיש מחושב כמוהו, האזרח ברק לא תיכנן את עתידו עד הפרט האחרון. דורון כהן, אחיה הצעיר של נאוה, עורך דין מסחרי עם חוש עסקי מפותח, הכין עבורו תוכניות עסקיות ורצה את אהוד לצידו. רמטכ"ל לשעבר עם מוניטין כמו שלו, בצירוף התואר השני בהצטיינות בניתוח מערכות של אוניברסיטת סטנפורד היוקרתית בארצות הברית, הוא ללא ספק כרטיס כניסה מנצח לעולם העסקים הבינלאומי.

וברקע היתה גם הפוליטיקה, שהכניסה אליה היא חובה למי ששאיפותיו האישיות הן מעבר ליעד הנכסף של רמטכ"ל צה"ל. לו היה מסלול ישיר לראשות הממשלה, הוא ודאי כבר היה מתכנן את הדרך לעלות עליו, אבל בפוליטיקה צריך לעבור מסלול לא קל עד שמתקרבים לצמרת. גם במקרה שלו, עם נקודת פתיחה מעולה. הפוליטיקה עניינה אותו, אבל מבחינתו זה לא היה דבר מיידי. רבין ופרס היו עדיין בשיא כוחם. לא נראה היה ששניהם יפנו מרצונם את הדרך וברק ידע שאולי רק פעם בדור יקרה ששר חסר ניסיון, כדוגמת יצחק רבין ב-1974, יוזנק לראשות הממשלה. המסלול שמחכה לו, אם יבחר באופציה הזו, לא יהיה חלק כמו זה שבצבא.

אבל יותר מכול הוא רצה עכשיו לצאת לחופשה ארוכה. הוא, נאוה והבנות. ואם חופשה, אז עדיף בארצות הברית, שם יוכל להשתלב כחוקר בכיר באחד ממכוני המחקר האסטרטגים החשובים בוושינגטון. בהמלצת ידידו, הרמטכ"ל האמריקאי לשעבר קולין פאואל, בחר ב"מכון למחקרים אסטרטגיים בינלאומיים", שלמחקריו ולפרסומיו היה הד בינלאומי נרחב ובין חברי הדירקטוריון שלו היה גם הנרי קיסינג'ר.

בשיחות פ.א. השבועיות שלהם בארבע עיניים, עם כוסית ויסקי וסיגר משובח, רבין רמז לו שכדאי שיחשוב על קריירה פוליטית כי המדינה צריכה כוחות חדשים וצעירים. מצבו של רבין בסקרים באותה עת היה מדאיג. מולו בליכוד כבר לא ניצב יצחק שמיר אותו ניצח בהפרש קולות גדול בבחירות 92, אלא בנימין נתניהו, קמפנייר פוליטי מעולה שכבש בסערה את הליכוד ולא חדל מלתקוף את ראש הממשלה ואת מפלגת העבודה על מדיניות ההבלגה והסכם אוסלו. ההסתה בימין חייבה לתגבר את האבטחה סביב ראש הממשלה, שנתקל שוב ושוב במהלך סיוריו בצמיגים בוערים ובמפגינים חמומי מוח שרדפו אחריו לכל מקום עם שלטים בגנותו.

שבועיים לאחר שפשט את המדים, קרא לו רבין לפגישה. ראש הממשלה ניגש ישר לעניין: "אני רוצה שתצטרף עכשיו לחיים הפוליטיים. תקבל מינוי של שר ותהיה חבר בקבינט המצומצם ובצוות המשא ומתן המדיני." רבין חסך שאלה מתבקשת ואמר מיד שההצעה שלו היא גם על דעתו של שמעון פרס. ברק שאל על תקופת הצינון הנדרשת במעבר ישיר משירות צבאי לפוליטי ורבין אמר שהעניין נבדק ויש מישהו שיגיע אליו ויטפל גם בעניין הזה. "המישהו הזה," חייך רבין, "זה אחד שנראה כמו ביטניק. בחור צעיר, מאד אינטלגנטי, שמסייע לי ולשמעון להתגבר על משברים בינינו. הוא איש של שמעון אבל אני סומך עליו במאה אחוז."

אחרי כמה ימים הופיע ה"ביטניק", שהדבר האחרון שאפשר היה לומר עליו זה שהוא נראה כמו עסקן מפלגתי. גיורא עיני הזכיר יותר מהפכן מרקסיסטי, אבל כבר מהפגישה הראשונה התפתחה ידידות רבת שנים שהתבססה על אמון והערכה הדדית. הפגישה

הראשונה ביניהם התקיימה במשרד קטן שקיבל בקריה, סמוך לבית האדום הקטן ששימש בשעתו את בן גוריון. עיני תיאר את הכוחות הפוליטיים בתוך המפלגה והיה הראשון שחשף בפניו את עוצמתה של "השמיניה", קבוצת הצעירים שבין חבריה מזכ"ל ההסתדרות החדשה, חיים רמון, שנחשב אז למטאור פוליטי, יוסי ביילין, אברהם בורג, עמיר פרץ, נסים זווילי, חגי מרום ואחרים, קבוצה שנחושה לעקוף בדרך לצמרת את דור הביניים במפלגה. המסר של עיני היה חד וברור: החברים האלה, לפחות מרביתם, לא מחכים לברק. הם לא יפרשו בפניו שטיח אדום, ורואים בהצנחתו הפוליטית איום ישיר על מעמדם במפלגה. שים לב בעיקר לחיים רמון, הדגיש עיני, לאחר שניצח את ותיקי ההסתדרות והתבסס בקומה החמישית של בניין הוועד הפועל בתל אביב, הוא נושא עתה עיניים למנהיגות המפלגה ומועמדות לראשות הממשלה. לגבי תקופת הצינון, עיני הרגיע אותו ובישר שמדובר בשלושה חודשים בלבד.

רבין, רמז לו עיני, מודאג מהדימוי היוני של אותה קבוצה, ולכן חשוב לו לצרף אליו, מהר ככל האפשר, דמות בעלת רקע ביטחוני מרשים. אותך.

גם לאחר הפגישה עם עיני החליט ברק שלא לוותר בינתיים על התוכנית המקורית לצאת לארצות הברית. הוא הודיע על כך לרבין והקים עם גיסו, דורון כהן, חברה עסקית בשם essence - "תמצית". המשפחה הגיעה לוושינגטון, הוא כחבר עמית במכון המחקר ונאוה קיבלה חופשה מיוחדת מבית הספר בכפר סבא שבו עבדה. החודשים שעשה במכון המחקר היו מהנים. ללא מחויבות, ללא אחריות, ללא טלפונים באמצע הלילה. האזרח ברק נסע מדי בוקר וערב ברכבת התחתית משכונת היוקרה "בטסדה" למכון במרכז העיר, ובני הזוג ברק הפכו עד מהרה לסלבריטאים בוושינגטון. כאלה שמוזמנים תדירות לארוחות ערב אצל בעלי השפעה בבירה האמריקאית. בחלק מהמקומות הוא פגש את ידידו משכבר הימים, הרמטכ"ל האמריקאי לשעבר קולין פאוואל, שסיפר לו שהחליט לוותר על המועמדות לנשיאות מטעם המפלגה הרפובליקנית, לאחר שהגיע למסקנה שלמועמד שחור כמוהו, אין סיכוי במפלגה שמרנית. פאוואל הלהיב אותו

כשסיפר המקדמה הגדולה שקיבל עבור ספרו הביוגראפי, וברק רשם לעצמו את הפרטים. ברק של אותם ימים היה רחוק מכסף גדול, אבל הדרך אל העושר ריתקה אותו. עדיין לא בעדיפות ראשונה. הצעת רבין לקריירה פוליטית, לראשית הזינוק בפרק ב' בחייו, ריתקה אותו יותר. חוץ מזה, ראשי ממשלה ונשיאים לשעבר זוכים לתמלוגים שמנים פי כמה וכמה מרמטכ"לים בעבר...

הרחק משם, בירושלים, לא רק רבין חיכה לברק. למרבה ההפתעה גם פרס חיכה לתשובתו. בנושא צירוף ברק לממשלה היה קונצנזוס מוחלט בין ראש הממשלה ובין שר החוץ שלו. פרס ראה עצמו מחליף את רבין בבוא היום, ולא הסתיר את חששו מהשמינייה של חיים רמון, שלא הסתירה את כוונתה לדלג גם על כל מועמד אחר שאחרי רבין ולקדם את בחירת רמון למנהיג המפלגה הבא. פרס לא חשב באותו שלב שלרמטכ"ל היוצא יש אמביציות לראשות הממשלה, והעריך שהוא יוכל לעזור לו לנטרל את חיים רמון וחבורתו.

וכך, כשמנכ"ל משרדו יוסי ביילין יצא בשליחות לוושינגטון, ביקש ממנו פרס שייפגש עם אהוד, יחוש את הדופק שלו ויקרא לו לחזור הביתה כי צריך אותו. "אתה לא יכול להישאר בחוץ בימים כאלה קריטיים," דחק בו ביילין לקבל החלטה, אתה איש פוליטי – תיכנס!" ביילין התרשם שברק בשל לחזור ושמח לשמוע ממנו שהחליט לקבל את הצעת רבין להצטרף לממשלה. ההודעה על הצטרפותו של הרמטכ"ל לשעבר לממשלה, אמורה היתה להקל על הלחץ שהופעל על רבין ופרס, שהתמודדו באותם ימים עם פיגועי טרור קשים בתוך ישראל.

בין יוסי ביילין ואהוד ברק היתה ידידות ממושכת. השניים נפגשו לראשונה ב-1984. ביילין מזכיר ממשלה צעיר בממשלת הרוטציה פרס-שמיר וברק ראש אמ"ן שריתק את שרי הממשלה בסקירות המודיעין החכמות שלו. ביילין אהב להמשיך ולשוחח עם האלוף גם לאחר שהסתיימה ישיבת הממשלה, וברק, שלא תמיד מיהר לחזור למשרדו בקריה, נהנה משהותו בלישכת ראש הממשלה ובחדר ישיבות הממשלה. באותה תקופה הם לא

דיברו פוליטיקה. ביילין ניסה לקדם את מועמדותו של ברק לרמטכ"ל במקומו של דן שומרון, אבל שר הביטחון רבין פסק אחרת. זמן קצר לאחר שהשתחרר, נפגש ברק עם ביילין שאמר לו שחשוב מאד שיצטרף בהקדם האפשרי למפלגת העבודה. "היו אז פיגועים קשים ורבין ופרס עמדו תחת לחץ ציבורי כבד. חשבתי שאהוד יכול לסייע עם ההילה שלו כאיש ביטחון. הרגשתי שהוא רוצה להיכנס לפוליטיקה, אבל מתלבט אם לא כדאי לעשות קודם פסק זמן לעסקים, לעשות כסף ורק אחר כך להיכנס לפוליטיקה."

ההתלבטות היתה קצרה. לאחר כמה חודשים בוושינגטון חזרה משפחת ברק הביתה לכוכב יאיר. גיורא עיני, בשליחות רבין, המשיך בהכנות לקראת המעבר לפרק הפוליטי. ברק הפך לדמות מבוקשת בחברה התל אביבית. הוא הידק את קשריו עם עידו דיסנצ'יק, בעבר עורך "מעריב", ועם אנשי עסקים ובעלי הון. במפגשים אינטימיים יותר, עם אלה שסמך עליהם שישמרו סוד, הוא פרש את ההצעה שקיבל מרבין וביקש את עצתם. דיסנצ'יק למשל, חשב שפחות מתיק הביטחון לא יאה לו ועליו לומר לרבין, שזה התנאי שלו להצטרפות לממשלה. דיסנצ'יק, ואנשים כמוהו מהאצולה החברתית החדשה של צפון העיר, החליפו בהדרגה את חבריו יוצאי הסיירת. לראשונה בחייו ייחס חשיבות למעמד חברתי גבוה. ולא פחות מכך - לכסף. העידן הרומנטי בחיי ברק, הפרידה מדמות הקיבוצניק שמסתפק במעט ונמנה עם ראשוני המתיישבים בכוכב יאיר על גבול הקו הירוק, היה מהיר. יועצו הפוליטי, רוני בונדי, שהגיע אליו בהמלצת רבין, כבר לא יכול היה לספר שהבוס שלו ישן במשרד על כורסה ישנה ומתכסה במעיל רוח שחור שהחליף את ה"דובון" הצבאי. גם נאוה חשה בשינוי שעובר בעלה, שכבר אז אמר לה שחלומו לגור במגדל מגורים בתל אביב.

גיורא עיני החזיר את אהוד ברק אל קרקע המציאות. "אין סיכוי שרבין יוותר עבורך על תיק הביטחון. אני מציע לך לא לבקש את התיק." ברק, טירון פוליטי, החשיב מאד את דעתו של עיני, שאמר לו, שרבין יגיב רע לאולטימטום כזה, גם אם הוא מגיע ממי שמאד חשוב לו.

ברק לא העלה כלל את הנושא בפני רבין. ראש הממשלה הציע לו את תיק הפנים, והשניים קבעו שייכנס לתפקידו בחודש אוגוסט 1995. גיורא עיני גילה לו ששר החוץ פרס הסכים לצירופו לממשלה ובאותה הזדמנות סגר "דיל" עם רבין על מינוי שר נוסף: יוסי ביילין בן טיפוחיו. ברק וביילין היו מאד רחוקים בעמדותיהם הפוליטיות. ברק "נץ" בתפישתו, ביילין נסיך ה"יונים", אבל שניהם נותרו חברים קרובים.

עוד לפני הכניסה לממשלה, תכנן ברק נסיעה עם דורון כהן לסין, כדי לסיים התחייבות עסקית של החברה המשותפת שלהם. הוא המריא לבייג'ין, מבלי שהיה מודע לכך שהגחלים הרוחשות שנותרו בצאלים מתפתחים למדורה של ממש. הוא ידע כללית ששני עיתונאים מ"ידיעות אחרונות", רמי טל ורונה שפריר, מרחרחים בנושאי צאלים, שואלים שאלות, משוחחים עם אנשים, אבל באווירת האופוריה בה היה ערב כניסתו לממשלה, לא שיער שזו פצצה מתקתקת. ועוד איזו.

חושיו של ברק לא נדרכו למרות שעוד טרם טיסתו לסין קיבל מכתבי העיתון דף עם שאלות לתגובה. הוא לא התייחס לעניין והיה משוכנע שהעיתון לא יפרסם את התחקיר, במיוחד לאחר שהערוץ הראשון ערך גם הוא תחקיר בנושא והחליט בסופו של דבר שלא לפרסמו.

הוא טעה. התחקיר היה קשה. אולי קטלני למי שנחשב טפלון בקריירה הצבאית שלו. המוטו של הכתבה: "הרמטכ"ל הפקיר פצועים באסון צאלים" היכה בו ישר מתחת לחגורה. פרושים בעמוד הראשון של העיתון ובכעשרה דפים במוסף השבועי, פורסמו עדויות מהשטח מוכה האסון של לוחמים בסיירת מטכ"ל. י' אחד הפצועים סיפר: "הוא עמד אולי חמישה מטר ממני עם ידיים שלובות בתנוחה אופיינית לו, הביט מסביב ולא עשה כלום. המוח התפוצץ לי. לא שלטתי בעצמי וצעקתי לו 'מה אתה עושה, יא מניאק בוא תעזור, החברים שלי מתים פה... אהוד בשבילנו זה דמות, זה מיתוס, זה מנהיג – ועוד מישהו שגדל ביחידה. אני לא יכול לשכוח לו את זה."

פצועים אחרים חזרו על דברים דומים. אבל יותר מכל כאבו לרמטכ"ל דבריו של אלוף עמירם לוין, אלוף פיקוד צפון, שצוטט כמי שסיפר להורי הלוחמים שברגע בו נשמע פיצוץ הטיל הוא רץ לעבר הפצועים, ואילו אהוד ברק ואמנון ליפקין שחק נותרו במקומם. לוין אישר בשיחה עם הורים שכולים שצוטטה בכתבה, שהיו שני פצועים שהתנהגות ברק הרתיחה אותם. לוין צוטט כמי שאמר שאהוד לא ניגש לפצועים. אולי דיבר בפלאפון, אולי היה בהלם. ראש אמ"ן בעת האירוע, אלוף אורי שגיא, צוטט בכתבה שמיד לאחר האסון אמר לברק שהוא ועמירם לוין נשארים בשטח לבצע תחקיר ראשוני וציפה שהרמטכ"ל יישאר עימם בשטח, מה שלא קרה. הקטע הקשה מבחינת ברק היה זה שבו נכתב שהוא הסתלק מהשטח במסוק אנפה, מבלי שלקח עימו פצועים לבתי החולים.

ברק ידע ימים קשים בעברו הצבאי, אבל טלטלה כזו לא עברה עליו. יריבים פוליטיים הדביקו לו תווית של ברחן והגדילו לעשות צחי הנגבי מהליכוד ויוסי שריד שהלכו רחוק מכולם והדביקו לו את התווית: "אהוד ברח".

בסין, אלפי קילומטרים מהבית, ברק התקשה להתמודד עם האסון התדמיתי שנחת עליו. הוא ציפה להתגייסות חברים, בכלל זה כאלה שהיו בשטח התרגיל, אבל זה לא קרה. יוני קורן התמודד כמעט לבדו מול הנחשול שאיים להטביע את הקריירה הפוליטית של ברק, עוד טרם המראתה. ברק עצמו דיבר במונחים של התנקשות פוליטית שנועדה לטרפד את כניסתו לממשלה. הוא ציפה שרבין יתייצב לצידו ואיתו אלופים בצה"ל וחברים מימי הסיירת, אבל בשיחה שקיים מביג'ין עם עידו דיסנצ'יק, הוא שמע שרבין בדיוק מתארח בביתו, אבל לא הצטרף לשיחה. נראה היה שראש הממשלה העדיף לתפוש מרחק.

אהוד ברק לא קרא נכון את עוצמת הסערה שאחרי פרסום התחקיר, אחרת אין להבין את החלטתו לא לחזור מיד מסין. יוני קורן, שנותר ללחום כמעט לבדו את הקרב של ברק, יעץ לו לעלות על המטוס הראשון מבייג'ין הביתה. כשזה קרה והוא נחת בנמל התעופה בן גוריון, ולא במטוס הראשון מבייג'ין, חיכו לו שם עשרות צלמי עיתונות

וטלוויזיה, שדרים ועיתונאים שתקעו לפיו מיקרופונים בתקווה להוציא ממנו כותרת. נבוך מקבלת הפנים הלא צפויה, הוא חיפש דרך לצאת מהשדה במהירות האפשרית והסתייע בחבר ותיק שחילץ אותו מהמארב התקשורתי. כשחזר הביתה שמע מיוני קורן שסגר עם מנכ"ל רשות השידור, שעוד באותו ערב הוא יופיע בתוכניתו של ניסים משעל "שיחת ועידה".

משעל, מראיין קפדן שיודע להוציא כותרות ממרואייניו, קלט מיד את סערת הרגשות של ברק. הוא ומוטי קירשנבאום, מנכ"ל רשות השידור, נפגשו עם ברק עוד לפני תחילת התוכנית ושמעו ממנו שהתנאי שלו הוא שיקבל זמן למונולוג אישי, שבו יחשוף את גרסתו לאירועי אסון צאלים. רק הוא ידבר. בלי שאלות של המראיין.

משעל וקירשנבאום התייעצו וחזרו עם תשובה שלילית. הדרישה מנוגדת לפורמט התוכנית. אהוד היה נחוש לעזוב את האולפן ולוותר על הראיון, והסכים להישאר רק לאחר שמשעל הבטיח לו שהראיון יהיה הוגן, תהיה לו הזדמנות נאותה להציג עמדתו והוא יקבל את כל הזמן שירצה. גם יוני קורן ודורון כהן שהתלוו אליו לאולפן לחצו עליו לקיים את הראיון ובסופו של דבר הוא נעתר.

זה היה הראיון הנרגש ביותר בחייו. ניסים משעל שאל שאלות נוקבות, אבל לא כאלו שנועדו לפגוע באיש שישב מולו. ברק דיבר מעומק ליבו הפצוע והתמודד עם טענות התחקיר ובמיוחד עם זו שהקדים להמריא מהשטח, כאשר הפצועים עדיין תחת טיפול רפואי. הוא הסביר בלהט שלא הפקיר פצועים. להיפך. הוא זה שהזעיק את מסוקי החילוץ, והמריא מצאלים רק אחרי שדווח לו שכל הפצועים טופלו וההמראה של מסוק החילוץ מתעכבת להשלמת טיפול באחד מהם.

ברק חשף את דרכו בצה"ל, את ימי הסיירת, המבצעים המיוחדים, הסכנות מולן ניצב, הלבן בעיני האויב, והותיר רושם עז שגם אם נעשתה טעות בצאלים, היא לא יכולה

למחוק את הקריירה המרשימה שלו, את המבצעים עליהם פיקד ואת היותו הלוחם המעוטר ביותר בצה"ל: חמישה עיטורים על מבצעים שיוותרו חסויים עוד שנים רבות.

44 אחוזים מצופי הטלוויזיה נחשפו לדברים. שיא רייטינג של אותם ימים. למרות שסירב לאפשר לברק לשאת מונולוג ללא הפרעה והסתכן בביטול הראיון, משעל התנהג כמקצוען אמיתי, אבל מעל הכל הוגן. לא אחת השאלות היו קשות, אבל התשובות משכנעות. משעל הוציא מהמרואיין את המיטב שבו. את הכאב שלו מהתרגיל שנועד להיות הכנה לקראת אחד משיאי הקריירה שלו והסתיים בטרגדיה בגלל טעות אנוש, שהוא לא היה אחראי לה. הצופים, שרבים מהם היו עוינים וביקורתיים כלפיו לאחרי התחקיר, שינו את יחסם לאחר שנחשפו לעומק הצלקת שהותיר האסון גם בליבו של הרמטכ"ל. שלא נטש. שלא ברח.

אבל הדי הפרשה לא שככו. מבקרת המדינה, השופטת לשעבר מרים בן פורת, נכנסה לעובי הקורה. במשך ארבע שנים עסק בפרשה הצוות הביטחוני של משרד המבקר, בראשות אלוף מיל. אביעזר יערי, קצין מודיעין לשעבר ובנו של מאיר יערי, מנהיגה המיתולוגי של מפ"ם. יערי, כמו קודמיו שחקרו בעניין, התמקד באחריותם של קציני מטכ"ל. בדיקת הפרשה והכנתה הדוח התארכו עוד ועוד, בין היתר בשל חילוקי דעות בין בן פורת והצוות הביטחוני על גבול הסמכות שיש למשרד המבקר. בן פורת סיימה את תפקידה לפני שהסתיימה המלאכה, והדו"ח פורסם שש שנים וחצי לאחר אסון צאלים על ידי המבקר הבא, השופט בדימו אליעזר גולדברג, שקבע שברק נשאר לפחות 45 דקות בשטח האסון ולא עזב את המקום לפני שנחתו במקום שני מסוקי הפינוי. גם צוות המבקר לא הרחיב את היריעה השיפוטית ומצא שוב את דורון קמפל ודרור כאחראים לאסון.

אהוד ברק נחבט קשה בפרשת צאלים, אבל המכה וההד הציבורי שנלווה לה לא יירטו את המשך דרכו בפוליטיקה.

ברק חשד לאורך השנים שתחקיר צאלים היה פיגוע פוליטי מכוון של יריבים שניסו לחסל את הקריירה החדשה שלו עוד בשלב "ההסעה" שלפני ההמראה. תחקיר שפרסם העיתונאי יונתן שם אור במגזין "תקשורת", כעשור לאחר פרסום התחקיר ב"ידיעות אחרונות", חשף מפגשים סודיים שבהם כיכבו חיים רמון ושמעון שבס יועצו של רבין, בגיבוי העיתון, במטרה לטרפד את ברק ולהריץ את חיים רמון כיורשו לעתיד של יצחק רבין. כעשרים שנה לפני שראש הממשלה נתניהו האשים בגלוי את נוני מוזס מו"ל "ידיעות אחרונות" ברדיפה פוליטית ובתמיכה במועמדים אחרים, אהוד ברק היה בתחושה דומה.

הפרסום בעיתון "תקשורת" חשף קשר ישיר בין חיים רמון, מנהיג "השמיניה" במפלגת העבודה ובין נוני מוזס. יומיים לפני הפרסום, נפגשו נוני מוזס ושמעון שבס במסעדת "עד העצם" בהרצליה פיתוח. לא ברור על מה נסבה השיחה ביניהם, אבל העיתוי אומר דרשני.

אסון צאלים וכאב המשפחות השכולות שימש כמרעום בפצצה מתקתקת שהונחה בפתחו של ברק ונועדה להתפוצץ עם כניסתו לממשלה. המטען הופעל, ברק נפגע ונחבל קשה, אולם בזכות אופיו הלוחם ונחישותו בדרך למטרה הצליח להיחלץ בשלום. בהמשך הדרך, גם כשיחסיו עם חיים רמון השתפרו, הוא התקשה לשכוח את החשדות. רמון מעולם לא הודה במעורבות כלשהי, ישירה או עקיפה לתחקיר צאלים. גם נוני מוזס לא הודה בדבר, אבל ברק תמיד התנהל בתחושה שהעיתון "מחפש" אותו. הוא נפגש עם מו"ל "ידיעות אחרונות" לא אחת בהמשך. גם כראש ממשלה וגם כשר ביטחון, אבל כימיה מעולם לא היתה ביניהם. גם כשברק הפך לתקוות מחנה השלום בהתמודדות עם נתניהו אחרי רצח רבין.

***

אהוד ברק חש קצת לא שייך כשנכנס בחליפת מיניסטר ללשכת שר הפנים. אחד מעובדי המשרד שזיהה את הרמטכ"ל לשעבר, הצדיע לו וברק החזיר בהצדעה. בחלוף זמן נגמל מכך. מי שהיה רגיל להגיע מדי בוקר ללשכה מרווחת, עם חיילים, חיילות וקצינים שמתקתקים את עבודתם, ועובדים מסביב לשעון כשצריך, מצא עזובה והזנחה במשרד שעליו הופקד עתה. מסדרונות עם קירות טחובים, ריהוט ישן, ארונות מתפרקים ופקידות שנעלמו כשהיה בהן צורך. אפילו מכונת קפה ראויה לא היתה שם במשרד שנראה לשר החדש כמו שריד לפליטה מהמאה הקודמת. גם מרכזיית הטלפונים הזכירה מערכת שאבד עליה הכלח.

השר החדש שנחשב למי שפורח בשעות הקטנות של הלילה, שכח שהוא לא רמטכ"ל והמשיך בנוהג ישן שלו של שיחות ליליות עם עוזריו ובכירי המשרד. עוזרו החדש, אמיר תמרי, בוגר משפטים, הופתע כשהטלפון בביתו החל לצלצל בשעות לא שגרתיות והבוס, עירני מאד, היה על הקו בעניינים שסובלים דיחוי ליום הבא. תמרי דווקא אהב את שיחות הלילה עם הבוס החדש, אבל היו עובדי משרד בכירים שהתלוננו על שיחות הטלפון באישון לילה בניגוד למקובל בדיני עבודה, ומיהרו להסב את תשומת לב ועד עובדי המשרד לעניין... ברק הבין מהר מאד שההסתדרות, ואין זה חשוב אם הישנה של קיסר או החדשה של רמון, שולטת גם כאן.

המעבר למשרד הפנים חשף את ברק לראשונה בפני אנשי ש"ס ששובצו בעבר בתפקידי מפתח במשרד שהיה במשך שנים בשליטת המפלגה. למרות הנטייה הטבעית להחליף מיד את כל הצוות הבכיר במשרד, הוא החליט להשאיר בתפקידו את המנכ"ל קעלג'י, איש בעל ניסיון רב, שהכניסו במהירות לסודות המשרד.

ברק גילה את הכוח הפוליטי במשרד הפנים. את הקשר הישיר עם ראשי ערים ואת האפשרות לשנות סדרי חיים של עיר שלמה כמו של אזרח בודד, ששניהם תלויים במידה רבה במשרד הפנים. אף שראה עצמו כדייר זמני בלבד, הוא חשב מיד על רפורמות. הוא ישב משרד הפנים, אבל המשיך לשאת עיניים למשרד הביטחון, בתקווה שלאחר

הבחירות הבאות וניצחונו הבא של ראש הממשלה, הוא יעבור משרד. במשרד הפנים הוא הרגיש כטירון שצריך ללמוד הכול מהתחלה, אבל בקבינט הביטחוני התגלה מהר מאד כאחד השרים החשובים. שם הוא חש כדג במים. ברקע התנהל משא ומתן בדרג פקידים בכירים עם הרשות הפלשתינאית. רבין בתיאום עם שר החוץ פרס, הוביל מהלך של "פעימות", במהלכן צה"ל יבצע נסיגות מאזורים שונים בהם שלט ביהודה ושומרון ויעביר את השטח לאחריות הרשות הפלשתינאית.

ברק לא אהב את רעיון "הפעימות". כמי שנכווה כרמטכ"ל בכל פעם מחדש כשמחוות ישראליות הסתיימו בפיגועי טרור, הוא היה בדעה שהקצב המדיני צריך להיות איטי ומבוקר יותר. הרעיון למסור לרשות הפלשתינאית את מרבית שטחי יהודה ושומרון תוך שנה וחצי, עוד לפני כניסה לנושאי הליבה כמו גבולות הקבע, מעמד ירושלים וזכות השיבה, נראה לו כטעות טקטית קשה. הוא לא היה שותף לאופוריה של שר החוץ פרס שבלחץ עוזריו, שהיו היוזמים של מתווה אוסלו, השפיע על רבין שאין להחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית. ברק האמין בהסדרי ביטחון מחייבים לתקופה של שנים, בהן ייבנה אמון בין הצדדים. בדיוני הקבינט השמיע דעות מנוגדות לאלה של רבין ופרס.

בלילה שלפני ישיבת הממשלה המכרעת בנושא ההסכם עם הפלשתינאים, אוסלו ב', הוא לא עצם עין. הוא הכיר תודה לרבין ופרס שסיכמו יחדיו על צירופו לממשלה, אבל לא היה מוכן לחזור בו מעמדתו ששטחי יהודה ושומרון הם קלף חשוב מדי במשא ומתן מכדי לוותר עליהם בקלות כזו, עוד בטרם החל המשחק האמיתי. לכל היותר היה מוכן להסכים לעיקרון שמסירת השטח תהיה במקביל למשא ומתן המכריע ולא לפניו.

ברק שמר את דבריו לסוף הישיבה המכרעת. כשדיבר, הבינו כולם את עמדתו. ראש הממשלה העלה את הנושא להצבעה. הרוב המכריע של שרי הממשלה תמכו בהצעת רבין ופרס להמשיך ולהתקדם מול הפלשתינאים. אהוד ברק נמנע. מלבדו היה נמנע נוסף: השר שמעון שטרית. רבין לא אמר לו מילה בתום הישיבה, אבל בשבריר שנייה הוא לא יכול היה להתעלם מהכעס שניבט בפניו. תגובתו הקשה של ראש הממשלה לא

איחרה לבוא, והמסר הגיע לברק דרך גיורא עיני: "איך אהוד עשה לי דבר כזה. איך הוא מכול השרים לא תמך בי. אני מאד מאוכזב ממנו."

גם איתן הבר, ראש לשכת רבין, ידיד קרוב של ברק שסייע לו לא אחת ונטרל במידה רבה את העוינות של שמעון שבס, לא הבין מה עבר עליו: "אהוד, אתה השתגעת? כבר בהצבעה הראשונה שלך בממשלה אתה עושה דבר כזה?" נזף בו. הבר התקשה לקבל את עמדת ברק שמצפונו לא הותיר לו להצביע בעד. כרבינולוג ותיק העריך איתן הבר שזעמו של רבין ישכח. הוא יזם פגישה בארבע עיניים בין ראש הממשלה ושר הפנים שלו וביקש מברק שימצא דרך לפייס את רבין.

רבין שתה בירה צוננת ועישן בשרשרת. ברק התנצל על האכזבה שגרם ואמר שלו ראש הממשלה היה שולח אליו פתק ומסביר עד כמה ההצבעה חשובה לו, הוא היה מצביע בעד. רבין העיר שלעולם אינו שולח פתקים לשרים ומנסה לשנות את דרך הצבעתם. ברק ידע שבתוכו רבין נותר מאוכזב גם אחרי הפגישה, אבל האמין שיבוא יום לא רחוק והוא יכיר בכך שהלך עם מצפונו.

החלטת הממשלה לקדם את נושא הפעימות הסעירה את הימין. בעיירה אופקים בנגב כינו את רבין בוגד ובסיור שערך ראש הממשלה במכון וינגייט, ניסו צעירים חמומי מוח, שכינו עצמם "צעירי ליכוד" לתקוף אותו פיסית.

ברק חשב שמפלגת העבודה צריכה להיות נמרצת יותר בתגובתה להפגנות הסוערות ששיאן היה בעצרת של תנועות הימין בכיכר ציון, כאשר שרון, נתניהו ורחבעם זאבי, נשאו דברים נגד רבין, בעוד אנשים בקהל מניפים שלטים ובהם דיוקנו של ראש הממשלה עם כאפייה, לצד שלטים שבהם מופיע צלב קרס על זרועו. יוני קורן הציע לברק לפנות ליוצאי היחידה כדי ליצור חומת אבטחה סביב רבין ופרס ולהגיב בכוח מול איומי הימין הקיצוני וניסיון אנשיו לתקוף פיסית את ראש הממשלה. ברק שוחח בנושא עם אחדים מחבריו יוצאי סיירת מטכ"ל, בתוכם עומר בר לב, בנו של הרמטכ"ל לשעבר

חיים בר לב, והיוזמה החלה לצבור תאוצה. בר לב הצעיר, מפקד סיירת מטכ"ל בעבר, הסכים להרים את הכפפה ולהתארגן ליצירת כוח הרתעה של צעירי עבודה, שילווה את ראש הממשלה בהופעותיו הציבוריות.

אבל מסע ההסתה נמשך. רבנים ביהודה ושומרון פרסמו דין רודף נגד רבין והתירו את דמו. הכתובת היתה על הקיר. ברק התקשה להבין כיצד נתניהו לא עוצר את ההסתה הפרועה. היחסים בינו ובין פקודו לשעבר כבר לא היו כבעבר, ומקורבים לשניהם ביחידה התרשמו באזכרה השנתית ליוני נתניהו בהר הרצל, שאהוד וביבי בקושי מחליפים שלום מנומס. סקרי דעת קהל שפורסמו באותם ימים הצביעו על יתרון למנהיג הליכוד בנימין נתניהו על ראש הממשלה יצחק רבין.

בשיאה של ההסלמה ברחוב יצא ברק בתחילת נובמבר לארצות הברית, כנואם מרכזי בוועידה השנתית של ידידי "יד ושם".

פרק 12

רצח בכיכר

4.11.1995. בשעת ערב מוקדמת, קרוב לעשר בלילה שעון ישראל, חזר שר הפנים אהוד ברק לחדרו במלון "ריג'נסי" במרכז ניו יורק. בעוד זמן קצר הוא אמור לצאת לנאום בכינוס של ידידי "יד ושם" בארצות הברית עוד הוא מתארגן לקראת היציאה והטלפון בחדר צלצל. זו היתה נאוה. "אהוד, ירו ביצחק."

ברק לא האמין למשמע אוזניו: "ירו במי?"

נאוה: "ירו ביצחק, בראש הממשלה."

אהוד שמע שנאוה בוכה. היא לא ידעה לומר לו מה מצבו של ראש הממשלה מעבר לדיווח ששמעה בטלוויזיה שרבין נורה ונפצע קשה.

יוני קורן, ראש לשכתו שהתלווה אליו לנסיעה לניו יורק, נכנס בסערה לחדר. ברק סימן לו בידו שהוא בטלפון. הוא יודע. כמה דקות אחדות אחרי כן התקשר אלוף דני יתום, מזכירו הצבאי של ראש הממשלה וסיפר שמתנקש יהודי ירה ברבין ומצבו קשה מאד. יתום ידע לפרט שרבין נורה בגבו. שלוש יריות בגב מטווח קצר. ברק העריך שסיכוייו לשרוד קלושים. שלוש יריות בגב מטווח קצר לא מותירות סיכוי רב. הוא ביקש מקורן שיסדיר טיסה מהירה חזרה לישראל, ויתנצל בפני מארגני הכינוס על כך ששר הפנים לא יגיע לנאום. הם ידעו כבר על ההתנקשות בראש הממשלה.

שעה קלה אחרי כן, באחד מדיווחי רשתות הטלוויזיה האמריקאית ששידרו ישירות מבית החולים איכילוב בתל אביב, הבחין ברק באחד מאנשי יחידת האבטחה של ראש הממשלה שפורץ בבכי. "יצחק מת," אמר ליוני קורן. מיד אחר כך הגיעו הטלפונים שאימתו את הערכתו. בתוך זמן קצר הגיעו למלון עשרות שוטרים ואנשי ביטחון אמריקאים ויצרו חגורת אבטחה סביב חדריהם של שני השרים, אהוד ברק ויוסי ביילין, ששהה גם הוא במלון. רק מאוחר יותר שמע ברק שהיתה זו בקשה של השב"כ בישראל, שחשש שההתנקשות בראש הממשלה היא חלק מניסיון לפגוע במנהיגי המדינה ולבצע הפיכה בשלטון. כחלק מההערכה זו הובהל שמעון פרס מיד למתקן סגור של השב"כ.

עשרות פעמים טס יוני קורן טס לצידו של אהוד ברק. את טיסת הלילה מניו יורק הוא לא ישכח לעולם. ברק ישב מהורהר וכמעט ולא עצם עין במהלך הטיסה הארוכה לישראל. לאורך כל שעות הטיסה חלפו בראשו תמונות של יצחק רבין. מההיכרות הראשונה ביניהם, כשרבין ענד לו את סיכת המ"מ בקורס קצינים, דרך מפגשים בחפ"ק מבצעים של היחידה, הטלפון שבו דיווח לו מקניה על מותו של יוני נתניהו באנטבה, ועד המפגש האחרון, ימים בלבד לפני שהמריא לניו יורק. הוא זכר שלרבין היתה תכונה להסתכל אחורה בעת שהלך וחשב לעצמו האם זה היה גם הפעם. האם הצליח להבחין במתנקש שניות לפני שזה ירה בו. "הקשר ביני לבין רבין היה מיוחד," הוא שיחזר לאחר שנים רבות, "אני מאמין שברגע מסוים הוא סימן אותי כממשיך דרכו. הוא סימן לי את

הדרך ובדרכו המיוחדת הפשיע עלי לקצר את חופשת השחרור מצה"ל ולהצטרף לפוליטיקה. על רקע חשדנותו בפרס ובמניעיו, הוא ייעד אותי ליורשו ורצה להכין אותי לתפקיד."

מנתב"ג הוא מיהר יחד עם נאוה שהמתינה לו לביתו של רבין בתל אביב. שניהם התחבקו עם לאה ודליה רבין והתקשו לעצור את הדמעות. כשירדו, ביקש ברק מנער צעיר, אחד מרבים שזכו אחר כך לכינוי "ילדי הנרות" שייתן לו נר זיכרון, אותו הניח בין מאות נרות דולקים שיצרו אלומת אור לצד זרי הפרחים שהלכו ונערמו מול הכניסה לבית. משם הם המשיכו לכיכר מלכי ישראל ששמה הוסב לכיכר רבין. ברק בחן את זירת ההתנקשות בעיניים מקצועיות ולא הסתיר את תחושתו הקשה לנוכח הקלות בה יגאל עמיר, המתנקש היהודי, חדר מבעד למערך האבטחה.

ברק חשב שיהיה זה נכון אם פרס, שמונה עוד בליל הרצח לראש הממשלה, ימנה אותו לשר הביטחון ויוריד מעצמו את נטל האחריות הביטחונית. בשיחה ביניהם, ברק תיאר מצב של אוטובוסים מתפוצצים בחוצות הערים ופיגועים יזומים אחרים בקו הירוק, רצועת עזה ורצועת הביטחון בלבנון, כחלק ממהלך של ארגוני הטרור לפגוע בתהליך השלום. פרס, שכיהן בעבר כשר ביטחון בממשלת רבין הראשונה, לא מיהר לוותר על התיק. הוא האמין ביכולתו להתמודד עם כל בעיה ביטחונית, ולאחר יומיים הודיע לברק שהוא מותיר בידיו את תיק הביטחון והציע לו את תפקיד שר החוץ. בלילה שלאחר הרצח החליט ראש השב"כ כרמי גילון להתפטר. אבי גיל, עוזרו של פרס שהיה מקורב מאד לעמי אילון, המליץ עליו לתפקיד. פרס מיהר לבדוק עם ברק מה דעתו. "לך עליו," מיהר ברק לברך על המינוי הצפוי – הוא יהיה טוב מאד. איש חזק. איש עם עקרונות."

האתגר המדיני היה מורכב. ברק, פחות נלהב ויותר חשדן כלפי הסכם אוסלו, חשב דווקא על הערוץ הסורי. הוא ידע מרבין את מה שפרס לא ידע, על מהלכים סודיים, פגישות חשאיות ושליחים ומתווכים אמריקאיים שעשו את הדרך בקו ירושלים-דמשק.

לאחר רצח רבין שליח אמריקאי הגיע לירושלים כדי לבדוק אם פרס מחויב להבנות רבין על סוריה. פרס השיב בחיוב, למרות שבדיעבד הוא ידע מעט מאד על אותן מחויבויות. כאשר נפתחו הכספות ובהן הפרוטוקולים של השיחות בערוץ הסורי, בכלל זה מפגשי הרמטכ"לים, הוא גילה שלא ידע הרבה. האמריקאים לא הציגו בפניו את הפרשנות של רבין "לפיקדון" שהשאיר אצל מזכיר המדינה וורן כריסטופר, ויצרו מצג לפיו רבין הסכים כביכול לוויתורים מרחיקי לכת ברמת הגולן. פרס גילה באותה הזדמנות עד כמה מודר על ידי ראש הממשלה רבין. ולא רק על ידי רבין. גם הרמטכ"ל והשגריר בוושינגטון, איתמר רבינוביץ'. ברק, שר החוץ החדש, חשש שפרס יעשה כמעשה רבין וימדר אותו ממהלכים שהוא מתכנן בערוץ הסורי. להפתעתו, זה לא קרה: "פרס התייחס אלי בצורה יותר הוגנת מכפי שרבין התייחס אליו. לא יכולתי להתלונן שלא ידעתי על מהלכיו של ראש הממשלה, שניסה להמשיך את המתכונת שהחל רבין, פגישות רמטכ"לים משני הצדדים. אבל כמו אז – גם הפעם לא נפרצה תקרת הזכוכית.

כשר החוץ הוא השתתף בחלק מהדיונים בערוץ הסורי ובכלל זה ישיבה של ראש הממשלה ושר מהביטחון עם צמרת המטכ"ל, כדי לשמוע את עמדת הצבא בנושא. פרס, במעיל רוח צבאי, שמע את עמדת הצבא: הגבול חייב לעבור בשולי העיר קצרין. לא למטה משם. פרס הבין שאינו יכול לכפות את דעתו על הצבא. ברק, כמשתתף מהצד, היה בדעה שהצבא צריך להציג יותר פתיחות ולאפשר לדרג המדיני מרחב פעולה גדול יותר. "אצל רבין זה לא היה קורה," הוא חשב לעצמו, "מעיל הרוח הצבאי שלבש פרס לא הפך אותו לדמות סמכותית. רבין תמיד היה שומע, מקשיב, שוקל, ולא הותיר מקום לספק מיהו בעל הדעה האחרונה." שר החוץ הופתע גם מכך שהרמטכ"ל שחק, שכמוהו נפגש בחשאי עם הצמרת הסורית, נשאר מאופק בדיון החשוב. הוא התרשם שאין כימיה בין ראש הממשלה ושר הביטחון לבין הרמטכ"ל שלו. שפת הגוף של שניהם, המרחק שישבו זה מזה, כל אלה חשפו מערכת יחסים בעייתית בין השניים.

מעבר לערוץ הסורי, היה נושא מיידי שצריך היה לטפל בו: חיזוק הקואליציה. המפד"ל, בראשות זבולון המר, אותתה על נכונות להיכנס לממשלה כדי לקרב לבבות מול השסע בעם אחרי הרצח הנורא. לזבולון המר היה תנאי אחד בלבד: הקפאת התהליך המדיני כל עוד המפד"ל בממשלה. פרס לא קיבל את התנאי. הוא היה להוט להישג מדיני משלו. לקלף מנצח. זה יכול להיות צילום משותף עם נשיא סוריה חאפז אסד, או מחויבות של ערפאת לתהליך מדיני אמיתי והפסקת הטרור. הממשלה שהציג בפני הכנסת היתה ממשלת שמאל צרה. ממשלה ללא קונצנזוס של חלקים גדולים בעם, בלי ימין. בלי דתיים.

ראש הממשלה החדש דחה פניות מצד שרים וחברי מפלגה להיערך לבחירות מוקדמות בתוך 100 ימים. הטראומה לאחר הרצח, תביא ניצחון מהיר ומרשים בהפרש של עשרות אחוזים, הבטיחו לו. אבל פרס לא רצה להיבחר לראש ממשלה בזכות טראומת רצח רבין. הוא רצה להתנתק מצילו הארוך של רבין ולהיבחר בזכות עצמו.

ההלוויה הממלכתית של יצחק רבין נערכה בהר הרצל בירושלים בהשתתפות עשרות מנהיגים מרחבי העולם, בראשם בראשם נשיא ארצות הברית ביל קלינטון, נשיא צרפת ז'אק שיראק, ראש ממשלת בריטניה ג'ון מייג'ור, הקנצלר הגרמני הלמוט קוהל, לצד כמה מנהיגים ערביים: חוסני מובארק, המלך חוסיין ויאסר ערפאת. פרס ביקש מברק שיהיה מארחו של המלך חוסיין ויתלווה אליו במהלך ביקורו בישראל. המלך סיפר לברק שיותר מכל מנהיג ישראלי אחר שפגש, והוא נפגש כמעט עם כולם, היתה בו אהבה ליצחק רבין, איש נדיר, מיוחד ומעורר אמון. המלך חוסיין נשק ללאה רבין על לחייה, הביע השתתפות בצערה על האסון הכבד, והיא מלמלה: "שלושה כדורים... ירו בו שלושה כדורים בגב..."

אהוד ברק נכנס ללישכת שר החוץ כאשר ברקע ידיעות בעיתונות שפרס ימדר את שר החוץ החדש מהמשא ומתן עם הפלשתינאים. בקשת פרס מברק שיותיר את מנכ"ל משרד החוץ אורי סביר בתפקידו, רק הוסיפה לאווירת החשדנות. ברק חשב שיהיה זה

נכון לשוחח על כך עם ראש הממשלה ופרס הבטיח לו שאין שחר לדברים והוא יהיה שותף מלא לתהליך. הבטחה שעמד בה לכל אורך הדרך.

עם ותק של שלושה ימים בלבד כשר חוץ, יצא ברק לוועידה אזורית בברצלונה ביוזמת האיחוד האירופאי. היתה זו הזדמנות ליצירת קשרים עם שרי חוץ ממדינות באגן המזרח התיכון, בתוכן יוון, איטליה וספרד. במהלך קבלת הפנים שערך מלך ספרד למשתתפי הוועידה, גילה ברק באחד האולמות פסנתר כנף. הוא הסתכל ימינה ושמאלה, ראה שהוא לבד עם המאבטחים שלו, והחל לנגן להנאתו את הסונאטות של בטהובן. אחד המאבטחים רמז לו שערפאת עומד להיכנס לאולם. ואכן, חלפו שניות בלבד, וערפאת הגיע בחליפה צבאית ירוקה ובכאפיה המפורסמת שלו.

השיחה בין השניים – חלקה באנגלית וחלקה בערבית הבינונית שהוא ידע - התנהלה בעמידה ליד הפסנתר, מוקפים באנשי ביטחון. גם ישראלים וגם פלשתינאים. ערפאת פתח ראשון: "שמעתי עליך הרבה. אני שמח שאנחנו נפגשים, ומקווה שתהיה לנו הזדמנות לשוחח."

ברק: "גם אני שמעתי עליך לא מעט. עוד הרבה לפני שהפכת אורח מקובל בארמונות אירופה. עקבתי אחריך כאיש צבא וכראש המודיעין. אני שמח שאנחנו נפגשים ושהכל מאחורינו, אף שאני יודע שנכונו לנו עוד מחלוקות ורגעים קשים."

ערפאת היה גלוי: "יש בין אנשי המודיעין שלי כאלה שחושבים שאתה מתכוון להכשיל את תהליך השלום. גם בצרפת בתקופת דה גול היתה קבוצת קצינים שניסתה להכשיל את ההסדר המדיני עם אלג'יר."

ברק הרגיע את המלך שבישראל אין קבוצת קצינים כזו והוא אישית יעשה הכל למען השלום.

בארוחת הערב הושיבו אותו לא רחוק משר החוץ הסורי ואליד א-שרע, אבל כל נסיונותיו ליצור שיחה, בתיווך שר החוץ ההולנדי שישב ביניהם, לא צלחו. בנאומו בפני

באי הוועידה פנה לשר החוץ הסורי וקרא לו לדבר באופן ישיר עם ישראל, ללא תנאים מוקדמים. א-שרע התעלם מהדברים.

ערפאת, לעומת זאת, כיבד את בקשת ברק לפגישה והשניים נפגשו בשעת לילה מאוחרת, שהתארכה עד לפנות בוקר. התלוו אליו שני עוזריו, יוני קורן וירון יעקבס, שניהם אנשי מודיעין בעבר שעסקו בערפאת, שזכה אז לכינוי "ראש דג".

ברק יצא מהפגישה עם מסקנה ברורה: השלום עם הפלשתינאים, זה שפרס האמין שנמצא מעבר לפינה - עדיין רחוק. רחוק מאד וצפויים עוד הרבה בעיות. ברק לא היה מוכן לחתום אותו בוקר שעידן הטרור שערפאת הוביל משך שנים – הסתיים. החשדות כלפי כוונותיו האמיתיות של ערפאת רק העמיקו.

כפי שתכנן מבצעים חשאיים בעבר, כך חשב עתה על מהלכים מדיניים מרחיקי לכת, שיתחילו רחוק ככל האפשר מאור הזרקורים, עד לפריצת דרך. המחשבות שלו נעו יותר בכיוון סוריה, מאשר בערוץ הפלשתינאי. בשלב מסוים הוא הצטער שנעתר לפניית פרס להותיר את אורי סביר כמנכ"ל משרד החוץ. ברק חשד שסביר, אחד מקבוצת הצעירים שהוגדרו "נערי פרס", מנהל יוזמות מדיניות משלו בערוץ ישיר מול ראש הממשלה. ידיעות על פגישות שהוא לא ידע עליהן, כמו ביקור חשאי של אוסאמה אל באז, יועצו הבכיר של נשיא מצרים שהוסתר ממנו, הכבידו על האווירה ביניהם. הוא יזם שיחה עם סביר לניקוי השולחן, אבל התחושה היתה שהשקט שהושג הוא מדומה בלבד.

סביר היה עסוק במימוש פנטזיה של פרס על ועידת שלום אזורית בהשתתפות ראש ממשלת ישראל ועשרים מנהיגים ערביים בגלאביות סביבו. יותר מכל רצה פרס לראות בחזית התמונה המשותפת את חאפז אסד מנהיג סוריה. פרס הפליג קדימה לעבר מזרח תיכון החדש, וברק לא הצטרף למסע. על רקע הבחירות המתקרבות הוא חשש שהמפלגה תאבד את קולותיהם של מתיישבי רמת הגולן, רובם בני ההתיישבות העובדת ומצביעים מסורתיים של מפלגת העבודה, ובהתבטאויות פומביות הכחיש כל כוונה

להחזיר את הסורים לכנרת. "נעשה הכל כדי למנוע מרגליים סוריות לשכשך במי הכנרת," חזר ואמר.

בשיחות שקיים עם ראש הממשלה, הוא חש שדעתו של פרס אינה נוחה מהסקפטיות שלו ביחס לתהליך המדיני. פרס פעל עם כל המנועים קדימה לשבור את הקרח עם מנהיג סוריה אסד וברק התרשם שרבין מידר כמעט לחלוטין את פרס, שהיה שר החוץ שלו, מתמונת המגעים עם סוריה. פרס שאל אותו אם ידע על מהלכים חשאיים כאלה ואחרים עם סוריה, שאלות שרק חיזקו את הערכתו, שראש הממשלה נחשף לראשונה לאותם מגעים רק כאשר נפתחו בפניו הכספות בהן נשמרו החומרים הסודיים בלשכת ראש הממשלה.

פרס שאב עידוד מהערכת מצב שהעבירו אליו בכירים במחלקת המדינה בוושינגטון לפיה התחייב רבין בפני מזכיר המדינה האמריקני וורן כריסטופר, שישראל תהיה מוכנה לרדת מכל רמת הגולן, תמורת שלום מלא עם סוריה. אבל ברק, שהשתתף כרמטכ"ל במפגשים עם הסורים הכיר היטב את הרקע לאותה הערכת מצב וידע שהמידע שהגיע לפרס אינו מדויק. האמת היתה שונה: באחת השיחות עם מזכיר המדינה האמריקאי הסכים רבין שכריסטופר יציג לאסד רעיון לבדיקה, בתנאי שיוצג כרעיון אמריקאי ולא ישראלי: שלום מלא עם ישראל, שגרירויות, דגלים, גבולות פתוחים, נורמליזציה והפסקת מעורבות פעילה בלבנון – כל אלה תמורת נסיגה ישראלית מרמת הגולן. רבין לא היה מוכן שתוכנית כזו תוצג לאסד כרעיון ישראלי, אלא כמחשבה אמריקנית לבדיקת כוונות סוריה.

אבל מזכיר המדינה האמריקאי ובכירי משרדו הציגו את הרעיון בפני אסד כמחשבה של רבין. כשרבין גילה זאת, הוא רתח מזעם וטען שצוות השלום האמריקאי לא כיבד את הסיכום בינו ובין וורן כריסטופר. לאחר רצח רבין ובניסיון להתניע מחדש את התהליך הסורי, האמריקאים הציגו בפני פרס מצג שווא על הסכמת רבין כביכול לסגת מכל רמת הגולן תמורת התחייבות אסד לשלום ונורמליזציה עם ישראל. שותפי הסוד של רבין

במגעים עם סוריה, איתמר רבינוביץ', שהיה שגריר ישראל בוושינגטון ודני יתום, מזכירו הצבאי של ראש הממשלה, חזרו על מה שאמר לו ברק, שרבין מעולם לא התחייב לאסד לרדת מכל רמת הגולן.

פרס לא השתכנע ודבק בעמדתו שצריך להציף את אסד בשלל פיתויים כלכליים, כמו השקעות בינלאומיות בסוריה, שוק משותף איזורי, מיזמי תיירות, בניית תשתית לחקלאות מודרנית ומה לא. ברק נשאר ספקן. אסד לא יתבלבל. הוא ממוקד. יאמר כן לכל ההטבות, יהיה מוכן לדבר על הסדר מדיני, אבל רק בתנאי אחד – קודם תרדו מרמת הגולן לקווי ה-4 ביוני 1967.

אבל פרס כבר היה מתודלק בהרבה אנרגיות ותקוות. הוא נועד עם מזכיר המדינה האמריקאי וורן כריסטופר וזה יצא בשליחותו לדמשק. כשחזר, אמר לפרס את מה שראש הממשלה שמע קודם לכן מאהוד ברק: קודם תיסוגו לקווי ה-4 ביוני, אחר כך נדבר. רק אז הבין פרס שלפני הבחירות, שנקבעו ל-29 במאי 1996, לא תהיה לו תמונה עם מנהיגים ערביים שאפשר יהיה להציג לבוחרים.

שר החוץ ברק, שלא היה שותף לאשליה הסורית, עסק באותם חדשים במגעים עם מדינות באגן הים התיכון, במטרה לפתח קשרים גלויים ראשונים. תוניס היתה ההצלחה הראשונה ובינה ובין ישראל נפתחו נציגויות מסחריות. בהמשך הוא ביקר במרוקו ונפגש עם המלך חסן, בתיווכו של מקורב המלך, איש העסקים היהודי אנדריי אזולאי. מלך מרוקו נהג בכבוד רב בברק ואנשיו, אבל נמנע מהצהרות מדיניות מחייבות. שר החוץ טיפח גם את היחסים עם שתיים ממדינות המפרץ, קטאר ועומאן, שיצרו קשר גלוי עם ישראל בתקופת רבין, זאת במקביל למגעים חשאיים עם מדינות אחרות.

לקראת הבחירות הקרבות, האמין ברק על פי סיכום מוקדם עם ראש הממשלה, שהוא יוביל את ההסברה במטה הבחירות. להפתעתו, פרס חזר בו והודיע לו שבחר בחיים רמון, שנהנה ממוניטין רב לאחר הניצחון בבחירות להסתדרות. רמון חזר למפלגת

העבודה לאחר הרצח ומונה לשר הפנים. האסטרטגיה שבה בחר רמון - הרדמת היריב - לא נראתה לברק. הוא הכיר את ביבי נתניהו יותר מדי טוב, וידע שסם ההרדמה של רמון רק יעביר את היוזמה ההתקפית לידי היריב. ברק מונה בקמפיין הבחירות לראש המטה האישי של שמעון פרס, תפקיד חסר משמעות ביצועית.

כבר ב-1996, בבחירות הראשונות בחייו, התגלה ביבי כקמפיינר מעולה שגייס לצידו את טובי המוחות בתחום הפרסום, בתוכם מוטי מורל ואייל ארד, שיחד עם אחרים זכו לכינוי אנשי "הצוללת", זו שעולה על פני המים, תוקפת בטורפדו, פוגעת, ויורדת חזרה למצולות עד לגיחת ההתקפה הבאה.

באותן שנים היתה קיימת מסורת של עימות ישיר בין מנהיגי שתי המפלגות הגדולות. ברק ידע שביבי הוא וירטואוז תקשורתי עם ניסיון עשיר והצלחות טלוויזיניות בתקופה בה היה שגריר ישראל באו"ם. הוא צפה בראיונות טלוויזיה של ביבי, וחשש מתוצאות עימות ישיר בטלוויזיה בינו לבין ופרס. לכל אורך הקמפיין הוא הזהיר את פרס ואנשיו מפני שאננות וזלזול במתחרה הצעיר. בפגישה ביניהם, ב-25 במרס השתמש ברק במשל האהוב עליו, פריחת הדובדבן, כדי להמחיש את סכנת ההפתעה מצידו של נתניהו: "יש בחיים ובטבע תופעות שאינן נראות מיד, אבל הן מתרחשות, קיימות, כמו בסיפור הפריחה של עץ הדובדבן. מקור פריחת הדובדבן במכות הקור שהוא סופג בחורף. ארבעה ימי קור בתחילת ינואר, ואין פריחה. מכת קור בשבוע האחרון של ינואר והדובדבן לא פורח. הקור ממשיך להכות בעוצמה בכל חודש פברואר ועדיין אין פריחה. בראשית חודש מרס גל קור נוסף והדובדבן אינו פורח.

"מי שמודד בדייקנות את מכות הקור יודע לזהות בוודאות מתי תהיה הפריחה. בוושינגטון ובטוקיו, שתי ערים קרות בחורף, יודעים זאת. הם יודעים שאפשר לצאת בסוף חודש מרס כדי לראות את פריחת הדובדבן.

"אני מכיר את ביבי," סיים את המשל, "זו בדיוק השיטה שלו. הוא פתח עם ירושלים, הוא ימשיך עם ערפאת, הוא יתקוף את פרס שמחזיר אותנו לכינרת. אחרי כל מכה שלו נעשה סקרים ונגלה שביבי לא עלה בהם. אבל בסוף חודש מאי יצטברו מכות הקור שלו ואז, יום אחד בלי שנרגיש, הדובדבן יפרח..."

הנמשל היה ברור: במקום לתקוף את ביבי, להציג אותו כצעיר וחסר ניסיון, מאפשרים לו להגיע למודעות הציבור כמועמד מתאים לראשות הממשלה. אנחנו יוצרים לו חממת גידול, מאפשרים לו לקבל את מכות הקור כדי לפרוח, בלי שנרגיש, בלי שנגיב, עד שיהיה מאוחר מדי.

מובילי קמפיין העבודה התייחסו ל"סיפורי הדובדבן" של ברק, כפי שנהגו לכנות אותם בסלחנות וחיוך. לא כל מי שיודע להרוג ערבים במלחמה, הוא גם מומחה גדול במלחמות היהודים. ברק המשיך להתעקש: הקמפיין צריך להזכיר לציבור את רצח רבין ולהציג את שמעון כממשיכו של יצחק, כשלצידו צוות צעיר ומוכשר. הוא הציע לכתוש את נתניהו בסגנון: ביבי אתה מוכשר, היית קצין טוב, שגריר טוב, אבל להיות ראש הממשלה זה סיפור אחר – זה לא אתה..."

יוסי ודנה, מומחה הסקרים של מפלגת העבודה אושש את תחזית ברק ודיווח שביבי מצמצם אט אט את הפער.

סדרת פיגועי טרור קטלניים בירושלים, בתל אביב, בחיפה ובערים אחרות זעזעה את הציבור. אוטובוסים התפוצצו. בתי קפה נחרבו. העיתונים מלאו בעשרות רבות של הרוגים, הטלוויזיה שידרה את תמונות זוועה. לציבור היתה תחושה של פחד וחוסר ביטחון. כל כך שונה מהמזרח התיכון החדש של שמעון פרס. צה"ל והשב"כ פעלו נגד הטרור וראשיו, אבל ההצלחות לא שיתקו לחלוטין את גל הטרור. תחזית ברק על צביעותו של יאסר ערפאת הוכיחה את עצמה. הסכם אוסלו נרמס בידי השותפים הפלשתינאים – ושמעון פרס שילם על כך מחיר פוליטי יקר.

גם ועידה בינלאומית נגד הטרור שהתקיימה בשארם א-שייח', בהשתתפות נשיא ארצות הברית ביל קלינטון ומנהיגי האזור, לא החזירה את תחושת הביטחון. במחווה מיוחד לברק בו ראה את מנהיג העתיד של ישראל הציע לו קלינטון להצטרף אליו למטוסו "אייר פורס1" בדרכו משארם לנתב"ג. מפגש ראשון ותחילת הקשר בין שני האישים.

מיואש מקמפיין הבחירות ומגמת הירידה העקבית בסקרים, ניסה ברק לשנות את המצב. להתריע, לצלצל בפעמון ולגרום לכך שפרס יבין שהוא חי באשליית ניצחון. בשיחה עם ראש הממשלה הוא ניסה לצייר בפניו את תמונת המצב האמיתית: "אתה מוקף בעננה מזויפת. הנתונים האמיתיים לא מגיעים אליך. צריך לשנות את התשדירים. להתרכז בשניים-שלושה מסרים ולתקוף את שקרי הליכוד שאתה תחלק את ירושלים. צריך להציג את ביבי כלא מתאים להיות ראש ממשלה."

אבל פרס התעקש שאסור לבצע זעזועים בקמפיין. חיים והבחורים יודעים את העבודה.

ברק לא הרים ידיים ובמונולג לא שגרתי ניסה לזעזע את פרס, כדי שיאזין, יקלוט את המצב לאמיתו וישנה את הקמפיין: "אני יושב מולך ולא מצליח לעבור את עיניך ואת עור התוף שלך אל תוך ראשך. העיניים שלך מעוורות. האוזניים שלך מורעלות. אני מרגיש שאני לא יכול להגיע אליך. נשארו עוד שבועיים ויום עד הבחירות. תבחר שניים-שלושה חברים קרובים אליך, לא פוליטיקאים, שרוצים בטובתך ותספר להם על חילוקי הדעות. תבקש מהם שיבדקו מה קורה ושיחזרו אליך. תשב איתם אצלך על קוניאק, והם יגידו לך את האמת." הוא הציע לפרס לדבר עם ידידים קרובים שלו כמו יוסי צ'חנובר, ז'אן פרידמן ואחרים. פרס הבטיח שיעשה כן, ולא עשה.

יותר מכל חשש ברק מהעימות בין פרס ובין ביבי. והתוצאות הצביעו על ניצחון סוחף לנתניהו. זה היה קרב בין לא שווים. נתניהו צעיר, רענן, חד, תוקף, דוחק את פרס לפינה. מכה ומכה. שמעון פרס נראה עייף, זקן, מתנצל, מנסה להשלים תשובה לטענה קודמת של נתניהו, כאשר המנחה קוצב זמן ולא מאפשר לו להשלים את דבריו.

עיתונאים ותיקים שסיקרו את העימות מהיציע הקטן שהוקם לתקשורת הגיעו למסקנה חד-משמעית: נתניהו ניצח ולא בנקודות. זה היה נוקאאוט ברור. פרס לא הפסיד - הוא הובס.

המסרים הביטחוניים שנתניהו העביר בעימות, לפיהם הוא יודע איך להתמודד מול הטרור, הוא ישמור על ירושלים מאוחדת, הוא יחזיר את ההרתעה לישראל, עשו את שלהם. הסקרים שניבאו בראשית הקמפיין ניצחון מוחץ לפרס, השתנו. מכותרות על נצחון עברו העיתונים לסגנון של קרב דרמטי, הכרעה על חודם של קולות.

סקר הטלוויזיה בליל הבחירות חזה ניצחון בהפרש זעיר לשמעון פרס. כך גם תוצאות האמת שהחלו להצטבר. עד שתיים בלילה זו אכן היתה תמונת המצב. אלה שלא חיכו עד לסיום ספירת הקולות והלכו לישון עם פרס כראש ממשלה, קמו בבוקר עם מנהיג חדש: בנימין נתניהו, שניצח את פרס בהפרש קטן.

ברק לא הסתיר את אכזבתו. כאב לו על פרס ועל מפלגת העבודה ולא פחות מכך - על עצמו. אופוזיציה לא היתה בתוכנית שלו. כבר בבוקר שאחרי התוצאות, קיבל פניות מחברים, מאנשי עסקים, מוותיקי הסיירת, מחברי כנסת שבין לילה הפכו "לשעברים" ומשרים שקמו בבוקר בידיעה שעוד מספר ימים יצטרכו להחזיר את מכוניות השרד למנהל הרכב הממשלתי: "אהוד," הם אמרו לו, "אתה חייב לקחת את הפיקוד..."

היה זה ראשיתו של מסע ארוך ופתלתל, שבו נחשף לצביעות בכל כיעורה של מפלגה שאוכלת את מנהיגיה. הפעם הועלה פרס על המוקד, אבל גם זמנו של ברק יגיע.

למרות כישלונו הצורב – איש לא האמין בתחילת הדרך שאפשר להפסיד את הבחירות הללו – פרס ניסה להיצמד לכס מנהיג המפלגה ולטעון שההפסד הוא תוצאה של הפיגועים, וכי לבחירות בשנת 2000 הוא יחזור בכוחות מחודשים. ברק חשב שפרס טועה, לא מכיר באחריותו לכישלון והחליט להתמודד על הנהגת המפלגה. ב-9 בספטמבר 1996, יום קיץ חם מיוחד, הופיע בפני פעילי העבודה באולם בית החייל שהיה

מלא עד אפס מקום. ברק נשא נאום – עת לעשות – וחשף את משנתו המדינית על שלום מתוך כוח ועוצמה, הפרדה מול הפלשתינאים, סכנת הגרעין העיראקית והאיראנית והצורך להגיע לפריצת דרך מדינית עם סוריה. את הקצפת שמר לסוף: הכרזה על מועמדותו להנהגת המפלגה. פרס לא הופתע. ברק דאג להתקשר אליו לניו יורק עוד קודם להודעה ולעדכן אותו. פרס שמע ולא הסתיר את אכזבתו. הוא החליט לצאת לקרב מול המועמד שקרא עליו תגר, וגייס לצדו את בכירי המפלגה ביניהם המזכ"ל לשעבר ניסים זוילי, משה שחל, דליה איציק, אברהם בורג, יונה יהב ורפי אלול. ההוראה היתה להציג את ברק כאיש כוחני שאצה לו הדרך לפסגה.

הקמפיין נגד ברק היה מתוזמן. ברק מצא עצמו תחת אש צולבת. דמותו, מבלי לציין את שמו במפורש, כיכבה במחזה "ערפל" שכתב מתי גולן על אסון צאלים. גולן, שכתב גם את הביוגרפיה של פרס, הכחיש כל קשר בין המחזה והחלטת ברק להתמודד.

שלושה בכירים המפלגה, יוסי ביילין, שלמה בן עמי ואפרים סנה הציגו מועמדות נגדו. פרס החליט בסופו של דב שלא להתמודד, אבל יצא במתקפה גלויה ואמר ש"האקדוחן הזה" עוד יהרוס את המפלגה. שמעון פרס, שניסה למשוך את הקדנציה שלו כיו"ר המפלגה, נותר פצוע, פגוע ומושפל. למרות זאת, בפגישה ביניהם, לאחר שהשלים עם הדחתו, העניק לברק את ספרו של ברנרד לואיס, המזרח התיכון, וכתב לו הקדשה: "לאהוד בהרשאה ובירושה. שמעון פרס". למרות המחווה האנושית פרס נטר לברק על הדחתו ואמר לגיורא עיני: " תראה מה הוא עושה לי."

"שמעון, אתה ויצחק הרי הבאתם אותו," השיב עיני.

"אז עשיתי טעות," סיכם פרס

בוועידת העבודה נאבק פרס הפגוע על כבודו ושאל את החברים מעל הבמה: "אני לוזר?" ורבים השיבו במקהלה: "כן". פרס ירד מהבמה, אבל ידע שזו ירידה זמנית. צעיר בן 74 בלבד. הוא עוד יחזור למרכז הזירה הציבורית-ממלכתית.

ב-3ביוני 1997 התקיימו הפריימריס להנהגת המפלגה. ברק ניצח כצפוי. יוסי ביילין סיים שלישי, לפני שלמה בן עמי ואפרים סנה שסגר את הרשימה.

ראשו של ברק היה כבר בתכנון המבצע הבא: ראשות הממשלה. באיחור של שלוש שנים וחצי מהתסריט הפוליטי של עיתון "חדשות" הוא יצא להתמודדות נגד בנימין נתניהו. מפקד סיירת מטכ"ל נגד מי שהיה מפקד צוות מצטיין שלו. נתניהו, שלא הרשים בקדנציה הראשונה שלו כראש ממשלה, הכיר את אהוד וידע שזה לא יהיה דומה לקרב מול שמעון פרס.

ברק ניהל קמפיין מבריק, שילוב מוחות ישראלים וזרים. הוא שאב עצות מראש ממשלת בריטניה טוני בלייר, שכבש את מנהיגות מפלגת הלייבור, מול המסד הוותיק והעוין של המפלגה. "אם אתה רוצה לנצח," אמר לו בלייר, "תגייס לצדך את עושי הקמפיינים הטובים ביותר שיש." המשימה הוטלה על הגיס דורון כהן, שהיה אחראי לגיוס המומחים תחת מעטה חשאיות. פיליפ גולד, אסטרטג הקמפיין הבריטי זכה לכינוי – "זהבי", סטנלי גרינברג עורך הסקרים – " מר סתווי". ג'יימס קארוויל, יועץ נשיא ארצות הברית קלינטון, שנראה כמו אקדוחן מסרטי המערב הפרוע, זכה לכינוי "קרחוני" בזכות הקרחת הנוצצת אותה הסתיר במגבעת בוקרים. והיה יועץ אמריקני נוסף, רוברט שרום, שכונה "באר שבע".

בעיצומן של ההכנות לקמפיין ביקר ברק בוושינגטון והוזמן לפגישה לא רשמית על ידי היועץ לביטחון לאומי סנדי ברגר. במהלך הפגישה נפתחה הדלת ופקידה שהופיעה בפתח, הכריזה: "רבותי, נשיא ארצות הברית" וקלינטון עמד בפתח. הנשיא האמריקאי החמיא לברק וסיפר ששמע על תפקודו במלחמת המפרץ הראשונה. הוא עדכן את ברק על איום חדש מצד סאדם חוסיין וכוונת הממשל לטפל בו. קלינטון לא הסתיר מבן שיחו הישראלי את אכזבת הממשל מהסחבת שיוצר נתניהו בתהליך המדיני וברק, שנמנע מביקורת על נתניהו, הסתפק בהערה קצרה: ב-99 יהיו בחירות בישראל ואני אבחר לראש הממשלה."

עוד קודם לבחירות התגלגלה יוזמה פוליטית לממשלת אחדות. ברק שמע שגם מכיוון שמעון פרס יש איתותים על ממשלת שלום וחשד שפרס מבשל משהו. הוא נועד בחשאי עם נתניהו וסיכם אתו על מתווה לממשלת אחדות בה יהיה צוות מוביל: נתניהו ראש ממשלה והוא שר ביטחון. ברק הופתע מהקלות היתרה שבה נתניהו ויתר על איציק מרדכי, שר הביטחון בממשלתו, והתרשם שהוא לא מעריך אותו יתר על המידה. ברק הופתע גם מהגמישות המדינית שגילה נתניהו ונכונותו לפשרה עם סוריה בגולן, ומתן אוטונומיה לפלשתינאים לצד גוש גדול של יישובים בריבונות ישראלית.

המשא ומתן התפוצץ בעקבות מידע שהגיע לברק על פגישה שיזם רפי אדרי מקורבו של פרס, עם אנשי נתניהו שבה דיברו על הצטרפות קבוצת חברי כנסת מהעבודה לממשלת הליכוד. במקביל, המגעים דלפו גם לעיתונים. נתניהו הצהיר שלא היה מעורב במגעים וחשד במישהו משריו הבכירים. המומנטום אבד והמגעים הופסקו.

להפתעת ברק הגיעה אליו פנייה לפגישה חשאית משר התשתיות שרון, שהציע לו לכונן ממשלת אחדות בלי נתניהו. שרון התנגד למשא ומתן המדיני שניהל נתניהו בוושינגטון והציע לברק שיגייס את השמאל, הוא, שרון יביא את הימין, וביחד הם יבצעו איגוף ימני בתמיכת השמאל. אריה דרעי, שהיה כנראה בסוד התוכנית, הדליף לנתניהו ויעץ לו למנות את שרון לשר החוץ. שרון, מתכנן הפוטש נגד נתניהו הפך לשר החוץ בממשלתו.

ברק החליט לחדול מהמגעים עם הליכוד ולהתרכז בהפלת נתניהו. לצד הצוות הזר – הבריטי- אמריקאי - גייס חבורה של צעירים מוכשרים כצוות הקמפיין בתוכם יוני קורן, טל זילברשטיין, משה גאון, בוריס קרסני והפרסומאי אודי פרידן. נתניהו גייס שוב את האסטרטג האמריקאי ארתור פינקלשטין שעבד לצדו גם בבחירות הקודמות והיה אחראי במידה רבה לקו התוקפני נגד שמעון פרס. פינקשלטיין עבר מיד להתקפה נגד ברק כמנהיג חלש שלא יעמוד בלחצי האמריקאים לנסיגה מהשטחים.

בעיצומן של ההיערכויות לבחירות פיטר נתניהו במהלך דרמטי את שר הביטחון איציק מרדכי, שהתקרב לאמנון ליפקין שחק, לדן מרידור, לרוני מילוא ואחרים וניהל נגעים להקמת מפלגת מרכז. דוד לוי, מאושיות הליכוד ושר החוץ בממשלת שמיר שנדחק על ידי נתניהו, הקים מפלגה עצמאית בשם "גשר" וחבר לברק. כדי להקל על דוד לוי ואנשיו, החליף ברק את שם התנועה המשותפת אליה צורף גם הרב מיכאל מלכיאור, ל"ישראל אחת". ללוי נועד תפקיד חשוב בקירוב המפלגה לערי הפיתוח. כחלק ממסע ההתקרבות, ברק פרסם התנצלות על יחסה של תנועת העבודה לעיירות הפיתוח ועולי צפון אפריקה וארצות מזרח אחרות.

בכירי הקמפיין שיווקו את ברק כחייל מספר 1, מסר שעבד חזק במיוחד אצל העולים מרוסיה. המסר החשוב שהביא ברק בקמפיין הבחירות שלו היה תקווה לשינוי. באופן טבעי הוא נמשך לנושאים מדיניים-ביטחוניים, ליבת הפעילות שלו, אבל הבטיח גם שאצלו, כראש ממשלה, לא תשכב זקנה במסדרון בית החולים בנהריה ותחכה לרופא שלא יגיע. למוד לקח מאשליית הסכמי אוסלו, הוא לא הבטיח את סוף הסכסוך עם הפלשתינאיים, אלא משא ומתן עימם, כאשר מרכיב הביטחון קודם לויתורים טריטוריאלים נוספים. הוא היה המנהיג הראשון שהבטיח גדר הפרדה: "אנחנו פה והם שם."

ברק דיבר על הצורך במשא ומתן עם סוריה, אבל לא התחייב לוויתורים משמעותיים ברמת הגולן. הנושא היחיד לו התחייב במהלך הקמפיין היה פינוי צה"ל מלבנון תוך שנה מכניסתו לתפקיד. ברקע – המשך פיגועים קשים נגד ברצועת הביטחון בדרום לבנון, חוסר התכלית בעיניו של התעקשות המנהיגים שקדמו לו, כולל רבין ופרס על המשך נוכחות צה"ל בלבנון. ההפגנות ברחבי הארץ של תנועת "ארבע אמהות", נגעו לליבו, אבל לא הן שהובילו אותו למחשבה שאין לצה"ל מה לחפש שם. ברק תמך בהיערכות הצבא בקו הגבול הבינלאומי עם לבנון.

ברק הפתיע את נתניהו והליכוד בכל מהלך בקמפיין. לימים נחשף של"ישראל אחת" היה חפרפרת במטה הליכוד. שר בכיר שהיה לו חשבון אישי עם נתניהו והוא הדליף לחברת כנסת בעבודה על תוכניות קמפיין הליכוד. נתניהו לא הבין איך סרטים שתוכננו לשידור בתעמולת הבחירות זכו לתגובה מקדימה על ידי צוות הקמפיין של ברק.

אותו זמן, לצד המתקפה על נתניהו והליכוד, לברק היה עניין לנטרל מוקש פוליטי אחר בדמות מפלגת המרכז. לאכזבתו אמנון ליפקין שחק ודן מרידור, שני ידידים קרובים שלו, חברו לאיציק מרדכי, לאחר ששחק דחה את הצעתו להצטרף אליו כמספר 2 והבטחה לתיק הביטחון. למוד ניסיון ממופע האימים של פרס בעימות הטלוויזיוני מול נתניהו ב-96, הוא קיבל את עצת אנשי הקמפיין שלא להתפתות לעימותים טלוויזיונים מול נתניהו ומרדכי.

הסקרים החמיאו לברק כמועמד לראשות הממשלה, אבל פחות לתנועת "ישראל אחת" בבחירות לכנסת. ברק שחשש מסיבוב שני שבו יתמודדו שלושה מועמדים – הוא, נתניהו ומרדכי ונערך לאפשרות של סיבוב שני. מבלי ליידע את צוות הקמפיין בראשות יוני קורן, טל זילברשטיין ומשה גאון, הוא הקים צוות נוסף, בו היו חברים חיים מנדל שקד, שהיה ראש לשכתו בחלק מתקופת כהונתו כרמטכ"ל, שמעון בטאט, בעברו לוחם בסיירת מטכ"ל ואחרים, צוות שגיבש תוכניות לסיבוב שני, אם יהיה, ולמאה הימים הראשונים בשלטון. יומיים לפני הבחירות הסיר איציק מרדכי את מועמדותו לראשות הממשלה. נותרו רק אהוד ברק ובנימין נתניהו. ראש בראש.

הסקרים הראו על ניצחון בבחירות לראשות הממשלה – במערכת הבחירות ב-99 הצביעו הבוחרים בשני פתקים, לראשות הממשלה ולכנסת – אבל ברק התעקש שלא להאמין לסקרים המחמיאים. מולו ניצב מי שהוכתר כקוסם והוא חשש מהפתעות של הרגע האחרון.

ביום הבחירות, בעוד אורנה אנג'ל, מנהלת הקמפיין שלו בתנועת "אזרחים למען ברק" דיווחה על גלי התלהבות ותורים ארוכים בקלפיות, הוא החליט לשבור את המתח שבו והמריא במסוק, יחד עם יוני קורן, לסיור בקלפיות בדרום. משם הוא חזר רק לאחר השעה 22:00, ולאחר פרסום מדגמי הטלוויזיה והרדיו.

פרק 13

?רק לא ש"ס

כשנחת המסוק בשדה דב בצפון תל אביב, ברק כבר ידע את תוצאות מדגמי הבחירות שלא הותירו כל ספק מי המנצח הגדול: 44 אחוזים לראש הממשלה היוצא נתניהו, 56 אחוזים לראש הממשלה הנכנס – ברק.

יוני קורן ירד ראשון מהמסוק: "ערב טוב אדוני ראש הממשלה. ביבי הולך הביתה. הוא הודיע עכשיו על התפטרות."

ברק חיבק אותו ואת אלדד יניב, שנלוו אליו לטיסה ואחריהם את נהגו הוותיק שי גיאת. "יוני, אני לא יודע מה היינו עושים בלעדיך," הוא טפח על שכמו של קורן.

בשדה התעופה כבר המתינו לו מאבטחים של היחידה לאבטחת אישים של השב"כ. בשבילם הוא כבר ראש הממשלה. ברק התרווח במושב האחורי של מכונית שרד מאובטחת כששלפניה ואחריה רכבים של השב"כ ויחידת סיור של המשטרה. השיירה נעה במהירות לעבר מלון דן בתל אביב. בסוויטה בקומה החמישית המתינה לו המשפחה הקרובה: נאוה והבנות, אחיו אבינועם, שקידם אותו בקריאת "וואו" כשפתח את הדלת,

והגיס דורון כהן. אהוד העלה סוף סוף חיוך על פניו וביקש לדבר עם ההורים במשמר השרון: "אבא, עשינו את זה."

כקילומטר צפונית משם, בקומה ה-16 בסוויטה במלון הילטון בתל אביב, סיים ראש הממשלה נתניהו לנסח את מכתב ההתפטרות שלו. תוצאות מדגמי הטלוויזיה לא הותירו מקום לספק. זו לא היתה התוצאה שהוא קיווה לה, אבל זה היה רצון הבוחר. הוא ביקש מרעייתו שרה למחות את הדמעות. "אסור שיראו אותך בוכה," אמר והורה לעוזריו שישיגו לו את אהוד ברק: "אני מברך אותך על הניצחון ומקבל את הכרעת הרוב," פתח כשבישרו לו לאחר כמה דקות שאהוד נמצא מעברו השני של קו הטלפון.

ברק: "ביבי, אני מעריך את התרומה שלך למדינה ואת הפרישה האמיצה שלך. ניפגש בימים הקרובים ונדון בסדרי העברת השלטון."

עוד באותו לילה, לאחר הנאום שבו הודה בכשלונו והסתיים במילים "בואי שרה, הולכים הביתה," פנה נתניהו לשר החוץ שלו, אריק שרון, וביקש שייקח לידיו את הנהגת הליכוד עד לקיום בחירות לראשות התנועה.

בלובי של מלון דן המתינו מאות פעילים לברק שירד אליהם, אבל הוא ביקש להמתין לתוצאות האמת. רק לאחר שקיבל דיווח שכל הקלפיות עושות דרכן בליווי אבטחה צמודה לוועדת הבחירות המרכזית, הסכים לרדת ללובי של המלון לקול מצהלות השמחה של הפעילים.

בשיא אופוריית הניצחון, כאשר כוסות שמפניה ויין מתערבבים זה בזה, התפתחה דרמה שהעיבה במעט על אווירת הניצחון הגדול. יוני קורן, שהגיע עם ברק למלון דן הופתע משאלת עיתונאי שביקש לדעת מה תפקידו של המטה שפועל עכשיו ממלון דבורה הסמוך.

קורן לא ידע על מה הוא מדבר: "אין יותר מטות, נגמרו הבחירות."

אנשי צוות הקמפיין ישבו בחדר במלון ותכננו את ימי המעבר שבין הבחירות ובין כניסת ברק ללשכת ראש הממשלה, כשלחדר נכנס בחור עם מעטפה סגורה. טל זילברשטיין הבחין שכתוב עליה: "לאהוד - מחיים שקד". זילברשטיין לא הבין מאיפה צץ חיים שקד. הוא ידע ששקד היה בעברו ראש לשכתו של אהוד כסגן הרמטכ"ל, עד שהוחלף על ידי יוני קורן. הוא פתח את המעטפה, הציץ בתוכנה והבין לתדהמתו שלצד הצוות שלו, יוני, משה, בוריס קרסני, דוד זיסו ואחרים, הפעיל ברק צוות מקביל שאחראי על "היום שאחרי". יוני קורן הבחין במתח שעל פניו, שאל מה קרה ונענה בקללה חרישית. משה גאון ודוד זיסו ניסו להרגיעו ללא הצלחה.

המעטפה הפתוחה הועברה לאהוד שנכנס לחדר היועצים ושאל בכעס את מזכירתו של טל מי פתח אותה.

"זה אני," הודה זילברשטיין, "אהוד, למה לא ידעתי על המטה השני?"

אהוד אמר שידבר איתו על כך מאוחר יותר.

זילברשטין הנסער, יצא מהחדר ועזב את המלון. אהוד שמע על כך וביקש מיוני ומשה גאון שיחזירו אותו.

יוני קורן, שיחסיו עם חיים מנדל שקד היו מתוחים בעבר, גילה ששקד לא היה היחיד שהופעל על ידי אהוד בהסתר. היו שם גם שמעון בטאט, בעברו לוחם בסיירת מטכ"ל ואחרים. קורן חש נבגד, ומי שניסה להרגיע את הרוחות וביקש שלא ליצור קרע עם אהוד בליל הניצחון, היה משה גאון, שהצטרף לצוות היועצים האמריקאים כדי לשאוב מהם רעיונות לניסוח נאום הניצחון של ראש הממשלה הנבחר. אהוד עבר על טיוטת הנאום שכתב גאון והחמיא לו. אותו זמן רצו בפקס דפי נאום ניצחון אחר שכתב איתן הבר. זה היה הנאום שנשא ברק אותו בוקר.

טל זילברשטיין הפגוע חזר למטה רק לאחר כמה שעות, אחרי שיחה עם אהוד, שהתנצל, וביקש לשוחח אתו למחרת היום.

4 בבוקר כיכר רבין בתל אביב. כחמישים אלף איש היו שם ורקדו לצלילי המוסיקה של שירי הקמפיין. נוער צעיר, ילדי הנרות של רצח רבין לצד ותיקים וותיקים יותר, שסיפרו שהלילה הזה מזכיר להם את השמח לאחר החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947. זה הרגיש כמו מופע רוק גדול, אבל באוויר היתה בעיקר תקווה. תקווה שאחרי הרצח הנורא, אחרי שנות השבר שאחריו, הגיע מנהיג שידע לחלץ את הספינה מהגלים הסוערים ולהובילה אל ים אחר. שקט יותר. ברק סימן עבורם את כל מה שחסר היה במנהיגות. שקול, רהוט, בטוח בעצמו, לוחם וחולם שמדבר ישר אליהם. מנהיג שהיישיר מבט ללבן בעיניים של הגרועים שבאויבים, אבל יודע גם לדבר על שלום.

אהוד ברק טיפס בקלילות על במה מאולתרת. בכיסו היה נאום מוכן, זה שאיתן הבר כתב עבורו. "באתי לכיכר רבין, במקום שבו נשבר ליבנו... באתי להתחייב בפניך, חברי ומפקדי, יצחק רבין, באתי להתחייב בפניכם אזרחי ישראל, שאכן זהו שחר של יום חדש...יש לעשות בתוכנו שלום בית... אני מתכוון להיות ראש ממשלה של כולם. גם של מי שהצביעו נגדי. הגיע הזמן שנשים סוף לפילוג. כולנו עם אחד."

על רקע המוסיקה שלא פסקה, עלתה קריאה מהדהדת מתוך קהל עשרות האלפים: "רק לא ש"ס, רק לא ש"ס..." נראה היה שבמהומה מסביב ברק לא שמע, או שלא רצה לשמוע את הפנייה של בוחריו שלא לצרף את המפלגה החרדית, שהיתה הפתעת הבחירות: 17 מנדטים. המפלגה השלישית בגודלה בכנסת לאחר "ישראל אחת" והליכוד.

העצרת הספונטאנית, שהועברה בשידור חי למדינות רבות, הסתיימה בשירת ההמנון. אהוד ברק אף פעם לא היה נואם גדול, גם לא זמר, אבל כשהוביל את שירת התקווה לאיש לא היה אכפת שהוא מזייף היישר לתוך המיקרופון.

זה היה שחר של יום חדש.

למחרת עברו ברק ואנשי צוותו למלון דן אכדיה, על שפת ימה של הרצליה. אהוד עמד לפתוח שם באמצעות צוותים שהקים את המשא ומתן הקואליציוני. יוני קורן האמין

שהתקרית המביכה סביב גילוי צוות היום השני חלפה ואהוד דאג לפזרו. היו לו ציפיות שברק ימנה אותו למנכ"ל משרד ראש הממשלה, או לפחות לראש לשכת ראש הממשלה. גם לטל זילברשטיין, שהוכיח עצמו כאסטרטג פוליטי מעולה בקמפיין הבחירות, היו ציפיות להשתלב בתפקיד בכיר לצידו של ברק. הוא היה פחות מעורב מיוני קורן בנושאים מדיניים-ביטחוניים ויזם תוכנית לקידום נושאי חברה וחינוך וצמצום פערים בחברה הישראלית. בלילות הגיע יוסי ביילין למלון והעביר לראש הממשלה הנבחר שיעורים על תנועת העבודה וההיסטוריה שלה. "אמרתי לברק שחשוב שיכיר את המפלגה שבתוך זמן כל כך קצר הפך למנהיג שלה. הכנתי מערכי שיעור כמו לתלמידים שלי בחוג למדע המדינה. הוא היה תלמיד שקדן אם כי השעות היו קצת בעייתיות כי ישבנו כמעט כל הלילה."

בישיבת הצוות הראשונה לקראת פתיחת המשא ומתן הקואליציוני, הופתע יוני קורן לראות משתתף חדש: עורך הדין גלעד שר, שלא נמנה עם אנשי הקמפיין. הוא הבין שגלעד שר מיועד על ידי ברק לתפקיד בכיר בלשכת ראש הממשלה, אבל לא ידע מהו אותו תפקיד. כבר בדיון הראשון אמר גלעד שהוא מתנגד לממשלה עם הליכוד. הוא לא שמע ממנו התנגדות לש"ס. גם לא מצד ברק.

קורן המופתע פנה לברק: "אתה לא יכול להקים ממשלה עם ש"ס. הרי הבטחת לבוחרים. אי אפשר לעשות סיבוב פרסה..."

ברק הגיב שעם הליכוד אין סיכוי לשום מהלך מדיני.

קורן הבין שאהוד משנה עמדה. זה לא מה שהם דיברו מאז שנבחר להוביל את מפלגת העבודה. משהו קרה. מישהו השפיע עליו. אבל זו לא היתה ההפתעה היחידה. גם התפקיד שקיווה לקבל, מנכ"ל לשכת ראש הממשלה, כבר לא היה פנוי. יוסי קוצ'יק, בעבר בכיר בבנק ישראל, היה המועמד של ברק לתפקיד, לצד חיים מנדל-שקד, ראש הלשכה החדש, ובוז'י הרצוג מזכיר הממשלה. רק לאחר שסיים את איוש התפקידים

הבכירים בלשכה קרא ברק לקורן ששמע ממנו שהוא מציע לו את תפקיד הקונסול הכללי של ישראל בלוס אנג'לס. "באתי לכאן לשמונה שנים. עוד מחכים לך תפקידים גדולים בהמשך הדרך," הסביר. קורן, פגוע עד עמקי נשמתו, קם והלך. הוא עוד יחזור כשברק יקרא לו.

לימים הסתבר שהצוות החדש שבחר ברק התגלה ככישלון. גם בתחום שברק האמין בהם – נאמנות מוחלטת - הם לא עמדו במבחן. לא היתה בהם היצירתיות, החשיבה האחרת, השכל הישר, הראייה קדימה והחזון שאפיינו את הצוות הראשון, שהקמפיין המצליח שלו שימש מקור חיקוי לקמפיינים פוליטיים בעתיד.

למרות מה שנראה היה מעל בימת הניצחון בכיכר רבין, ברק שמע היטב את קולות החוגגים שמולו. הוא שמע מה רוצים בוחריו. שמע את הקולות, אבל חשב אחרת מהם. "לא הייתי שותף לקריאות 'רק לא ש"ס'. לא הבטחתי במערכת הבחירות וגם לא באותו לילה שש"ס לא תהיה שותפה בממשלה. 26 המנדטים בהם זכינו בבחירות לא אפשרו לי מרחב תמרון. הייתי צריך לבחור בין הליכוד בהנהגת אריק שרון ובין ש"ס. אני רציתי שהאג'נדה של הממשלה בראשותי תהיה ברוח הצוואה של יצחק רבין - כניסה לצומת המדיני, צומת שנתניהו עשה בה מעט מאד בשלוש השנים שלו. הוא אמנם ויתר על 13 אחוזים משטחי יהודה ושומרון, אבל עשה זאת רק בעקבות לחץ אמריקאי ולא יצר בסיס אמון בינו ובין הפלשתינאים. גם המשא ומתן המדיני עם הסורים היה תקוע.

"ברמה האישית זכיתי בהישג גדול, אבל בבחירות לכנסת התוצאה היתה מאכזבת. עם 26 מנדטים לא היה לי מרווח תמרון. ב-1992 רבין יכול היה להרכיב קואליציה עם שלוש מפלגות שהקנו לו רוב של 61 חברי כנסת. אני הייתי צריך להקים קואליציה עם חמש או שבע מפלגות. ברוב של 61 מנדטים אפשר היה להפיל את הממשלה שלי. האג'נדה שלי כראש ממשלה היתה מדינית וחברתית. חשוב היה לי להשיג כמה יעדים: שבירת הקיפאון המדיני שנוצר בתקופת נתניהו וצמצום הפערים בחברה הישראלית על ידי

טיפול והקצאת משאבים לשכבות המצוקה. במקביל, ייחסתי גם חשיבות מיוחדת להפרדת הדת מהפוליטיקה הפנימית.

"בניתוח פוליטי שערכתי הגעתי למסקנה שאריק שרון, ששואף למנהיגות הליכוד אחרי נתניהו, לא בשל למהלך מדיני שמנוגד לתפישתם של רוב חברי מרכז הליכוד. לכן העדפתי את ש"ס על הליכוד. לא היו לי אשליות שש"ס תלך איתנו בתהליך מדיני עד הסוף, אבל היה לי יסוד להאמין שאם יצליחו לשמר את כוחם הפוליטי וימשיכו לקבל את התקציבים היחודיים שלהם, הם לא יערימו מכשולים על מהלך מדיני בשלביו הראשונים. אפילו דוד לוי שותפי הבכיר בממשלה, איתו סיכמתי על תפקיד שר החוץ, לא התחייב בפני ללכת איתי עד הסוף בתהליך מדיני. לי היה חשוב להתניע את התהליך מהר ככל האפשר. הליכוד לא היה מאפשר לי לעשות זאת.

"מהיום הראשון הערכתי שאם לא תהיה הבקעה – יהיה עימות. יהיה זה פשע לא לבדוק ברצינות את האפשרויות המדיניות. חשבתי שהסכם מדיני ישנה את כל מציאות חיינו באזור ויוביל לצמיחה כלכלית. הייתי נחוש בדעתי שלא לחזור על טעויות הליכוד. ראיתי את נתניהו, את איציק מרדכי, גנדי ורפול יושבים על סיפון הטיטאניק, התזמורת מנגנת והם שטים לקראת התנגשות עם קרחון. לקראת אסון. דמיינתי את המצב לשני אנשים שגרים בבית משותף ופורצת בו שריפה. אחד רץ לכבות את האש ולא יודע אם השותף שלו לא מחזיק בכיס מצית עם דלק. הגעתי למסקנה שהדרך היחידה בפני היא תהליך מדיני."

המשימה המיידית היתה להקים קואליציה. עם ש"ס ובלי הליכוד. אבל לפני כן צריך היה לעשות שריר קטן, מבחן כוח ועימות גלוי מול אריה דרעי, האיש החזק בש"ס, שהביא את המפלגה החרדית להישג הגדול ביותר בתולדותיה. חודשיים לפני הבחירות הורשע דרעי בעבירות חמורות של שוחד, מרמה, הפרת אמונים וקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, אבל ניהל קמפיין סוחף תחת הכותרת: "הוא זכאי". לרבים מבוחרי השמאל, דרעי ייצג את כל מה שרע במפלגות החרדיות וברק החליט לפעול. לחבק את ש"ס אבל

להפנות כתף קרה למנהיגה. אני מוכן לנהל משא ומתן קואליציוני עם ש"ס, הכריז ברק – אבל בלי דרעי. הוא התעקש על זה ולרב עובדיה יוסף, מנהיגה הרוחני של המפלגה החרדית שלא יכול היה לראות את ש"ס מתנתקת מעטיני השלטון, לא היתה ברירה. הוא הדיח את דרעי ומינה במקומו כיו"ר המפלגה את אלי ישי. מאותו יום החלו לנבוט זרעי האיבה בין דרעי וישי, שיביאו, 15 שנים מאוחר יותר לפיצול הגדול במפלגה שתתייצב בבחירות 2015 בשני ראשים שלא רואים זה את זה.

ממשלת ברק הושבעה ב-6 ביולי 1999. 75 חברי כנסת בקואליציה גדולה ויציבה לכאורה, אבל גם בעין בלתי מזוינת אפשר היה לראות את התפרים הגסים שחיברו בין כל השותפות: ש"ס הימנית-חרדית, המפד"ל הלאומנית, מר"צ השמאלנית, מפלגת המרכז על ששת חברי הכנסת שלה "גשר" של דוד לוי ו"ישראל אחת" כעוגן מרכזי. בראיונות ראשונים לתקשורת הסביר ברק את החלטתו שלא לצרף את הליכוד לממשלה: "לא היה בי ביטחון באריק שרון. באופוזיציה הוא יזם שותפות בינינו והקמת ממשלת אחדות לאומית. אנשים שלו, אורי דן, אלי לנדאו ועודד שמיר נפגשו איתי והעבירו מסרים בשם שרון על נכונות מצידו למהלכים מדיניים, אבל ברגע שנתניהו הציע לו את תיק החוץ – הכל נגמר.

"ידעתי שעם שרון אין תהליך מדיני. נכון שעם ש"ס יהיה לי קשה להפריד בין הדת והפוליטיקה, אבל החלטתי לקחת את הסיכון. לא השליתי עצמי שאין סיכונים בדרך בה בחרתי ואני עלול לשלם מחיר פוליטי של קיצור הכהונה שלי כראש ממשלה, אבל הייתי חייב לזוז, לצאת לדרך. הכהונה של נשיא ארצות הברית, ביל קלינטון, עמדה להסתיים תוך שנה וחצי ובלי האמריקנים אין סיכוי לפריצת דרך. נשיא חדש זו המתנה נוספת ואובדן זמן יקר."

מותש ממשאים ומתנים קואליציוניים הוא הגיע לשלב חלוקת התיקים. הלשכה הוצפה בזרם פניות של חברי כנסת ממפלגתו, שחזרו בפניו הבטחות משמעון פרס לתיק בממשלה והם מצפים שברק יעמוד בהתחייבות. בניסיון לרצות את כולם הוא הוביל

לשינוי חוק יסוד הכנסת שקבע 18 שרים בממשלה והרחיב אותה ל-23 שרים ושמונה סגני שרים.

את תיק החוץ הבטיח עוד לפני הבחירות לדוד לוי. הוא לקח לעצמו לקח את תיק הביטחון נוסף לתפקידו כראש הממשלה. בייגה שוחט קיבל את משרד האוצר.

וכאן החלו כמה טעויות, שהוסברו בהמשך כדברים שנבעו מחוסר ניסיון בפוליטיקה, טעויות שמאוחר יותר התפוצצו בפניו. את עוזי ברעם, שתמך בו מול פרס, השאיר מחוץ לממשלה לאחר שנאמר לו שברעם מדבר עליו מאחורי גבו וחושף תוכן שיחות ביניהם. ברעם, שהעפיל למקום הראשון בפריימריס של המפלגה, היה מאד מקובל בשטח, וסיכם עם ברק שלא יתמודד מולו על ראשות הממשלה בתמורה להצבתו כמספר 2 במפלגה. ועכשיו מצא עצמו מחוץ לממשלה.

ההמשך היה עם שמעון פרס. כל מה שברק היה מוכן לתת לפרס היה תיק זניח של השר לפיתוח אזורי, הנגב והגליל, והפך אותו בכך לאופוזיציה פנימית במקום בעל ברית.

שלמה בן עמי, כוכב עולה במפלגה קיבל את המשרד לביטחון פנים. בן עמי, פרופסור להיסטוריה רצה את תיק החינוך ומצא עצמו במקום שלא רצה ולא אהב. התיק הזה הוצע בתחילה ליוסי שריד, אבל הוא התעקש על תיק החינוך והסביר שלא יכול להיות מצב שאיש מר"צ יעמוד בראש משרד ששולח שוטרים להכות ערבים באלות. לסגן שר החינוך מונה משולם נהרי מש"ס, מתכון בטוח לפיצוץ. ברק לא למד מכישלונו של רבין, שנתן בשעתו את תיק החינוך לשולמית אלוני, אז מנהיגת מר"צ, שמהר מאד נקלעה לעימותים תקציביים ואחרים עם שרי ש"ס, עימות שפגע בשלמות הקואליציה העדינה שבנה. חיים רמון, יריבו של ברק, שהלך והתקרב אליו במערכת הבחירות, ציפה לקבל תפקיד בכיר ומונה, למגינת ליבו, לשר במשרד ראש הממשלה.

אבל המינוי המפתיע מכולם היה של יולי תמיר, אשתו של לוני רפאלי, חברו מהסיירת, אותו לוני רפאלי שפרץ יחד עם מוקי בצר לדירה בקומה השביעית במבצע "אביב

נעורים". תמיר, שכשלה בפריימריס לכנסת, הגיעה למשרד העליה והקליטה כמינוי מיוחד של ראש הממשלה ברק, מינוי שעורר תמיהות רבות. איך זה שעוזי ברעם בחוץ והיא בפנים?

אבל הטעות הגדולה יותר היתה כשהסכים להתמודדות בתוך לישכת המפלגה וחברי הסיעה בכנסת על תפקיד יו"ר הכנסת, בין מקורבו שלום שמחון ואברהם בורג, חבר בכיר בפורום השמינייה של חיים רמון. בורג, מאוכזב מהחלטת ברק שלא לצרפו לממשלה, ניצל את חוסר ניסיונו של ברק והצליח להטעות את אנשיו של ראש הממשלה שהבטיחו לו שבחירתו של שמחון מובטחת. ברק לא שמע לגיורא עיני שהזהירו מהשלכות של בחירת יו"ר כנסת לעומתי, כפי שאכן היה אברהם בורג.

מרגע שהממשלה הושבעה וקיבלה את אמון הכנסת, לא הסתיר ברק לאן מועדות פניו: להביא לפריצת דרך בתחום המדיני ולהוציא את צה"ל מלבנון.

הגיחה הראשונה שלו אל מחוץ לגבולות המדינה היתה לוושינגטון, משם הוא רצה להתניע את המהלכים המדיניים פורצי הדרך שהגה במוחו. קלינטון, שיחסיו עם נתניהו הידרדרו לשפל, בעיקר על רקע הבטחות של נתניהו שלא מומשו בתחום המדיני ודיווחים על קרבתו היתרה של ליריביו הרפובליקנים - בחודשי כהונתו האחרונים של נתניהו הבית הלבן היה סגור בפניו – נענה מיד לפניית ברק להגיע לפגישה אתו חודש וחצי אחרי בחירתו. בין השניים נוצרה מיד כימיה. שנה וחצי לפני עזיבתו את הבית הלבן, האמין וקיווה קלינטון שיוכל להיזכר כנשיא שסייע בפריצת דרך מדינית במזרח התיכון. הוא רצה בכך לא פחות מברק.

הפגישה הראשונה ביניהם נמשכה תשע שעות. "לא הרגשתי איך הזמן עבר," החמיא הנשיא האמריקאי לעמיתו הישראלי. קלינטון חד מחשבה השתדל לעקוב אחרי רצף התיאורים של ברק, אחר המעבר שלו מהנושא הפלשתינאי לנושא הסורי – ולהיפך. קלינטון, כמו ברק, לא אהב את הפכפכות ערפאת וחשד במניעיו האמיתיים, אבל גם לא

את החשדנות והעקשנות של המנהיג הסורי חאפז אסד. הוא התחבר להתלהבות של ברק ואהב את הנחישות שבו לפריצת דרך מדינית.

קלינטון, שריגש את אזרחי ישראל בהספד המרגש שלו לרבין – "שלום חבר..." - ראה בברק את ממשיך מורשת רבין ובין השניים נוצרה כימיה מהירה. קלינטון הרגיש די חופשי לספר לברק על התרשמותו מרבין המאופק, הזהיר, שחושד בערפאת, לעומת פרס שהיה נלהב מדי לדעתו, בריצה להסדר. הוא סיפר לברק על היסוסיו של רבין ללחוץ את ידו של ערפאת בטכס החתימה על הסכמי אוסלו שהיה בבית הלבן, ואיך הוא שכנע את רבין להושיט יד למנהיג המחבלים.

הנשיא האמריקאי, התרשם ברק באותה שיחה ארוכה, לא סלח לערפאת על מהלך ההונאה הגדול שלו, שבמסווה של הסכמה לפיוס מדיני, הוביל מסע טרור בחודשים שקדמו לניצחון נתניהו ב-96, אבל עדיין העדיף את הערוץ הפלשתינאי על זה הסורי. למרות הסתייגותו האישית מערפאת, הערוץ הפלשתינאי נראה לו חשוב יותר בשלב הזה. הוא סיפר בשיחה שהבעיה הפלשתינאית מכבידה על יחסי ארצות הברית עם המדינות הקרובות לה במפרץ הפרסי, מדינות הנפט שכל כך חשובות לכלכלה העולמית. ברק הפתיע את הנשיא: "אם ערפאת יהיה רציני הוא ימצא בי פרטנר. נהיה מוכנים ללכת רחוק מאד לקראתו."

קלינטון ניסה למשוך את ברק לפירוט מהנסיגה שהוא מוכן לה ביהדה ושומרון. ברק לא מדבר על אחוזים. רק על עקרונות: גושי ההתיישבות הגדולים בידי ישראל, שליטה ביטחונית בבקעת הירדן, מעבר חופשי להר הבית, ריבונות פלשתינאית בשכונות המזרחיות של ירושלים, כמו עיסאוויה, גשר עילי שיחבר בין יהודה ושומרון לבין רצועת עזה. על זכות השיבה, הבהיר מיד – אין מה לדבר. ברק ממשיך ואומר שהדרך היחידה שבה אפשר יהיה לברר את כוונותיו האמיתיות של ערפאת היא בוועידה נוסח קמפ-דייויד. רחוק מעיני הציבור. בדיוק על פי המודל של בגין-סאדאת-קרטר העשור הקודם.

קלינטון התרשם מהדברים ששמע. הרושם שהותיר אצלו ברק הוא של מנהיג שנחוש לסיים סכסוך היסטורי שנמשך יותר ממאה שנים.

קלינטון שאל מה לגבי סוריה, וגם כאן קיבל הרצאה מפורטת על נכונות ישראל לוויתורים מפליגים בתמורה לשלום אמת בין שתי המדינות. סנדי ברגר, באותם ימים היועץ לביטחון לאומי של הנשיא, חשף כעבור שנים שקלינטון כל כך התלהב מדברים ששמע עד שלרגע אחד במהלך השיחה הציע להעלות את הנשיא אסד לשיחת ועידה. שיחה היסטורית בין מנהיג ישראלי ומנהיג סורי. מזכירת המדינה, מדליין אולברייכט, שכנעה אותו שזה מוקדם מדי. אסד לא בנוי למחוות ספונטניות כאלה. זה לא ברק. אסד הוא דג קר ואין סיכוי שיסכים להרים את הטלפון בדמשק ולדבר עם ברק בוושינגטון. אולברייט הסבירה שחייבים להתקדם לאט וברגישות, והדרך הטובה ביותר היא דרך השגריר הסורי בוושינגטון, ואליד מועלם. עוד באותו יום היא העבירה מסר למועלם ובו תוכן השיחה בין קלינטון לברק שעסקה בערוץ הסורי. מועלם, דיפלומט ותיק ידע להעביר לבוס בדמשק את רוח הדברים של המנהיג החדש בירושלים.

כבר במהלך הפגישות בוושינגטון, וביתר שאת לאחר שחזר לישראל, היה ברור לברק שהדרך לדמשק עדיפה על רמאללה. הערוץ הסורי נראה לו ריאלי יותר. הוא ידע בקווים כלליים על שליחותו של רון לאודר, ידידו הקרוב של נתניהו שנפגש עם אסד, והיה חשוב לו לדעת מה בדיוק קרה שם. עד כמה נתניהו היה מוכן להרחיק לכת בערוץ הסורי. האם ראש הממשלה היוצא מוכן היה לרדת מרמת הגולן תמורת שלום אמת עם סוריה.

פרק 14

אסד לא מצמץ

ראש הממשלה ברק ידע על מגעים חשאים שנוהלו בעבר עם אסד מנהיג סוריה. עוד כשהיה ראש אמ"ן ידע עליה וכרמטכ"ל היה שותף להם, אבל רק לאחר כניסתו לתפקיד נחשף לעומק המגעים בערוץ הסורי. ראש הממשלה היוצא מסר לו דף ובו רשימת נושאים חסויים ורגישים. מעין הערכת מצב לאומית. במקום בולט ברשימה הופיע שמה של סוריה.

זה קרה בפגישת החפיפה ביניהם. הפגישה בין מפקד הסיירת לשעבר ומפקד צוות שלו לשעבר חסרה גינונים חבריים. השניים, לאחר מערכת בחירות סוערת, רוויית השמצות והפחדות, בעיקר מצד נתניהו כלפי ברק - "ברק מסוכן לביטחון ישראל... הוא יחלק את ירושלים" - לא שיחזרו, אפילו לא לרגע, חוויות מן העבר. ביבי רק רצה לסיים את המחויבות שלו, להכניס את ברק לעניינים וללכת, ואהוד, עם כל הסקרנות שהיתה בו לדעת הכל ומהר, רצה להתחיל לעבוד. נתניהו חשף בפניו את שליחות מקורבו רון לאודר, איל הקוסמטיקה, מבלי לציין אם היתה זו יוזמה שלו או של לאודר שניצל את קשריו הענפים בקרב אנשי עסקים בכירים ואיש ממשל בדמשק. לאודר נסע וחזר כמה פעמים מדמשק עם מסר ברור מאסד: יש עם מי לדבר ועל מה לדבר.

בשיחה הקצרה ביניהם נתניהו לא סיפר שהעביר לאסד הסכמה עקרונית לנסיגה ישראלית תמורת שלום מלא. את הפרט המשמעותי הזה גילה ברק בשלב מאוחר יותר. בפגישה ביניהם הציע נתניהו שברק יפגש בהזדמנות קרובה עם רון לאודר וישמע ממנו על מסעותיו לדמשק, והבטיח שידאג שלאודר יעדכן אותו בכול הפגישות והשיחות שהיו.

עוד לפני שעודכן על פגישות לאודר, הוא פנה לפרופסור איתמר רבינוביץ, מי שהיה שגריר ישראל בוושינגטון ונפגש לא אחת עם ואליד מועלם, השגריר הסורי בבירה האמריקאית. רבינוביץ, מגדולי המומחים בישראל לעניין הסורי, שהתמנה זמן קצר קודם לכן לנשיא אוניברסיטת תל אביב. רבינוביץ', גייס למשימה את הסופר הבריטי פטריק סיל, שכתב ביוגרפיה מקיפה על חאפז אסד. "היה לי קשר טוב עם סיל," סיפר פרופסור רבינוביץ'. "התקשרתי אליו ושאלתי אם הוא רוצה לעזור והוא השיב בחיוב, הגיע

לישראל, פגש את ברק ואחר כך נסע לדמשק. סיל היה עוין לישראל ומאד פרו-סורי, אבל האמין שביכולתו לתרום לשלום בין שתי המדינות. למיטב זכרוני הוא עשה נסיעה אחת, שלא צלחה".

עוד לפני הפגישה עם סיל קרא ברק את הביוגרפיה שכתב. דמותו של אסד ריתקה אותו, והוא קיווה שסיל יוכל לקדם מהלך שיוביל לפגישה חשאית עם אסד. ברק האמין שבפגישה כזו ישבור את מחסום הפחד והחשדנות של הנשיא הסורי כלפי ישראל. בניגוד למלך חוסיין, אסד סירב כל השנים לכול היוזמות לפגישות חשאיות עם מנהיגים ישראלים, והיו לא מעט כאלה.

בשבועות שלאחר הפגישה עם סיל, קרא ברק כל חומר אפשרי על המנהיג הסורי, ממקורות גלויים ומודיעיניים ולמד להכיר את סיפורו האישי של הנשיא הסורי, שתפש את השלטון בהפיכה צבאית לא אלימה בנובמבר 1970.

חאפז אסד, מפקד חיל האוויר הסורי עד שנת 1966, השתתף באותה שנה בהפיכת הקצינים בסוריה שנטלה את השלטון. הוא מונה לשר ההגנה והיה האיש החזק במשטר החדש במדינה. מלחמת ששת הימים והעובדה שחיל האוויר הסורי, בן טיפוחיו של שר ההגנה החדש, הושמד כמעט כולו על הקרקע, הציבה אותו כאחראי הגדול למפלה וגרמה למתח רב בינו לבין הנשיא ג'דידה. במהלך אירועי ספטמבר השחור ב-1970, סירב שר ההגנה לערב את חיל האוויר הסורי לסייע לכוח שריון סורי שפלש לירדן כדי לעזור לפלשתינאים שהתמודדו מול צבאו של המלך חוסיין. השריון הסורי הושמד כולו, ולאחר שהמועצה הלאומית הסורית החליטה להדיחו מתפקיד שר ההגנה, הפעיל את הצבא שנותר נאמן לו ותפס את השלטון במדינה. מנהיג קשוח, האריה הסורי, שדיכא ביד קשה כל ניסיון לפגוע בשלטונו ועשה זאת בעזרת הצבא והרמטכ"ל חיכמת אל שיהאבי הנאמן, אותו פגש ברק בעת שהיה במדים.

ברק סימן את הרמטכ"ל שיהאבי כאיש מפתח בהנהגה הסורית, דרכו יש להגיע לאסד. דמות חשובה אחרת היה השגריר בוושינגטון ואליד מועלם, שאתו היו לאיתמר רבינוביץ' לא מעט שיחות, שיצרו רושם שניתן היה להגיע להידברות בין ירושלים ודמשק. ברק ידע כמובן שהכתובת הסופית, הנשיא אסד, נתפס במערב כנושא ונותן קשוח, מנהיג שלא מוכן לסגת ולו סנטימטר אחד מעמדותיו, אבל נתפס גם כמי שיכול לספק את הסחורה, במידה וייחתם הסכם.

ככל שצלל לעומק המגעים עם סוריה, הופתע עד כמה רחוק הלך לאודר בדמשק בשליחותו של נתניהו. בשלוש שנות שלטונו, נתניהו לא קנה לעצמו שם של מנהיג שמוכן לפריצה הגדולה לקראת שלום וירידה מרמת הגולן, אבל לפחות במנדט שקיבל השליח רון לאודר, התברר שנתניהו היה מוכן לנסיגה כמעט מכל רמת הגולן תמורת שלום מלא והסדרי ביטחון שיהיו מקובלים על שני הצדדים. ברק גם הופתע מנכונותו של אסד להתקדם לקראת הסכם שלום עם ישראל. לאודר הציע בשם נתניהו נסיגה בשלוש פעימות כנגד הסדרי ביטחון ונורמליזציה, שבמרכזה חילופי שגרירים כבר משלב הנסיגה הראשון. על פי דיווחי לאודר, היתה הסכמה בין אסד ובינו על תחנות התראה מאוישות על ידי אמריקנים בחרמון וכוח בינלאומי שייצור שטח מפורז וחייץ ברמת הגולן עצמה.

רון לאודר נסע בשליחות נתניהו כמה פעמים לדמשק והרושם שנותר מהשיחות שלו היה שבמגע ישיר עם אסד אפשר להשיג יותר מאשר במגע עם השליחים שלו. בשלב מסוים דיווח השליח שאסד הסכים אפילו לנוכחות ישראלית במדים אמריקאיים במוצב החרמון במקרה של נסיגה מהגולן.

הבעייה היתה עמימות לא ברורה במסרים שהעביר לאודר לדמשק. על פי הדיווח שקיבל ברק, נתניהו הסכים לנסיגה ישראלית לגבול הבינלאומי שנקבע בשנת 1923 בשיחות בין צרפת ששלטה בסוריה לבין בריטניה ששלטה בישראל. ההבדל בינו לבין קווי ה-4 ביוני 1967 היה משמעותי: הגבול הבינלאומי מ-1923 עבר במרחק של עשרה מטרים מהכנרת ולסוריה לא היתה כל דריסת רגל באגם. זה מה שברק הבין מהמסרים שקיבל, ועל

הבסיס הזה הוא היה מוכן לפתוח את המשא ומתן: נסיגה לקו הבינלאומי, שזה כביכול מה שלאודר סיכם עם אסד. ברק, לדבריו של איתמר רבינוביץ', התעקש על תנאי פתיחה דומים למתווה לאודר, עד שהסתבר שהיתה זו הנחה מוטעית ונתניהו הבטיח נסיגה לקווי 4 ביוני. עד שזה התברר, נוצר עיכוב במשא ומתן, עיכוב שהתגלה כקריטי על רקע הדעיכה של אסד לקראת מותו.

נתניהו נסחף בהתלהבות של לאודר עד לשלב בו השליח שלו חזר מדמשק מאחד הדילוגים ובפיו בקשה מפורשת של אסד שהצד הישראלי יתחיל לשרטט מפות ולהציגן בפניו, כדי שיבין עד להיכן מוכנה ישראל לסגת. אסד לא הסתפק בסימון מרקרים צבעוניים על מפה וביקש לשרטט את קו הגבול בעט דק. בשלב זה נתניהו נבהל וחשף בפני שניים משריו הבכירים, אריאל שרון ויצחק מרדכי, את דבר המגעים החשאים שניהל לאודר. נתניהו הציג זאת כיוזמה פרטית של לאודר שמרגע שנחשף אליה בחר לשתף בה את שרון ומרדכי. השניים היו פחות נלהבים ממנו. נתניהו ציפה דווקא לתמיכה משר הביטחון שלו, אבל זה לא קרה.

בפגישת החפיפה הראשונה ביניהם, נתניהו לא נידב לברק פרטים מהותיים על שליחות לאודר, אבל נתן לו להבין שאסד, למרות נוקשותו, רציני הרבה יותר מערפאת. בשלב מאוחר יותר נפגש ברק עם לאודר ושמע ממנו עד כמה נתניהו הרחיק לכת במסרים שהעביר דרכו לאסד. לאודר דיבר על הזדמנות היסטורית שהוחמצה. היה שלב, הוא סיפר לברק, שאסד היה מוכן ללכת רחוק. אחר כך, בשלב שרטוט המפות, כשלא זכה לתגובה מצד נתניהו, הקשיח עמדות. לאודר לא הותיר כל ספק שנתניהו ידע הכול על שיחותיו בדמשק. שליחותו היתה בידיעה מלאה ותמיכה של ראש הממשלה, עד לרגע מסוים בו קיבל רגליים קרות.

ברק התרשם מאד מלאודר וקיבל את המלצתו להמשיך במקום בו נפסקו מגעיו עם השליט הסורי.

בשבועות הראשונים שלו כראש ממשלה ברק פועל בקצב טורבו, כאילו שעון החול הולך ומתרוקן וזמנו שאול. אחרת אין הסבר לגיחות הבזק שלו לפגישות עם מנהיגים בעולם הערבי. עם מובארק הוא קבע פגישה כבר בשיחת הטלפון שבה נשיא מצרים התקשר לברכו על בחירתו. מובארק לא ציפה שברק יענה מהר כל כך להזמנתו לבקר במצרים, אבל נראה היה שברק ממש מכריח אותו לאחר את ראש הממשלה החדש. הנשיא המצרי שהה אותה עת בחווילתו באלכסנדריה שעל חוף הים התיכון, והזמין את ברק לפגישת עבודה מהירה. לישכת ברק תיאמה ביקור קצר במצרים ודובר המשרד הכין רשימת עיתונאים שיוזמנו להצטרף לביקור, כאשר חיל האוויר הודיע שמסלול שדה התעופה באלכסנדריה קצר מדי עבור מטוס הבואינג 707 של חיל האוויר. ברגע האחרון נחכר מטוס אזרחי, שלא בדיוק התאים לנחיתה רבת רושם שתכנן ברק במצרים, אליה הוא מגיע לראשונה ברשות ובסמכות ולא כמפקד כוח קומנדו שנוחת מעבר לקווי האויב. גם מרשימת העיתונאים הגדולה כמעט ולא נשאר דבר.

ברק ומובארק גילו עניין הדדי בעברם הצבאי. ברק החמיא למובארק על מנהיגותו כנשיא המדינה הערבית הגדולה והחשובה ביותר במזרח התיכון, מובארק החמיא לו בחזרה וסיפר ששמע על סיפורי הגבורה שלו. ספק אם המודיעין המצרי עדכן את הנשיא, שחלק מחמשת הצל"שים של ברק, היו על מבצעי מודיעין בעומק שטח מצרים.

בארוחת הערב שמובארק ערך לכבודו סיפר לו ברק באריכות על אותו לילה בעומק שטח מצרים בו הוא וחברו מרקו אשכנזי, מחופשים לשוטרים צבאים מצריים, עצרו מכוניות לביקורת והורידו מהן נוסעים, כשהם מחפשים טייסים שהיו אמורים לנסוע על אותו כביש בדרכם למועדון לילה מקומי. מובארק הקשיב בעניין רב והעיר בסיום שלא היה להם כל סיכוי אותו לילה לשבות טייסים מצריים, שכן טייסי חיל האוויר המצרי לא יוצאים לבילויים ליליים במועדוני לילה.

המסר של מובארק לברק היה: תשקם את האמון עם ערפאת שנפגע בימי נתניהו ואז המזרח התיכון כולו ישתנה. ברק שיתף את מובארק בתוכניתו המדינית וזה חזר על הדברים: קודם גמור עם ערפאת, רק אחר כך אסד...

בעמאן בירת ירדן פגש ברק את המלך עבדאללה, שהקפיד על הופעה צבאית. גם עבדאללה היה ברור וחד-משמעי: ערפאת תחילה.

ברק אוהב להקשיב. לתת לבן שיחו את התחושה שהדברים שהוא אומר חשובים מאד ונופלים על אוזניים קשובות. הוא מקשיב, אבל ההחלטות שהוא מקבל לא תמיד תואמות את העצות ששמע. אולי זה אותו היגיון ודפוס התנהגות של מפקד צוות שנמצא בלילה אפל עשרות קילומטרים מעבר לגבול ולבד. רק הוא יודע מה צריך לעשות ורק הוא צריך לקבל החלטה, גם היא מנוגדת למה שחושבים בכירי הצבא שלא נמצאים כאן לצדו באותו רגע. וכך, בתום סבב של שיחות עם נשיא ארצות הברית ומנהיגי מצרים וירדן, שמכולם שמע את אותה עצה, ופגישה חטופה עם ערפאת במחסום ארז, הוא החליט: סוריה תחילה.

ההיגיון הפנימי שלו אמר: אם אני גומר את הסכסוך עם סוריה, באופן מיידי אני סוגר גם את סיפור לבנון. הגבול ברמת הגולן היה שקט לאורך שנים, כאשר הסורים גורמים לצה"ל לדמם בלבנון. "הנושא הסורי," אומר ברק, "נראה לי יותר פשוט. בן אדם אחד מקבל שם החלטות. זה גם נראה פשוט יותר מבחינת מבנה ההסדר. ברמת הגולן היו בתקופת המגעים עם דמשק כ-8000 מתיישבים, מרביתם תומכי מפלגת העבודה. ביהודה ושומרון היו כבר 200 אלף מתיישבים, מרביתם תומכי הליכוד ומפלגות הימין."

הוא ידע שלאחר שפשט טת המדים, רבין הפעיל את אמנון ליפקין שחק שנועד עם הרמטכ"ל הסורי שיהאבי והשגריר בוושינגטון ואליד מועלם. הוא שוחח עם ליפקין שחק והבין גם ממנו שהסורים לא זזו סנטימטר מעמדתם. תרדו לקו ה-4 ביוני - תקבלו נורמליזציה. גם שמעון פרס פעל בערוץ הסורי לאחר רצח רבין, ועשה זאת באמצעות

ידידו, הלורד הבריטי מייקל לוי, שתרם רבות גם למגעי פרס ורבין עם חוסיין. המגעים של פרס בערוץ הסורי הופסקו חד צדדית על ידי אסד, בתגובה למבצע "ענבי זעם" של צה"ל בלבנון, במהלכו פגז תועה פגע בבסיס של האו"מ שבו מצאו מחסה פליטים רבים והרג כמאה איש.

ועכשיו הגיע תורו להתניע את המהלך.

בתחילת דצמבר 99' חזרה מזכירת המדינה מדליין אולברייט משליחות מדינית בדמשק עם בשורה מעודדת: אסד מוכן למשא ומתן עם ישראל. אולברייט דיווחה שהנשיא הסורי נראה לה רציני והתרשמה שיהיה מוכן לגמישות מדינית ולשלום מלא עם ישראל תמורת נסיגת מלאה מרמת הגולן. היא התרשמה שאסד חולה מאד ויש לו עניין רב להוריש לבנו באשר את סוריה עם רמת הגולן. לדבריה, אסד אמר שהוא מוכן לשלוח מיד את שר החוץ שלו פארוק א-שרע לוושינגטון.

ברק הרים את הכפפה ובמהלך מהיר תואמה פגישה בינו ובין שר החוץ הסורי בבלייר האוז, מעון ההארחה הרשמי של הנשיא האמריקאי. הוא עמד להמריא לוושינגטון מלא תקוות. דני יתום, ראש המוסד לשעבר ועתה ראש הצוות המדיני שלו, החל מיד בהכנות לנסיעה ובמגעים מוקדמים עם וושינגטון.

ה-15 בדצמבר היה יום חגיגי בישראל. כותרות העיתונים בישרו על מפגש היסטורי בין ראש ממשלה ישראל ושר חוץ סורי. בסוריה, אגב, לא היה כל אזכור לאירוע. העיתונים ידעו לדווח על סדר היום שכלל פגישה קצרה לצדו של הנשיא קלינטון, נאומים קצרים של כל אחד מהצדדים ולאחריו פגישות עבודה נפרדות של כל אחת מהמשלחות עם האמריקאים. עוזריו של ברק לא הסתירו את התחושה שזה רגע היסטורי: עד סוף השנה נוכל להגיע להסכמה עקרונית על סיום מצב בלחימה בין ישראל לבין סוריה ובמהלך השנה הבאה יושלמו הסדרי השלום והנסיגה מרמת הגולן.

לעומת ברק, שר החוץ הסורי ואליד א-שרע ,לא הפגין חגיגיות. הוא סירב ללחוץ את ידו של ברק, אבל פיצה על כך בנאום מתון יחסית, שהדגיש שלא מדובר בסכסוך קיומי בין שתי המדינות אלא בסכסוך טריטוריאלי בלבד. ברק אהב את מה ששמע. סכסוך טריטוריאלי, הוא האמין, תמיד אפשר לפתור אם יש רצון טוב מצד שני הצדדים. הוא השיב בנאום זהיר, אבל הדגיש שישראל תהיה מוכנה לשלום אם תגלה נכונות כזו מצד סוריה.

העיתונות הבליטה דווקא את סיפור לחיצת היד שלא היתה ולא את הסיכום לחזור ולהיפגש לשיחות ישירות בארצות הברית במועד קרוב.

שניים מהנציגים הבכירים של הממשל לשיחות, מרטין אינדיק ודניס רוס, לא אהבו את הנאום ההיסטורי של שר החוץ הסורי על זכויות סוריה בגולן. מזכירת המדינה אולברייט אף התנצלה בפני שר החוץ דוד לוי על ששר החוץ הסורי חרג ממסגרת הזמן בנאומו. לעומת האופטימיות הזהירה של ברק, הפרשנות של דוד לוי היתה ברורה: אין חדש בשמי דמשק. ישראל לא תיסוג מרמת הגולן.

ברק חיכה להודעת דמשק על פיסגה ישראלית סורית בהשתתפות הנשיא אסד, אבל התאכזב לשמוע שסוריה תשלח למשא ומתן את שר החוץ שלה. הוא קיווה גם שהשיחות יתקיימו בקמפ דייויד, האתר הסגור והמבודד, אבל האמריקאים בחרו בעיירת קייט קטנה בשם שפרדסטאון, מרחק כמה עשרות קילומטרים מוושינגטון. מטוסו של ברק נחת בארצות הברית ב-3 בינואר 2000, לוועידת פסגה שנקבעה להסתיים ב-10 בחודש. בתדרוך ראשון מאנשיו מיד לאחר הנחיתה שמע ראש הממשלה שהשיחות יתקיימו במלון מקומי בעיירה בשם "קלריון" וכי שפרדסטאון אינה מתחם סגור, ומאות עיתונאים מכל רחבי העולם כבר הגיעו לשם. תגובתו הראשונה היתה: "חוזרים הביתה." קברניט מטוס הבואינג קיבל הוראה לתדלק ולהתכונן לטיסה חזרה לישראל. ברק לא הסתיר את תחושתו. הוא רצה וקיווה שהאירוע יתנהל אחרת. מבודד, ללא עיתונאים וללא הדלפות. בדיוק כמו שהיה בקמפ דייויד. רק הצוותים מישראל, מסוריה ומארצות

הברית. מה שהוא ראה שם נראה לו כמו הפנינג עליז שבו כולם מראיינים את כולם וכולם נפגשים עם כולם. מרטין אינדיק ודניס רוס הפצירו בו שיישאר. שיש סיכוי ואסור להחמיץ אותו. במשלחת הישראלית הגדולה היו מומחים בתחומים שונים, בכלל זה סימון גבולות, הסדרי ביטחון, פירוז ומים. היו שם שר החוץ דוד לוי, הרמטכ"ל לשעבר אמנון ליפקין שחק, ראש אמ"ן לשעבר אורי שגיא, אליקים רובינשטיין, עם ותק במגעים מדיניים חשאיים ושותף להסכם קמפ דויד ההיסטורי בין בגין וסאדאת, ראש אג"ת שלמה ינאי, תת אלוף צבי שטאובר, נח כנרתי מומחה מים, יועצים משפטיים ואחרים.

הפתיחה היתה מבטיחה. אבל רק הפתיחה. הנשיא קלינטון הזמין את ברק ואת א-שרע לטיול בטבע במקום שנקרא "חוות הצבאים" שלושתם הצטלמו על גשר מעל לאגם קטן, אבל א-שרע סירב להשתתף בחגיגה. מבטו של היה קפוא. וכמו בבלייר-האוס, גם הפעם ידו לא הושטה לעבר ברק.

שני נאומי הפתיחה היו קרירים כמו פניו הקפואים של שר החוץ הסורי. שני הצדדים חזרו על עמדותיהם הבסיסיות. העיתונות הישראלית והאמריקאית הבליטו את הקרירות הסורית ואת סרובו של א-שרע ללחוץ את ידי ברק. לאווירה הכבדה הוסיף פרסום בעיתון "הארץ" לפיו נשיא ארצות הברית קלינטון תומך בנסיגה ישראלית מוחלטת מהגולן לקווי 4 ביוני תמורת נורמליזציה. הכותרת יצרה סערה פוליטית בארץ שלובתה בדיווחים לא נכונים כאילו ברק כבר התחייב לנסיגה מוחלטת ונוכחות סורית על הכנרת. החשד בוושינגטון היה שהמסמך הודלף על ידי גורם אמריקאי מקורב לפלשתינאים שביקש לטרפד מראש את השיחות עם סוריה.

כבר בתחילת השיחות התברר שהנשיא קלינטון, בניגוד לנשיא ג'ימי קרטר בקמפ דיויד, לא מתכוון להשתתף באופן פעיל בדיוני הוועידה ומותיר את המשימה בידי מזכירת המדינה אולברייט. האמריקאים לחצו על ברק שיתחייב לנסיגה ישראלית כבר בשלב מוקדם של הוועידה. ברק התנגד וטען, כמו רבין לפניו, שאם אתה נותן לסורים התחייבות מוקדמת כזו, אתה נשאר בלי קלפי מיקוח. מרטין אינדיק, שהאשים בהמשך

את ישראל באחריות לכישלון הוועידה, טען שברק קיבל רגליים קרות ונרתע מהתקדמות בעקבות הדיווחים על הסערה הפוליטית בארץ והסקרים שהצביעו על רוב ברור למתנגדי הנסיגה מהגולן. לכל משך הוועידה התמודדו הצדדים עם הדלפות והדלפות על הדלפות שרובן לא היו מדויקות וגרמו נזק למשתתפים. התקווה לקיים ועידה מנותקת מהעולם החיצוני התפוגגה כבר יום הראשון כשהתברר שיותר מאלף עיתונאים הגיעו לעיירה הקטנה שבימים כתיקונם מתגוררים בה כ-800 תושבים בלבד...

הסורים הבהירו מהרגע הראשון שהם ממשיכים את השיחות מהנקודה שבה הסתיימו המגעים הקודמים שבהם, כפי שהובטח להם על ידי מזכיר המדינה וורן כריסטופר, התחייב רבין לנסיגה לקווי ה-4 ביוני והתחייבות דומה של נתניהו במסמך שהגיש שליחו רון לאודר לאסד.

המשלחת הישראלית התעקשה שהגבול הבינלאומי ששורטט על בסיס ההסכם בריטי-צרפתי משנת 1923, עובר מזרחית לכנרת, עשרה מטרים מקו המים, והסורים היו אלה שסיפחו שטחים שבבעלות ישראל ממזרח לכנרת, כמו גם את אזור אל-חמה, נוקייב ועוד.

במשלחת הישראלית קיוו שהסורים יסכימו לדון קודם כל בהסדרי הביטחון והנורמליזציה ורק לאחר מכן להמשיך לקווי הנסיגה, אבל א-שרע והנציגים הסורים בוועדות המקצועיות התעקשו שהסדר יהיה אחר: קודם כל הסכמה לנסיגה מוחלטת לקו 4 ה-ביוני, פירוז עמוק והסגת כוחות צבא משני עברי הגבול – בשלב מסוים הבין ברק שמשמעות הפירוז ההדדי שדורשים הסורים הוא שצה"ל יצטרך לסגת עד לכרמל - והחשוב מכל, ייהרג ובל יעבור מבחינתם: שכשוך רגליים סוריות בכנרת. ברק היה מוכן להסדרי דיג, רחצה, אבל לא לכל סוג של ריבונות סורית בכנרת.

המשא ומתן לא התקדם לשום מקום. הסורים לא היו מוכנים לאמץ רעיון יצירתי של בניית גשר שייבנה בין האגם עד מאחורי כביש עוקף הכנרת ולגונה גדולה שתחדור לתוך

השטח הסורי ותאפשר לאסד לשכשך את רגליו בכנרת. בשלב מסויים ברק הורה על חזרה הביתה. חברי המשלחת הורידו מזוודות ללובי של המלון וצוות המטוס קיבל הוראה להתכונן להמראה חזרה לישראל. הנשיא קלינטון ומזכירת המדינה אולברייט התערבו, המזוודות הוחזרו לחדרים, אבל הקיפאון נמשך עד שהיה ברור שמדובר בכישלון מוחלט של השיחות. גם ניסיון של הנשיא קלינטון לחמם את האווירה בערב הווי משותף למשלחות, בבגדים לא פורמאליים, בלי חליפות ועניבות לא עלה יפה. א-שרע דחה באדיבות ניסיון של ברק לשיחה ישירה, ואותת שאפשר לדבר רק בתיווך אמריקאי. הוא לא ידבר ישירות לראש הממשלה.

בתדרוכים שנתנו לתקשורת האשימו האמריקאים את ישראל בכישלון השיחות וציטטו את ברק שאמר: "אף חייל סורי לא ישכשך רגליים במי הכנרת" כביטוי לנוקשות שהכשילה את המשא ומתן. ברק, לעומתם, טען שהסיבה העיקרית לכישלון היתה בהיעדרו של הנשיא אסד. הסיכוי היחיד לפריצת דרך הוא רק בפיסגה עם אסד, לא עם שליחיו. היו לו גם טענות כלפי מזכירת המדינה אולברייט שלא הצליחה להזיז את הסורים מעמדתם הנוקשה. גם בכל הקשור לנורמליזציה הם נותרו מעורפלים עד הסוף.

בשיחות עם האמריקאים וגם עם רון לאודר, הנציג שהגיע הכי קרוב אל אסד עצמו, ההתרשמות היתה שהנשיא הסורי מחזיק את הקלפים שלו צמוד לחזה. הוא מוכן לשלום, אבל שלום קר, ורק אחרי נסיגה ישראלית מוחלטת. אצלו תיירים ישראלים לא יציפו את השוק בדמשק, כמו בחאן אל חלילי, הבזאר הגדול בקהיר. תיירים ישראליים גם לא יוכלו לחצות ברכבם את סוריה בדרך לתורכיה ומשם לאירופה. המקום היחיד שבו גילו הסורים נכונות לגמישות היתה בתחנות ההתראה בחרמון. שם, באחד משלבי השיחות היתה גם נכונות סורית לנוכחות חיילי צה"ל במדים אמריקאים בתחנת ההתראה.

פרופסור איתמר רבינוביץ, מהפעילים במגעים עם סוריה, תחילה כשגריר ישראל בוושינגטון ובהמשך לצד ברק, כיועץ בכיר על תקן מומחה לנושא הסורי, מאמין שגם

ישראל וגם סוריה החמיצו הזדמנות היסטורית. הפער הכל כך משמעותי בין המסרים שהביא רון לאודר מדמשק לבין תוצאות הוועידה, מתסכל אותו עד ימים אלו. אין לו ספק שבפגישה בבלייר-האוס בסוף דצמבר 99, היתה נכונות מצד אסד, שהוחמצה על ידי ישראל. הכישלון בשפרדסטאון, לדבריו, נבע מנוכחות התקשורת, מהלחץ האמריקאי למחויבות ישראלית לנסיגה בשלב מוקדם, ומדעת הקהל בארץ שתודלקה על ידי סקרים לא מחמיאים לתהליך השלום. לדבריו, גם לעובדה שהנשיא אסד כבר היה חולה מאד היתה השפעה על הכישלון: "אני יודע מדיפלומטים אמריקאים שראו אותו באותו זמן ודיווחו שהוא כבר היה במצב גופני ירוד מאד. האיש הזה, שנודע קודם כל בזיכרון הצילומי שלו, התחיל להתבלבל בשמות של האמריקאים שפגש. יתרה מזאת, מה שעניין אותו יותר מכל היה העברת השלטון לבנו בשאר. באותו שלב קמה בסוריה אופוזיציה לאסד שהתנגדה להעברת השלטון לבנו. זה היה הגורם העיקרי לכישלון ולא הרגליים הקרות של ברק בשפרדסטאון."

מרטין אינדיק, שכיהן כשגריר ארצות הברית בישראל גם לפני הוועידה וגם לאחריה, טען שברק לא חשש כל כך משכשוך רגלי סורים בכנרת כמו מסקרי דעת הקהל בישראל שגרמו לו לרגליים קרות. בספר שכתב, "שלום אמריקאי" האשים שברק החמיץ הזדמנות היסטורית בגלל ויכוח על כמה מטרים בגדת הכנרת. גם הנשיא קלינטון, בספר האוטוביוגרפי שכתב ויצא לאור ארבע שנים לאחר מכן, כתב שהסורים הגיעו "כמהים לעשות שלום" וברק לא היה מוכן לתת להם אותו מסיבות פוליטיות.

גם לאחר הכישלון והחזרה לישראל, ברק לא נואש מהסיכוי להתקדמות בערוץ הסורי. אורי שגיא, שהפך לנושא ונותן העיקרי בשמו, גם לאחר הוועידה, יצר מערכת אמון עם הצמרת הסורית, אבל בכל פעם שהשיחות נגעו בשאלת הריבונות במזרח הכנרת, נוצר מבוי סתום. גם רעיונות יצירתיים כמו זכויות דיג, אותו גשר מעל שפת האגם והכביש - מחווה ישראלית שסורים יוכלו לרחוץ באגם ללא ריבונות – לא שברו את הקיפאון. ברק לא אפשר לשגיא לחרוג מהקו האדום שלו בנושא הריבונות במזרח הכנרת.

אורי שגיא פרש מהמשא ומתן בתחושת החמצה היסטורית. הביקורת שהשמיע נגד ברק דומה לזו של מרטין אינדיק ודניס רוס: ברק לא היה מוכן לחצות את הרוביקון, את המטרים האחרונים בדרך להישג היסטורי ושלום עם סוריה.

והיה ניסיון נוסף ואחרון לפריצת דרך.

בסוף פברואר, חודש וחצי לאחר שהמשלחת הישראלית חזרה מאוכזבת משפרדסטאון, הגיע דיווח מהבית הלבן: יש איתותים מחודשים מדמשק. הנשיא אסד מבקש להיפגש עם הנשיא קלינטון. הנשיא האמריקאי שוחח בטלפון עם ראש הממשלה ודיווח לו על הערכת אנשיו, שיתכן ויש שינוי בעמדת אסד. הנשיא האמריקאי וברק סיכמו את מתווה השיחות. רעיונות ישראליים יוצגו כאמריקאיים - אולי זה יעבוד. ברק נחוש בעמדתו על ריבונות ישראלית בגדה המזרחית של הכנרת, אבל מוכן להתפשר על אחיזה סורית באל חמה, ויתור על המדרון שסמוך לקיבוץ האון, וחוזר בשיחה על הרעיון היצירתי של גשר מעץ ולגונה שתאפשר לסורים "לטבול רגליים בכנרת". למרות מאמצי קלינטון, ברק לא מוכן לוותר על ריבונות מלאה של ישראל על כל האגם. קו הגבול מרוחק עשרה מטרים מהקצה המזרחי של האגם. עם זה, הוא מאמין, יוכל ללכת למשאל עם לקראת הסכם עם נשיא סוריה: ריבונות מלאה, סידורי ביטחון, פירוז, נורמליזציה ושגרירויות בשתי המדינות.

הפסגה נקבעת ל-26 במרס.

ברק אופטימי מתמיד. הוא מאמין שהאיתות הסורי מעיד על נכונות להתקדם. בנאום מדיני בכנסת הוא חושף שארבעה ראשי ממשלה לפניו, שמיר, רבין פרס ונתניהו, הסכימו למשא ומתן עם הסורים על בסיס נסיגה לקווי ה-4 ביוני, כשההצעה מרחיקת הלכת מכולן היתה של נתניהו, באמצעות שליחו רון לאודר: נסיגה ישראלית מכל הגולן, בכפוף לנורמליזציה. נתניהו מכחיש בתוקף, טוען שהוא לא אחראי להבטחות של לאודר

שנתנו כביכול בשמו ובעיתון "הארץ" מתפרסם תצלום של קטע ממסמך לאודר שמצוי בידי הסורים.

הנשיא קלינטון מסיים ביקור במזרח הרחוק ומתכונן לטוס מקראצ'י בירת פקיסטן ישירות לג'נבה. ברק מתכונן גם הוא לאפשרות שייקרא להצטרף לפסגה, אם כי הבית הלבן מדווח שאסד לא מוכן לפסגה משולשת. הוא לא יפגש עם ברק. עוד טרם ההמראה לג'נבה, קיבל ברק שיחת טלפון ממרין אינדיק, שנלווה לקלינטון. אינדיק הפציר בברק שיגלה גמישות בווטו שלו על גיש סורית לאגם. בלי זה, הוא מפציר בראש ממשלת ישראל – ספק אם יהיה הסכם. ברק מתעקש. אם יוותר, אין סיכוי שיקבל את הסכמת הממשלה, הכנסת והעם. השיחה מסתיימת כשאינדיק לא מסתיר את דעתו שיהיה קשה לשכנע את אסד לחתום על הסכם.

אמנון אברמוביץ', פרשן הערוץ הראשון באותם ימים, עולה לשידור בסקופ משלו: "תוך 3-5 שבועות יוצג הסכם שלום ישראלי-סורי. ישראל מתחייבת לנסיגה בשלבים מרמת הגולן." סטנלי גרינברג יועץ הסקרים האמריקאי של ברק, כל הזמן עם היד על הדופק, מעביר לו מסר: אין כרגע רוב בציבור לנסיגה מרמת הגולן.

אבל בלישכת ברק האופטימיות גואה. אלו הם שוב ימים של אופוריה. רק אורי שגיא לא שותף לתחושה של פריצת דרך. להערכתו, אסד לא בריא ולא שולט בפרטי המשא ומתן.

קלינטון מגיע לג'נבה די מותש לאחר טיסה ארוכה ומרתון פגישות עם מנהיגים, אסד, כך מתרשמים אנשי הנשיא, לא במיטבו. פניו חיוורות, כחושות מתמיד. אין להם ספק שהנשיא הסורי חולה. אולי זו הסיבה לפיסגה. הסכם של הרגע האחרון עם ישראל.

קלינטון ניגש לעניין: "אני רוצה להציג לך את הגישה שלנו לקו הגבול בין המדינות. לדעתי הגישה הזאת יכולה להביא להסכם. יש לי יסוד להניח שהיא תזכה להסכמת ראש ממשלת ישראל. קו הגבול יהיה מבוסס על 4 ביוני 1967..."

אסד: "לא רוצה מבוסס. אנחנו דורשים שישראל תיסוג לקווי 4 ביוני. בלי זה לא יקרה דבר."

קלינטון: "תן לי להמשיך. הריבונות על הכנרת תהיה ישראלית אבל..."

אסד לא מאפשר לקלינטון להמשיך ומתפרץ לדבריו: "בשום פנים ואופן... אני עשיתי מנגל על הכינרת לפני 1967."

קלינטון: "שר החוץ שלך אמר בשפרדסטאון שהריבונות בכינרת היא ישראלית."

אסד בפליאה: "שר החוץ שלי אמר דבר כזה?"

פארוק א-שרע האדים והתכווץ בכיסאו.

השיחה לא הלכה לשום מקום. משתתפי הפיסגה בצד האמריקאי התרשמו שאחרי שש דקות היה ברור לכולם שאין על מה לדבר. מבוי סתום. שני המנהיגים נותרו בחדר הדיונים עוד כמה דקות, אבל בשורה לא יצאה מג'נבה. הנשיא קלינטון דיווח לברק שאסד מתעקש. לפני הכול הוא מצפה לקבל את "כל האדמה שלו".

אהוד ברק הבין מיד לאחר שיחת העדכון שבזמן הקרוב לפחות, אפסו סיכוייו להגיע לדמשק. הצעד הבא שתכנן, נסיגת צה"ל מלבנון תיאלץ להיות חד-צדדית. בשעה מאוחרת באותו ערב הוא שמע ממרטין אינדיק פרטים נוספים על המפגש. אינדיק, יהודי אמריקאי שצבר הרבה שעות דמשק, היה ברור: "אם אסד לא יקבל הסכמה לזכות סורית לשחות בכנרת, יהיה קשה להזיז אותו מעמדתו."

ברגע של זעם, בתחושה שכל המהלך שהוא כל כך בנה עליו, מתפוצץ לו בפרצוף, ברק לא יכול היה להתאפק: "מצידי אסד יכול לשחות באגם ג'נבה."

עוד לפני ששמע מה קרה בג'נבה, ידע ברק שהנשיא אסד חולה סופני, חי על כדורים שגורמים לו להתקפות עצבים ומצבי רוח קיצונים. את המידע הוא קיבל מהמוסד. אין לו ספק שזה מה שקרה לאסד בפסגה עם הנשיא קלינטון. מבחינתו, הוא מבהיר לאינדיק,

האחריות הישירה לטרפוד תהליך השלום היא של הנשיא אסד. שלו בלבד. אינדיק לא הביע את דעתו, רק הקשיב. את מה שהיה לו לומר כתב בביוגרפיה שלו. לצד ביקורת על עקשנות אסד וחוסר נכונותו להתפשר, הוא תלה את קולר הכישלון בברק. לא מפוצצים הסכם היסטורי, שיכול היה לשנות את פני המזרח התיכון כולו, בגלל ויכוח על כמה מטרים. ברק, הוא כתב, נכנע ללחץ של הימין בישראל.

מעבר לשאלת האחריות, נותרה האכזבה ותחושת הכישלון. ברק מאמין עד היום שאם הסורים היו מגלים מעט גמישות, הכל היה מסתיים אחרת. הוא נשאר מתוסכל מהעובדה שלאורך כל המגעים הוא לא שמע אף פעם למה הסורים מתכוונים כשהם אומרים נורמליזציה. האם הכוונה לחילופי שגרירים? גבולות פתוחים? יחסי מסחר? גם סידורי הביטחון בהם דנו הצדדים בכל מפגש, נותרו די מעורפלים.

רק בשלושה נושאים הסורים היו עקביים: נסיגה מוחלטת, סילוק כל סממן לנוכחות ישראלית – צבאית ואזרחית - ברמת הגולן ואחיזה בכנרת. הרושם שלו היה ששליחי אסד מחזיקים בדף מסרים ומדקלמים אותו מבלי לחרוג מילימטר. בלי אישור לחיוך או לחיצת יד עם ברק ואנשיו.

איפה סאדאת, חשב ברק על המזל שהיטיב עם בגין, דיין וויצמן שהיה להם שותף כמוהו בקמפ דיויד.

בניסיון אחרון הוא נתלה ברעיון יצירתי של דני יתום, ראש הצוות המדיני: פארק מים משותף ישראלי-סורי במזרח הכנרת. רעיון דומה לזה שנוסה בשיחות שגיא על גשר מגדת הכנרת מעל הכביש סובב הרמה. יתום הציג את הרעיון בפני נשיא מצרים, שהעביר אותו לאסד. כל תגובה לא התקבלה מדמשק.

אם במקום כלשהוא היו לו עדיין אשליות למפנה בערוץ הסורי, אולי להתרככות של אסד החולה שירצה להוריש לבנו בשאר סוריה גדולה עם רמת הגולן בריבונותה, הן התפוגגו עם מותו של חאפז אסד האב מהתקף לב.

כצפוי, בשאר אסד עלה לשלטון בסוריה. ביו אגרות הברכה שהגיעו אל רופא השיניים הסורי שנמשח לנשיאות הסורית, היתה אחת שהועברה לו על ידי השגרירות האמריקאית בדמשק במעטפה חתומה: ברכה מראש ממשלת ישראל, שמאחל לו הצלחה ומציע לו לפתוח במשא ומתן לשלום עם ישראל. בשאר אסד לא הגיב. לא בפומבי, וגם לא בערוץ דיפלומטי חשאי.

אסד האב היה ספינקס, אבל בערוב ימיו היה מוכן ללכת להסכם שלום עם ישראל. אצל בשאר אסד לא היתה כל נכונות להמשיך בדרכו של אביו.

ברק כדרכו, מתאושש מהר מאד ממכות שהוא סופג. אבד הערוץ הסורי, לפחות לזמן הקרוב, הוא סיכם את תמונת המצב, אבל נשאר עוד הרבה מה לעשות: נסיגה מלבנון והפלשתינאים. "תשכחו מאסד," הוא אומר לאנשיו בלשכה, "חוזרים בכול הכוח לערוץ הפלשתינאי."

עוד באותו שבוע הוא מתקשר ליוסי גינוסר, בכיר הש"כ לשעבר ואיש הקשר שלו עם ערפאת, ומתניע אותו למהלך הבא: "יוסי, חייבים לתאם מה פגישה עם ערפאת..."